

VICTOR HUGO
Omul care râde

Victor Hugo

OMUL CARE RÂDE

– Ediție prescurtată –
În românește de GELLU NAUM

Editura Tineretului,
București, 1961

Versiune electronică: **[V1.0]**

VICTOR HUGO
L'HOMME QUI RIT

Prefață

Cartea aceasta se numără printre cele mai caracteristice produse ale romantismului activ, printre cele mai curajoase și avansate opere ale lui Victor Hugo, ajuns la deplină maturitate politică și artistică, deși e mult mai puțin cunoscută decât *Notre-Dame de Paris* sau *Mizerabilii*, de pildă. E un roman istoric, dar cât de actual părea pentru frământata vreme a lui Hugo și cât de actual apare și azi pentru orice orânduire socială nedreaptă, în care cei mulți suferă și cei puțini își târăsc fericirea lor trândavă și inconștientă într-o lume de poleieli artificiale, cu arhitectonică șubredă, gata să se năruie la primul iureș amenințător al valurilor surde născute din durerile celor de jos!

Scrisă în anii exilului de către marele patriot, silit să ia calea străinătății după lovitura de stat din 1851 prin care Napoleon al III-lea (cel mic, în limbajul poetului) transformase republica franceză într-un nou imperiu, *Omul care râde* avea o semnificație simbolică atât pentru societatea contemporană cât și pentru evoluția viziunii lui Hugo asupra acelei societăți.

După o copilărie și o adolescență trecute sub înrăurirea mentalității legitimiste, promonarhice a mamei sale, poetul, ale cărui timpurii începuturi literare fuseseră încurajate de regele Ludovic al XVIII-lea, se eliberase treptat, sub presiunea marilor evenimente trăite, de prejudecățile dobândite și pornise pe o cale nouă, aceea a înțelegerii creșterii forțelor populare și a direcției lor istorice.

Născut când secolul număra abia doi ani, Hugo a întrezărit în frânturi italiene și spaniole, în țările unde l-au dus misiunile tatălui său, generalul Leopold Sigisbert Hugo, creșterea imperiului napoleonian; a asistat, din perspectiva dureroasă a neînțelegerilor dintre părinți, la căderea tiranului: a văzut restaurația primită cu satisfacție de mama sa și de aristocrația lacomă să-și recâștige privilegiile, dar cu împotrivire și resentiment de masele populare. Mai târziu, a înțeles sensul ciocnirii dintre voința poporului și autoritatea regală în vremea „celor trei glorioase” (revoluția din iulie 1830). De acum datează în opera lui Hugo notele tot mai îndrăznețe antimonarhice și antinobiliare care au dus la interzicerea reprezentării unor piese ca *Marion Delorme* sau *Regele petrece*.

Cu începere de la 1848, concepțiile lui social-politice prind să coincidă, în cea mai mare parte, cu acelea ale maselor. Fostul monarhist devine unul din cei mai vajnici apărători ai celei de-a doua Republici.

În Belgia sau în insulele Canalului Mânecii unde și-a trăit exilul între 1851 și 1870, scriitorul ajuns om politic privea cu durere Franța, privea desfășurarea regimului lui Napoleon al III-lea și-și striga mânia. *Pedepsele, Napoleon cel mic* și *Istoria unei crime* au fost răspunsul sfidător al poetului tribun față de

instaurarea unei noi tiranii după cea de-a doua Republică. De asemenea, evoluând pe o linie de gândire socială începută mai demult cu *Ultima zi a unui comandant* și cu *Claude Gueux*, pledoarii arzătoare în favoarea victimelor societății, Victor Hugo încerca să înțeleagă mersul istoriei contemporane franceze, răsfrânțe în conștiințele și destinele oamenilor umili, și scria tot atunci marele roman *Mizerabilii*.

Dar apropierea de Anglia, sub a cărei egidă politică se afla în insulele Mânecii, îi stârnește un adânc interes și pentru realitățile acestei țări. În timp ce fiul său, François Victor Hugo, dădea o traducere integrală a operelor celui mai mare scriitor englez, el scria studiul *William Shakespeare*, apologie romantică a primei valori literare britanice. Însă Anglia nu era numai Shakespeare. Luptele dinăuntru țării sale de baștină, care se țineau lanț de la 1789 și arătau astfel neîntreruptul și inevitabilul conflict dintre stăpâni și supușii treziți la viață, îl învățaseră pe Hugo că aparențele de calm, de armonie socială din Anglia erau înșelătoare și că, și acolo ca și pretutindeni, sub stăpânirea celor mari, la adăpostul mult trâmbițatei „justiții britanice”, înflorea nedreptatea și suferința.

Și cu aceeași pană răzvrătită cu care scrisese, îngrozit de sălbăticia pedepsei cu moartea, proza umanitaristă și socială din *Ultima zi a unui condamnat* și *Claude Gueux*, fostul monarhist plâsmuiește o carte socială, dar și politică, îndreptată împotriva monarhiei și aristocrației engleze, pornind de la un fapt înfiorător, mărunț, comis sub patronajul „bunului” rege Iacob al II-lea Stuart.

Omul care râde e povestea unui copil a cărui față a fost mutilată pentru ca să nu mai poată fi recunoscut. Practica aceasta, frecventă se pare în istoria vechilor monarhii, era folosită de regi prin intermediul unor executanți obscuri, bandele de *comprachicos*, recrutați, în cea mai mare parte, din spanioli, în scopul îndepărtării unor rivali periculoși sau temuți.

Lordul Clancharlie, care preferase să se exileze pe pământ elvețian și să trăiască sărac până la sfârșitul zilelor lui decât să presteze jurământ monarhului și să abjure astfel convingerile lui republicane și credința față de Cromwell, trecea în ochii regilor restaurației engleze drept un rebel și un indezirabil. De aceea fiul și moștenitorul său trebuia să dispară din orizontul politicii engleze. Și metoda cea mai „umană” a fost aceea a vânzării lui unei bande de *comprachicos*, care i-au pus pe față, din primii ani ai vieții, pecetea grotescă, monstruoasă, a râsului perpetuu.

Părăsit pe platourile sinistre de la Portland de banda care fuge, copilul ajunge, după amare peripeții și purtând în cele din urmă în brațe și o fetiță găsită, la cabana filozofului vagabond Ursus. Aici, în sărăcia comediantului ambulant, Gwynplaine și Dea, fetița oarbă, își vor găsi adăpostul pe care o lume întreagă li l-a refuzat. Mai târziu, o dragoste frumoasă și pură se va înfiripa între tineri, iar starea materială li se va îmbunătăți, datorită succesului uriaș al mutilatului. Râsul său forțat, rictusul tragic de care nu se mai poate despărți, îl fac de un comic

irezistibil. Unde apare Gwynplaine se dezlănțuie hohote de râs nesfârșite. Și deodată, armonia celor trei săraci fericiți e tulburată de intervenția bunului plac al celor puternici. Mâna implacabilă a justiției engleze, îndreptată de un curtean intrigant, Barkilphedro, descoperă în Gwynplaine pe lordul Fermain Clancharlie și-l smulge de lângă ființele dragi, aruncându-l în mijlocul minciunii cu aparențe de măreție, în mijlocul viciului și desfrâului, acoperit de masca luxului rafinat. El e repus, peste noapte, în drepturile lui de lord, pentru a sluji intenția răzbunătoare a reginei care vrea să înjosească pe preafrumoasa și excentrica ei soră, ducesa Josiane, căsătorind-o cu monstrul Gwynplaine. Fostul saltimbanc intră în Camera Lorzilor și, plin de toate suferințele semenilor săi, crede că a găsit prilejul să deschidă ochii celor mari asupra crudelor adevăruri ale vieții sociale. Într-o ședință a Camerei, el încearcă să spună, cu sinceritate totală, sugrumat de lacrimi, durerile lui și ale celorlalți între care trăise până atunci. Dar fața lui diformă, masca lui veșnic răzătoare acoperind străfunduri de nefericire umană și socială, îi umple pe nobilii inconștienți de o veselie fără seamăn. Un hohot unanim răspunde adevărilor strigate de Gwynplaine, care-și vede astfel ruinate înaltele sale intenții umanitare. Atunci el se hotărăște să pună capăt coșmarului în care fusese târât și să se întoarcă la ai săi. Reîntâlnirea cu Ursus și Dea, îmbarcați pe o corabie olandeză, e luminoasă, dar fragila făptură a oarbei e copleșită de prea marea bucurie a revederii și ea moare. Gwynplaine o urmează de îndată, părăsind împreună cu ea o lume în care fericirea nu e îngăduită oamenilor de rând.

Opera aceasta, întemeiată pe o documentare prealabilă deosebit de minuțioasă și apărută în 1869, face parte, prin tematică și concepții, din aceeași familie cu *Ultima zi a unui condamnat*, cu *Claude Gueux*, cu *Mizerabilii*, cu *Oamenii mării* și atâtea altele care afirmă cu violență conflictul fundamental pentru romantici, dintre om și societate.

Un scriitor francez spunea că toată opera lui Hugo e apărarea unui decăzut, a unui proscris împotriva opresorilor, fie că e vorba de un proscris prin naștere, fie că e vorba de un proscris printr-o diformitate care face din purtătorul ei o lepădătură în fața lumii.

Eroul romanului de față e un proscris și prin naștere, și prin diformitate. El e fiul lordului rebel Clancharlie și e contestat de nobili atât din pricina convingerilor republicane ale tatălui său, cât și din pricina propriei sale vieți de comediant vagabond. În același timp, el e, ca și Triboulet sau Quasimodo, diformul, monstrul.

Spre deosebire însă de eroii anteriori ai operei lui Hugo, Gwynplaine deține o diformitate care, nefiind înnăscută, nu face apel numai la sentimentele de milă ale cititorului. El e un mutilat, victimă a unei josnice mașinațiuni politice; de aceea diformitatea lui se transformă, sub condeiul patetic al scriitorului, într-un simbol, așa cum arătam mai sus. *Omul care râde* e simbolul poporului apăsat, al realităților sociale adânci, ignorate de cei mari. În discursul ținut în Camera

Lorzilor și care concentrează toate capetele de acuzare ale poporului împotriva monarhilor și aristocratici, Gwynplaine strigă: „Ziceți că sunt un monstru? Nu, eu sunt poporul... Eu sunt un simbol. Voi, imbecili atotputernici, deschideți ochii! Eu reprezint omenirea așa cum au făcut-o stăpânii ei. Omul este mutilat. Ceea ce mi s-a făcut mie i s-a făcut neamului omenesc. I s-au schilodit drepturile, justiția, adevărul, rațiunea, inteligența, așa cum mi s-au schilodit mie ochii și urechile; ca și mie, i s-a vârat în inimă o cloacă de mânie și de durere, și i s-a pus pe față o mască de mulțumire... Episcopi, pairi și prinți, poporul este cel care pe dinăuntru suferă iar pe dinafară râde, my lords, vă spun, poporul sunt eu...”

Așadar, eroul de două ori proscris, victimă a autorității regale, e ridicat la rangul de simbol popular. Hugo strânge în soarta lui Gwynplaine toate suferințele năpăstuiților și le aruncă în fața lingușitorilor, însoțite de o amenințare profetică în care mijește încrederea nezdruncinată într-o lume a judecății și a dreptății mult așteptate: „Va veni ceasul când o zvârcolire va sparge asuprirea, când un răcnet va răspunde huiduielilor voastre. Ceasul acesta a și bătut, el se numește Republică. L-ați alungat, dar va veni iar. Cutremurați-vă! Dezlegarea de neabătut se apropie, unghiile tăiate cresc iar, limbile smulse își iau zborul și se preschimbă în limbi de foc risipite în vântul beznelor și urlă în infinit; cei cărora le e foame își arată dinții lor netociți, raiurile clădite pe iaduri se clatină, e ceasul pătimirilor. Și ceea ce e sus se pleacă, iar ceea ce e jos se cascadează. Întunericul cere să devină lumină, osânditul îl discută pe cel ales. Iată poporul care vine, vă spun, omul care se înalță, sfârșitul care începe, zorile roșii ale cataclismului...”

În imagini grandioase, apocaliptice, anume alese pentru a sugera măreția judecății care se apropie, în stilul grandilocvent, profeție, se exprimă toată puterea revoltei romantice și viziunea globală, nediferențiată dar justă a lui Hugo asupra viitorului popoarelor. Ascultându-i frazele, auzi parcă pe unii romantici ai noștri, pe Bălcescu, dar mai ales pe Russo, zugrăvind cu mijloace stilistice asemănătoare, înflăcărare, revoluțiile viitoare.

Critica necruțătoare a societății engleze din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea e întreprinsă în această carte sumbră și zguduitoare cu toate procedeele artistice puse la îndemână de arsenalul romantic. Situațiile extreme, contrastele dramatice, paradoxurile uluitoare sunt cultivate cu neistovită energie, cu pasiune nestinsă de către marele poet romantic.

Mai întâi cartea apare, cu foarte mici excepții de fantezie colorată, ca un enorm tablou în alb și negru, unde siluetele întunecate, mărunte, ale unor oameni covârșiți de dureri copleșitoare, se proiectează în jocuri violente de clar-obscur, pe un fundal uriaș de natură măreață și societate vitregă, ostilă. Ca și Jean Jacques Rousseau, izbit de nedreptățile sociale ale vremii, Hugo strigă prin gura eroului său: „Societatea e mașteră. Natura e mama cea adevărată”. De aceea victimele societății sunt de plâns și scriitorul romantic continuă și aici ceea ce făcuse în unele opere de mai înainte: alegându-și eroii din lumea oropsiților, a

„mizerabililor”, orfanul, cerșetoarea, comedianții ambulanți, el utilizează procedee menite să impresioneze, să stârnească mila adâncă a cititorului, compasiunea. De aici stăruința, uneori excesivă, în situații dramatice, vizibile încă de la începutul romanului. Copilul părăsit în întuneric pe faleza Portland, pe o vreme de furtună îngrozitoare, într-o singurătate absolută, pune în valoare, dramatic, opoziția om-lume, atât de cultivată de romantici.

Înconjurată de forțe potrivnice, surde la durerea ei, făptura omenească e cu atât mai impresionantă. Și întâlnirea cu spânzurătoarea, de care atârna o victimă a aceleiași societăți, ca și aflarea cerșetoarei moarte de frig și foame, acoperind cu trupul ei pe fetița-i oarbă, nu fac decât să întărească impresia de deznădejde, de solitudine neajutorată care înconjoară pe copilul abandonat.

Interesant pentru concepția și procedeele artistice ale lui Hugo e faptul că pe ocean, în același timp, în aceeași furtună grandioasă, zugrăvită cu o paletă demnă de Delacroix, pier răufăcătorii, banda care l-a părăsit pe copil, și ei singuri și neajutorați ca și el în mijlocul elementelor dezlănțuite, ridicați deasupra mizerei lor condiții umane, în momentul morții, de căința faptei nelegiuite.

Contrastul mânuit cu măreție de marele teoretician al romantismului, în același scop al realizării unor efecte puternice afective, se află pretutindeni, în personaje, între personaje, în situații.

În primul rând, eroul e construit pe un contrast de tipul cel mai caracteristic: monstruos în înfățișarea pe care i-au dat-o oamenii, Gwynplaine are, de la natură, un conținut sufletesc excepțional: inteligență, gândire nobilă, puritate, capacitate superioară de a simți. În toată urâtenia lui, ca un alt Quasimodo, el, saltimbancul ambulant, e infinit mai uman, mai sensibil decât frumoșii și depravații lorzi. Alături de el, în îmbinarea tipic romantică, alături de monstru se află, iubindu-l, frumusețea îngerească, Dea, fetița oarbă a cerșetoarei.

Delicata, pura odraslă a unei ființe de la capătul cel mai de jos al societății, e opusă, în curăția ei neprihănită, unei înalte reprezentante a societății aristocratice, ducesei Josiane. Splendida soră a reginei Ana e o frumusețe carnală, stăpânită de instinctele cele mai josnice. Ea îl dorește pe Gwynplaine, în același joc de contraste, tocmai pentru hidoșenia lui, pentru tentația unică pe care i-o oferă acest monstru fizic. Intenția critică în construcția celor două personaje contrastante e evidentă: fiica cerșetoarei e de o curățenie care atinge culmile, ducesa e vicioasă fără limite.

Ursus, comediantul vagabond și filozoful popular, atât de înțelept, deși atât de umil, atât de generos, deși atât de mizantrop, care i-a adăpostit, cu toată sărăcia lui, pe cei doi orfani respinși de o lume întreagă, are și el semnificația lui specială, critică. Originalul filozof, prezentat într-o bogată serie de paradoxuri încă de la începutul romanului, impresionant prin gestică retorică ce-l însoțește, gânditor adânc și cunoscător al atâtor lucruri despre natură și oameni, e termenul de contrast față de reprezentanții științei oficiale. Într-o scenă grotescă în care Ursus

e chemat să dea seamă de activitățile ilicite pe care le practică, un teolog, un medic și un jurist, plini de o morgă uriașă, ascunzând o ignoranță pe aceeași măsură, sunt făcuți de rușine de abilitatea și iscusința răspunsurilor aceluia.

Situațiile sunt concepute pe aceeași linie de gândire critică. Vagabondul, care devine puternic și bogat peste noapte, printr-un concurs oarecare de împrejurări, e un procedeu foarte frecvent în literatură. Suficient să menționăm *Prinț și cerșetor* de Mark Twain. Dar la Hugo lucrurile se desfășoară cu un patos tragic caracteristic. Eroul, pornit de foarte jos și ajuns sus de tot pe scara socială, dorește să schimbe fața lumii prin chemarea fierbinte adresată umanității celor mari și nu izbutește fiind hulit și batjocorit. Prăbușirea iluziilor umanitare ale lui Gwynplaine îl duce pe erou spre moarte.

În desfășurarea acestui procedeu fundamental de compoziție, punctul culminant îl constituie scena din Camera Lorzilor, construită cu o știință specială și cu o îndelungată pregătire de autor.

Hugo, care teoretizase în prefața la *Cromwell* (1827) necesitatea îmbinării sublimului cu grotescul pentru realizarea unui maximum de emoție, încearcă, în scena cheie a cărții de care ne-am mai ocupat, această îndrăzneată alăturare. Gwynplaine, saltimbancul devenit lord Clancharlie, înalță glasul său acuzator, vorbind de mizeria poporului, în mijlocul solemnei Camere a Lorzilor, stârnind cu cuvintele cele mai adevărate și mai tragice râsul omeric, zguduitor. E adevărat că se simte șarja în această scenă, așa cum se simte excesul de retorică în multe pasaje din carte, așa cum prezența permanentă a scriitorului uneori obosește, motive care au dus de altfel la prescurtarea romanului în zilele noastre. Dar geniul lui Hugo învinge prin comunicarea unui mesaj înălțător de adevăr și umanitate în spusele saltimbancului. Iar uneori tocmai retorica specific romantică și hugoliană este instrumentul de transmisie a aceleiași permanente intenții critice. E vorba de acele fragmente foarte interesante pentru folosirea de către Hugo a ironiei romantice, a mult gustului „witz” romantic, și în care poetul minimalizează în realitate ceea ce laudă în aparență și înalță ceea ce umilește. În pagini întregi, autorul face așa-zisul „elogiu” al restaurației monarhiei engleze și al păstrării *statu quo*-ului, în fapt dărâmând tot eșafodajul absurd și artificial al acestei instituții și laudând republica (mult dragă inimii lui Hugo) și pe bătrânul și originalul ei susținător, lordul Clancharlie, tatăl lui Gwynplaine.

Cum se vede, tema, intriga, compoziția, personajele, situațiile, descrierile de natură sau de interioare (unde apare o imaginație bogată și colorată ca cea din volumul de versuri *Orientalele*), totul, până în cele mai neînsemnate amănunte, e pus în slujba marilor idei de dreptate socială. Scriitorul a strâns în această carte toate amintirile întunecate ale nedreptăților pe care le-a întâlnit în etapele cele mai deosebite ale vieții sale: imaginile spânzuraților pentru răzvrătiți, imaginile proscrisilor condamnați, fragmente din existențele „mizerabililor” sau ale celor mari și pe toate le-a topit în creuzetul verbului său puternic. Un suflu de

umanitate uriașă și de răzvrătire furtunoasă, prometeică, scaldă această povestire sumbră, zguduitoare, despre oamenii sărmani care nu și-au putut ascunde mărunta lor fericire decât dincolo de moarte.

Și în *Omul care râde*, Hugo, „ecoul sonor” al vremii sale, a predicat, ca în toată opera sa, compasiunea și dreptatea socială; dar de data aceasta, însuflețit de convingerile democratice și republicane cele mai ferme, a făcut-o cu o ardoare imperioasă, cu o dragoste de oameni care impune admirație și recunoștință.

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA

PRIMA PARTE
MAREA ȘI NOAPTEA

DOUĂ CAPITOLE PRELIMINARE

I. URSUS

I

Ursus și Homo erau legați printr-o strânsă prietenie. Ursus era un om, Homo un lup. Firile lor se potriviseră. Omul fusese cel care îi dăduse nume lupului. Pesemne că tot el își alesese și pentru sine un nume; găsim că *Ursus* i se nimerește lui, găsim *Homo* nimerit pentru fiară. Însotirea asta a omului și a lupului își scotea pâinea din bâlciuri, din hramurile parohiilor, din colțurile ulițelor unde e gloată mare de trecători, și din nevoia pe care o încearcă pretutindeni oamenii să asculte brașoave și să cumpere leacurile șarlatanilor. Lupul, supus și binevoitor la poruncă, plăcea mulțimii. Domesticirile sunt lucruri plăcute la vedere. Suprema noastră mulțumire e să ni se perinde pe dinaintea ochilor toate soiurile de domesticiri. Din pricina asta se strânge atâta mulțime de oameni în calea alaiurilor regale.

Ursus și Homo umblau din răspântie în răspântie, din piețele Aberystwythului în piețele Jedburghului, din țară în țară, din comitat în comitat, din oraș în oraș. Când se sfârșea un târg, treceau la altul. Ursus locuia într-o prăpădită de baracă pe roți pe care Homo, îndeajuns de civilizat, o țara ziua și o păzea noaptea. Pe ulițele mai greu de străbătut, când trebuia să urce în deal, când întâlneau în cale prea multe dăre de roți și prea mult glod, omul își petrecea chinga hamului pe după gât și trăgea frățeste, umăr la umăr cu lupul. Îmbătrâniseră astfel împreună. Noptile și le petreceau pe unde nimereau, prin vreo paragină, prin vreo poiană, la vreo răspântie de drumuri, la gura cătunelor, la porțile orașelor, prin hale, prin vreo alee umbrită de ulmi, la marginea parcurilor, prin maidanele din preajma bisericilor. Când droaga lor poposea în vreun bâlc, când cumetrele dădeau fuga să caște gura, când curioșii se îngrămădeau în jurul lor, Ursus vorbea într-una gesticulând cu emfază, Homo aproba. Homo, cu un taler de lemn în bot, făcea politicos cheta. Își scoteau pâinea. Lupul știa carte, omul de asemenea. Lupul fusese dresat de om sau se învățase singur să facă felurite drăgălășenii de lup, care le aduceau mai mulți bani.

„Mai cu seamă fii atent să nu degenerezi în om” – îi spunea prietenul lui.

Lupul nu mușca niciodată, omul mușca numai uneori. Cel puțin Ursus avea pretenția că mușcă. Ursus era mizantrop, și, ca să-și vădească și mai mult mizantropia, se făcuse măscărici de bâlc. Nici vorbă, asta îi dădea și putința să

trăiască, stomacul avându-și cerințele lui. În plus, măscăriciul acesta mizantrop, fie ca să se complice, fie ca să se completeze, era vraci. Vraci nu înseamnă însă mare lucru. Ursus era ventriloc. Putea fi văzut vorbind fără să miște buzele. Copia de minune accentul și felul de a rosti cuvintele al primului venit; imita într-atât de bine vocile, încât ai fi putut jura că-i auzi vorbind chiar pe cei imitați. Știa, de unul singur, să redea zarva unei mulțimi, fapt care îi dădea dreptul la titlul de *engastrimyth*. Și el își lua acest drept. Reproducea sunetele mai multor soiuri de păsări, călătoare, ca și el; și izbutea ca, uneori, să te facă să auzi, după cum îi era voia, fie o piață plină de larmă ametoare, fie o pășune plină de mugete animalice. Ursus era ager la minte, curios și înclinat spre explicațiile neobișnuite, căroră noi le spunem basme. El părea să creadă cu tot dinadinsul în ele. Neobrăzarea aceasta făcea parte din șireteniile lui răutăcioase. Se uita în palma cutăruia, deschidea o carte la întâmplare, și trăgea concluzii, prezicea viitorul, învăța că e primejdie mare dacă întâlnești o iapă neagră, dar că e și mai mare primejdie dacă te-auzi, în clipa când pornești la drum lung, strigat de vreunul care nu știe încotro te duci. Se intitula „neguțător de superstiții”. Spunea: „Între arhiepiscopul de Canterbury și mine există o deosebire: eu mărturisesc ce sunt”. Și a tot spus așa până când arhiepiscopul, pe drept cuvânt indignat, l-a chemat la el într-o bună zi; dar Ursus, dibaci, l-a dezarmat pe sfinția sa recitându-i o predică de el, de Ursus, pentru ziua de Crăciun, pe care arhiepiscopul, încântat, a învățat-o pe dinafară, a rostit-o în biserică și a publicat-o, ca și cum ar fi făcut-o el, arhiepiscopul. În schimb, i-a dăruit iertarea.

Ursus avea o retortă și un vas de alchimist. Vindea leacuri universale. Se povestea despre el că, pe vremuri, fusese închis oleacă la Bedlam; i se făcuse cinstea de a fi luat drept smintit, dar îi dăduseră drumul observând că nu e decât poet. Pesemne că povestea asta nu era adevărată; doar avem toți de îndurat de pe urma unor asemenea născociri.

Adevărul e că Ursus făcea caz de știința lui, avea gusturi alese și era un încercat poet latin. Atâta știință nu putea să ducă decât la foame. Școala din Salerno zice: „Mănâncă puțin și des”. Ursus mânca puțin și rar; astfel, pe jumătate se supunea preceptului, pe jumătate nu; dar vinovat era publicul care nu se grămădea totdeauna și nu târguia prea des. Ursus spunea: „Scurparea unei cugetări te ușurează. Lupul își ușurează inima prin urlet, oaia prin lână, pădurea prin pitulice, femeia prin dragoste, iar filozoful prin maxime”. La nevoie, Ursus făcea comedioare pe care mai că le juca; asta îl ajuta să vândă leacurile. Așa, printre alte opere, compusese și una eroică, în cinstea cavalerului Hugh Middleton care, în 1608, adusese o gârlă la Londra. Gârlă aceasta stătea liniștită în comitatul Hertford, la șaizeci de mile de Londra; cavalerul de Middleton veni și o luă; aduse o ceată de șase sute de oameni înarmați cu lopeți și cazmale, începu să scormonească pământul, scobind ici, mușuroind dincolo, uneori până la douăzeci de picioare înălțime, alteori până la treizeci de picioare adâncime, clădi țevăraie

de lemn în aer și, ici-colo, vreo opt sute de poduri, din piatră, din cărămidă, din bârne; iar într-o bună dimineață, gârla intră în Londra, care ducea lipsă de apă. Ursus făcu din toate aceste amănunte vulgare o frumoasă convorbire poetico-pastorală între fluviul Tamisa și gârla Serpentine; fluviul poftea gârla să vină la el, și-i oferea patul, spunându-i: „Sunt prea bătrân ca să mai plac femeilor, dar sunt destul de bogat ca să le plătesc”. Un mod iscusit și galant de-a arăta că sir Hugh Middleton făcuse toate lucrările pe cheltuiala lui.

Ursus era vrednic de admirație în convorbirile cu sine însuși. Neiubitor de oameni și totodată vorbăreț, prin firea lui, având dorința să nu vadă pe nimeni și nevoia să-i vorbească cuiva, el o scotea la capăt vorbind cu sine însuși. Se întreba și își răspundea; se înălța în slăvi și se ocăra. Din stradă, îl auzeai vorbind singur, în baracă. Trecătorii, care își au felul lor de a-i prețui pe oamenii inteligenți, spuneau: „E un idiot”. El se ocăra uneori, după cum am spus, dar avea, de asemenea, ore când își făcea dreptate. Într-o zi, pe când își adresa sieși una din aceste scurte cuvântări, fu auzit strigând: „Am studiat vegetalul în toate tainele lui, în tulpină, în mugure, în sepală, în petală, în stamină, în carpelă, în ovulă, în sporange. Am adâncit cromatia și osmoza, adică formarea culorii și a mirosului.” Fără doar și poate că în certificatul acesta pe care Ursus i-l dădea lui Ursus se afla o oarecare înfumurare neroadă, dar numai cel ce n-a adâncit cromatia și osmoza să arunce prima piatră...

Din fericire, Ursus nu călcase niciodată prin Țările de jos. Acolo, fără îndoială că l-ar fi cântărit ca să afle dacă are greutatea normală peste care sau sub care un om e vrăjitor. În Olanda, greutatea aceasta era fixată cu înțelepciune, prin lege. Nimic mai simplu și mai ingenios. Era o probă. Te puneau într-o balanță, și adevărul izbucnea de cum rupeai echilibrul; dacă ai fi fost prea greu, te spânzurau; dacă ai fi fost prea ușor, te ardeau. Și astăzi mai poate fi văzută, la Oudewater, balanța de cântărit vrăjitorii, dar ea folosește acum pentru cântărit brânzeturile, într-atât a degenerat religia! Nici vorbă, Ursus ar fi avut de furcă cu balanța asta. În călătoriile lui, el s-a ferit de Olanda, și bine a făcut. Altminteri, credem că n-a ieșit niciodată din hotarele Marii Britanii.

Oricum, fiind prea sărac și prea aspru din fire, și făcând cunoștință cu Homo într-o pădure, îi venise gustul vieții rătăcitoare. Luase lupul pe cheltuiala lui și pornise cu el, pe drumuri, trăind în aer liber o viață la întâmplare. Era socotit bun vraci și bun saltimbanc; și, se înțelege, trecea și drept vrăjitor; puțin, nu mult; căci, pe vremea aceea, era dăunător să fii socotit prieten cu diavolul. La drept vorbind, Ursus, din patimă pentru leacuri și din dragoste pentru plante, își primejduia viața, dat fiindcă se duceau adeseori să culeagă buruieni de prin desișurile mohorâte, pe unde cresc buruienile lui Lucifer... Altminteri, Ursus, deși om cu înfățișare și fire ciudată, era prea cumsecade ca să atragă sau să alunge grindina, să facă să apară năluci, să ucidă un om prin chinul dansului până la istovire, să iște visuri luminoase sau triste și pâine de spaimă, să facă să se nască

cocoși cu patru aripi; asemenea răutăți îi erau străine. Și n-ar fi fost în stare să săvârșească anumite mârșăvii, de pildă, vorbitul limbilor germanice, ebraice sau eline, fără să le învețe, ceea ce e semn de josnică ticăloșie sau de boală firească, pricinuită de vreo vătămare lăuntrică. Ursus vorbea limba latină fiindcă o știa. Iar siriana nu și-ar fi îngăduit s-o vorbească, dat fiind că n-o cunoștea...

În general, pe Ursus nu-l săcăia poliția. Droaga lui era destul de lungă și destul de largă ca să se poată culca în ea pe o ladă în care i se aflau catrafusele, destul de sărăcicioase. Ursus era și proprietarul unui felinar, al mai multor peruci și al câtorva lucruri agățate în cuie, printre care și niște instrumente muzicale. Mai avea, printre altele, și o blană de urs cu care se înveșmânta în zilele de spectacol deosebit; asta numea el a se costuma. Atunci spunea: „*Am două piei: iat-o pe cea adevărată*”. Și arăta blana de urs. Baraca pe roți era a lui și a lupului. În afară de ea, de retorta pentru alchimie și de lup, Ursus mai avea un flaut și un soi de violă, din care cânta destul de plăcut. Elixirurile și le prepara singur. Din talentele lui izbutea uneori să-și scoată bani pentru masa de seară. În tavanul chițimiei lui se afla o gaură prin care trecea burlanul unei sobe de tuci, învecinată cu lada atât cât să-i pârlească lemnul. Soba avea două despărțituri; într-una din ele Ursus făcea alchimie, iar în cealaltă își fierbea cartofii. Noaptea, lupul dormea sub droagă, legat prietenește. Homo avea părul negru, iar Ursus părul sur; Ursus avea cincizeci de ani, dacă nu cumva șaiszeci, împăcarea lui cu soarta omenească mergea până acolo încât mânca, după cum fusese văzut, până și cartofi, gunoi care pe atunci constituia doar hrana porcilor și a ocnașilor. El îi mânca, indignat și resemnat. Ursus nu era mătăhălos, ci lung, încovoiat și melancolic. Natura îl făcuse să fie trist. Îi venea greu să zâmbească și-i fusese totdeauna cu neputință să plângă. Îi lipsea mângâierea asta, lacrimile, ca și leacul neîndestulător al veseliei. Un bătrân e o ruină gânditoare; Ursus era o astfel de ruină. Limbut ca un șarlatan, slab și uscat ca un profet, gata să explodeze ca o mină încărcată, așa era Ursus. În tinerețea lui fusese filozof la un lord.

Toate acestea se petreceau acum una sută optzeci de ani.

Dar nu mult.

II

...Homo era un lup adevărat, lung de cinci picioare, ceea ce înseamnă o frumoasă lungime pentru un lup chiar și în Lituania; era foarte puternic; avea privirea piezișă, dar nu din vina lui... Înainte de a-l cunoaște pe Ursus și de a avea o cărucioară de tras, își făcea sprinten cele patruzeci de leghe pe noapte. Ursus, întâlnindu-l într-un desiș, lângă un pâraiaș cu apă repede, căpătase stimă pentru el văzându-l cum pescuiește raci, cu înțelepciune și prudență, și salutase în el un vrednic și autentic lup Kupara, din soiul numit câine-crabier.

Ursus îl prefera pe Homo ca animal de povară, unui asin. Să-și înhame un asin

la droșcă, i-ar fi fost de nesuferit; prețuia prea mult asinii ca să poată face un asemenea lucru. Printre altele, observase că asinul, visător în patru labe puțin înțeles de oameni, are uneori o tresărire neliniștită a urechilor atunci când filozofii spun neghiobii. În viață, între gândirea noastră și noi, un asin înseamnă un martor; și asta e jenant. Ca prieten, Ursus îl prefera pe Homo unui câine, socotind că lupul vine mai de departe spre prietenie.

Iată de ce Homo îi ajungea lui Ursus. Homo era pentru Ursus mai mult decât un însoțitor, îi era tiz. Ursus îi mângâia pânțelece supt și spunea: *Mi-am găsit volumul doi*.

Și mai spunea: „Când voi fi mort, cine va vrea să mă cunoască n-are decât să-l studieze pe Homo. Îl voi lăsa după moartea mea ca pe o copie leită”.

Legea englezească, destul de aspră cu fiarele pădurii, ar fi putut să se lege de lup și să nu-i dea pace pentru îndrăzneala de a umbla prin orașe ca la el acasă; dar Homo profita de imunitatea acordată de un statut al lui Eduard al IV-lea pentru „slugi”. *Putea-va orice slugă care își urmează stăpânul să se ducă și să vină în voie*. Printre altele, o oarecare bunăvoință față de lupi rezultase și din moda doamnelor de la curte, sub ultimii Stuarti, doamne care aveau, în loc de câini, niște lupi mici și sălbatici, numiți adivi, de talia pisicilor, aduși cu mari cheltuieli din Asia.

Ursus îi transmisese lui Homo o parte din însușirile lui: să stea în picioare, să-și prefacă mânia în proastă dispoziție, să mârâie în loc să urle etc.; și, la rândul său, lupul îl învățase pe om ceea ce știa el, adică să se lipsească de casă, de pâine, de foc, să prefere foamea într-o pădure robiei într-un palat.

Locuința lor, un soi de vizuină-trăsură care urma itinerarul cel mai variat, fără să părăsească totuși Anglia și Scoția, avea patru roți, plus o hulubă pentru lup și un soi de mâner pentru om. Mânerul acesta îl foloseau pe drumurile greu de străbătut. Deși clădită din scânduri ușoare, ca o hulubărie, locuința era solidă. În partea de dinainte avea o ușă cu geam și cu un balconaș folosit pentru cuvântări, tribună și amvon totodată, iar în partea dinapoi o ușă plină, cu o fereastră mobilă. Lăsarea unei scărițe cu trei trepte, prinsă în balamale și pusă după ușa cu ferăstruie, forma intrarea locuinței, bine încuiată noaptea cu lacăte și cu zăvoare. Ninsoarea și ploile bătuseră din plin droșca-baracă a lui Ursus. Ea fusese zugrăvită, dar nu prea se mai știa cu ce culoare, schimbările anotimpurilor fiind pentru cărucioarele de soiul ei cam ceea ce sunt schimbările domnitorului pentru curteni. Pe vremuri, în partea de dinainte, pe un fel de frontispiciu din scândurele, se putea descifra această inscripție, scrisă pe fond alb cu litere negre, care, încetul cu încetul, se amestecaseră și se încurcaseră:

„Datorită frecării, aurul pierde anual paisprezece sutimi din volumul său; aceasta e așa numita *pierdere prin frecare*; de unde rezultă că din paisprezece sute de milioane aur circulând pe toată întinderea pământului, se pierde în fiecare an un milion. Milionul acesta de aur devine pulbere, zboară, plutește, e atom, devine

respirabil, împovărează, dozează, încarcă și îngreuiază conștiințele, și se amestecă cu sufletele bogaților făcându-le trufașe și cu sufletele săracilor făcându-le cumplite”.

Inscripția, pălită și ștersă de ploii și de grija providenței, din fericire nu mai putea fi citită, altminteri poate că, datorită caracterului ei enigmatic și străveziu, filozofia aceasta a aurului respirat n-ar fi fost pe placul șerifilor, armașilor și a căpeteniilor de jandarmi. Legea englezească nu prea știa de glumă pe atunci. Nelegiuیت te puteai lesne pomeni. Magistrații erau nemiloși, după datină, cruzimea fiind lucru obișnuit. Iar juzii inchiziției mișunau pretutindeni...

III

În interiorul locuinței se mai aflau încă două inscripții. Deasupra lăzii, pe netezișul peretelui de scânduri spoit cu apă de var, se puteau citi următoarele fraze, scrise cu cerneală și de mână:

„SINGURELE LUCRURI PE CARE E BINE SĂ LE ȘTII:

Baronul pair al Angliei poartă un cerc de aur, împodobit cu șase perle.

Coroana începe de la viconte.

Ducele este *preaînalt și preaputernic principe*; marchizul și contele *preanobili și puternici seniori*; viconte *nobil și puternic senior*; baronul *cu adevărat senior*.

Ducele este *luminăție*; ceilalți pairi sunt *seniorie*.

Pairii sunt inviolabili.

Pairii sunt Camera și curtea, *concilium et curia*, legislatură și justiție.

«Most honourable»¹ e mai mult decât «right honourable»².

Lorzii au depun niciodată jurământ, nici în fața regelui, nici în fața justiției. Cuvântul lor e suficient. Ei spun: *pe onoarea mea*.

După o lege de la Eduard al VI-lea, lorzii au privilegiul omuciderii simple. Un lord care ucide un om în mod simplu nu e urmărit.

Baronii au același rang ca episcopii.

Baronia deplină se compune din treisprezece fiefuri nobile și un sfert, fiecare fief nobil fiind de douăzeci de lire sterline, ceea ce înseamnă patru sute de mărci.

Fiii întâi născuți și ai doilea născuți ai viconților și baronilor sunt primii scutieri ai regatului.

Întâii născuți ai pairilor au întâietate asupra cavalerilor ordinului Jaretierei; ai doilea născuți nu au.

Primul născut al unui viconte merge după toți baronii și înaintea tuturor

¹ Cel mai onorabil (în limba engleză în text). (n.r.).

² Destul de onorabil (în limba engleză în text). (n.r.).

baroneților.

Orice fiică de lord este *lady*. Celelalte fete engleze sunt *miss*.

Toți juzii sunt mai prejos decât pairii. Sergentul poartă o glugă din blană de miel; judele are o glugă de *minuto vario*, adică dintr-o mulțime de pielicele albe, de toate soiurile, în afară de hermină. Hermina e rezervată pairilor și regelui.

Un lord nu poate fi supus la constrângere corporală, în afară de cazul Turnului Londrei.

Un lord chemat la rege are dreptul să ucidă o căprioară sau două din parcul regal.

Un lord nu poate fi condamnat la amendă decât de către lorzi, și niciodată la mai mult de cinci șilingi, cu excepția ducelui, care poate fi condamnat la zece.

Un lord poate avea în casa lui șase străini. Orice alt englez nu poate avea decât patru.

Un lord poate avea opt butii de vin, fără să plătească dări.

Când îi place unui lord, poate să formeze un regiment și să-l dăruiască regelui; așa fac înălțimile lor ducele d'Athol, ducele de Hamilton și ducele de Northumberland.

Lordul nu poate fi pus la caznă, chiar când e vorba de înaltă trădare.

Lordul e om învățat, chiar când nu știe să citească. El știe de drept.

Un duce e însoțit de acoperământul numit uranisc, pretutindeni unde regele nu e; vicontele are un uranisc în casa sa; baronul are un capac de încercare ținut sub cupă în timp ce bea; baronul are dreptul să-i fie purtate însemnele de un bărbat în prezența unei vicontese.

Optzeci și șase de lorzi sau fiii întâi născuți din lorzi prezidează optzeci și șase de mese, fiecare de câte cinci sute de tacâmuri, care îi sunt servite zilnic majestății sale în palatul său, pe cheltuiala ținuturilor învecinate reședinței regale.

Unui om de rând care lovește un lord i se taie pumnul.

Lordul este aproape rege.

Regele este aproape Dumnezeu.

Pământul este un lordship³.

Englezii îi spun lui Dumnezeu *mylord*.”

În fața acestei inscripții se putea citi o a doua, scrisă la fel:

„SATISFACȚII CARE TREBUIE SĂ FIE DE AJUNS CELOR CE N-AU NIMIC:

Henry Auverquerque, conte de Grantham, care șade în Camera Lorzilor între contele de Jersey și contele de Greenwich, are un venit de o sută de mii de lire sterline. Senioriei sale îi aparține palatul Grantham-Terrace, clădit în întregime

³ Domnie, stăpânire, (în limba engleză în text). (n.r.).

din marmură, și vestit pentru ceea ce se numește labirintul coridoarelor, o curiozitate în care se află coridorul făcut pe de-a-ntregul din marmură de Sarancolin, coridorul brun, din marmură încrustată cu scoici, adusă de la Astrahan, coridorul alb făcut din marmură de Lani, coridorul negru din marmură de Alabanda, coridorul cenușiu din marmură de Staremma, coridorul galben din marmură de Hesse, coridorul verde din marmură de Tirol, coridorul roșu, pe jumătate vișiniu, din marmură de Boemia și marmură cu scoici fosile din Cordoba, coridorul albastru din marmură de Genua, albastră cu vinișoare albe, coridorul violet din granit de Catalonia, coridorul îndoliat, cu vine alb și negre, din șist de Murviedro, coridorul roz din marmură foioasă de Alpi, coridorul de culoarea perlei din marmură cu scoici de la Nonette, și coridorul de toate culorile...

Richard Lowther, viconte Lonsdale, are ținutul Lowther, în Westmorland, care este înainte de toate fastuos și al cărui peron pare că invită regii să intre.

Richard, conte de Scarborough, viconte și baron Lumley, viconte de Waterford în Irlanda, lord-locotenent și viceamiral al comitatului Northumberland și de Durham, oraș și comitat, are dublul castel din Stansted, cel antic și cel modern, unde poate fi admirat un superb grilaj în semicerc împrejmuit un bazin cu fântână fâșnitoare, fără pereche în lume. În plus, mai are și castelul din Lumley.

Robert Darcy, conte de Holderness, are domeniul său din Holderness, cu turnuri de baron, și cu nesfârșite grădini în felul celor franțuzești, prin care el se plimbă în butcă cu șase cai, având înainte doi slujitori călări, așa cum i se cuvine unui pair al Angliei.

Charles Seymour, duce de Somerset, are Somerset-house pe malul Tamisei, care egalează vila Pamphili din Roma. Pe cămin se remarcă două vase de porțelan din timpul dinastiei Yuen, care prețuiesc o jumătate de milion...

În Yorkshire, Arthur, lord Ingram, viconte Irwin, are Temple-Newsman unde se intră printr-un arc de triumf și ale cărui largi acoperișuri turtite seamănă cu terasele maure.

Robert, lord Ferrers de Chartley, Bouchier și Louvaine, are în Leicestershire, Staunton-Harold al cărui parc în plan geometric e ca un templu cu fronton; și, în fața lacului, se află marea biserică cu clopotniță pătrată, aparținând tot senioriei sale.

Laurence Hyde, conte de Rochester, are în Surrey New Park, magnific prin pedestalul sculptat aflat pe fronton, prin gazonul circular împrejmuit de arbori și prin pădurile sale la hotarul cărora se află movila rotunjită cu artă, deasupra căreia străjuiește un mare stejar, vizibil din depărtare.

Philippe Stanhope, conte de Chesterfield, posedă Bretby. În Derbysbire, care are un pavilion cu orologiu, superb, niște cuști de șoimi, niște iepurării, și preaminunate bazine, pătrate sau ovale, dintre care una formează o oglindă, cu

două jeturi care ajung foarte sus.

James Cecil, conte de Salisbury, la șapte leghe de Londra are Hatfield-house, cu cele patru pavilioane senioriale, cu turnul clopotului de alarmă în centru și curtea de onoare pavată în alb și negru ca aceea de la Saint-Germain. Palatul, înalt de două sute șaptezeci și două de picioare, a fost clădit pe vremea domniei lui Iacob I de către marele vistiernic al Angliei, care era străbunul contelui de astăzi. Acolo poate fi văzut patul unei contese de Salisbury, neprețuit ca valoare, făcut pe de-a-ntregul din lemn de Brazilia, care este un leac atotputernic împotriva mușcăturii de șarpe și e numit *milhombres*, adică *o mie de oameni*. Pe acest pat stă scris cu litere de aur: *Honni soit qui mal y pense*⁴.

Edward Rich, conte de Warwick și Holland, are Warwick-castle, unde sunt arși stejari întregi în cămine.

În parohia Sevenoaks, Charles Sackville, baron Buckhurst, viconte Cranfield, conte de Dorset și Middlesex, are Knole, care este mare cât un oraș și se compune din trei palate paralele, unul în spatele altuia, ca rândurile infanteriei, cu zece creste în scări spre fațada principală, și cu o poartă sub cetățuia cu patru turnuri.

Grimsthorp, în Lincolnshire, cu lungă sa fațadă tăiată de înalte foișoare ca niște țepi, cu parcurile, heleșteiele, fazaneriile, saivanele, pajiștile, liniile de arbori și aleile pentru promenadă, cu pădurile bătrâne, cu întinderile brodate în careuri și romburi de flori, semănând a covoare uriașe, cu padocurile pentru curse de cai și cu măreția ocolului unde se întorc butcile înainte de a intra în palat, aparține lui Robert, conte Lindsey, lord moștenitor al pădurii din Waltham.

Up Park, în Sussex, castel pătrat, cu două pavilioane simetrice având turnuri pentru clopote de alarmă pe cele două părți ale curții de onoare, aparține preaonorabilului Forde, lord Grey, viconte Glendale și conte de Tankerville.

Newnham Paddox, în Warwickshire, care are două heleșteie dreptunghiulare și un zid cu vitraliu pe patru muchii, este al contelui de Denbigh, care este conte de Rheinfelden în Germania.

William Cavendish, duce de Devonshire, are șase castele, dintre care Chatsworth, cel cu două caturi făcute după cel mai frumos stil grecesc, și printre altele înălțimea sa își are locuința din Londra, unde se află un leu cu spatele întors spre palatul regal.

Ducele de Beaufort are Chelsea, care cuprinde două castele gotice și un castel florentin; el are de asemenea Badmington în Gloucester, o reședință de unde pornesc nenumărate alei, ca o stea. Preanobilul și puternicul principe Henri, duce de Beaufort, este în același timp marchiz și conte de Worcester, baron Ragland, baron Gower și baron Herbert de Chepstow.

John Holles, duce de Newcastle și marchiz de Clare, stăpânește Bolsover, al

⁴ Hulit fie cel ce se gândește la rău (în limba franceză în text). (n.r.).

căruia turn pătrat este măreț, plus Houghton în Nottingham, unde în centrul unui bazin se află o piramidă rotundă imitând turnul Babel.

Lord Linnoeus Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, își are temeiul pairiei la castelul Clancharlie, clădit în 914 de Eduard cel Bătrân împotriva danezilor, plus Hunkerville-house la Londra, care este un palat, plus, la Windsor, Corleone-lodge, care e un alt palat, și opt seniorii, una la Burton, pe Trent, cu drepturi asupra carierelor de alabastru, apoi Gumdraith Hombel, Moricambe, Trenwardraith, Hell-Kerters, unde se află o fântână minunată, Pillinmore și bălțile cu turbă, Reculver lângă vechiul oraș Vagniacoe, Vinecauston, pe muntele Moil-enlli; plus nouăsprezece burguri și sate cu scaune de judecată, și tot ținutul Pennethchase, care, împreună, îi aduc senioriei sale un venit anual de patruzeci de mii de lire sterline.

Cei o sută șaptezeci și doi pairi domnind sub Iacob al II-lea, aveau împreună un venit de un milion două sute șaptezeci și două de mii de lire sterline pe an, ceea ce înseamnă a unsprezecea parte din venitul Angliei”.

Lângă ultimul nume, al lordului Linnoeus Clancharlie, se putea citi următoarea notă, scrisă de mâna lui Ursus:

Rebel; în exil! bunuri, castele și domenii sub sechestru. Bine lucrat.

IV

Ursus îl admira pe Homo. Admiră ceea ce îi este apropiat. Asta e lege.

Bântuit mereu de furii înăbușite, iată cum era Ursus înăuntrul lui; să mârâie într-una, iată-i latura exterioară. Ursus era nemulțumitul universului. Se afla veșnic în starea celui ce se împotrivesc. Privea universul cu ochi răi. Nu dădea certificat de bună purtare nici oricui, nici pentru orice. Faptul că face miere nu-i aducea albinei iertarea pentru înțepături; un trandafir îmbobocit nu îl făcea să uite vinovăția soarelui pentru vătămrile pricinuite de el. E cu puțință ca, în sinea lui, Ursus să-l fi criticat din belșug pe Dumnezeu. El spunea: „Nici vorbă, diavolul e pus în mișcare de vreo mașinărie, iar vina lui Dumnezeu e că a dat drumul mașinăriei”. Nu-i aproba niciodată decât pe prinți și avea un fel al lui de a-i aplauda. Într-o zi, când Iacob al II-lea dăruia Fecioarei dintr-o biserică catolică o lampă de aur masiv, Ursus, care trecea pe-acolo cu Homo, și mai nepăsător, strigă, plin de admirație, în fața mulțimii adunate: „E sigur că sfânta Fecioară are mai multă nevoie de-o lampă de aur, decât au nevoie de încălțări copilașii ăștia, aflați aici”.

Asemenea dovezi de „credință” și văditul lui respect pentru puterea statornică pesemne că nu-l ajutau prea mult să-i fie bine privită de magistrați viața vagabondă și întovărășirea cu un lup. Uneori, seara din simpatie prietenească, Ursus îl mai lăsa pe Homo să-și dezmoștească puțin labele și să

rătăcescă liber prin preajma locuinței lor: lupul n-ar fi fost în stare să-i înșele încrederea și se purta „în societate”, adică printre oameni, cu discreția unui cățeluș. Totuși, când ai de-a face cu niște oameni ai ordinii prost dispuși, plimbarea lui ar fi putut pricinui neajunsuri; de aceea Ursus ținea cât mai mult cu puțință cinstitul lup în lanț. Din punct de vedere politic, tăblița lui despre aur, devenită indescifrabilă, și altminteri puțin inteligibilă, nu era altceva decât o mângălitură de fațadă și nu-l dădea de gol. Chiar după Iacob al II-lea și sub domnia „respectabilă” a lui William și a Mariei, orașelele din comitatele Angliei puteau să vadă trecând pașnică, de colo-colo, liniștită lui baracă. Ursus călătorea liber de la un capăt la altul al Marii Britanii, vânzându-și filtrele și fiolele, făcând, împreună cu lupul său, maimuțări de vraci de răspântie, și scăpa cu ușurință printre ochiurile lațului întins de poliția de pe atunci în toată Anglia ca că curețe bandele nomade, și mai ales ca să-i prindă în trecere pe „comprachicos”.

De fapt, așa se și cuvenea. Ursus nu făcea parte din nicio bandă. Ursus trăia cu Ursus; în singurătatea lui cu sine însuși, unde un lup își mai vâra cu drăgălășenie botul. Cea mai vie dorință a lui Ursus ar fi fost să fie papuaș; neputând, trăia în singurătate. Singuraticul este un diminutiv al sălbaticului, acceptat de civilizație. Și ești cu atât mai singur cu cât ești mai hoinar. De aici, necontenita lui deplasare. Zăbovirea în vreun loc i se părea domesticire. Își petrecea viața umblându-și drumul. Vederea orașelor îi sporea în suflet gustul pentru mărăcinișuri, pentru desigur, pentru ghimpi și pentru vâgăuni în stânci. Locuința lui preferată era pădurea. Și nu se simțea înstrăinat nici în zarva piețelor destul de asemănătoare cu vuietul copacilor. Mulțimea satisface într-o oarecare măsură gustul pentru pustietate. Ceea ce îi displăcea în baraca lui era faptul că avea ușă și ferestre și că semăna a casă. Și-ar fi atins idealul dacă ar fi putut să pună o peșteră pe patru roți, și să călătorească într-o vâgăună.

Ursus, după cum am spus, nu zâmbea, dar râdea câteodată, chiar destul de des, cu un râs amar. Zâmbetul înseamnă consimțire, pe când râsul are în el adeseori un refuz.

Marea lui preocupare era ura față de neamul omenesc. Și în ura aceasta era nepotolit. Lămurindu-și ideea că viața e un lucru groaznic, remarcând suprapunerea flagelurilor, a regilor peste popor, a războaielor peste regi, a foametei peste ciumă, a prostiei peste toate, constatând o oarecare doză de osândă numai în faptul că există pe lume, recunoscând că moartea e o eliberare, când i se aducea un bolnav, îl vindeca. Avea întăritoare și doftorii pentru prelungirea vieții bătrânilor. Îi lecuia pe ologi și le spunea batjocoritor: „Te-am ridicat în două labe. Și îți urez să mergi vreme îndelungată prin valea lacrimilor!” Când vedea un sărac murind de foame, îi dădea toți gologanii pe care îi avea la el, mormăind: „Trăiește, nefericite! Mănâncă! Rezistă multă vreme! Nu eu am să-ți scurtez zilele de ocnă!” După care, își freca mâinile și zicea: „Le fac oamenilor tot răul de care sunt în stare”.

Prin ferestruia din dosul cărucioarei, trecătorii puteau citi pe tavanul vizuinii această firmă, scrisă înăuntru, dar vizibilă dinafară, cu litere mari și îngroșate: URSUS, FILOZOF.

II. COMPRACHICOS

I

Cine mai cunoaște astăzi *comprachicos*, și cine-i mai știe sensul?

Comprachicos, sau comprapequenos, era o hidoasă și stranie asociație nomadă, faimoasă în secolul al șaptesprezecelea, uitată în al optsprezecelea, ignorată astăzi... Pentru cine privește istoria în linii mari, pentru cine îi vede mai ales desfășurarea generală, comprachicos se leagă de imensul fapt al sclavajului. Iosef vândut de frații lui este un capitol al acestei legende. Comprachicos au lăsat urme în legislațiile penale ale Spaniei și Angliei. Ici-colo, în încâlceala obscură a legilor engleze, găsești amprenta acestui fapt istoric monstruos, cum ai găsi urma piciorului unui sălbatic într-o pădure.

Comprachicos, ca și comprapequenos, e un cuvânt spaniol compus care înseamnă „cumpărătorii de copii”.

Ei îi cumpărau și îi vindeau.

De furat, nu-i furau. Răpitul copiilor e o altă meserie.

Și ce făceau din copiii aceștia?

Monștri.

De ce monștri?

Pentru răs.

Poporul are nevoie să râdă; regii, de asemenea. E nevoie de mășcării la răspântii, de bufoni la palatele regale. Unuia i se spune Turlupin, celuilalt Triboulet⁵.

Eforturile oamenilor ca să-și facă rost de veselie sunt uneori demne de atenția filozofului.

Ce schișăm oare în aceste câteva pagini de început? Un capitol al celei mai cumplite cărți, a cărții care ar putea fi intitulată: *Exploatarea nefericiților de către fericiți*.

II

Un copil, hărăzit să le fie jucărie oamenilor, nici vorbă că a existat. (Și mai

⁵ Numele bufonului, personaj din piesa lui Victor Hugo, *Regele petrece*. (n.r.).

există încă și astăzi.) În epocile naive și feroce, procurarea acestui soi de copil constituia o meserie specială. Secolul al șaptesprezecelea, zis marele secol, a fost una din aceste epoci...

Pentru ca omul-jucărie să reușească, trebuie luat din vreme. Piticul trebuie lucrat de mic. Se folosea copilăria. Dar un copil drept nu prea e amuzant. Un ghebos e ceva mai vesel.

De aici, o artă. Existau crescători. Se lua un om și se făcea din el un avorton; se lua un obraz omenesc și se făcea o pocitanie. Ceea ce creștea era înghesuit, îndesat; se plămădeau chipuri. Producția aceasta artificială de monstruoziități își avea legile ei. Era o întreagă știință. Să ne închipuim o ortopedie în sens invers. Acolo unde Dumnezeu a pus privirea, meseria aceasta punea strabismul. Acolo unde Dumnezeu a pus armonia, ea punea diformitatea. Acolo unde Dumnezeu a pus perfecțiunea, se repuneau formele neisprăvite ale începutului. Și, pentru ochii cunoscătorilor, neisprăvitul însemna perfecțiune. Existau asemenea încercări și în ceea ce privește animalele; se născociau caii bălțați. Turenne încăleca un cal bălțat. În zilele noastre nu sunt oare vopsiți câinii cu albastru și cu verde?... Omul rețușează natura, uneori în bine, alteori în rău.

Bufonul palatului nu era decât o încercare de a-l readuce pe om la starea de maimuță. Progres înapoi. Capodoperă de-a-ndăratelea. În același timp, se încerca să se facă din maimuță om. Barbe, ducesă de Cleveland și contesă de Southampton, avea drept paj o maimuțică. La Françoise Sutton, baroneasă Dudley, a opta pairă din banca baronilor, ceaiul era servit de un maimuțoi înveșmântat în brocart de aur, căruia lady Dudley îi spunea „negrul meu”. Catherine Sidley, contesă de Dorchester, se ducea la ședințele parlamentului într-o caretă cu blazon, dindărătul căreia stăteau în picioare, cu boturile în vânt, trei maimuțoi mari, gătiți în livrele.

O ducesă de Medina-Coeli, la a cărei deșteptare a luat parte într-o dimineată cardinalul Polus, avea un urangutan care îi puneă ciorapii. Maimuțele acestea înălțate în rang aveau rostul să precumpănească oamenii brutalizați și animalizați. Amestecul nefiresc, dorit de către cei mari, dintre om și animal, era subliniat mai ales de pitic și de câine. Piticul nu se despărțea niciodată de câine, care era totdeauna mai înalt decât el. Juxtapunerea aceasta se constată într-o mulțime de lucrări de artă destinate palatelor și mai ales în portretul lui Jeffrey Hudson, pitic al Henriettei de Franța, fiica lui Henri al IV-lea și soția lui Carol I.

Degradarea omului duce la deformarea lui. Scoaterea din drepturile cetățenești se completa cu desfigurarea. Unii chirurghi de pe vremea aceea izbuteau din plin să șteargă de pe chipul omului orice urmă de suflu divin. Doctorul Conquest, membru al colegiului din Amen-Street și oaspete nelipsit al chimiștilor din Londra, a scris o carte în limba latină despre această chirurgie de-a-ndăratelea, căreia îi arată procedeele. Dacă l-am crede pe Justus de Carrick-Fergus, inventatorul acestei chirurgii e un călugăr numit Aven-More, cuvânt irlandez care

înseamnă *Râu Mare*.

Piticul electorului palatin, Perkeo, a cărui păpușă – sau spectru – iese dintr-o cutie cu surprize în pivnița din Heidelberg, era un remarcabil specimen al acestei științe, foarte variată în aplicațiile ei.

Astfel se zămisleau ființele a căror lege de viață era monstruos de simplă: li se îngăduia să sufere, li se porunca să distreze.

III

Această zămislire de monștri se practica pe scară largă și cuprindea felurite ramuri.

Era trebuitoare sultanului; era trebuitoare papii. Unuia ca să-i păzească femeile; celuilalt ca să-i facă rugăciunile. Soiul necesar era deosebit și nu se putea reproduce singur. Sferturile de oameni erau folositoare voluptății și religiei. Haremul și capela sixtină consumau aceeași specie de monștri, aici cumpliți, dincolo suavi.

În vremurile acelea unii știau să facă lucruri care nu se mai fac astăzi, aveau talente care nouă ne lipsesc și, pe bună dreptate, cei inteligenți vorbesc acum despre decadentă. Nu mai știm să sculptăm în carne omenească; asta din pricină că arta schingiurii se pierde; eram virtuozii genului, și nu mai suntem; arta aceasta a fost simplificată într-atâta, încât pesemne că o să dispară cu totul. Tăind membrele oamenilor vii, deschizându-le pânțele, smulgându-le măruntaiele, fenomenele erau prinse pe viu și existau descoperiri, nu glumă! Acum însă trebuie să renunțăm la ele, și suntem lipsiți de progresele pe care călăul le aduce în chirurgie.

Vivisecția de altădată nu se mărginea numai la confecționarea fenomenelor pentru bâlciuri, a bufonilor pentru palate, care măreau numărul curtenilor, a eunucilor pentru sultani sau pentru papi. Ea avea nenumărate variante. Unul din aceste triumfuri era să faci un cocoș pentru regele Angliei.

După datină, în palatul regelui Angliei trebuia să existe un soi de om nocturn, care să cânte ca cocoșul. Straja aceasta, dormind de-a-npicioarele, umbla prin palat și scotea, din ceas în ceas, strigătul cocoșului, repetat de atâtea ori de câte ori era nevoie ca să înlocuiască un clopot. Omul, ridicat la rangul de cocoș, îndurase pentru asta, încă din copilărie, o operație a gâtlejului, care face parte din arta descrisă de doctorul Conquest. Pe timpul lui Carol al II-lea, o salivație inerentă operației dezgustând-o pe ducesa de Portsmouth, se păstră funcțiunea, ca nu cumva să scadă strălucirea coroanei, dar strigătul cocoșului începu să fie scos de un om nemutilat. De obicei, pentru funcția aceasta onorabilă era ales un vechi ofițer. Sub Iacob al II-lea, slujbașul se numea William Sampson Coq, și primea

anual, pentru cântarea lui, nouă livre, doi șilingi și șase gologani⁶.

IV

Negoțul cu copii în secolul al șaptesprezecelea se completa, după cum am explicat, printr-o industrie. Comprachicos făceau și comerțul, și industria. Ei cumpărau copii, prelucrau puțin această materie primă, și apoi o revindeau.

Vânzătorii erau de toate soiurile, de la tatăl nemernic, vrând să scape de povara familiei, până la stăpânul folosindu-și herghelia de sclavi. Vânzarea oamenilor era într-un tot simplă. În zilele noastre unii s-au luptat ca să mențină acest drept. Pe cât se știe, nu s-a împlinit încă veacul de când electorul de Hesse își vindea supușii regelui Angliei, care avea nevoie de oameni pentru ucis în America. La electorul de Hesse se mergea ca la măcelar pentru cumpărat carne. Electorul de Hesse ținea carne de tun. Prințul acesta își ținea supușii atârnați de cuie, în dugheană. A cumpăra înseamnă și a vinde. În Anglia, sub Jeffreys, numeroși gentilomi au fost decapitați și ruși în bucăți; torturații au lăsat soții și fiice, văduve și orfane, pe care Iacob al II-lea le-a dăruit reginei, soția sa. Regina le-a vândut pe aceste *ladies* lui William Penn. E probabil ca și regele să fi avut ceva la sută din târgul încheiat. De mirare nu este faptul că Iacob al II-lea a vândut femeile, ci că Penn le-a cumpărat.

Târguială lui Penn se scuza, sau se explică, prin aceea că Penn, având de înșămânțat cu oameni un deșert, avea nevoie de femei. Femeile făceau parte din utilajul lui.

Bietele *ladies* au fost o bună afacere pentru prea-grațioasa majestate, regina. Tinerele s-au vândut scump...

Comprachicos se mai numeau și „cheylas”, cuvânt indian care înseamnă *descoperitori de copii*.

Timp îndelungat comprachicos nu s-au ascuns decât pe jumătate. Sub domnia Stuartilor nu erau rău priviți de palat. La nevoie, erau folosiți și din motive de stat. Pentru Iacob al II-lea au fost aproape un *instrumentum regni*⁷. Era pe vremea când se ciopârteau familiile supărătoare și refractare, când se retezau înruderile sau se suprimau brusc moștenitorii. Uneori, era păgubită o ramură a familiei, în folosul alteia. Comprachicos aveau un talent să desfigureze, care îi făcea necesari politicii. Să desfigurezi prețuiește mai mult decât să uci. Mai exista ea și masca de fier, dar era un mijloc prea grosolan. Nu poți să umpli Europa cu măști de fier, pe câtă vreme mășcăricii diformi bânțuie străzile fără să bată la ochi; și apoi masca de fier poate fi smulsă, pe când masca de carne stă neclintită. Să te

⁶ Vezi doctorul Chamberlayne, *Starea prezentă a Angliei*; 1688, Prima parte, cap. XIII, pag. 179. (nota ed. franceze).

⁷ Instrumentul domniei (în limba latină în text). (n.r.).

mascheze pe veci, cu propriul tău obraz, poate exista oare ceva mai ingenios? Comprachicos lucrau omul cum lucrează chinezii copacul. Aveau secrete, după cum am spus. Aveau dibăcie. Artă pierdută. Din mâinile lor ieșea o pipernicire ciudată. Era ridicolă și profundă. Atingeau ființa plâpândă cu atâta inteligență, încât nici ochiul părintelui n-ar mai fi recunoscut-o... Uneori lăsau șira spinării dreaptă, dar refăceau fața. Înlăturau semnele unui copil cum ai înlătura semnul unei batiste.

Produsele destinate bălciului aveau articulațiile dislocate într-un fel savant. Ai fi zis că nu mai au oase. Așa se făceau gimnaști.

Comprachicos îi înlăturau copilului nu numai chipul, dar și memoria. Îi înlăturau din ea măcar atâta cât puteau. Copilul habar n-avea că suferise o mutilare. Chirurgia aceasta îngrozitoare îi lăsa urme pe obraz, nu în suflet. El putea să-și amintească cel mult ziua când fusese luat de niște oameni, apoi că adormise și, în sfârșit, că îl vindecaseră. Vindecat, de ce? Asta nu știa. De arsurile cu sulf și de inciziile cu fier nu-și mai amintea nimic. În timpul operației, comprachicos îl amorțeau pe micul pacient cu ajutorul unui praf adormitor care trecea drept magic și care făcea să dispară durerea...

V

Iacob al II-lea îi toleră pe comprachicos. Pentru bunul motiv că îi folosea. Asta, cel puțin, i s-a întâmplat de câteva ori. Nu disprețuiești totdeauna ceea ce îți face silă. Meseria aceasta de jos, grozav de potrivită uneori cu meseria de sus căreia i se spune politică, era cu dinadinsul lăsată în mizerie, dar nu persecutată. Niciun fel de supraveghere, ci doar o oarecare atenție. Ea poate fi utilă. Legea închidea un ochi, regele îl deschidea pe celălalt.

Câteodată regele chiar își mărturisea complicitatea. Astea sunt îndrăznelile terorismului monarhic. Desfigurații erau însemnați cu însemnele coroanei; i se scotea semnul lui Dumnezeu și i se punea cel regal. Jacob Astley, cavaler și baronet, senior de Melton, conetabil în comitatul Norfolk, a avut în familie un copil vândut, pe a cărui frunte comisarul vânzător imprimase cu fierul încins floarea de crin monarhică. În anumite cazuri, dacă lumea ținea să constate, pentru cine știe ce motive, originea regală a noii situații făcute copilului, se folosea acest mijloc. Anglia ne-a făcut întotdeauna cinstea de a întrebuința, pentru folosință personală, floarea de crin.

Comprachicos, dacă ținem seama de nuanțele care separă o meserie de un fanatism, erau analogi sugrumătorilor din India; trăiau între ei, în bande, cam cum sunt cele ce hoinăresc prin bălciuri, și făceau asta nu fără motiv. Așa puteau să circule mai lesne. Sălășluiau pe apucate, ici-colo, dar gravi, religioși și neavând nimic asemănător cu ceilalți nomazi.

Erau din toate țările. Sub numele de comprachicos se înfrățeau englezi,

francezi, castilieni, germani, italieni. Același gând, aceeași superstiție, îndeletnicirea în comun cu o aceeași meserie, duc la asemenea fuziuni. În frăția lor banditească, levantinii reprezentau Orientul, cei de la țărmul oceanului reprezentau Occidentul, înăuntrul frăției, bascii discutau cu irlandezii; bascii și irlandezii se înțelegeau, vorbeau vechiul jargon punic; și mai adăugați legăturile intime ale Irlandei catolice cu Spania catolică...

Comprachicos formau mai curând o asociație decât o seminiție, mai mult o zgură decât o asociație. Erau toată golănimă universului, având ca meserie o crimă. Un soi de popor pestriț, compus din toate zdrențele. Găsirea unui nou asociat semăna cu adăugarea unui nou petic.

Să rățăcească era legea vieții pentru comprachicos. Să apară, și apoi să dispară. Cine nu este decât îngăduit nu prinde rădăcini. Chiar în regatele unde meseria lor se socotea fiind în slujba palatului și, la nevoie, ca auxiliară a puterii regale, comprachicos erau uneori bruftuluiți pe neașteptate. Regii le foloseau arta și-i trimiteau pe artiști la galere. Asemenea nestatornicii fac parte din neastâmpărul toanelor monarhice. „Fiindcă așa ne place.”

Piatra care se rostogolește și meseria care nu stă locului nu prinde mușchi. Comprachicos erau săraci. Ar fi putut să spună așa cum spusese vrăjitoarea aceea slabă și zdrențăroasă, văzând că i se aprinde rugul: „nu merită osteneala”... S-ar putea, sau chiar e probabil, că șefii lor, rămași necunoscuți, cei ce făceau pe scară largă negoț cu copii să se fi îmbogățit. Dar lucrul acesta, după două secole, n-ar fi lesne de lămurit.

Comprachicos formau, după cum am spus, o asociație, cu legile, cu jurământul și cu formulele ei. Asociația asta aproape că își avea știința și intrigile ei oculte. Cum printre membrii ei se aflau numeroși basci, legenda lor era legată de munții din Țara bascilor. La ora actuală se mai vorbește încă despre comprachicos la Oyarzum, la Urbistondo, la Leso, la Astigarraga. „*Aguarda te, nino, que voy a llamar al comprachicos!*”⁸ este, în ținuturile acestea, strigătul cu care mamele își sperie copiii...

VI

Legile împotriva vagabonzilor au fost de totdeauna foarte aspre în Anglia. Anglia, în legislația ei gotică, pare că s-a inspirat din acest principiu: *Homo errans fer a errante pejor*⁹. Unul din statutele ei speciale îl califică pe omul fără adăpost drept „mai cumplit decât aspida, balaurul, linxul și șarpele ucigaș” (*atrocitor aspide, dracone, lynce et basilico*). Anglia a avut vreme îndelungată față de țiganii nomazi, de care voia să scape, aceeași grijă ca față de lupii de care

⁸ Ia seama, am să-i chem pe comprachicos! (n.r.).

⁹ Omul rătăcitor e mai rău decât fiara rătăcitoare. (în limba latină în text. (n.r.).

se curățase.

În privința aceasta, englezul se deosebește de irlandez, care se roagă sfinților pentru sănătatea lupului, numindu-l „nănașul meu”.

Totuși, legea engleză, după cum tolera, așa cum am văzut, lupul îmblânzit și domesticit, devenit întrucâtva câine, îl tolera și pe vagabondul cu meserie, devenit cetățean. Nu-l tulbura nici pe saltimbanc, nici pe bărbierul ambulant, nici pe fizician, nici pe boccegiu, nici pe savantul în aer liber, dacă aveau o meserie din care să trăiască. În afară de aceștia, și aproape doar cu excepția lor, soiul de om liber care viețuiește în omul rătăcitor înfricoșa legea. Un trecător însemna un eventual inamic public. Hoinăreala modernă era ignorată; nu se cunoștea decât străvechiul „a da târcoale”. „Înfățișarea suspectă”, acest ceva pe care toată lumea îl cunoaște și nimeni nu-l poate defini, era suficientă pentru ca societatea să înhațe un om de guler. Unde locuiești? Cu ce te ocupi? Și dacă el nu putea să răspundă, îl așteptau osânde grele. Fierul și focul făceau parte din legiuire. Legea folosea metoda cauterizării vagabondajului.

De aici, pe întregul teritoriu englez, o adevărată „lege a suspectilor”, aplicată vagabonzilor, gata oricând la nelegiuiri, să zicem, și mai ales ȣiganilor, a căror expulzare a fost pe nedrept comparată cu expulzarea evreilor și a maurilor din Spania, și a protestanților din Franța. În ceea ce ne privește, nu confundăm goana cu prigoana.

Comprachicos, stărui asupra acestui fapt, n-aveau nimic comun cu ȣiganii. ȣiganii erau o națiune; comprachicos erau un amestec din toate națiunile, o zgură, după cum am spus; un hârdău îngrozitor cu ape soioase. Comprachicos nu aveau, ca ȣiganii, un idiom al lor; limba pe care o vorbeau era o încâlceală de idiomuri; toate limbile posibile se aflau în ea; vorbeau un soi de talmeș-balmeș. Ca și ȣiganii, sfârșiseră prin a fi un popor șerpuind printre popoare; dar legătura lor comună era afilierea, nu neamul... ȣiganii erau o familie; comprachicos o francmasonerie... Ultima deosebire, religia. ȣiganii erau păgâni, comprachicos erau creștini; și chiar buni creștini; cum se cuvine să fie o asociație care, deși formată dintr-un amestec al tuturor popoarelor, a luat naștere în Spania, loc preacucernic.

Erau mai mult decât creștini, erau catolici; erau mai mult decât catolici, țineau de Roma; și atât de crunți în credința lor și atât de puri, încât refuzau să se asocieze cu nomazii unguri din comitatul Pesth, comandați și conduși de un bătrân având drept sceptru un toiag cu măciulie de argint, deasupra căreia se înălța vulturul austriac cu două capete. E drept că ungurii aceștia erau atât de schismatici încât serbau Adormirea Maicii Domnului la 27 august, ceea ce e îngrozitor.

În Anglia, cât timp au domnit Stuartii, comprachicos au fost, din motivele întrezărite mai sus, aproape protejați. Iacob al II-lea, om evlavios, care îi prigonea pe evrei și-i hăituia pe ȣigani, a fost rege bun pentru comprachicos. Am văzut de

ce. Comprachicos erau cumpărătorii mărfii omenești vândută de către rege. Erau neîntrecuți în arta de-a o face să dispară. Binele statului cere, din când în când, unele dispariții. Un moștenitor supărător, copil încă pe care ei îl luau și-l păstrau, își pierde forma. Asta ușura confiscările. Trecerea senioriilor în mâinile favoriților era astfel simplificată. Comprachicos, fiind foarte discreți și tăcuți, se angajau în tăcere și își țineau cuvântul, ceea ce e necesar pentru treburile statului. Aproape că nu există pildă care să-i arate trădând secretele regelui. E adevărat că așa le dicta interesul, de altfel. Căci dacă regele și-ar fi pierdut încrederea, i-ar fi amenințat mari pericole. Printre altele, artiștii aceștia furnizau cântăreți pentru sfântul părinte. Comprachicos erau trebuitori pentru „Îndură-te de noi” al lui Allegri. Și erau deosebit de credincioși Mariei. Toate acestea plăceau papismului și Stuarților. Iacob al II-lea nu putea să fie ostil față de drept-credincioșii care își împingeau pioșenia față de Fecioară până la a fabrica eunuci.

În 1688 s-a petrecut în Anglia o schimbare de dinastie. Casa de Orania i-a înlocuit pe Stuarți. Wilhelm al III-lea a luat locul lui Iacob al II-lea.

Iacob al II-lea plecă să moară în exil, unde i s-au făcut miracole pe mormânt și unde moaștele lui au lecut fistula episcopului d'Autun, vrednică răsplată pentru creștineștile haruri ale acestui principe.

Wilhelm, neavând deloc aceleași idei și nici aceleași obiceiuri cu Iacob al II-lea, se arată aspru față de comprachicos. Și cheltui multă bunăvoință pentru nimicirea acestei pleave.

Un statut din primele timpuri ale domniei lui Wilhelm și a Mariei lovi crunt asociația cumpărătorilor de copii. A fost o lovitură de buzdugan pentru comprachicos, doborâți de-atunci la pământ. După cuvintele statutului, oamenii făcând parte din această asociație, prinși și dați în vileag după cum se cuvine, trebuia să fie însemnați cu fierul înroșit, imprimându-li-se pe umăr litera R, ceea ce înseamnă *rogue*, adică ticălos; pe mâna stângă T, adică *thief*, adică tâlhar, iar pe mâna dreaptă M, de la *man-slayer*, adică ucigaș. Șefii „presupuși bogați, deși cu înfățișare de cerșetori”, vor fi pedepsiți cu *collistrigium*, adică puși la stâlpul infamiei, și însemnați pe frunte cu un P în afară de confiscarea bunurilor și dezrădăcinarea arborilor din pădurile lor. Cei care nu-i vor denunța pe comprachicos vor fi „pedepsiți cu confiscarea și temnița pe viață...” Cât despre femeile aflate printre acești oameni, ele îndurau pedeapsa prin *cucking stool*, un soi de mașinărie al cărei nume se compune din cuvântul franțuzesc *coquine* și din cuvântul german *stuhl*, și înseamnă „scaun de târfă”. Legea engleză fiind înzestrată cu o longevitate uimitoare, pedeapsa aceasta mai există încă în legislația Angliei pentru „femeile certărețe”. Cucking-stool-ul e agățat deasupra unui râu sau a unei bălți, femeia e așezată înăuntru, iar scaunul e lăsat să cadă în apă, apoi tras afară, și se reîncepe de două-trei ori această scufundare a femeii, „ca să-i răcorească furia”, după cum zice comentatorul Chamberlayne.

CARTEA ÎNTÂI

NOAPTEA MAI PUȚIN NEAGRĂ DECÂT OMUL

I. CAPUL SUDIC AL PORTLANDULUI

Un crivăț îndârjit bătu fără încetare asupra continentului european, și mai cu putere asupra Angliei, toată luna decembrie 1689 și toată luna ianuarie 1690. De aici, gerul pustiitor, care a făcut ca această iarnă să fie notată „de neuitat pentru săraci” pe marginile vechii bibliei aflate în capela presbiteriană Non-Jurors din Londra. Datorită trăiniciei utile a străvechiului pergament monarhic folosit pentru registrele oficiale, lungi liste de calici găsiți morți de foame și de goliciune mai pot fi citite și astăzi în numeroase catastife locale, mai ales în cele privind veniturile bisericești... Tamisa îngheță, ceea ce se întâmplă doar cam o dată la o sută de ani, gheața prinzându-se cu greu din pricina frământărilor mării. Carele pășiră peste fluviul înghețat; pe Tamisa se înfiripă un bălci, în corturi, și lupte de urși și de tauri; oamenii fripseră un bou întreg, pe gheață. Această grosime a gheții dură două luni. Cumplitul an 1690 întrecu în asprime chiar faimoasele ierni de la începutul secolului al șaptesprezecelea, atât de minuțios observate de către doctorul Gédéon Delaun, căruia, în calitatea lui de spițer al regelui Iacob I, orașul Londra i-a ridicat un bust cu picior.

Într-o seară, către sfârșitul uneia dintre cele mai geroase zile ale lunii ianuarie 1690, într-una din numeroasele guri neospitaliere ale golfului Portland, se petrecea un lucru neobișnuit, din pricina căruia găștele de mare și pescărușii, necutezând să-și urmeze zborul spre cuiburi, se roteau zgomotoase deasupra intrării mai sus-pomenitei guri.

În scobitura aceasta, cea mai periculoasă dintre toate câte se află în golful Portlandului, atunci când se pornesc anumite rafale de vânt, și deci cea mai pustie și mai prielnică pentru corăbiile care se ascund, datorită tocmai primejdiei locului, se afla o mică navă, ancorată chiar lângă țarm și priponită de stânci...

În josul țărmlui se și înnoptase; sus, mai stăruia încă ziua. Oricine s-ar fi apropiat de vasul ancorat și-ar fi dat seama că are în fața ochilor o mică navă specifică navigatorilor din Biscaia, și care poartă numele de „urkă”.

Urka era primitivă ca luntrea cu pânze și ca piroga; se asemena luntrii cu pânze prin stabilitate și pirogii prin viteza ei și avea, ca toate ambarcațiunile

născute din instinctul de pirat și de pescar, calități deosebite pentru navigația pe mare. Făcută să plutească și în ape închise și în ape deschise, jocul ei de pânze, complicat cu odgoane și cât se poate de neobișnuit, îi îngăduia să navigheze atât în golfuri închise, cât și în largul mării; ea putea să facă și înconjurul unui lac, și înconjurul lumii...

În afara mișcărilor de du-te-vino ale îmbarcării pe urcă, mișcări vădit pline de spaimă și de neliniște, golfulețul era cu desăvârșire pustiu. Nu se auzea niciun zgomot, nicio răsuflare. De cealaltă parte a radei, la intrarea golfului Ringstead, abia dacă se zărea o flotilă de vase pentru pescuit rechini, rătăcită și ea, fără îndoială... Încolo, cât putea cuprinde ochiul, pe vastul orizont al Portlandului nu întâlneai nici urmă de viață. Pe atunci țărmul nu era locuit, iar rada, iarna, nu era locuibilă.

Oricum ar fi fost vremea, ființele pe care avea să le poarte urka biscaiană zoreau pe cât puteau plecarea. Strânse pe țărmul mării, ele formau laolaltă o ceată de oameni nedeslușiți, trebăluind într-una. Să-i deosebești unul de altul ar fi fost greu. Imposibil de văzut dacă erau tineri sau bătrâni. Negura serii îi amesteca și-i estompa. Niște siluete în noapte... Erau opt și, printre ei, pesemne că se aflau una sau două femei, greu de recunoscut sub fâșiile și zdrențele cu care era acoperită întreaga ceată.

O umbră mai mică, umblând de colo-colo printre umbrele cele mari, arăta prezența unui pitic sau a unui copil.

Era un copil.

II. IZOLARE

Privindu-i mai de aproape, iată ce s-ar fi putut nota:

Purtau toți cape lungi, găurite și peticite, putând la nevoie, să-i acopere până la ochi, bune împotriva gerului și a curiozității. Sub capele acestea, ei se mișcau sprinteni. Cei mai mulți aveau o batistă înfășurată în jurul capului, ceea ce în Spania marchează turbanul. Gâteala aceasta nu era deloc neobișnuită în Anglia. Pe-atunci, Nordul îmbrățișase moda Sudului. Poate din pricină că, tot pe atunci, Nordul bătea Sudul. Îl învingea și îl admira. După înfrângerea „armadei”, dialectul castilian devenise o elegantă limbă pășărească la curtea Elisabetei. Să vorbești englezește dinaintea reginei Angliei ar fi părut aproape „shocking”. Să se supună un pic moravurilor celor cărora le poruncește, așa obișnuiește învingătorul barbar față de învinsul rafinat; tătarul îl admiră și-l imită pe chinez. Iată pricina pentru care moda castiliană pătrunde în Anglia; în schimb, interesele engleze se infiltrau în Spania.

Unul dintre cei ce se îmbarcau avea înfățișare de șef. Purta espadrile spaniole numite *alpargate*, era gătit cu zdrențe pline de găitane și de fireturi, iar pe sub

capă avea o vestă din paiete, lucioasă, ca un pânțede de pește.

Un alt personaj din grup își acoperise fața cu o uriașă pălărie de fetru, croită în formă de sombrero...

Copilul era îmbrăcat pe deasupra zdrențelor, după principiul că haina unui bărbat îi poate servi drept mantie unui copil, cu un soi de bluză marinărească din pânză grosolană, care îi ajungea până la genunchi.

După înălțime, părea un băiat de vreo zece-unsprezece ani. Era desculț.

Echipajul vasului se compunea dintr-un patron și doi marinari.

Urka, după câte se părea, venea din Spania și pleca tot într-acolo. Fără doar și poate că ea făcea, de la un țărm la altul, un serviciu tănuuit.

Cei ce se pregăteau pentru imbarcare șușoteau între ei.

Șoaptele lor erau cât se poate de felurite. Când un cuvânt castilian, când unul german, când unul franțuzesc...

Dacă ar fi fost ceva mai multă lumină, și dacă cineva i-ar fi privit cu mai multă curiozitate, ar fi putut zări șiraguri de mătănii și bucăți de odăjdii pe jumătate ascunse sub zdrențele acestor oameni... Și ar mai fi putut observa, dacă ar fi fost mai puțin întuneric, o *Nuestra-Senora*, cu pruncul, sculptată și poleită la prora vasului. Era, pesemne, Sfânta Fecioară... Sub ea se afla un grătar pentru foc, neaprinș în clipa aceea, exces de precauție care arăta o deosebită grijă de a nu fi văzuți. Grătarul acesta pentru foc avea, lucru vădit, două scopuri: când era aprins ardea pentru Fecioară și lumina totodată marea. Felinar slujind drept făclie.

Sub Fecioară era scris cu litere mari, aurite, cuvântul *Matutina*, numele corăbioarei, de necitit acum din pricina întunericului.

Oamenii nu-și pierdeau timpul de pomană; de la vas la țărm și de la țărm la vas era un neconținut du-te-vino; fiecare își căra partea lui de povară; unul ducea un sac, altul un cufăr. Femeile, sau cele ce puteau fi luate drept femei în vălmășagul acosta, lucrau deopotrivă cu ceilalți. Copilului i se dădea să care poveri aproape peste puterile lui.

Părea îndoielnic ca el să aibă un tată sau o mamă printre cei din grup. Nu i se arăta niciun fel de bunăvoință. Era pus să muncească, atâta tot. S-ar fi zis că nu e copil într-o familie, ci sclav într-un trib. El îi slujea pe toți și nimeni nu-i vorbea.

Altminteri, copilul se grăbea și, ca întreaga ceată obscură din care făcea parte, părea că n-are decât un gând: să se imbarce cât mai repede. Știa oare de ce? Pesemne că nu. Se grăbea, fără să-și dea seama, fiindcă îi vedea pe ceilalți grăbindu-se.

Între țărm și vas se afla o punte. Așezarea încărcăturii în cală fiind repede terminată, venise momentul plecării în larg. Ultima ladă fusese adusă pe bord și nu mai erau de imbarcat decât oamenii. Două dintre personajele de față, care păreau femei, se și urcaseră pe bord: pe partea joasă a țărmului rămăseseră doar șase persoane, printre care și copilul. Pe corabie începuseră manevrele de pornire. Patronul prinse cârma, un marinar apucă o secure ca să taie odgonul care ținea

urka legată. Să taie, semn de grabă; când ai timp, dezlegi. „*Andamos*”, șopti cu jumătate glas unul dintre cei șase, care părea să fie căpetenie și care purta paietele pe sub zdrențe. Copilul se repezi spre punte, ca să treacă primul. Tocmai când punea piciorul pe ea, doi dintre oameni, năpustindu-se, cu riscul de a-l arunca în apă, intrară înaintea lui; al treilea îl împinse cu cotul și trecu și el; al patrulea îl împinse cu pumnul și-l urmă pe-al treilea. Al cincilea, care era căpetenia, mai curând sări decât pași pe navă și, sărind, împinse cu călcâiul puntea de scânduri care căzu în apă. O lovitură de secure tăie odgonul, cârma se mișcă, nava porni în larg, iar copilul rămase pe țarm.

III. SINGURĂTATE

Copilul rămase neclintit pe stâncă, privind țință înainte. Nu strigă. Nu ceru nimic. Și totuși se întâmplase ceva neașteptat; dar el nu scoase o vorbă măcar. Aceeași tăcere domnea și pe corabie. Niciun strigăt de-al copilului către oameni, niciun rămas bun din partea oamenilor către copil. Exista, de amândouă părțile, o acceptare mută a distanței care se mărea între ei...

Peste câteva clipe, urka atinse gura de ieșire a golului și pătrunse în ea. Se zări vârful catargului pe cer, sub stâncile sparte între care șerpuia strâmtoarea, ca între două ziduri. Vârful rătăci pe deasupra stâncilor, părând că vrea să se înfunde în ele. Apoi dispăru. Se sfârșise. Nava ieșise în larg.,

Copilul îi privi dispariția, mirat, dar și gânditor.

Încremenirea lui era pricinuită acum și de o sumbră constatare asupra vieții. Părea că există o experiență a vieții în ființa aceea plâpândă. Poate că și începuse să judece. Încercările, îndurate prea de timpuriu, clădesc uneori în fundul gândirii nedeslușite a copiilor nu știu ce cumpănă de temut în care sufletele acestea mici îl cântăresc pe Dumnezeu.

Simțindu-se nevinovat, el consimți. Niciun vaiet. Nevinovăția nu dojenește. Brusca lepădare nu-i smulse nici măcar un gest. Simți doar un fel de încordare lăuntrică. Privi trăsnetul cu fruntea sus.

Oricine i-ai fi văzut mirarea, lipsită de deznădejde, și-ar fi dat ușor seama că în ceata celor care îl lepădaseră nu-l iubea nimeni și că nici el nu iubea pe nimeni.

Gânditor, uită frigul. Deodată, apa îi udă picioarele, începuse fluxul. Suflarea vântului îi trecu prin plete. Începea iar să bată crivățul. Copilul se înfioră. Fiorul trezirii îl zgudui din cap până în picioare.

Copilul se uită în preajmă.

Era singur.

Până în ziua aceea, pentru el nu existaseră alți oameni pe lume în afara celor aflați acum în urcă. Iar ei fugiseră. Și, oricât ar părea de ciudat, singurii oameni pe care îi cunoscuse îi erau necunoscuți.

Copilul n-ar fi putut spune cine erau oamenii aceia.

Își petrecuse copilăria printre ei, fără să se simtă al lor.

Și acum ei îl uitaseră. N-avea bani, era desculț, abia dacă avea o haină pe el și n-avea nicio fărâmbă de pâine în buzunar. Era iarnă. Era seară. Și până la prima locuință omenească avea de străbătut multe leghe.

Copilul nu știa unde se află. Nu știa nimic, în afară de faptul că oamenii cu care venise împreună la țarmul mării acesteia plecaseră fără el.

Se afla acum într-un pustiu, între hăurile în care vedea urcând bezna și hăurile în care auzea mugind valurile.

Copilul își întinse brațele micuțe și căscă. Apoi, brusc, ca un om care ia o hotărâre, îndrăzneț, dezmoțindu-se, cu o sprinteneală de verighetă – sau poate de clovn – se întoarse cu spatele spre golf și începu să urce de-a lungul falezei. Sări peste o potecă, o părăsi, apoi se întoarse, vioi și gata să înfrunte primejdiile. Se grăbea acum spre pământ. S-ar fi zis că știe încotro merge. Și totuși nu se ducea nicăieri.

Se grăbea fără țință, ca unul care fuge din fața destinului.

Omul suie, animalul se cațără; el suia și se cățara totodată. Râpele Portlandului fiind orientate spre sud, pe potecă aproape că nu exista zăpadă. De altfel, asprimea gerului preschimbase zăpada într-o pulbere care îngreuija mersul. Copilul înainta totuși. Haina lui de om mare îl încurca și îl stingherea. Din când în când călca vreun povârniș sau vreo adâncitură acoperite de petice de gheață care îl făceau să cadă. Și se agăța de vreo creangă uscată sau de colțul vreunei stânci, după ce spânzura câteva clipe deasupra prăpastiei. Odată, se pomeni peste o crăpătură care se prăbuși pe neașteptate sub el, târându-l în cădere. O tufă de iarbă, prinsă la timp, îl salvă. El nu țipă în fața prăpastiei, după cum nu țipase nici în fața oamenilor; se încordă și sui tăcut.

Stânca aceasta verticală părea că nu se mai sfârșește. Cu cât urca copilul, cu atât părea că i se înalță și ei vârful. Tot cățărându-se, copilul îi privea streășina neagră, pusă ca o stavilă între el și cer. În sfârșit, ajunsese sus.

Sări pe podiș. Aproape că s-ar putea spune: ieși la lumină, căci scăpase din prăpastie.

De cum se pomeni în afara râpei, începu să tremure de frig. Simțea în obraji gerul, mușcătura aceasta a nopții. Dinspre nord-est sufla tăișul unui vânt. Copilul își strânse peste piept veșmântul marinăresc.

Ajuns pe podiș, se sui, își propti picioarele goale în pământul înghețat și privi. În spatele lui, marea; în față, pământul; deasupra capului, cerul. Dar un cer fără stele. O negură opacă acoperea zarea.

Ajungând pe creasta zidului de stâncă, se pomeni cu fața spre pământ și îl privi. Pământul se întindea la nesfârșit, neted, înghețat, acoperit cu zăpadă. Câteva tufe de buruieni tremurau ici-colo. Drumuri nu se vedeau. Nimic. Nici măcar bordeiul vreunui cioban.

Copilul se întoarse spre mare.

Marea, ca și pământul, era albă; pământul, de zăpadă – marea, de spumă... Departe, nedeslușit, întinderile de apă se clătinau în penumbra sinistră a imensității.

Matutina gonea cât putea. Descreștea, din clipă în clipă. La un moment dat, se aprinse felinarul de la pupă. Pesemne că în preajma ei bezna devenea înfricoșătoare, iar cârmaciul simțea nevoie să lumineze valurile. Punctul acesta luminos, scânteiere zărită de departe, adera lugubru la înalta și prelunga formă neagră a navei. S-ar fi zis că e un lințoliu ridicat, mișcându-se în mijlocul mării, și că sub lințoliu umblă un om cu o stea în mână.

În aer se simțea apropierea de neînălțurat a furtunii. Copilul nu-și dădea seama de asta, dar un marinar s-ar fi cutremurat. Era clipa de neliniște premergătoare, când elementele par că vor deveni ființe, când bănuiești că vei asista la preschimbarea misterioasă a vântului în viscol. Marea va deveni ocean, forțele vor părea voințe, ceea ce iei drept un lucru neînsuflețit, e un suflet. Și ai să-l vezi. Și te cuprinde groaza, căci sufletul omului se teme de confruntarea aceasta cu sufletul mării.

Spre sud, întunericul se îngroșa și norii plini de bezne se apropiau de mare. Povara furtunii, înclinată și atârând lugubru, apăsa valurile. Nu era momentul potrivit pentru plecare în larg. Și urka plecase totuși.

Ea se îndrepta spre sud. Ieșise din golf, în larg. Deodată, vântul porni în rafale. *Matutina*, care se mai zărea încă limpede, se acoperi de pânze, ca și cum s-ar fi hotărât să profite de uragan. Dar vântul bătea, viclean și mânios. Nava, lovită în coastă, se plecă, dar nu șovăi și continuă să înainteze spre larg. Înaintarea ei arăta mai mult a fugă decât a călătorie, vădea mai puțină teamă de mare decât de pământ, mai multă teamă de urmărirea oamenilor decât a vântului.

Nava, micșorându-se din ce în ce, se afundă în zare. Steluța pe care o târa în umbră păli. Silueta ei, din ce în ce mai amestecată cu noaptea, pieri. De data aceasta, pentru totdeauna.

Copilul păru cel puțin că pricepe ce se petrecea în larg. Și nu mai privi marea. Ochii lui se îndreptară spre câmpii, spre bărăgane, spre coline, spre spațiile unde, poate, ar fi fost cu puțință să mai întâlnească a ființă vie. Și porni în necunoscut.

IV. ÎNTREBĂRI

Ce era ceata aceasta care fugea lăsând în urma ei copilul?

Fugarii erau oare niște comprachicos?

Am dat mai sus unele amănunte privind măsurile luate de Wilhelm al III-lea, și votate de Parlament, împotriva tâlharilor, bărbați și femei, ziși comprachicos, ziși comprapequenos, ziși cheylas.

Există legislații care împrăștie oamenii. Statutul mai sus-amintit, căzând peste comprachicos, stârni o fugă generală, nu numai în rândurile lor, ci și în ale vagabonzilor de toate soiurile. Care mai de care căuta să scape și să se îmbarce. Cei mai mulți dintre comprachicos se reîntoarseră în Spania.

Legea aceasta, ocrotitoare a copilăriei, avu un prim rezultat ciudat: o subită părăsire de copii.

Statutul penal scoase imediat la iveală o mulțime de copii găsiți, adică pierduți. Nimic mai lesne de înțeles. O ceată nomadă având un copil devenea suspectă: prezența copilului era de ajuns să o denunțe. „Ăștia pesemne că sunt comprachicos”. Așa gândeau în primul rând șeriful, judele, conetabilul. Și urmau arestările și cercetările. Nefericiții, pur și simplu săraci și siliți să umble după cerșit, se temeau îngrozitor ca nu cumva să fie luați drept comprachicos... Dar harababura strâmtorării și a sărăciei e de așa natură încât uneori tatăl sau mama anevoie pot dovedi că un copil e al lor. De unde ai copilul ăsta? Cum să dovedești că ți l-a dat Dumnezeu? Copilul devenea un pericol; și era lepădat. Să fugi singur e mai ușor. Tatăl și mama se hotărau să-l piardă când într-o pădure, când pe o plajă, când într-o fântână...

Mai trebuie adăugat că, după exemplul Angliei, comprachicos erau hăituiți în toată Europa. De aici goana vagabonzilor, căutând care mai de care să scape. Porneau înspăimântați și ajungeau tremurând. De-a lungul tuturor coastelor Europei erau supravegheate sosirile pe ascuns. Pentru o bandă ar fi fost cu neputință să se îmbarce cu un copil, căci debarcarea cu un copil însemna primejdie. Să pierzi copilul era mai lesne.

De cine fusese lepădat copilul pe care l-am întrezărit mai adineauri, în penumbra paraginilor Portlandului?

După cât se pare, de comprachicos...

V. ARBORELE INVENTAT DE OM

Să fi fost orele șapte seara. Vântul se mai potolise acum, semn de apropiată reîncepere, și mai mînioasă. Copilul se afla pe marginea platoului sudic al istmului Portland.

Portlandul e aproape o peninsulă. Dar copilul habar n-avea ce înseamnă o peninsulă și nu cunoștea nici măcar cuvântul Portland. Nu știa decât un lucru: că poți merge până te prăbușești la pământ. O noțiune este un ghid; el n-avea nicio noțiune. Fusese adus acolo și lăsat acolo. *Ei* și *acolo*, aceste două enigme, îi înfățișau tot destinul. *Ei*, erau oamenii; *acolo*, era universul. Iar copilul n-avea absolut niciun alt punct de sprijin în afara peticului de pământ pe care călca, pământ tare și rece pentru goliciunea picioarelor lui. În această uriașă lume crepusculară deschisă din toate părțile, ce se afla oare pentru copil? Nimic.

Și el mergea către acest Nimic.

În jurul lui, se întindea imensa nepăsare a oamenilor.

Copilul străbătu pieziș primul platou, al doilea, apoi al treilea. La marginea fiecăruia dintre ele găsea câte o frântură de teren; povârnișul era uneori abrupt, dar totdeauna scurt. Înălțimile noroase ale capului Portland păreau niște imense lespezi, pe jumătate vârate unele în altele. Partea sudică părea că pătrunde în câmpia din fața ei, iar partea nordică se ridica peste cea următoare. Astfel se nășteau trepte pe care copilul le străbătea sprinten. Din când în când el se oprea și părea că se sfătuește cu sine. Noaptea era din ce în ce mai întunecoasă, privirea lui din ce în ce mai mărginită. Abia dacă mai vedea la câțiva pași.

Deodată se opri, ascultă o clipă, clătină ușor din cap a mulțumire, se întoarce repede și se îndreptă spre o movilă nu prea înaltă, pe care o zărea spre dreapta, acolo unde câmpia se apropie cel mai mult de marginea falezei. Pe movilița aceea se afla o mogâldeată care, în negură, părea a fi un arbore. Copilul auzise dintr-acolo un zgomot, care nu era nici al vântului, nici al mării și nici strigătul vreunui animal. Se gândi că acolo trebuia să se afle cineva.

Din câteva salturi, ajunse la poalele moviliței.

Într-adevăr, acolo se afla cineva.

Ceea ce nu deslușise în vârful moviliței era acum vizibil. Copilul dădu cu ochii de ceva asemănător unui braț mare, înălțându-se drept din pământ. La marginea de sus a brațului, un soi de deget arătător, susținut de-un soi de deget mare, se întindea orizontal. Brațul, împreună cu ceea ce am numit deget mare și deget arătător desenau un triunghi pe cer. La punctul de întâlnire al așa-ziselor degete se afla un fir de care atârna un nu știu ce negru și inform. Firul, mișcat de vânt, zăngănea ca un lanț.

Zăngănitul acesta îl auzise copilul.

Văzut de aproape, firul era ceea ce zgomotul vestise: un lanț. Lanț marinăresc, cu verigile pe jumătate pline.

Legat de fir spânzura ceva care semăna a teacă, ceva înfășat ca un prunc și lung cât un om. În partea de sus se afla un obiect rotund, la marginea căruia se înfășura lanțul. Teaca părea ciopârțită către marginea de jos. Printre spărturi ieșeau resturile descărnate ale unui trup omenesc... O spânzurătoare și un cadavru...

Cadavrul era golit. Să golești o goliciune, cumplită ispravă! Măduva nu i se mai afla în oase, măruntaiele nu-i mai erau în pânțec, glasul nu-i mai sălășluia în gât. Înapoia viziunii acesteia se afla nu știu ce încremenire sinistră. Nesfârșitul, mărginit de nimic, fără un arbore, fără un acoperiș, fără un trecător, zăcea în jurul cadavrului...

VI. LUPTA ÎNTRE MOARTE ȘI NOAPTE

Copilul stătea în fața arătării acesteia, mut, uimit, fără să clipească.

Pentru un om, ea era o spânzurătoare, pentru el era o nălucă.

Acolo unde omul ar fi văzut un cadavru, copilul vedea o stafie.

Și apoi, nu înțelegea nimic.

Prăpastia are mai multe feluri de-a te atrage. Unul dintre ele se afla în vârful acestei coline. Copilul făcu un pas, apoi doi. Urcă, dorind să coboare, se apropie, dorind să se depărteze. Se apropie, îndrăzneț și tremurând, cu gând să cerceteze năluca. Ajuns sub spânzurătoare, ridică ochii și privi cu luare-aminte.

Stafia era unsă cu catran. Pe alocuri lucea. Copilul îi distinge fața. Era spoită cu smoală, și masca aceasta care părea vâscoasă, cleioasă, se modela în palidele răsfrângeri ale nopții. Copilul îi vedea gura, ca o gaură, nasul, ca o gaură, ochii, ca niște găuri. Cadavru era înfășurat și legat parcă într-o pânză groasă, îmbibată cu naft. Pânza mucețise și se rupsese. Un genunchi străbătea prin ea. O crăpătură lăsa să se vadă coastele. Unele părți mai țineau încă de cadavru, altele deveniseră schelet. Fața spânzuratului era pământie. Melcii care trecuseră peste ea lăseseră acolo ușoare dăre, ca niște panglici argintii. Pânza, lipită de oase, făcea falduri, ca mantia unei statui. Craniul plesnit și spintecat părea un fruct putrezit. Dinții rămăseseră omenști și-și păstrasera răsul. Un rest de țipăt părea că mai vâjâie în gura deschisă. Pe obraji, se mai zăreau câteva fire de barbă. Capul plecat părea că ascultă atent.

Cadavru fusese dres de curând. Fața îi era proaspăt smolită, ca și genunchiul care-i ieșea prin pânză, ca și coastele. În jos, îi atârnavu picioarele.

Chiar dedesubt, în iarbă, se vedeau două ghete, de nerecunoscut din pricina zăpezii și a ploilor. Ghetele acestea îi căzuseră mortului.

Copilul desculț le privi.

Vântul, din ce în ce mai neliniștit, avea demolirile acelea bruște care fac parte din pregătirile unei furtuni. De câteva clipe, se potolise cu totul. Cadavru nu mai mișca. Lanțul stătea neclintit, ca un fir cu plumb...

Smoala făcea ca fața mortului să pară udă. Picăturile bitumului, închegate acolo unde fuseseră ochii, păreau lacrimi. Altminteri, datorită smoalei, vătămarea pricinuită de moarte era vădit încetinită, dacă nu chiar înlăturată și redusă cât mai mult cu putință. Copilul avea dinaintea ochilor un lucru căruia i se purta de grijă. Omul, nici vorbă, fusese prețios. Nu ținuseră să-l aibă viu, dar îl păstrau mort.

Spânzurătoarea era veche, găunoasă, deși zdravănă încă, și servea de ani îndelungați.

În Anglia exista, nu se mai ține minte de când, obiceiul de a-i unge cu smoală pe contrabandiști. Îi spânzurau la țărmul mării, îi ungeau cu catran și îi lăsau atârnați: pildele cer aer liber ca să fie văzute, iar pildele unse cu smoală se păstrează mai bine. Smoala era semn de omenie, în felul acesta, spânzurații

puteau fi schimbați mai rar. Se instalau spânzurători din loc în loc, pe țărm, așa cum se pun astăzi felinare. Spânzuratul ținea loc de lampă. El își lumina, în felul lui, camarazii contrabandiști. De departe, din larg, contrabandiștii zăreau spânzurătorile. Iată una, primul avertisment. Apoi alta, al doilea avertisment. Asta nu împiedica însă deloc contrabanda. Dar ordinea e compusă din asemenea lucruri. Moda aceasta a ținut în Anglia până la începutul secolului al nouăsprezecelea. În 1822 se mai vedeau încă în fața castelului din Douvres trei spânzurați, lăcuiți. De altfel, procedeul conservării nu se mărginea numai la contrabandiști. Anglia le făcea același lucru tâlharilor, incendiatorilor și ucigașilor. John Panier, care a dat foc magaziilor maritime din Portsmouth, a fost spânzurat și uns cu smoală în 1776. Abatele Coyer, care îi zice John Pictorul, l-a revăzut în 1777. John Painter era atârnat și înlănțuit deasupra ruinelor pe care le făcuse, și uns din când în când. Cadavrul lui dură, ba chiar s-ar putea zice că trăi, aproape paisprezece ani. În 1788 mai aducea încă foloase, în 1790 au trebuit totuși să-l înlocuiască. Egiptenii făceau caz de mumia regelui; după câte se pare, și mumia poporului poate fi folosită...

O fascinație lugubră îl ținutia locului pe copil. El încremenise acolo, uluit. Nu coborî fruntea decât o clipă, pentru că îl pișcase de picior o urzică și lui i se păruse că-l mușcă un animal. Apoi își îndreptă spinarea. Se uită în sus, la fața aceasta care îl privea. Și ea se uita la el, cu atât mai mult cu cât nu avea ochi. Privea în gol, cu o fixitate de nespus, plină de lumini și de bezne, și care îi țâșnea din craniu, și din dinți, și din arcadele ochilor, goale...

Copilul nu se mai mișcă. Îl copleși amorteala. Nu-și dădea seama că-și pierde cunoștința. Se îngreua și se întepenea. Iarna îl dăruia, tăcută, nopții... Copilul aproape că devenise statuie. Piatra frigului îi pătrunsese în oase. Umbra, această reptilă, se strecura înăuntrul lui... Copilul era năpădit cu încetul de-o încremenire asemănătoare cu a cadavrului. Adormea...

În mâna somnului există și degetul morții. Copilul se simțea prins de mâna aceasta. Era cât pe-acî să se prăbușească sub spânzurătoare. Nu știe nici măcar dacă mai stă în picioare...

Pentru o clipă, copilul și răposatul, viața în mugure și viața în ruină aveau să se confunde într-o aceeași noapte.

Spectrul păru că înțelege și că nu vrea asta. Pe neașteptate, el începu să se miște. S-ar fi zis că-i dă de veste copilului. Era o rafală a vântului care sufla.

Nimic mai ciudat decât mortul acesta în mișcare.

Cadavrul, la capătul lanțului, împins de suflul nevăzut, se așeza pieziș, urca spre stânga, apoi cădea, se ridica spre dreapta, și recădea iar și se urca din nou, cu înceata și funebra precizie a limbii unui clopot. Un du-te-vino sălbatic. Ai fi zis că în bezne se zărește bătaia orologiului eternității...

Mortul părea animat de-o viață monstruoasă. Rafalele îl ridicau de parcă ar fi vrut să-l ducă cu ele; iar el părea că se luptă și se forțează să evadeze. Dar

ștreangul îl reținea... Împins de toate spasmele vântului, mortul avea tresăriri, izbiri, accese de furia, pornea, venea, suia, cădea...

De jos, se auzea mugetul imens al mării.

Copilul vedea totul ca în vis. Deodată, începu să tremure și un fior îl străbătu din creștet până-n tălpi; apoi se clătină, tresări, fu cât pe-acți să cadă, se întoarse, își apăsă fruntea cu palmele, ca și cum fruntea i-ar fi fost un punct de sprijin și, năucit, cu pletele în vânt, coborând cu pași mari vâlceaua, închizând ochii, porni în goană, lăsând în urma lui acest chin al nopții.

VII. CAPUL NORDIC AL PORTLANDULUI

Alergă gâfâind, alergă la întâmplare, pierdut în zăpadă, peste câmpie, în spațiu. Goana îl încălzi. Avea și nevoie de asta. Fără goană și fără spaimă ar fi murit.

Când i se tăie respirația, se opri. Dar nu îndrăzni să se uite înapoi. I se părea că mortul trebuie să-și fi dezlegat lanțul, că probabil aleargă alături de el și că, fără îndoială, spânzurătoarea însăși coborâse colina, alergând după mort. Se temea să nu le vadă cumva, dacă s-ar fi întors.

Când respirația i se mai potoli puțin, își relua iar goana...

Se ducea nu importă unde și nu importă cum. Alerga cu spaima și cu anevoința visului. De trei ceasuri de când fusese părăsit, își schimbase scopul. Mai înainte fusese în căutare; acum fugea ca să scape. Nu-i era nici foame, nici frig; îi era teamă. Un instinct luase locul altui instinct. Nu se gândea decât cum să scape. Să scape, de cine? De toate. Viața i se părea, pretutindeni în jurul lui, ca un zid groaznic. Dacă ar fi putut să evadeze din viață, ar fi făcut-o. Dar copiii nu cunosc evadarea care se numește sinucidere.

El alerga. Și alergă așa, la nesfârșit. Dar vine o clipă când respirația celui care fuge, ca și teama lui secătuiesc.

Deodată, ca și cum l-ar fi străbătut pe neașteptate un fior de energie și de inteligență, copilul se opri, de parcă s-ar fi rușinat că fuge. Se încordă, bătu cu piciorul în pământ, își ridică hotărât capul și se întoarse.

În spatele lui, nici urmă de movilă, nici urmă de spânzurătoare. Negura pusese din nou stăpânire pe zare.

Copilul își relua drumul. Acum nu mai alerga, ci mergea. Să spunem că întâlnirea aceasta cu un mort îl făcuse bărbat, ar însemna să împuținăm senzația multiplă și confuză pe care o simțea. În ea se afla cuprins mult mai mult și mult mai puțin. Spânzurătoarea, foarte confuză în slaba lui putere de înțelegere, rămăsese pentru el o năluca. Dar spaima înlăturată fiind o întărire, el se simțea mai puternic. Dacă ar fi avut vârsta să se cerceteze, ar fi aflat înăuntrul lui nenumărate alte începuturi de gândire. Gândirea copiilor însă nu are forme

precise și ei simt, cel mult, urmele gustului amar al lucrului acelaia obscur pe care omul, mai târziu, îl numește indignare...

Copilul alergase un sfert de leghe, și mersese încă un sfert. Deodată, simți că i se strânge stomacul. Și îi veni un gând care șterse cât ai clipi, cu violență, hidoasa apariție a movilei: să mănânce. Din fericire, în om sălășluiește un animal; el îl readuce la realitate.

Dar ce să mănânce? Unde să mănânce? Cum să mănânce?

Își pipăi buzunarele. Fără să-și dea seama, căci știa prea bine că erau goale.

Apoi grăbi pasul. Fără să știe unde merge, grăbi pasul spre locul unde bănuia că sunt locuințe omenești.

Copilul se orienta cât putea mai bine... Dar deși gleznele lui păreau de oțel, începuse să obosească. Nici urmă de potecă în câmpie; și chiar dacă ar fi existat vreuna, ninsoarea ar fi acoperit-o. Din instinct, copilul se îndrepta într-una către răsărit. Ascuțișurile pietrelor îi jupuiseră călcâiele. Dacă ar fi fost ziuă, s-ar fi putut vedea în urmele pe care le lăsa pe zăpadă pete roșietice, de sânge.

El nu recunoștea nimic. Străbătea podișul Portlandului de la sud la nord, și probabil că ceata cu care venise, ferindu-se de întâlniri, îl străbătuse de la apus la răsărit...

La o oarecare distanță se zărea un povârniș, iar la poalele povârnișului acestuia, printre îngrămădirile informe ale stâncilor pe care le învăluia negura, ceva care semăna a banc de nisip sau a limbă de pământ, legând probabil cu câmpiile din zare podișul pe care îl străbătuse. Copilul fără doar și poate că trebuia să treacă pe acolo.

Într-adevăr, ajunsese la istmul Portlandului, o străveche aluviune căreia i se spune Chess-Hill. Și porni pe această latură a platoului...

Sărea de pe o stâncă pe alta, cu riscul de a se prăvăli în prăpastia nevăzută. Ca să nu alunece pe stâncă sau pe gheață, se prindea de buruienile lungi ale landelor sau de măceșii plini de ghimpi și toate acele lor îi pătrundeau în degete. Uneori, pe vreun coborâș mai lin, putea să respire câteva clipe în voie, apoi râpa începea iar, și, pentru fiecare pas, trebuia să găsească un mijloc de înaintare...

Încetul cu încetul, se apropia de clipa când avea să calce pe istmul întrezărit.

Din când în când, sărind sau coborând din stâncă în stâncă, ciulea urechile, ca o câprioară atentă. Auzea departe, spre stânga, un vuiet vast și ușor, asemănător unui cântec de trâmbiță. Într-adevăr, în aer se petrecea clătinarea aceea a rafalelor precedând înfricoșătorul vânt boreal, care se aude venind dinspre pol ca o sosire de trompete. În același timp, copilul simțea uneori pe frunte, pe ochi, pe obraji, ceva asemănător degetelor unor mâini reci care i se așezau pe obraji. Erau fulgi rari și înghețați, împrăștiindu-se mai întâi domol prin spațiu, apoi răsucindu-se în vârtejuri, fulgi vestitori ai viscolului...

Furtuna de zăpadă care, de peste o oră, începuse să bântuie în larg, atinsese pământul. Ea năpădea încet câmpiile, pătrunzând pieziș, prin nord-vest, în șesul

Portlandului.

CARTEA A DOUA

MATUTINA ÎN LARG

I. PRIVIRE MAI ÎNDEAPROAPE ASUPRA SILUETELOR DE LA ÎNCEPUT

Cât timp *Matutina* zăbovi în golful Portlandului, furtuna nu se dezlănțui cu prea multă putere; fața apei era aproape netedă. Oricât de întunecat părea oceanul, cerul mai era încă senin. Vântul abia dacă izbea nava. *Matutina* naviga pe cât posibil de-a lungul falezei care o adăpostea destul de bine.

Pe bordul corăbioarei biscaiene se aflau zece oameni: trei din echipaj și șapte pasageri, printre care două femei. În lumina largului mării, căci în amurg largul mării e luminos, toate chipurile lor erau acum vizibile și clare. De altfel, nimeni nu se mai ascundea, nimeni nu se mai jena. Fiecare își relua libertatea mișcărilor, striga, își arăta fața, plecarea fiind o eliberare.

Ceata era izbitor de pestriță. Femeile păreau fără vârstă; viața rătăcitoare îmbătrânește de timpuriu și sărăcia e ca o zbârcitură... Femeile aveau o înfățișare nepăsătoare și nenorocită. Urcându-se pe corabie, ele se ghemuiseră una lângă alta pe cuferele de sub catarg... Stăpânul corăbiei și cei doi marinari erau basci; deși născuți pe versante diferite ale Pirineilor. Deși unul dintre marinari era francez iar celălalt spaniol, ei se socoteau toți dintr-o aceeași națiune, căci pentru basci: *Mi madre se llama montana* – maică-mea e muntele.

Dintre cei cinci bărbați care le însoțeau pe cele două femei, unul era francez din Languedoc, altul era francez din Provența, altul genovez, unul bătrân, cel ce purta pălăria în formă de sombrero părea german, al cincilea, șeful, era un basc landez din Bisscarosse. În clipa când copilul încercase să se urce pe corăbioară, el fusese acela care, cu o lovitură de călcâi, zvârlise pasarella în mare. Omul acesta voinic și acoperit, după cum ne amintim, de fireturi și de zorzoane care făceau să-i strălucească zdrențele, nu putea sta o clipă locului, se apleca, se ridica, umbla într-una de la un capăt la altul al navei, neliniștit parcă de ceea ce făcuse și de ceea ce avea să se întâmple.

Șeful cetii și patronul corăbiei, ca și cei doi marinari, basci toți patru, vorbeau când limba bascilor, când spaniola, când franceza, aceste trei limbi fiind răspândite pe ambele versante ale Pirineilor. Altminteri, în afară de cele două femei, toți vorbeau mai mult sau mai puțin franceza, care forma temelia jargonului bandei. Pe atunci, franceza începuse să fie aleasă de oameni ca

intermediară între prea multele consoane ale nordului și prea multele vocale ale sudului. În Europa, negustorii vorbeau franțuzește; și tâlharii de asemenea...

Urka, navă cu pânze dintre cele mai zvelte, înainta repede; și totuși zece persoane, plus bagajele, însemna o povară prea mare pentru dimensiunile ei reduse.

Salvarea aceasta a unei bande de către corabie nu arăta neapărat că echipajul face și el parte din bandă. Era de-ajuns ca patronul să fie *vascongado*, iar șeful bandei să fie, de asemenea, un *vascongado*. Să se ajute între ei este pentru cei din neamul acesta o îndatorire care nu cunoaște excepții. Un basc, după cum am spus, nu e nici spaniol, nici francez, e basc și, totdeauna și pretutindeni, trebuie să-l salveze pe alt basc aflat la ananghie. Aceasta este frăția pirineiană.

Tot timpul cât *Matutina* străbătu golful, cerul, deși posomorât, nu păru îndeajuns de amenințător ca să-i îngrijoreze pe fugari. Ei se salvau, scăpau, și asta îi umplea de-o veselie sălbatică. Unul râdea, altul cânta. Râsul era aspru, dar liber; cântecul șoptit, dar plin de nepăsare...

O plecare, ținând seama de ce îți apasă inima sau mintea, poate să fie sau ușurare, sau mahnire adâncă.

Toți păreau ușurați, în afară de unul singur, cel mai bătrân dintre ei, omul cu sombrero.

Bătrânul acesta, care părea mai degrabă neamț decât orice altceva, de câte ori trecea prin fața Fecioarei de la proră își ridica pălăria. Și atunci i se puteau zări vinele umflate și bătrânești ale țestei... Orice savant e puțin cadavru; omul acesta era un savant. La prima privire îi ghiceai știința întipărită în gesturi și în pliurile robei asemănătoare cu o sutană, pe care o purta... Nici ipocrizie și nici cinism în înfățișarea lui. Un gânditor tragic. Era omul pe care crimele îl făcuseră gânditor. Simțea în el creștinismul amestecat cu fatalismul turcesc. Nodurile podagrei îi deformau degetele uscate de slăbiciune. Statura lui înaltă și țeapănă avea ceva caraghios în ea. Omul părea obișnuit să se miște pe puntea unei corăbii. Mergea încet, fără să se uite la nimeni, cu un aer convins și sinistru. În ochi îi ardea licărirea fixă a unui suflet care privește cu luare-aminte beznele și deslușește în ele năluca iscate de conștiință.

Din când în când șeful bandei, călcând în zigzaguri grăbite de-a lungul navei, venea să-i vorbească la ureche. Bătrânul îi răspundea printr-un semn din cap. Văzându-i, ai fi zis că fulgerul se sfătuiește cu noaptea.

II. OAMENI NELINIȘTIȚI PE MAREA NELINIȘTITĂ

Pe navă, doi oameni erau cu totul preocupați: bătrânul și șeful echipajului, sau patronul corăbiei, cum i-am mai zis, și care nu trebuie confundat cu șeful bandei. Pe șeful echipajului îl preocupa marea, pe bătrân – cerul. Unul nu slăbea din ochi

valurile, celălalt supraveghea atent norii. Starea apei îl îngrijora pe șeful echipajului. Bătrânul părea că privește bănuitor zenitul. Pâdea stelele prin toate spărturile norilor.

Lumina zilei mai zăbovea încă, deși câteva stele începuseră să străpungă ușor seninul amurgului.

Zarea părea neobișnuită, cu neguri de toate felurile în ea.

Ceața se îngrămădise mai mult pe uscat, norii mai mult pe mare.

Chiar înainte de-a ieși din Portland-Bay, șeful echipajului, preocupat de hulă, cercetase totul, de îndată, cu deosebită grijă. Nu așteptase să se depărteze mai întâi de istm. Cercetase odgoanele care leagă babordul de tribord, se asigurase că funiile de jos ale catargului erau în bună stare și propti cum trebuie funiile cafasului, precauții pe care le ia un corăbier când are de gând să străbată largul cu o viteză ieșită din comun.

Șeful echipajului trecea într-una de la măsurarea drumului la măsurarea variațiilor... Ținea el însuși cârma, cât mai mult cu putință, părând că nu se încrede decât în sine însuși... Ochii lui, îndreptați mereu în jos, cercetau toate formele pe care le lua apa.

Odată, totuși, își ridică privirea spre înălțimi și încercă să zărească cele trei stele din cingătoarea lui Orion. Stelele acestea sunt numite cei trei magi, iar un proverb din bătrâni al vechilor navigatori spanioli spune: *Când vezi cei trei magi, nici mântuitorul nu-i departe.*

Șeful echipajului privi cerul tocmai în clipa când, la capătul celălalt al punții, bătrânul bombănea singur:

— Nu se vede nici steaua Antares, cât e ea de roșie. Nu se zărește deslușit nicio stea măcar...

Ceilalți fugari păreau lipsiți cu totul de griji.

Și totuși, după ce trecu veselia din primele clipe ale evadării de pe țărm, trebuiră să-și dea seama că se aflau pe mare în luna ianuarie, și că vântul era înghețat. Cu neputință de locuit în cabina mult prea strâmtă și, altminteri, plină de bagaje și de baloturi. Bagajele aparțineau pasagerilor, iar baloturile marinarilor, căci urka nu era un vas de plăcere și făcea contrabandă. Pasagerii fură nevoiți să se statornicească pe punte. Dar nomazii aceștia se resemnă curând. Obișnuiți să trăiască în aer liber, vagabonzii se mulțumesc cu puțin pentru noapte. Cerul senin le este prieten, iar frigul îi ajută să doarmă, și să moară uneori.

În noaptea aceea de altfel, după cum am văzut, cerul nu era deloc senin.

Așteptând cina, călătorul din Languedoc și genovezul se ghemuiră lângă femeii, la piciorul catargului, peste foile de cort pe care le zvârliseră marinarii ca să stea pe ele.

Bătrânul pleșuv rămase în picioare la prora, neclintit și parcă nepăsător la frig.

Șeful echipajului, de la cârmă de unde se afla, scoase un fel de sunet gutural, destul de asemănător cu țipătul unei păsări; la chemarea aceasta, șeful bandei se

apropie de el. Șeful echipajului i-l arată cu degetul pe bătrân și, între ei doi, începu o convorbire în limba spaniolă, nu prea corectă de altfel, fiind spaniolă muntenească.

Iată întrebările și răspunsurile:

— Cine e omul ăsta?

— Un om.

— Ce limbi vorbește?

— Toate.

— Ce lucruri știe?

— Toate.

— Care e țara lui?

— Toate și niciuna.

— Cărui Dumnezeu se închină?

— Lui Dumnezeu.

— Tu cum îi spui omului ăstuia?

— Nebunul.

— Cum zici că-i spui?

— Înțeleptul.

— Ce e el în ceata voastră?

— Ceea ce este.

— Șeful?

— Nu.

— Atunci ce e?

— Sufletul.

Șeful bandei și patronul corăbioarei se despărțiră, întorcându-se fiecare la gândurile lui și, peste puțin timp, *Matutina* ieși din golf.

Începeau marile tălăzuiri ale largului...

Matutina străbătu mândră, ca o îndrăzneță înotătoare, crâncenul freamăt al bancului Chambours. Bancul Chambours, stavilă nevăzută la ieșirea din rada Portlandului, nu seamănă a stăvilă, ci a amfiteatru. Un cerc de nisip sub apă, trepte sculptate de cercurile apei, o arenă rotundă și simetrică, înaltă cât un munte, dar înecată, un coliseu al mării întrezărit de cufundător prin transparența halucinantă a vârtejului care înghite, acesta este bancul Chambours. Acolo, hidrele se luptă între ele; acolo se întâlnesc monștrii; acolo, spun legendele, în fundul pâlniei gigantice zac stârvurile corăbiilor prinse și trase la fund de uriașul păianjen Krakea, căruia i se mai spune și pește-munte. Așa este înspăimântătorul întuneric al mării.

III. INTRAREA ÎN SCENĂ A UNUI NOR DEOSEBIT DE CEILALȚI

Bătrânul pe care șeful cetei îl numise mai întâi Nebunul, apoi înțeleptul, nu se clintea de la proră. De când trecuseră de bancul Chambours, atenția lui se împărțea între cer și mare. Își cobora ochii, apoi îi ridica. Și mai cu seamă, scormonea cu privirile direcția nord-est.

Patronul corăbiei îi încredință cârma unui marinar, sări peste tăblia șanțului cu cabluri, traversă puntea și veni la proră.

Se apropie de bătrân, dar nu din față. Rămase ceva mai în urmă, cu coatele strânse de coapse, cu brațele depărtate, cu capul plecat pe umăr, cu ochii larg deschiși, cu sprâncenele ridicate, zâmbind din colțul buzelor, înfățișând curiozitatea, așa cum este ea când plutește între ironie și respect.

Bătrânul, fie pentru că obișnuia uneori să vorbească singur, fie că, ghicind prezența cuiva în spatele lui, simțea nevoia să vorbească, începu să-și spună cu glas tare, privind în larg:

— Meridianul de la care se socotește ascensiunea dreaptă e marcat, în secolul acesta, prin patru stele: Steaua Polară, scaunul Casiopeei, capul Andromedei și steaua Algénib, aflată în Pegas. Dar niciuna dintre ele nu se vede.

Cuvintele acestea veneau unul după altul de la sine, confuze, spuse pe jumătate, și oarecum fără ca bătrânul să le rostească dinadins.

Șeful echipajului îl întrerupse:

— Seniore...

Bătrânul, fiind poate puțin surd și totodată foarte adâncit în gânduri, continuă:

— Nu sunt destule stele și e prea mult vânt. Vântul se abate mereu din calea lui, ca să se arunce spre țarm. Și se aruncă într-acolo, perpendicular. Asta din pricină că pământul e mai cald decât marea, și aerul e mai ușor deasupra lui. Vântul rece și greu al mării se năpustește spre pământ ca să ia locul aerului mai cald.

Șeful echipajului salută, dar bătrânul nu-l văzu... El privea marea, ca un cunoscător al valurilor și al oamenilor, studia valurile, dar aproape ca și cum ar fi vrut, în viuetul lor, să ceară rândul la cuvânt și să le învețe ceva... Și își urmă monologul făcut poate, la urma urmei, ca să fie ascultat...

Patronul îl salută pentru a doua oară și spuse:

— Seniore...

Bătrânul își aținti privirea asupra lui. Întoarse capul fără să-și clintească trupul.

— Spune-mi, doctore.

— Senior doctor, eu sunt patronul corăbiei...

— Fie – răspunse „doctorul”.

Doctorul – căci așa îl vom numi de-acum înainte – păru dispus să stea de vorbă.

— Patroane, ai un octant englezesc?

— Nu.

— Fără octant englezesc nu poți lua înălțimea, nici pe dinainte, nici pe dinapoi...

— Bascii – răspunse patronul – luau înălțimea înainte de-a fi existat pe lume englezii.

— Ai măsurat viteza navei?

— Da.

— Când?

— Adineauri.

— Cum?

— Cu logul.

— Ai avut grijă să-ți pui ochiul pe lemnul logului?

— Da.

— Ceasornicul de nisip își face exact cele treizeci de secunde ale lui?

— Da.

— Ești sigur că nisipul n-a tocit deschizătura dintre cele două globuri?

— Da.

— Ai făcut contraproba ceasornicului de nisip prin vibrația unui plumb de flintă suspendat...

— De-un fir tras de deasupra cânepei topite? Sigur că da.

— Ai ceruit firul de teamă să nu se lungească?

— Da.

— Ai făcut contraproba logului?

— Am făcut contraproba ceasornicului de nisip prin plumbul de flintă și contraproba logului prin ghiuleaua de tun.

— Ce diametru avea ghiuleaua ta?

— Un picior.

— Bună greutate.

— E o veche ghiulea de pe bătrâna noastră urcă de război *La Casse de Par-grand*.

— Care făcea parte din Armada?

— Da.

— Și ducea șase sute de soldați, cincizeci de marinari și douăzeci și cinci de tunuri?

— Fundul mării mai știe...

— Încotro te îndrepti?

— Către un golfuleț pe care îl știu eu, între Loyola și Saint-Sebastien.

— Plasează-te repede pe paralela locului de sosire.

— Da. Trebuie să mă depărtez cât mai puțin de ea...

— Ai hartă?

— Nu. Pentru marea asta n-am.
— Atunci navighezi orbește?
— Deloc. Am busola.
— Busola e un ochi, harta e altul.
— Și chiorul vede...
— Când e pâclă și vânt din toate părțile, nu mai știi cum să prinzi vântul și sfârșești prin a nu mai avea nici poziția calculată cu aproximație, nici poziție corijată...

— Încă nu e pâclă în vântul acesta rece, și nu văd niciun motiv de alarmă.
— Corăbiile sunt niște biete muște în pânda de păianjen a mării.
— În clipa de față, totul e în regulă și pe apă, și în aer.
— Niște puncte negre, tremurând pe valuri, ăștia sunt oamenii cu navele lor, în largul mării.

— La noapte cred că totul o să meargă bine.
— S-ar putea să se coboare o beznă încât să nu mai știi pe unde să scoți cămașa.

— Până acum, totul merge bine.

Privirea doctorului se aținti spre nord-est.

Șeful echipajului continuă:

— Să atingem numai golful Gasconiei și las' pe mine! Zău, acolo sunt ca acasă. Golful Gasconiei îl cunosc ca-n palmă. E o pâlnie adesea destul de mînioasă, dar îi știm toate măsurile apei și toate calitățile fundului...

Doctorul, întors cu totul spre mare și fără să-l mai privească pe șeful echipajului, arată cu degetul o frântură de cer luminată puternic de sclipirile amurgului și înconjurată de aburi cenușii, o frântură de cer albastru, dar de un albastru mai apropiat de culoarea plumbului decât de a bolșii senine. Și spuse:

— Patroane, vezi?

— Ce?

— Uite colo.

— Unde?

— Acolo.

— Unde e albastru? Da...

— Ce se vede?

— Un colț de cer.

— Pentru cei care se duc la cer – spuse doctorul. Pentru ceilalți, care vor să ajungă în altă parte, e altceva.

Și își sublinie enigmaticele cuvinte printr-o înspăimântătoare privire pierdută în umbră.

Tăcură amândoi un timp.

Patronul corăbiei, gândindu-se la cele două nume pe care șeful cetii i le dăduse bătrânului acestuia, se întreba în sinea lui: „Să fie un nebun? Să fie un

înțelept?”

Arătătorul osos și țeapăn al doctorului rămăsese înălțat spre colțul albastru-turbure al orizontului.

Patronul corăbiei cercetă colțul acesta.

— Într-adevăr – bombăni el – nu e cerul așa, e un nor...

— Nor albastru, mai rău decât norul negru – spuse doctorul. Și adăugă: E norul zăpezii.

— *La nube de la nieve* – făcu șeful echipajului, ca și cum ar fi căutat să înțeleagă mai bine traducându-și cuvintele.

— Știi ce e asta, norul zăpezii? întrebă doctorul.

— Nu.

— Ai să știi în curând.

Șeful echipajului începu iar să cerceteze zarea și, tot privind norul, începu să bombăne printre dinți:

— O lună de vijelii, o lună de ploi, ianuarie care tușește și februarie care plânge, iată toată iarna noastră, a celor din părțile Asturiei. Zăpadă n-avem decât în munți. Dar asta știu: să te ferești de avalanșe! Avalanșa nu știe multe. E o fiară.

— Iar ciclonul de zăpadă e un balaur – spuse doctorul.

După ce tăcu vreo câteva clipe, doctorul adăugă:

— Iată-l că vine...

Norul albastru creștea din ce în ce...

Parcă pierdut în visare, doctorul vorbi mai departe:

— Toate clipele aduc ceasul. Voința cerului se întredeschide.

Și patronul își puse din nou în sinea lui întrebarea: „O fi nebun?”

— Patroane – urmă doctorul, cu privirea mereu ațintită pe nor – ai navigat mult prin Marea Mânecii?

Patronul îi răspunse:

— Astăzi e pentru prima oară...

Doctorul, pe care norul albastru îl preocupa mai presus de orice și care, după cum buretele nu poate înghiți decât o anumită măsură de apă, nu putea nici el să cuprindă decât un anumit grad de îngrijorare, se mulțumi, la răspunsul acesta al patronului corăbiei, să ridice ușor din umeri, nu prea emoționat.

— Cum asta?

— Seniore doctor, de obicei nu fac decât drumul către Irlanda. Navighez de la Fontarabie până la Black-Harbour sau până la insula Akill, care sunt două insule. Mă duc câteodată la Brachipull, care e un cap în Țara Galilor. Dar cârmesc totdeauna dincolo de insulele Seilly. Marea asta n-o cunosc deloc.

— Atunci e grav. Nenorocire cui silabisește oceanul! Marea Mânecii e o mare care trebuie bine citită. E un sfînx. Ai grijă de adâncime...

— O să sondăm în drum...

— Ca să sondezi, va trebui să te oprești, și n-ai să poți.

— De ce?
— Din pricina vântului.
— Vă spun că am să sondez...
— Fii modest. O să te sufle vântul cât ai clipi.
— Vreau să spun că am să încerc să sondez.
— Izbitura apei n-o să lase plumbul să coboare și linia o să se frângă. Ah! te afli pentru prima oară pe meleagurile astea!

— Pentru prima oară.
— Ei bine, atunci ascultă, patroane!
Rosti cuvântul *ascultă* atât de poruncitor, încât șeful echipajului se înclină.

— Vă ascult, seniore doctor...
— Îndreaptă nava spre vest.
— *Caramba!*
— Îndreaptă nava spre vest!
— Cu neputință...
— În cazul ăsta, descurcă-te cum știi.
— Ar trebui să se schimbe vântul.
— Până mâine dimineată n-o să se schimbe...
— Să merg împotriva vântului! Nu se poate!
— Îndreaptă nava spre vest, îți spun!...
— Vântul ne mână spre est.
— Nu te lăsa dus spre est!
— De ce?
— Patroane, știi ce înseamnă astăzi, pentru noi, cuvântul est?
— Nu.
— Moarte.
— Atunci am să cârmesc spre vest.

Doctorul se întoarse spre patron și de data asta îl privi, îl privi cu privirea aceea care sprijină un gând ca pentru a ți-l înfunda în creier, și rosti rar, silabă cu silabă:

— Dacă la noapte, când ne vom afla în mijlocul mării, vom auzi un dangăt de clopot, nava e pierdută...

Șeful echipajului îl privi năuc.

— Ce vreți să spuneți?

Dar doctorul nu-i răspunse. Privirea lui, îndreptată o clipă spre în afară, se reîntorsese iar către sine. Ochiul îi redevenise lăuntric. Nu părea să-și dea seama de întrebarea mirată a patronului corăbiei...

Apoi buzele rostiră, parcă singure, aceste câteva cuvinte încete ca un murmur:

— Sufletelor negre le-a sosit clipa curățirii.

Șeful echipajului făcu strâmbătura aceea expresivă care apropie de nas toată partea de jos a fetei.

— E mai degrabă nebun decât înțelept – mormăi el.

Și se depărtă.

Totuși, cârmi corabia spre vest.

Dar vântul și marea păreau tot mai mânioase.

IV. HARDQUANONNE

Pâcla se deforma și se umfla în toate felurile și din toate punctele orizontului odată, ca și cum niște guri nevăzute ar fi suflat în foalele furtunii. Înfrățirea norilor deveni amenințătoare.

Norul albastru acoperea tot fundul cerului. Acum se întinsese și către vest, și către est. Și înainta împotriva crivățului...

Marea, care cu câteva clipe înainte părea acoperită cu solzi, s-ar fi zis acum că are o piele deasupra ei. Așa arată balaurul acesta. Nu ca un crocodil, ci ca un șarpe boa. Iar pielea lui, plumbuită și sărată, părea groasă și se încrețea greoi. La suprafață, vârtejuri de hulă, singuratice, semănând unor bubulițe, se rotunjeau, apoi crăpau. Spuma parcă ar fi fost lepră.

Tocmai în clipa aceea urka, pe care copilul părăsit o mai zărea încă de departe, își aprinse felinarul.

Mai trecu un sfert de ceas.

Șeful echipajului îl căută cu privirea pe doctor; dar acesta nu se mai afla pe punte.

Îndată după ce patronul îl părăsise, doctorul își încovoiasă spinarea înaltă și intrase în cabină. Acolo, se așezase lângă sobă, pe una din grinzile care propteau catargul. Scosese din buzunar un soi de călimară și o mapă din piele albă, de Cordoba. Din mapă, scosese un pergament împăturit în patru, vechi, pătat și îngălbenit. Despăturise pergamentul, luase o pană din tubul călimării de buzunar, își așternuse mapa pe un genunchi și pergamentul peste mapă, și începuse să scrie pe dosul pergamentului, la pâlparea slabă a felinarului care îl lumina pe bucătar...

Tot scriind, doctorul dădu cu ochii de clondirul învelit în papură pe care bucătarul îl ducea la gură de fiecare dată când trebuia gustul ciorbei, ca și cum s-ar fi sfătuit cu el dacă a pus sau nu destul ardei.

Clondirul ăsta îi atrase atenția, nu pentru că ar fi fost plin cu rachiu, ci din pricina unui nume împletit în învelișul lui, cu papură roșcată în mijlocul firelor albe. În cabină era destulă lumină ca numele să poată fi citit.

Doctorul se opri din scris și silabisi cu jumătate glas numele împletit pe clondir:

— Hardquanonne.

Apoi îi spuse bucătarului:

— Clondirul ăsta nu l-am observat până acum. Nu cumva a fost al lui Hardquanonne?

— Al bietului nostru Hardquanonne! făcu bucătarul. Al lui a fost.

Doctorul întrebă mai departe:

— Al lui Hardquanonne, flamandul din Flandra?

— Al lui...

— Care e închis?

— Da, da...

— În turnul Chatham?

— E sticla lui – răspuse bucătarul. Hardquanonne îmi era prieten. O păstrez în amintirea lui. Când o să-l mai revedem oare? Da, e sticla lui de drum.

Doctorul își luă iar pana și reîncepu să aștearnă anevoie rânduri oarecum șerpuitoare, de-a latul pergamentului. În ciuda tremurului corăbiei și a tremurului pricinuit de bătrânețe, izbuti să scrie tot ce avea de scris.

Era și timpul, căci, deodată, corabia fu zguduită puternic.

O nestăvilită năvală a talazurilor izbi urka și se simți începutul dansului aceluia înfricoșător, cu care navele întâmpină furtuna.

Doctorul se ridică, se apropie de sobă mișcându-se cât putea mai atent, ca să nu fie răsturnat de violența valurilor, uscă la foc, cum putu, rândurile scrise și puse pergamentul în mapa de piele pe care o vârî, împreună cu călimara, în buzunar.

Soba nu era lucrul făcut cu cea mai puțină iscusință, din câte se aflau în cabină. Și totuși, cratița se clătina. Bucătarul o supraveghea.

— Ciorbă de pește – spuse el.

— Pentru pești – îi răspuse doctorul.

Apoi se reîntoarse pe punte.

V. GRIJA ÎNCREDINȚATĂ MĂRII FURIOASE

La rândul lor, ceilalți călători de pe urcă priveau înapoi, dar cu mare voioșie, cum se depărtează și descrește țărml dușmănos. Încetul cu încetul, rotunjimea întunecată a mării se înălța, subțind în lumina amurgului Portlandul, Purbeckul, Tineham, Kimmeridge, cele două Matravers, lungile fâșii ale falezei încețoșate și coasta punctată de faruri.

Țărml Angliei se ștergea din ce în ce. Fugarii un mai aveau în jurul lor decât marea.

Deodată, bezna deveni cumplită.

Nu mai exista nici întindere, nici spațiu. Cerul se înnegrise și se prăvălise peste corabie. Începu domoala cădere a zăpezii. Câțiva fulgi se și iviseră. S-ar fi zis că sunt suflete. În fața vântului, nu se mai vedea nimic... Un nor turbure,

uriaș, asemănător cu pânțele unei hidre, atârna deasupra apelor și, pe alocuri, acest pânțec pământiu se lipea de valuri. Punctele de contact ale norului cu marea păreau guri căscate, pompând valurile, golindu-se de aburi și umplându-se de apă. Vârtejurile înălțau, ici-colo, pe întinsul apei, coame de spumă.

Furtuna boreală se năpusti asupra corăbiei, și corabia se năpusti înăuntrul ei. Rafala și nava ieșiră una în întâmpinarea alteia, ca pentru a începe harța...

Evadarea îi înnebunise într-atâta pe fugari încât, în această primă ciocnire turbată, nicio pânză, mare sau mică, nu fu prinsă în funii, trasă jos sau scoasă. Catargul trosnea și se încovoia, cuprins parcă de groază.

Ceea ce caracterizează uraganul de zăpadă e faptul că este negru. Înfațișarea obișnuită a naturii pe vreme de furtună – pământ și mare întunecate, cer foarte palid – este răsturnată. Cerul e negru, marea e albă. Jos spumă, sus bezne. Un orizont astupat de neguri, o boltă cernită cu negru. Uraganul seamănă cu interiorul unei catedrale, împodobită pentru zile de dolii... Lumea devine, pe neașteptate, o boltă de beci. Și din bezna aceasta cade o pulbere de pete albe, care șovăie între cer și mare. Petele – fulgii de zăpadă – alunecă, rățăcesc și plutesc. Sunt parcă lacrimile unui giulgiu, care ar prinde viață și s-ar pune în mișcare. În semănătura aceasta se amestecă un vânt turbat. Întunericul nopții, prefăcut în pulbere albă, furia în bezna de nepătruns, toată forfota de care e în state mormântul, un uragan sub un catafalc, aceasta e furtuna de zăpadă.

Dedesubt tremură marea, acoperind imensele hăuri necunoscute.

În vântul polar, fulgii de zăpadă devin imediat grindină și aerul se umple de proiectile. Apa pâraie, mitraliată.

Bubuitul tunetului nu se aude. Fulgerul furtunilor boreale e tăcut... Furtuna de zăpadă e oarbă și mută. Și adeseori, după trecerea ei, corăbiile rămân oarbe, iar marinarii muți...

Matutina gonea din toate puterile. Aplecarea ei sub pânze făcea uneori un unghi de cincisprezece grade cu marea, dar chila ei pânțecoasă se lipea de apă ca de un lichid vâscos. Chila rezista la smulgerea uraganului. În față ardea lumina focului aprins în grătarul de fier. Norul vijelios, târându-și umflătura peste întinsul apelor, îngusta și mistuia tot mai mult marea în preajma navei. Niciun pescăruș. Nicio rândunică. Numai zăpadă. Valurile erau puține și înfricoșătoare. Nu se vedeau decât trei sau patru, nespus de mari.

Din când în când, câte un fulger de culoarea aramei încinse străpungea îngrămădirile de bezne spre orizont și spre zenit. Spărtura aceasta roșiatică arăta hidoșenia norilor. Brusca aprindere a adâncurilor, peste care, vreme de o clipă, se detașau norii din primul plan și zvârcolirile depărtate ale haosului ceresc, dădea perspectivă abisului. Pe fondul acesta de foc fulgii de zăpadă păreau negri, ca niște fluturi întunecați, zburând într-un cuptor încins. Apoi totul se stingea...

Urka își continua goana nebunească... În fiecare clipă, talazurile potopeau puntea de la un capăt la altul... Femeile se refugiaseră în cabină, dar bărbații

rămăseseră pe punte. Zăpada orbitoare cădea în vârtejuri, amestecându-se cu grămezile de spumă ale hulei. Totul părea cuprins de furii.

În clipa aceea, șeful cetii, stând în picioare la proră, pe-o grindă, se agăță cu o mână de funia unei pânze, în timp ce, cu cealaltă mână își smulse basmaua de pe cap și, agitănd-o în lumina felinarului, strigă plin de trufie:

— Suntem liberi!

— Liberi! Liberi! Liberi! repetară fugarii.

Și toată ceata, prinzându-se de odgoane, de funii, de scripete, se ridică în picioare pe punte.

— Ura-a-a! strigă șeful.

Și ceata urlă în furtună:

— Ura-a-a!

În clipa când vuietul uralelor se stinge în mugetul vântului, o voce gravă și puternică se înalță de la celălalt capăt al navei și spuse:

— Tăcere!

Toate capetele se întoarseră într-acolo.

Fugarii recunoscuseră glasul doctorului. Dar pe doctor nu-l văzu nimeni, căci el era atât de slab încât se confunda cu catargul de care se rezemase.

Și glasul lui rosti:

— Ascultați!

Tăcură toți.

Se auziră clar, în noapte, dangătele unui clopot.

Patronul, care ținea cârma, izbucni într-un hohot de râs.

— Un clopot! Bine. Noi gonim spre babord. Ce dovedește clopotul ăsta? Că avem pământul la tribord.

Vocea hotărâtă și domoală a doctorului răspunse:

— N-avem pământul la tribord.

— Ba da! strigă șeful echipajului.

— Nu!

— Dar dangătul clopotului vine de pe pământ.

— Dangătul clopotului – răspunse doctorul – vine din mare.

Un fior străbătu inimile oamenilor acestora îndrăzneți. Cele două femei se iviră speriate în ușa cabinei, ca două stafii. Doctorul făcu un pas, și trupul lui înalt și uscat se dezlipi de catarg. Se auzea clopotul sunând undeva, în fundul nopții.

Doctorul spuse:

— În mijlocul mării, la jumătatea drumului între Portland și arhipelagul Mânecii, există o geamandură pusă acolo ca să avertizeze. Geamandura e ancorată cu lanțuri și plutește deasupra apei. Pe ea e fixată o pirostrie de fier și de pirostrie atârână un clopot. Pe vreme de furtună, marea, zguduită, zguduie geamandura, iar clopotul sună. Dangătul clopotului acestuia îl auziți acum.

Doctorul așteptă să treacă o rafală de vânt, așteptă să reînceapă iar bătaia clopotului, și vorbe mai departe:

— Dacă auzi dangătul clopotului în furtună, când suflă vântul dinspre nord-vest, înseamnă că ești pierdut. De ce? Iată: dangătul clopotului îl auzi fiindcă ți-l aduce vântul. Dar vântul bate dinspre vest. Iar stâncile de la Aurigny sunt spre est. Nu poți auzi clopotul decât dacă te afli între geamandură și stânci. Acum, vântul ne mână spre stânci! Ne aflăm pe partea cea rea a geamandurii. Dacă am fi pe partea cea bună, ne-am afla în larg, la apă adâncă, pe drum sigur, și n-am auzi clopotul. Vântul n-ar aduce dangătele spre noi. Am trece pe lângă geamandură, fără să ne dăm seama că e acolo. Vasul nostru s-a abătut de pe drumul cel bun. Clopotul pe care îl auzim e toaca refugiatului. Acum chibzuți și voi!

În timp ce doctorul vorbea, clopotul, scăpat o clipă de furia vântului, suna domol, un dangăt după altul, și vuietul lui, tăcând în răstimpuri, părea că ia seama la vorbele bătrânului. S-ar fi zis că e vuietul adâncimilor fără sfârșit.

Toți ascultau cu sufletul la gură când glasul doctorului, când dangătul clopotului.

VI. FURTUNA, SĂLBATICA CEA MARE

În acest timp, patronul își luase portavoce.

— Cârma spre geamandură! Cârma spre clopot! Acolo avem larg. Totul nu e încă pierdut!

— Încearcă – spuse doctorul.

Vom spune aici, în treacăt, că geamandura aceasta cu clopot a fost desființată în anul 1802. Marinarii foarte bătrâni își mai aduc aminte de dangătul ei. Ea vestea primejdia, numai că o vestea cam prea târziu.

Ordinul patronului fu ascultat. Pasagerul din Languedoc se alătură și el celor doi marinari. Toți dădură o mână de ajutor. Strânseră și pânzele... Manevra, deși în condiții neobișnuite, fu executată destul de corect. Dar pe măsură ce nava, strângându-și totul, se micșora, vârtoarea aerului și apei creștea în jurul ei. Înălțimea hulei atingea aproape dimensiunea pe care o are la pol.

Uraganul, ca un călău grăbit, începu să rupă corabia în bucăți. Cât ai clipi, avu loc o smulgere și o sfâșiere nemaipomenită. Catargul se frânse. Cablurile se rupseră. Tensiunea magnetică, proprie furtunilor de zăpadă, ajută la ruptura funiilor. Lanțurile, ieșite din scripete, nu mai manevrau. Un val smulse busola și lăcașul ei. Un alt val târî cu el barca de salvare... Madona de la proră și grătarul cu foc fură și ele luate de apă.

Nu mai rămăsese decât cârma.

Înlocuirea felinarul pierdut printr-o ghiulea plină cu călți și cu smoală aprinsă, care fu agățată de etravă.

Catargul, spart în două, acoperit de zdrențe tremurătoare, de funii, de scripeți și de vintrele, încurca puntea. În cădere, el zdrobise o bucată din lemnăria tribordului.

Patronul, mereu la cârmă, strigă:

— Atâta vreme cât putem cârmi, nimic nu e pierdut! Aduceți topoare! Topoare! Catargul peste bord! Liberați puntea!

Echipajul și pasagerii păreau cuprinși de febra marilor bătălii. Din câteva lovituri și opinteli, zvârliră catargul în valuri. Puntea fu liberată.

— Acum – urmă patronul – luați o funie și legați-mă de cârmă!

Îl legară. Și, pe când marinarii îi înfășurau trupul cu funia, el râdea și-i striga mării:

— Urlă, bătrâno, urlă! Am trecut eu prin clipe și mai grozave la capul Machichaco!...

Iar când se simți legat burduf, apucă zdravăn cârma cu amândouă mâinile, cuprins de ciudata veselie pe care o dă primejdia.

— Totul e-n regulă, băieți! Trăiască Madona de Buglose! Să cârmim spre vest!

Un val pieziș, uriaș, se năpusti de dinapoia corăbiei... Întreaga pupă a *Matutinei* fu înghițită de spume și, în amestecul acela de apă și de întuneric, se auzi o pâraitură. Când spuma se risipi, când pupa reapăru, nu se mai aflau acolo nici patronul, nici cârma.

Totul fusese smuls.

Cârma și omul legat de ea porniseră cu valul, în vâlmășagul asurzitor al furtunii.

Șeful cetei privi țintă întunericul și strigă:

— *Te burlas de nosotros?*¹⁰

Strigătului acestuia de revoltă îi urmă un altul:

— Să aruncăm ancora! Să-l salvăm pe patron!

Porniră în goană spre cabestan. Dădură drumul ancorei. Urka nu avea decât una. Și nu izbutiră decât să o piardă și pe aceasta. Fundul era numai stâncă, iar valurile se zvârcoleau turbate. Cablul se rupse ca un fir de păr.

Ancora rămase pe fundul mării.

Din clipa aceea, *Matutina* nu mai fu decât o epavă. Corăbioara aceasta, mai adineauri înaripată și teribilă în goana ei, era acum neputincioasă. Toate mijloacele de manevrare fuseseră ciopârțite și smulse de la locul lor. Se supunea acum, înțepenită și fără puteri, furiilor ciudate ale mării.

Vântul sufla din ce în ce mai groaznic...

Matutina înainta la întâmplare, în voia valurilor, ca un dop de plută în tâlăzuirea apelor. Nu mai naviga, ci se ținea deasupra apei. Părea gata, în orice

¹⁰ Ți răzi de noi? (în dialectul basc în text) (n.r.).

clipă, să se răstoarne cu burta în sus, ca un pește mort. O ferea de sfârșitul acesta doar faptul că lemnăria ei, perfect etanșă, se păstrase în bunăstare. Nicio scândură de sub linia de plutire nu cedase. N-avea nicio crăpătură, și niciun strop de apă nu pătrundea în cală. Și asta din fericire, căci pompa suferise o stricăciune și nu mai putea fi folosită...

Oamenii de pe punte, amorțiți, încercau să se prindă, sfâșiindu-și palmele, de tot ce găseau la îndemână. Din când în când, ei ascultau atenți. Clopotul se auzea tot mai încet, de parcă și el s-ar fi apropiat de clipa morții. Dangătul lui nu mai era acum decât un horcăit. Apoi horcăitul acesta pieri cu totul. Unde se aflau? Și la ce distanță de geamandură? Sunetul clopotului îi speriasse, tăcerea lui îi îngrozea. Poate că vântul îi mânase pe un drum al pierzaniei. Epava gonea în noapte. Nimic nu e mai înspăimântător decât o goană oarbă. Naufragații simțeau prăpastia deschisă în fața lor, sub ei, peste ei. Acum nu mai era goană, ci cădere.

Și, deodată, în uriașul vârtej al furtunii de zăpadă, sclipi o lumină roșiatică.

— Un far! strigară naufragații.

VII. FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU NOAPTEA

Era, într-adevăr, farul Greblelor.

Pentru o corabie în bunăstare, prevăzută cu toate mijloacele de manevrare și putând să fie condusă de către pilot, farul Greblelor e folositor. El dă semnalul de alarmă. Anunță apropierea stâncilor. Dar unei corăbii scoase din uz nu face decât să-i mărească nenorocirea. Corpul corăbiei, înțepenit și fără viață, neputându-se împotrivi tălăzuirii imense a apelor, neputându-se apăra de furia vântului, ca o pasăre fără aripi, nu poate merge decât încotro o mână vijelia. Farul îi arată locul suprem, îi arată locul pieirii, îi luminează înmormântarea. El e o candelă pentru mormântul epavelor.

Să luminezi prăpastia neînduplecării, să arăți pieirea pe care nu o poți ocoli, există oare ironie mai tragică?

De batjocura aceasta adăugată naufragiului, sârmanii deznădăjduiți de pe *Matutina* își dădură imediat seama. Ivirea farului mai întâi le dădu curaj, apoi îi doborî. Nimic de făcut, nimic de încercat. Ceea ce se spune despre regi, se poate spune și despre valuri: ești poporul lor, ești prada lor. Le înduri toate nebuniile.

Vântul mâna urka spre Greble. Într-acolo mergeau. Cu neputință să se împotrivească. Nava se îndrepta cu repeziciune spre stânci. Se simțea apropierea fundului. Naufragații ascultau prăbușirile surde ale talazului în golul submarin ai stâncii. Se zărea sub far ca o muchie întunecată, între două blocuri de granit, trecătoarea îngustă a îngrozitorului golfuleț pe care-l bănuiai plin de oasele omenești și de resturile corăbiilor înecate. Locul acela părea mai mult gura unei văgăuni decât intrarea unui port. Naufragații auzeau trosnetele crengilor aprinse

pe grătarul de fier al farului. O pâlpăire lividă lumina furtuna. Întâlnirea dintre flăcări și grindină tulburau negura. Pâcla neagră și fumul roșcat se luptau, ca doi șerpi. Jeraticul smuls zbura în vânt. Și fulgii de zăpadă păreau că dau înapoi în fața acestui neașteptat atac al scânteilor. Stâncile, șterse la început, se vedeau acum clar, haos de piatră, cu piscuri, creste și vertebre. Cu cât se apropiau mai mult, cu atât relieful stâncilor creștea și se înălța sinistru.

Una dintre femei își depăna, în neștire, mătăniile.

În lipsa patronului corăbiei, care fusese pilot, rămânea șeful care era și căpitanul navei. Bascii cunosc toți și muntele, și marea. Ei sunt curajoși în fața primejdiei, și inventivi atunci când ea se abate asupra lor.

Se apropiau de stânci, gata să le atingă. Ajunseră, deodată, atât de aproape de stâncă cea mare din nordul Greblelor, încât ea acoperi, pe neașteptate, farul. Și nu se mai văzu decât stâncă, luminată din spate. Înălțată în negură, stânca aceasta părea o femeie uriașă, cu plete de foc...

Atunci șeful cetei strigă:

— Un voluntar să ducă o funie la stâncă! E vreunul care știe să înoate?

Niciun răspuns.

Nimeni dintre cei aflați pe bord nu știa să înoate. Neștiința aceasta se întâlnește, altminteri, destul de des printre marinari.

O bârnă aproape desprinsă din legăturile ei se clătina lângă puntea de comandă. Șeful o prinse zdravăn, cu amândouă mâinile.

— Dați-mi ajutor!

Desprinseră bârna. O aveau acum la îndemână. Din mijloc de apărare, ea devenise mijloc de luptă.

Era o bârnă destul de lungă, din inimă de stejar, întreagă și tare, putând să servească drept armă de atac și drept punct de sprijin. Pârghie pentru clintit greuțai, berbec pentru fărâmarearea porților unei cetăți.

— Fiți gata! strigă șeful.

Șase inși, încovoiați lângă bucata rămasă din catarg, apucară strâns bârna, care se întindea peste bord, dreptă ca o lance, spre poalele stâncii.

Manevra era periculoasă. Să dai brânci unui munte e o îndrăzneală. Puteau fi, toți șase, zvârliți în mare de șocul ciocnirii.

Se scurseră câteva clipe dintre cele care îți albesc părul.

Stâncă și nava porniseră să se înfrunte.

Piatra e răbdătoare. Stânca aștepta.

Un val năprasnic se năpusti, nesăbuit, și puse capăt așteptării. Luă nava pe dedesubt, o săltă și o legănă timp de o clipă, așa cum praștia aruncă o piatră.

— Fiți tari! strigă șeful. Nu-i decât o stâncă. Noi suntem oameni!

Bârnă nu se clintea. Cei șase bărbați făceau una cu ea. Piroanele ascuțite le zgâriau subsuorile, dar ei nu simțeau.

Talazul zvârli nava spre stâncă.

Urmă ciocnirea.

Dar ea se petrecu sub hăul de spumă care ascunde totdeauna asemenea întâmplări.

Când spuma recăzu în mare, când valul și stânca se despărțiră, cei șase bărbați se rostogoliră pe punte. Dar *Matutina* gonea mai departe. Bârna ținuse piept și izbutise s-o abată. În câteva clipe, lunecarea talazului fiind de neînfrânt, Greblele rămaseră în urma navei. Pentru moment, *Matutina* se afla în afara pericolului imediat...

Și uraganul o mâna mai departe. Greblele părură de îndată o îngrămădire inutilă de stânci, la orizont...

Farul, depărtându-se, păli, apoi dispăru...

Clopotul, care era o amenințare, tăcuse. Farul, care era o amenințare, nu se mai vedea. Și totuși, când cele două pericole trecură, situația naufragiaților deveni și mai cruntă. Pentru că clopotul fusese un glas, iar farul o făclie. Amândouă avuseseră în ele ceva omenesc. Iar după ele rămase hăul nesfârșit...

Matutina, scăpată de Greble, se prăvălea din talaz în talaz. Scăpase, dar în haos. Mănată pieziș de vânt, răsucită de miile de mișcări ale valurilor, ea răsfrângea toate frământările nebunești ale apelor. Aproape că nu mai avea tangaj, semn de temut pentru agonia unui vas...

În furtună, și mai ales în meteorul de zăpadă, marea și noaptea sfârșesc prin a se contopi una cu alta. Până la urmă, din amestecul lor rămâne doar o negură. Ceață, vârtej, rafală, alunecare în toate sensurile, niciun punct de sprijin, niciun punct de reper, nicio clipă de răgaz, o reîncepere neconținută, un gol după altul, zarea întinsă pretutindeni, adâncă zvâcnire neagră. Și urka plutea printre toate acestea.

Să se desprindă de Greble, să înlătore cu dibăcie ciocnirea cu stânca, însemnase pentru naufragiați o izbândă. Dar totodată fusese, mai ales, o încremenire. Uralele de bucurie nu izbucniră. Pe mare nu se fac de două ori asemenea imprudențe...

Înlăturarea stâncii li se părea săvârșirea imposibilului. Din pricina asta, încremeniseră toți. Și totuși, încetul cu încetul, începură iar să nădăjduiască. Așa sunt tainicele miraje ale sufletului. Nu există deznădejde în care, chiar în clipa cea mai cumplită, să nu mijească nădejdea în fundul cutelor celor mai adânci ale sufletului...

Dar, deodată, la babord țâșni, se desenă și se decupă pe fondul negurii un bloc uriaș, opac, vertical.

Ei îl priviră buimăciți.

Vântul îi împingea spre înălțimea aceea.

Și ei nu știau că în fața lor se află stânca Ortach.

VIII. STÂNCI ȘI VÂLTORI

Primejdia reîncepea. După Greble, Ortach. Furtuna brutală și atotputernică nu-și variază mijloacele...

Naufragații se întoarseră spre șef, nădejdea lor. El nu putu decât să ridice din umeri, cu disprețul mohorât al neputinței.

Ortach e o lespede în mijlocul mării. Stânca, un singur bloc, se ridică dreaptă la optzeci de picioare înălțime, deasupra loviturilor mânioase ale hulei. De ea se sparg valurile și corăbiile. Ca un cub neclintit ea își înfinge muchiile ca niște lănci drepte în numeroasele curbe șerpuite ale mării.

Noaptea, stânca Ortach seamănă cu un uriaș trunchi de copac pus peste faldurile unei imense pânze negre. În furtună trunchiul acesta pare că așteaptă lovitura securii, care este lovitura trăsnetului.

Dar uraganele de zăpadă nu vin cu trăsnete. Corabia, ce-i drept, e oarbă. Toate pânzele întinericului i se așază pe ochi. Între starea ei și starea unui osândit nu-i mare deosebire. Iar fulgerul, care e un sfârșit grabnic, nu-l poate nădăjdui.

Matutina, nefiind decât o biată epavă plutitoare, se îndreptă spre stâncă aceasta, așa cum se îndreptase și spre cealaltă. Și spaima îi cuprinse din nou pe nefericiții care se crezuseră o clipă salvați. Naufragiul lăsat în urmă li se ivea din nou în față. Stânca ieșea iar din fundul mării și nu puteau face nimic împotriva ei.

Greblele sunt o bulboană cu mii de guri, Ortach e un zid. Naufragiul la Ortach înseamnă strivire.

Și totuși mai exista o șansă.

Pe planurile drepte – și Ortach este un asemenea plan – valul, ca și ghiuleaua, nu ricoșează. El e redus la un joc simplu: mai întâi flux, apoi reflux. Sosește ca talaz și se reîntoarce ca hulă.

În asemenea cazuri, problema vieții și a morții se pune astfel: dacă talazul mână corabia până la stâncă, o sfărâmă și nu mai există scăpare. Dar dacă hula se reîntoarce mai înainte ca nava să se fi izbit de stâncă, o readuce înapoi, deci o salvează.

Cumplită neliniște. Naufragații zăreau în penumbră marele val hotărâtor venind spre ei. Până unde are să-i ducă? Dacă valul sfărâma corabia, ei au să fie rostogoliți spre stâncă și striviți. Dar dacă va trece pe sub corabie?

Valul trecu pe sub corabie.

Ei respirară ușurați.

Dar ce-avea să se întâmple la reîntoarcerea valului? Ce le va face vârtejul apei izbite de stâncă?

Vârtejul îi trase înapoi.

Peste câteva minute, *Matutina* ieșise din apele periculoase ale stâncii. Stânca Ortach pieri în noapte, așa cum pieriseră și Greblele.

Era a doua izbândă. Pentru a doua oară urka, ajunsă în pragul naufragiului, se

trăsese înapoi la vreme.

Între timp, o pâclă groasă se abătuse asupra nefericiților mânați la întâmplare. Ei nu mai știau unde se află. Abia dacă mai zăreau la câțiva pași de bordul vasului. În ciuda unui adevărat potop de grindină, care-i silea pe toți să țină capetele plecate, femeile se încăpățănaseră să nu coboare în cabină. Totdeauna, în asemenea situații, deznădăjduirii vor să naufragieze sub cerul liber. Moartea le e atât de aproape, încât un acoperiș deasupra capului li se pare un început de sicriu.

Talazul, din ce în ce mai umflat, se scurta. Umflarea valului e semn că apa e sugrumată undeva, pe-aproape. În ceață, anumite umflături ale apei arată apropierea unei strâmtori. Într-adevăr, fără voia lor, naufragații pluteau de-a lungul insulei Aurigny. Între Ortach și Greble, la asfințit, și Aurigny la răsărit, marea e strâmtorată și stânjenită, și suferința ei dă naștere, în locurile acelea, unei stări de furtună neîntreruptă. Ca orice alt lucru, și marea suferă; iar acolo unde suferă, ea se mânia. Strâmtoarea aceasta e temută de marinari.

Matutina pătrunse în strâmtoare...

Naufragații își dădură seama de noua complicitate a situației, fără să și-o explice. O înțeleseseră dintr-odată. Cerul se luminase puțin, apele păreau parcă mai pale. Paloarea aceasta descoperea la babord un stăvilar prelung, îndreptat pieziș către est, și spre care se năpustea, gonind corabia înaintea lui, iureșul vântului. Iar stăvilarul era Aurigny.

Naufragații se cutremurau de groază, fără să știe ce au în față. Și s-ar fi cutremurat și mai mult dacă un glas le-ar fi spus: în fața voastră se află Aurigny.

Nu există insulă mai apărută împotriva venirii omului decât Aurigny. Ea are, sub apă și afară din apă, un șir de păzitori feroci, printre care și Ortachul.

Îngrămădirea aceasta de stânci, simplificată de apă și de noapte, le apărea naufragaților ca o fășie întunecată, ca o ștersătură neagră pe orizont.

Naufragiul e culmea neputinței. Să te afli lângă pământ și să nu-l poți atinge, să plutești și să nu-ți poți mîna corabia, să calci pe ceva care pare solid și nu e solid, să fii plin de viață și plin de moarte în același timp, să fii prizonierul întinderilor, să fii zidit între cer și mare, să ai deasupra ta infinitul ca o temniță îngustă, să ai în jurul tău imensa dezlănțuire a vântului și a valurilor, să fii prins, legat burduf, paralizat – atâta covârșire te încremenește și te indignează. Ți se pare că auzi în ea batjocura potrivnicului de neatins. Cel ce te ține e același care dă avânt păsărilor și pune în libertate peștii. Pare un nimic, și e totul. Depinzi de aerul pe care îl tulburi cu gura, de apa pe care o iei în căușul palmei... Grăunțele de nisip în pustiu, stropul de spumă pe mare sunt manifestări ametoare; atotputernicia nu-și bate capul să-și ascundă atomul, ea face din slăbiciune forță. Infinitul mare te strivește cu infinitul mic. Marea te face praf și pulbere cu picăturile. Te simți jucăria ei...

Jucărie, groaznic cuvânt!

Matutina se afla ceva mai sus de Aurigny, ceea ce era bine; dar vântul o împingea spre nord și asta putea să-i aducă pieirea. Ca un arc încordat care aruncă o săgeată, așa mâna vântul de nord-vest corabia spre capul septentrional al insulei. În punctul acela există ceea ce marinarii din arhipelag numesc un *swinge*.

Un *swinge* e un curent furios. Un șirag de pâlnii aflate pe fund produc un șirag de vârtejuri în valuri. Când te lasă unul, te prinde altul. O corabie înhățată de *swinge* se rostogolește astfel, din spirală în spirală, până ce vreun colț de stâncă îi sparge învelișul. Atunci corabia plesnită se oprește, pupa i se înalță din valuri, prora i se scufundă și totul se închide. O băltoacă de spumă se lărgeste plutind, apoi nu se mai văd la suprafața apei decât vreo câteva broboane, ici-colo, venite din plămânii înăbușiți sub apă.

În toată Mâneca, cele trei *swinge* mai periculoase sunt: aceea din vecinătatea faimosului banc de nisip Girdler Sands, aceea aflată la Jersey, între Pignonnet și capul Noirmont, și aceea de la Aurigny.

Dacă pe bordul *Matutinei* s-ar fi aflat vreun pilot de prin partea locului, el le-ar fi dat de veste naufragiaților despre noul pericol ivit în cale. În lipsa pilotului, nefericiții aveau instinctul. Zvârcoliri înalte de spumă zburau de-a lungul coastei, în iama cumplită a vântului. Fără să știe ce se află acolo, se apropiau cu groază de ea.

Și nu exista niciun mijloc s-o ocolească.

Așa cum văzuseră ivindu-se Greblele, apoi Ortachul, vedeau acum înălțându-se țarcul de la Aurigny, în întregime din piatră. Se iviseră niște giganți, unul după altul. Dueluri înfricoșătoare, în serie.

Scila și Caribda nu sunt decât două; Greblele, Ortach și Aurigny sunt trei.

Același fenomen de năpădire a orizontului din partea stâncii se petrecea iar, cu monotonia grandioasă a vâltorii. Luptele mării au, ca și bătlăile lui Homer, această repetare sublimă.

Pe măsură ce se apropiau, fiecare val adăuga ceva la mărimea stâncii, care și așa părea înfricoșător de mare, din pricina pâclei. Și se apropiau, din ce în ce mai mult, fără să se poată împotrivi. Ajunseseră pe marginea vâltorii. Prima cută de apă întâlnită în cale avea să-i tragă după ea. Încă un val, și totul s-ar fi sfârșit.

Deodată, urka fu împinsă înapoi, ca și cum un uriaș ar fi izbit-o cu pumnul. Talazul se încovoie sub navă și se răsturnă, aruncând epava în coama lui de spumă. Sub izbitura aceasta, *Matutina* se depărtă de Aurigny.

Din partea cui îi venise ajutorul? Din partea vântului.

Suflul furtunii își schimbase direcția.

Valurile se jucaseră cu ei. Acum era rândul vântului. De Greble se desprinseseră singuri; în fața Ortachului, apa îi dăduse înapoi; de la Aurigny, îi împinsese vântul...

Prin brânciul acesta liberator, epava se sfârâmă de-a binelea.

Grindina groasă și tare – să încarci o flintă cu ea – ciuruia corabia. La fiecare

legănare a valurilor, grindina se rostogolea pe punte, ca niște bile. Urka, aproape între două ape, își pierdea orice formă sub potopul apei și sub prăbușirea spumei. Pe bord fiecare se gândea la sine.

Naufragiații se prindeau cu mâinile de ce nimereau. După fiecare năvală a apei, se mirau că sunt iarăși toți împreună. Mulți dintre ei aveau fețele sfâșiate de așchii.

Din fericire, deznădejdea are pumni tari. O mână de copil, la vreme de spaimă, poate să strângă cât mâna unui uriaș. Groaza face o menghină din degetele unei femei. O fată căreia îi e frică poate să-și înfigă unghiile roze până și în fier. Naufragiații se agățau, se țineau, se rețineau. Dar cu fiecare val venea și groaza că vor fi măturați de pe punte. Deodată, simțiră că primejdia a trecut.

Uraganul se oprise pe neașteptate.

Nu mai sufla niciun fel de vânt. Trâmbițele furioase ale spațiului tăcură. Tromba dispăru de pe cer, fără ca mai întâi să slăbească, brusc, ca și cum ea însăși ar fi alunecat drept în prăpastia fără fund a apelor. Dispăru, fără să se știe unde. Fulgii moi înlocuiau grindina. Zăpada începu din nou să cadă domol.

Nici urmă de valuri. Marea se netezi...

După câteva minute, urka nu mai avea în jurul ei decât apă adormită.

În același timp, fiindcă faza sfârșitului se aseamănă cu a începutului, nu se mai văzu nimic. Tot ce devenise vizibil în zbuciumul norilor meteorici redeveni tulbure, siluetele pale se topiră într-un amestec nedeslușit, întunericul și nesfârșitul împrejmuiră din toate părțile corabia. Zidul acesta de beznă, al cărui diametru se micșora din clipă în clipă, împresura corabia și, cu încetineala sinistră a unei banchize care se închide, se micșora văzând cu ochii. La zenit, nimic; un capac de negură, o îngrăditură. Urka se afla ca în fundul fântânilor abisului.

Totul era tăcere, domolire, orbire.

Ultimele clipociri ale valurilor alunecau de-a lungul bordajului. Puntea era orizontală, cu aplecări insensibile... Câteva scânduri și bârne, pe jumătate desprinse de la locurile lor, se clătinau încet. Ghiuleaua care ținea loc de felinar, și în care ardeau călți îmbibați cu smoală, nu se mai legăna la bompres și nu mai arunca stropi de foc în mare. Vântul bătea acum fără zgomot. Zăpada cădea groasă, moale, ușor piezișă. Nu se mai auzea spuma niciunui prag de stânci. Pace a beznelor.

Liniștea aceasta, după înverșunările și deznădejdlile îndurate, fu pentru nefericiții atâta vreme aruncați de colo-colo o fericire de nespus. Li se părea că sunt scoși de la tortură. În preajmă și deasupra lor, li se părea că văd consimțirea salvării. Își recăpătără încrederea. Tot ce fusese mânie furioasă era acum liniște. Și asta li se păru a fi pecetluirea păcii. Bietele lor spinări încovoiate se îndreptară. Puteau acum să lase din mâini capetele de funii sau scândurile de care se țineau, puteau să se ridice, să stea în picioare, să umble, să se miște. Se simțeau nespus

de liniștiți. Era limpede că ieșiseră de-a binelea din furtună, din spumă, din vijelii, din mâinii, că sunt eliberați.

Acum, norocul părea că s-a întors de partea lor. În trei sau patru ceasuri aveau să se ivească zorile și să fie culeși de vreo corabie care i-ar fi zărit în larg. Greul trecuse. Reintrau în viață. Important era că izbutiseră să nu se scufunde până la încetarea furtunii. Și își spuneau: „De data asta s-a terminat”.

Deodată, observară că într-adevăr se terminase.

Unul dintre marinari, numit Galdeazun, coborî în cală ca să caute cablu, apoi se reîntoarce și spuse:

— Cală e plină.

— Cu ce e plină? întrebă șeful.

— Cu apă, răspunse marinarul.

Șeful strigă:

— Ce înseamnă asta?

— Asta înseamnă, urmă Galdeazun, că într-o jumătate de ceas ne ducem la fund.

IX. ULTIMA ÎNCERCARE

Există, așadar, o spărtură în cală. Apa își făcuse drum înăuntru. Când? Nimeni n-ar fi putut să spună. Oare când nava se apropiase de Greble? Sau lângă Ortach? Sau în freamătul vântorii de la vest de Aurigny? Cel mai probabil era că se atinseseră de *swinge*. Primiseră un ghiont pe nevăzute. Când tot trupul îți e plin de răni, nu mai simți o pișcătură.

Celălalt marinar, care se numea Ave-Maria, coborî și el în cală, reveni și spuse:

— Apa în cală e de doi metri.

Și adăugă:

— Până în patruzeci de minute ne scufundăm.

Unde se afla spărtura apei? Nu putea fi văzută. Era înecată. Volumul apei care umplea cală o ascundea. Vasul avea o gaură în pânțece, undeva, sub linia de plutire, mult sub carenă. Imposibil s-o găsești. Imposibil s-o astupi. Aveau o rană pe care nu și-o puteau obloji. Altminteri, apa nu pătrundea prea repede.

Șeful strigă:

— Trebuie să pompăm!

Galdeazun răspunse:

— Nu mai avem pompe.

— Atunci, urmă șeful, să ne îndreptăm spre țarm.

— Unde, spre țarm?

— Nu știu.

— Nici eu nu știu.
— Dar trebuie să fie el undeva.
— Asta da.
— Să ne ducă cineva într-acolo, spuse șeful.
— N-avem pilot, îi răspunse Galdeazun.
— Ia tu cârma.
— Nu mai avem cârmă.
— Să meșterim una, la repezeală, din prima bârnă găsită. Aduceți cuie și un ciocan. Repede! Aduceți scule!
— Cutia cu scule s-a dus la fund. Nu mai avem de nici unele.
— Unde e barca? Să ne aruncăm în ea! Să vâslim!
— Nu mai avem barcă.
— Atunci, la pânze!
— Nu mai avem nici pânze, nici catarg.
— Să facem un catarg din vreo grindă a bordajului, și o pânza dintr-o prelată.
Să ieșim din încurcătură. Să ne încredințăm vântului!
— Nu mai e vânt!

Vântul, într-adevăr, îi părăsise. Furtuna pierise și pieirea aceasta, pe care ei o socotiseră drept salvare, era propria lor pieire. Dacă vântul ar mai fi stăruit, i-ar fi împins nebunește către vreun țărm, i-ar fi mânat poate către vreun banc de nisip prielnic și i-ar fi zvârlit peste el, până nu s-ar fi dus la fund. Furia uraganului i-ar fi putut face să atingă țărmul. Fără vânt, nicio nădejde! Mureau fiindcă lipsea furtuna!

Naufrația de pe *Matutina* simțeau, încetul cu încetul, cum se deschide sub ei cea mai năucitoare dintre catastrofe, catastrofa încremenită. Aerul nu se mai clintea, marea nu mai avea o cută. Adâncul îi sorbea în tăcere. Prin grosimea apei mute, fără mânie, fără patimă, fără să vrea, fără să știe, fără să ia măcar seama, funestul centru al pământului îi atrăgea la el. Nu mai era gura larg deschisă a valului, nici falca dublă a vântului și a mării, amenințând răutăcioasă, nici strâmbătura vârtejului, nici foamea înspumată a hulei; sub nefericiții aceștia se afla nu știu ce groapă neagră a infinitului. Ei se simțeau pătrunzând într-un gol liniștit, care era moartea. Puțina parte a navei care mai rămăsese afară din apă se îngusta, și atâta tot. Puteai calcula în ce minut o să dispară. Nu apa urca spre ei, ci ei coborau spre apă. Ei înșiși își săpau mormântul. Iar propria lor greutate le era groapa.

Erau executați nu prin legile oamenilor, ci prin legile lucrurilor.

Zăpada cădea, și cum nava nu se mai clintea, scama aceasta albă se așternea pe bord și acoperea nava ca într-un giulgiu.

Cala se îngreua din ce în ce. Niciun mijloc de a opri pătrunderea apei. Făcură lumină cu vreo trei sau patru torțe, pe care le înfipseră prin găuri, cum putură. Galdeazun aduse câteva găleți vechi, de piele, și începură golirea calei, așezându-

se în lanț. Dar gălețile erau stricate, pielea unora se descususe, altora li se spărsese fundul și se vărsau pe drum. Între cantitatea de apă scoasă și cantitatea de apă intrată, deosebirea era mare. Intra o tonă de apă și se scotea un pahar...

Șeful spuse:

— Să ușurăm epava!

În timpul furtunii prioniseră cele câteva cufere aflate pe bord. Ele rămăseseră acolo, legate de restul catargului. Desfăcură funiile și rostogoliră cuferele în apă printr-una din spărturile bordajului. Un cufăr era al uneia din femei și ea nu-și putu stăpâni bocetul:

— Of! Mantia mea nouă, căptușită cu mătase stacojie! Of! Bieții mei ciorapi de dantele ca scoarța mestecănelului! Of! Cerceii mei de argint pentru slujba Sfintei Fecioare!

Puntea fiind curățată, rămase cabina. Acolo, după cum ne amintim, erau înghesuie și bagajele pasagerilor, și baloturile marinarilor.

Luară baloturile și le făcură vânt în mare.

Cabina fu golită cu totul. Felinarul, butucul care leagă catargele, balercile, sacii, hârdaiele și lăzile cu carne, oala cu ciorbă, totul luă drumul valurilor.

Deșurubară piulițele sobei stinsă de multă vreme, o urniră din locul unde fusese înțepenită, o ridicară pe punte, o târâră până la spărtură, și-o zvârliră afară din corabie.

Aruncară în apă tot ce se putea smulge din lemnărie, odgoanele și mijloacele de manevră sfărâmate ale corăbiei.

Din când în când șeful lua o torță, o plimba peste cifrele de nivel zugrăvite dinaintea vasului, și privea cum se desfășoară naufragiul.

Epava, ușurată, se scufunda mai încet, dar se scufunda neîntrerupt.

— Mai e ceva de aruncat în mare? întrebă șeful.

Doctorul, la care nu se mai gândea nimeni, ieși dintr-un ungher al ușii cabinei și spuse:

— Da.

— Ce? întrebă șeful.

Doctorul răspunse:

— Păcatele noastre.

Toți se cutremurară și strigară într-un glas:

— Amin!

Doctorul, stând în picioare, cu fața lividă, ridică un deget spre cer și porunci:

— În genunchi!

Ceilalți se clătinară, ceea ce e începutul îngenuncherii.

Doctorul urmă:

— Să ne zvârlim în mare păcatele. Ele ne apasă greu. Și din pricina lor, se scufundă nava. Să nu ne mai gândim la salvare, ci la mântuire. Ultima noastră

crimă, mai ales, aceea pe care am săvârșit-o, sau mai bine zis, am desăvârșit-o mai adineauri, nenorociților, care mă ascultați, ne împovărează din greu. E o sfruntată nelegiuire să ispitești genuna când ai în urma ta o încercare de crimă. Ceea ce faci împotriva unui copil e făcut împotriva lui Dumnezeu. Copilul ar fi trebuit să se îmbarce, știu, dar asta i-ar fi adus negreșit pieirea. Furtuna, vestită de umbra crimei noastre, a venit. Și bine a făcut. De altfel, să nu regretați nimic. Avem în față, nu prea departe, nisipurile din Vauville și capul de la Hougue. Acolo e Franța. Și numai un adăpost ne-ar fi prielnic: Spania. Pentru noi, Franța e la fel de primejdioasă ca și Anglia. Salvarea noastră de pe mare s-ar fi terminat în ștreang. Sau spânzurați, sau înecați. Altă alegere n-am fi putut face. Dumnezeu a ales pentru noi. Să-i mulțumim. Ne dăruie mormântul care spală. Fraților, sfârșitul acesta era de neînlăturat. Gândiți-vă că noi, adineauri, am făcut tot ce-am putut ca să trimitem acolo, sus, un copil, și poate că chiar în clipa asta când vă vorbesc, deasupra capelor noastre se află un suflet învinovățindu-ne în fața unui jude care ne privește. Să folosim clipa supremă. Să ne dăm silința, dacă mai e cu putință, să îndreptăm, în ceea ce ne privește, răul făcut. Dacă copilul va mai trăi după moartea noastră, să-l ajutăm. Dacă va muri, să încercăm să-l facem să ne ierte. Să scoatem din străfundurile noastre crima săvârșită. Să ne despovăram inima de greutatea ei. Să încercăm să ne salvăm măcar sufletele de la înec, căci acesta este cel mai cumplit naufragiu. Trupurile se duc pradă peștilor, sufletele, diavolilor. Fie-vă milă de voi! În genunchi, vă zic! Pocăința e luntrea care nu se scufundă. Nu mai aveți busolă? Vă înșelați! Aveți rugăciunea!

Lupii deveneau miei. Groaza dă la iveală asemenea transformări. Când poarta întunecată se întredeschide, să crezi e greu, să nu crezi e cu neputință...

Naufragiații își pierduseră ultimul strop de nădejde în privința vieții. De aceea se întoarseră spre moarte. Acolo doar mai puteau găsi scăpare. Și înțeleseseră asta. Simțiră toți un fel de orbire lugubră, urmată imediat de o revenire a groazei. Ceea ce înțelegi în agonie seamănă cu ceea ce zărești în fulger. Totul, apoi nimic.

Naufragiații îi strigă doctorului:

— Te vom asculta. Ce trebuie să facem? Vorbește!

Doctorul le răspunse:

— E vorba să trecem pe deasupra prăpastiei necunoscute și să atingem celălalt capăt ai vieții, care e dincolo de mormânt. Fiind cel ce știe cele mai multe lucruri, eu sunt mai în primejdie decât voi toți. Bine faceți că-l lăsați să aleagă puntea pe cel care poartă povara cea mai grea.

Și adăugă:

— Știința apasă asupra conștiinței.

Apoi urmă:

— Cât timp ne mai rămâne încă?

Galdeazun privi nivelul apei și răspunse:

— Ceva mai mult de-un sfert de ceas.

— Bine! spuse doctorul.

Apoi scoase din buzunar călimara și pana și mapa de piele. Despături pergamentul, același pe dosul căruia scrisese, cu câteva ore mai înainte, câteva rânduri șerpuitoare și înghesuite.

— Lumină! ceru el.

Zăpada, căzând ca spuma unei cascade, stinsese torțele pe rând. Mai rămăsese una singură. Ave-Maria o luă și se așeză în picioare, cu torța în mână, lângă doctor.

Doctorul își vârî mapa în buzunar, puse la îndemână pana și călimara și spuse:

— Ascultați!

Atunci, în mijlocul mării, pe puntea care se îngusta din ce în ce, ca o scândură tremurătoare a mormântului, răsunară grave cuvintele doctorului, pe care întregul întuneric părea că le ascultă. Toți osândiții aceștia își plecară capetele în jurul lui. Văpăile torței îi făceau să pară și mai palizi. Doctorul citea cuvinte scrise în englezește. În răstimpuri, când vreuna din privirile jalnice ale naufragiaților părea că dorește vreo lămurire, doctorul se oprea și repeta, fie în franceză, fie în spaniolă, fie în bască, fie în italiană, cuvintele citite. Se auzeau oftaturi înăbușite și izbiturile surde ale pumnilor trași peste piept. Epava continua să se scufunde.

Când termină de citit, doctorul întinse pergamentul pe un ungher al ușii, luă pana și, pe marginea albă lăsată dinadins în josul celor scrise, semnă: DOCTOR GERNARDUS GEESTEMUNDE.

Apoi se întoarse spre ceilalți și le spuse:

— Veniți și iscăliți!

Una dintre femei se apropie, luă pana și semnă: ASUNCION.

Ea îi trecu pana celeilalte femei care, neștiind să scrie, făcu o cruce.

Lângă crucea aceasta, doctorul scrisese: BARBARA FERMOY *din insula Tyrryf, în Ebude.*

Apoi întinse pana șefului bandei.

Șeful semnă: GAIZDORRA, *captal.*

Sub numele șefului, genovezul semnă GIANGIRATE.

Languedocianul semnă: JACQUES QUATOURZE, zis NARBONNEZUL.

Provensalul semnă: LUC-PIERRE CAPGAROUPE, *de la ocna din Mahon.*

Sub iscăliturile lor, doctorul scrisese această notă:

„Din trei membri ai echipajului, patronul fiind răpit de-un val, n-au mai rămas decât doi, și au semnat”.

Cei doi marinari își scriseră numele sub nota aceasta.

Bascul din nord semnă GALDEAZUN.

Cel din sud semnă AVE-MARIA, tâlhar.

Apoi doctorul spuse:

— Capgaroupe!

— Prezent! răspunse provensalul.
— Tu ai clondirul lui Hardquenonne?
— Da.
— Dă-mi-l!

Capgaroupe bău ultima picătură de rachiu și-i întinse doctorului clondirul. Creșterea apei înăuntru navei se agrava. Epava intra tot mai adânc în mare. Marginile înclinate ale punții se și acoperiseră cu un strat subțire de apă, care creștea.

Se strânseseră toți la curbura vasului.

Doctorul uscă la flacăra torței cerneala iscăliturilor, îndoi pergamentul până ce îl făcu îngust cât gâtul sticlei, și-l vârî înăuntru acesteia. Apoi strigă:

— Dopul!
— Nu știu unde este – îi răspunse Capgaroupe.
— Uite un căpătâi de funie, spuse Jacques Quatourze.
Doctorul astupă gura sticlei cu căpătâiul de funie, și ceru:
— Smoală!

Galdeazun făcu vreo câțiva pași, apăsă un pumn de călți pe ghiuleaua care se stingea, desprinsă ghiuleaua de la etravă și i-o aduse doctorului, pe jumătate plină cu smoală clocotită.

Doctorul vârî gâtul sticlei în smoală, apoi îl trase afară.

Sticla, având în ea pergamentul semnat de toți, era astupată și pecetluită cu smoală.

— S-a făcut! spuse doctorul.

Și din toate gurile ieși, bânguit în toate limbile, vuietul lugubru al catacombelor.

— Amin!
— Mea culpa!
— Ari sea!¹¹
— Aro rai!¹²
— Amen!

Ai fi zis că se aude împrăștiindu-se în bezne, în fața înspăimântătorului refuz de-a asculta al cerului, întunecatele voci ale Babelului.

Doctorul se întoarse cu spatele către părtașii lui la crimă și de suferință și făcu câțiva pași pe punte. Ajuns la marginea epavei, privi în infinit și rosti cu glas adânc:

— Bist du bei mir!¹³
Îi vorbea, pesemne, vreunui spectru.

¹¹ Așa să fie (în dialect italian în text). (n.r.).

¹² Mă supun (în dialect italian în text). (n.r.).

¹³ Ești tu lângă mine? (în limba germană în text). (n.r.).

Epava se scufunda.

Înapoia doctorului tăceau toți, pierduți în visare. Doctorul se întoarse spre ei. Oricare i-ar fi fost trecutul, acest bătrân dovedea, în fața deznodământului, că nu e un suflet de rând. Tăcerea deplină din preajma lui îl preocupa fără să-l descumpănească... El spuse:

— Fiți atenți!

Privi o clipă întinderea, și adăugă:

— Acum vom muri.

Apoi luă torța din mâna lui Ave-Maria și o scutură.

Flacăra se desprinsese și-și luă zborul în noapte.

Doctorul zvârli torța în mare.

Torța se stinse. Orice dâră de lumină pieri. Nu mai rămase decât imensul întuneric necunoscut. Părea că s-a închis un mormânt deasupra lor.

Și în bezna aceea se auzi glasul doctorului care spunea:

— Să ne rugăm!

Naufragații îngenuncheară.

Acum nu mai îngenuncheau în zăpadă, ci în apă.

— Mai avem de trăit doar câteva clipe.

Numai doctorul, singur, rămase în picioare. Fulgii de zăpadă, căzând peste el, păreau că-l împodobesc cu lacrimi albe și-l făceau vizibil în întuneric.

Doctorul se închină și ridică glasul, pe când sub picioarele lui începea legănarea aceea abia simțită care vestește clipa scufundării unei epave. El șopti:

— Pater noster qui es in coelis.

Provensalul repetă în franceză:

— Notre Père, qui êtes aux cieux.¹⁴

Una dintre femei spuse și ea în limba galică, înțeleasă și de cealaltă femeie:

— Ar nathair ata ar neamh.

Doctorul continuă:

— Sanctificetur nomen tuum.

— Que vore nom soit sanctifié¹⁵, spuse provensalul.

— Naomhthar hainm, spuse femeia.

— Adveniat regnum tuum, urmă doctorul.

— Que vore règne arrive¹⁶, spuse provensalul.

— Tigeadh de rioghachd, spuse femeia.

Cum toți, în afară de doctor, stăteau în genunchi, apa le ajunsese până la umeri. Doctorul vorbi iar:

— Fiat voluntas tua.

¹⁴ Tatăl nostru carele ești în ceruri (în limba franceză). (n.r.).

¹⁵ Fie numele tău binecuvântat (în limba franceză) (n.r.).

¹⁶ Vie împărăția ta (în limba franceză). (n.r.).

— Que votre volonté soit faite¹⁷, bâigui provensalul.

— Deuntar de thoil ar an Hhalàmb!

— Sicut în coelo, et în terra¹⁸, spuse doctorul.

Nicio voce nu-i mai răspunse.

El coborî privirea. Toate capetele se aflau sub apă. Niciunul nu se ridicase. Naufragiații se lăsaseră înecați în genunchi.

Doctorul luă sticla în mâna dreaptă și o ridică deasupra capului.

Epava porni spre fund.

La suprafața apei se văzu o clipă numai bustul doctorului, apoi numai capul, apoi nu se mai văzu decât brațul ținând sticla și arătând parcă spre infinit.

Brațul dispăru și el. Pe fața netedă a mării nu se făcu niciun clin, nicio încrețitură. Zăpada continua să cadă.

Ceva rămase deasupra apei, și porni pe talaz, în întuneric. Era sticla smolită, pe care învelișul de crengi împletite o făcea să plutească.

¹⁷ Facă-se voia ta (în limba franceză). (n.r.).

¹⁸ Precum în cer, așa și pe pământ. (în limba latină în text), (n.r.).

CARTEA A TREIA

COPILUL ÎN UMBRĂ

I. CHESS-HILL

Furtuna era la fel de turbată pe uscat ca și pe mare.

Aceeași dezlănțuire sălbatică avea loc și în preajma copilului părăsit. Cel slab și cel nevinovat răzbat după puterile lor în risipa de furie inconștientă a stihiei. Întunericul nu alege. Iar lucrurile neînsuflețite nu sunt de loc milostive, după cum se bănuiește.

Pe uscat nu prea bătea vântul. Gerul avea însă în el ceva de încremenire, de neclintire. Nici pic de grindină. Dar grosimea zăpezii căzute era înspăimântătoare.

Copilul își continuase drumul prin ceață. Ceața e o stavilă moale – și, din pricina asta, plină de primejdii; ea se lasă străpunsă, dar și stăruie cu încăpățănare totodată. În ceață, ca și în zăpadă, mișună trădarea. Copilul, luptător neobișnuit în mijlocul tuturor acestor riscuri, izbutise să atingă poalele povârnișului și pătrunsese pe Chess-Hill. Se afla, fără să știe, pe un istm, având marea de ambele părți, și amenințat, la primul pas greșit în ceață, în noapte și în zăpadă, să se prăbușească fie la dreapta, în apele adânci ale golfului, fie la stânga, în talazul mânios al largului...

Pentru el, pericolul își schimbase forma. Cât timp coborâse, ar fi putut să se rostogolească la poalele râpei. Acum, pe istm, putea să cadă într-o groapă fără fund. După ce avusese de-a face cu prăpastia, îl pândeau pericolul surpăturilor. Pe malul mării, la fiecare pas dai de o cursă. Stânca e lunecoasă, nisipul și prundișul fug de sub picioare. Punctele de sprijin sunt capcane. Totul se poate sparge, pe neașteptate, de parcă ai călca pe sticlă...

Lumina ar fi fost folositoare. Dar era noapte. Un ghid ar fi însemnat nespus de mult. Dar copilul era singur. Toată puterea unui bărbat abia dacă ar fi putut face față greutateii drumului. El nu avea decât slabele puteri ale unui copil. În lipsa unui ghid, o potecă l-ar fi putut ajuta. Dar nu exista nici urmă de potecă.

Din instinct, copilul ocolea creasta ascuțită a stâncilor și se ținea cât mai aproape de plajă. Și acolo îl pândeau surpăturile. Ele i se înmulțeau dinainte, sub trei forme: cea pricinuită de apă, surparea zăpezii și surparea nisipului. Ultima, care însemna de fapt înnămolirea, era și cea mai periculoasă.

Să știi ce înfrunți e rău, dar să nu știi e cumplit. Copilul se lupta cu primejdia necunoscută. Călca orbește în ceva care putea să-i fie mormânt.

Nicio șovăire. Ocolea stâncile, se ferea de crăpături, ghicea capcanele, urmărea întortocherile piedicii întâlnite în cale, dar înainta. Neputând să meargă de-a dreptul, mergea hotărât.

La nevoie, dădea înapoi, cu energie. Știa să se smulgă la timp din mâzga hidoasă a nisipurilor mișcătoare. Clătina zăpada de sub el. De mai multe ori intră în apă până la genunchi. De cum ieșea din apă, gerul aspru al nopții îi îngheța zdrențele ude, care îl acopereau. Și mergea cât putea mai repede, în veșmintele acestea întepenite. Avu totuși iscusința să-și păstreze uscată și caldă, pe piept, bluza groasă, marinărească. Și-i era foame.

Ceea ce ți se poate întâmpla când străbați prăpastia necunoscutului nu are limite, în niciun sens. Orice e cu putință, chiar și salvarea. Ieșirea e invizibilă, dar poate fi găsită. Prins în vârtejul înăbușitor al ninsorii, pierdut pe această ridicătură îngustă, între două guri ale abisului, înaintând orbește, copilul izbuti să străbată istmul. Cum însă, nici el n-ar fi putut să spună. Alunecase, se cățăraseră, se rostogolise, căutase, mersese înainte, stăruitor, și atâta tot. În mai puțin de un sfert de ceas simți că solul începe să urce. Sosise la celălalt capăt. Ieșea de pe istmul Chess-Hill și călca pe pământ solid.

Scăpase de istm, dar se regăsea față în față cu furtuna, cu iarna, cu noaptea.

Înaintea lui se desfășura din nou mohorâta priveliște nesfârșită a câmpiei.

Copilul privi în jos, căutând o potecă.

Deodată, se aplecă.

Zărise în zăpadă ceva care i se părea că e o urmă.

Era, într-adevăr, o urmă de pas. Albeața zăpezii o făcea să se vadă foarte limpede. El o privi. Era urma unui picior desculț, mai mică decât a unui picior de bărbat și ceva mai mare decât a unui picior de copil.

Pe acolo trecuse, pesemne, o femeie.

Dincolo de urma aceasta se afla alta, și apoi alta. Urmele se țineau lanț, la distanță de un pas, și se pierdeau în câmpie, spre dreapta. Erau încă proaspete, acoperite de puțină zăpadă. Femeia trecuse de curând pe acolo.

Cu ochii ațintiți la urme, el porni pe calea arătată de ele.

II. PĂRERI ÎN ZĂPADĂ

Și se țină o vreme pe dâra aceasta. Dar, din nefericire, urmele erau din ce în ce mai șterse. Cădea zăpada, deasă și îngrozitoare. Era momentul când, în larg, *Matutina* își trăia ultimele clipe, sub aceeași ninsoare.

Copilul, în suferință, ca și corabia, deși altfel, neavând, în încâlceala beznelor care i se ridicau dinainte, alt mijloc de scăpare decât urma pasului în zăpadă, se legase de urma aceasta ca de un fir în labirint.

Pe neașteptate, fie pentru că zăpada le acoperise cu totul, fie din altă cauză,

urmele dispărură. Nu se mai vedeau decât pânda albă așternută pe pământ și pânda neagră a cerului.

Părea că femeia care trecuse pe acolo își luase zborul.

Copilul, nemaiștiind ce să facă, se lăsă pe brânci și cercetă zăpada. Zadarnic!

Pe când se ridica, i se păru că aude un zgomot nedeslușit și nesigur. Părea un glas, o respirație, ceva, mai mult omenesc decât animalic, mai apropiat de mormânt decât de viață. Semăna a sunet, dar a sunet din vis.

Copilul privi și nu văzu nimic.

În fața lui se așternea larga singurătate, pustie și vânăta.

El ascultă iar. Ceea ce i se părise că aude, se risipise în vânt. Poate chiar că nu auzise nimic. Mai ascultă o dată. Adâncă tăcere...

Pâcla părea bântuită de păreri înșelătoare. Copilul porni mai departe.

Porni la întâmplare, nemaiavând acum după ce să-și îndrume pașii.

Dar abia se depărtă puțin, când zgomotul reîncepu. De data aceasta nu mai exista îndoială. Era un scâncet, aproape un geamăt.

Copilul se întoarse. Privi întunericul. Nu văzu nimic.

Zgomotul se auzi din nou.

Nu s-ar putea închipui ceva mai pătrunzător, mai sfâșietor și mai slab decât glasul acela. Căci era un glas. Glasul unui suflet. În murmurul lui se simțea bătaia unei inimi. Și totuși, părea aproape inconstient. Era ceva ca o suferință care cheamă, fără să-și dea seama că e o suferință, și că strigă după ajutor. Chemarea aceasta, poate primul suflu sau ultimul oftat, semăna la fel de bine și cu horcăitul care pune capăt vieții, și cu scâncetul care o începe...

Copilul cercetă atent, pretutindeni, și mai departe și mai aproape, și sus, și jos. Nimeni! Nimic!

Ascultă cu luare-aminte. Glasul se auzi iar. Îl desluși, clar de tot. Glasul semăna puțin cu behăitul unui mieluşel.

Atunci i se făcu teamă și se gândi să fugă.

Glasul reîncepu. Era o patra oară când îl auzea. Și i se păru ciudat de nefericit și de jalnic. Se simțea că, după efortul acesta, mai mult fără voie decât cu voie, strigătul avea să se stingă, pesemne. Părea plângerea de pe urmă, adresată instinctiv numeroaselor ajutoare care mai șovăie în spațiu, un soi de bâguit al agoniei, adresat unei providențe posibile. Copilul înaintă spre locul de unde venea glasul.

Și tot nu văzu nimic.

Mai înaintă puțin, pe furie.

Vaietul continua. Acum se auzea deslușit și aproape răsunător. Copilul ajunsese în apropierea lui. Dar unde se afla oare cel ce striga?

Pe când șovăia între imboldul care îl îndemna să fugă și instinctul care îi spunea să rămână, zări în zăpadă, la câțiva pași mai încolo, un fel de ridicătură, cam de lungimea unui om, o grămăjoară joasă, prelungă și îngustă, ca o groapă de

mormânt într-un cimitir troienit.

Și tot atunci strigătul răsună din nou.

Fără îndoială că venea de sub movilița aceea de zăpadă.

Copilul se aplecă, se ghemui pe vine în fața moviliței și începu să scormonească zăpada, cu amândouă mâinile.

De sub zăpada, pe care o dădea deoparte, văzu ivindu-se o formă și, deodată, sub palmele lui, în golul pe care îl făcuse, apără o față omenească palidă.

Dar nu ea strigase, căci avea ochii închiși, iar gura deschisă îi era plină de zăpadă...

Fața unei femei... Pletele răvășite i se amestecaseră cu zăpada. Femeia era moartă.

Copilul reîncepu să dea zăpada la o parte. Mai întâi descoperi gâtul moartei, apoi partea de sus a pieptului. Pe sub zdrențe, i se zărea pielea.

Și deodată copilul simți o ușoară mișcare între degete. Ceva micuț, care se afla încă îngropat, începuse să se miște. Copilul înlătură repede zăpada și descoperi un biet trupșor de prunc, firav, învinețit de frig, încă viu, gol peste sânul gol al moartei.

Era o fetiță.

Fusese înfășată, dar nu cu destule zdrențe și, tot clătinându-se, ieșise din petecele care încercaseră s-o acopere. Bietele ei mânuțe și piciorușe plâpânde topiseră puțin zăpada de dedesubt, iar răsuflarea ei făcuse un mic gol în zăpada de deasupra. O doică i-ar fi dat cinci sau șase luni, dar fetița avea poate un an, căci creșterea în sărăcie poate fi dureros de încetinită. Când își simți obrazul la aer, fetița scoase un strigăt care îi continua scâncetul deznădăjduit de mai înainte.

Copilul luă fetița în brațe...

Să spunem de pe acum: în câmpia pe care o străbătea și copilul pierdut, o cerșetoare, alăptându-și pruncul și căutând ea însăși un adăpost, se rătăcise cu puțin înainte. Doborâtă de ger, ea se prăbușise în furtună, fără să se mai poată ridica. Viscolul o acoperise cu zăpadă. Nefericita își strânsese cât putuse mai mult pruncul la sân și-și dăduse sufletul.

Fetița încercase să-și caute hrana pe marmura aceasta. Dar gura ei nu găsisese sânul, sau poate că picătura de lapte, furată de către moarte, înghețase și, sub zăpadă, sugaciul, mai obișnuit cu leagănul decât cu mormântul, începuse să plângă.

Copilul lăsat în voia sorții auzise scâncetul fetiței care se lupta cu moartea.

Și o dezgropase.

O luase în brațe.

Când micuța se simți în brațele lui, se opri din plâns. Cele două fețe de copii se atinseră, și buzele învinețite ale sugaciului se apropiară de obrazul băiatului ca de un sân.

Fetița ajunsese aproape de clipa când sângele coagulat oprește bătăile inimii...

Avea picioarele, mâinile, genunchii, înțepenite de ger. Băiatul simți răceala aceasta cumplită.

El avea un veșmânt uscat și cald: bluza marinărească. Puse pruncul pe pieptul moartei și își scoase bluza; înfășură apoi fetița în bluză și o luă din nou în brațe. Apoi, aproape gol sub rafalele de zăpadă pe care le zvârlea viscolul, porni iar la drum, ducând fetița în brațe.

Izbutind să regăsească obrazul băiatului, micuța își lipi buzele de el și, simțindu-i căldura, adormi. Primul sărut al acestor două suflete în întineric.

Mama rămase să zacă mai departe, cu spatele în zăpadă, cu fața spre noapte. Dar în clipa când băiatul își scoase bluza ca să-i acopere fetița, poate că, din fundul veșniciei unde se afla, mama îl văzu.

III. ORICE DRUM AL CHINULUI CERE O POVARĂ

Trecuseră ceva mai mult de patru ore de când urka se depărtase de golful Portlandului, lăsând pe țărm un băiețaș. În aceste nesfârșite ore, el nu avusese încă, în lumea în care intra, decât trei întâlniri: un bărbat, o femeie și un prunc. Un bărbat, cel din spânzurătoare, o femeie – cea din zăpadă, un prunc – fetița pe care o avea în brațe.

Bietul băiat era istovit de oboseală și de foame.

Și mergea mai hotărât ca oricând, cu mai puține puteri și cu o povară în plus.

Acum era aproape gol. Cele câteva zdrențe care îi mai rămăseseră, țepene din pricina chiciurii, erau tăioase ca sticla și-i jupuiau pielea. El îngheța, dar celălalt copil se încălzea. Ceea ce el pierdea, nu era pierdut, ci câștigat de fetiță. Dându-și seama că pentru ea căldura însemna revenirea la viață, băiatul mergea mereu.

Din când în când, ținând-o cu grijă în brațe, si apleca și luând zăpadă cu o mână, își freca picioarele, ca să nu-i degere.

Alteori, simțind că îi arde gâtulejul, își vâră în gură puțină zăpadă și o sugea mișcându-și setea, dar preschimbând-o în febră.

Vijelia întrecuse orice limite prin violența ei. Potopul de zăpadă poate că există, căci acesta era un adevărat potop. Furia lui biciuie și țărmul, și marea. Pesemne că în aceeași clipă nava, pierdută în larg, se fărâma în lupta cu vânturile.

Mergând mereu spre răsărit, băiatul străbătu prin viscol mari întinderi de zăpadă. Nu mai știa cât e ceasul.

De două sau de trei ori fetița scânci. Atunci el merse legănând-o. Ea se potoli și tăcu. Și până la urmă adormi de-a binelea. El o simțea caldă, deși tremura.

Strângea mereu cutele bluzei marinărești în jurul gâtului micuței, nu cumva să pătrundă chiciura prin crăpături, nu cumva să se topească între veșmânt și trupul pruncului...

Înainta, clătinându-se la fiecare pas și făcând minuni de echilibru... Se

împiedica, se încorda, avea grijă de fetiță, o învelea, îi acoperea capul, se împiedica iar, înainta mereu, aluneca, apoi se ridica...

Deodată, în volbura de gheață care îl orbea, se făcu un gol și băiatul zări, la câțiva pași în fața lui, un grup de acoperișuri și de hornuri ieșite în relief pe zăpadă, un oraș zugrăvit cu alb pe orizontul negru.

Acoperișuri, locuințe, un adăpost! Ajunsesse deci undeva! Copilul simți înfrântă încrederea în speranță. Și grăbi pasul.

În sfârșit, se apropia de oameni! O să dea peste ființe vii. N-o să mai aibă de ce să se teamă. Drumul chinului se sfârșise. De-acum, n-o să mai fie nici noapte, nici iarnă, nici furtună. I se părea că tot răul care poate exista pe lume rămăsese în urmă. Micuța nu-i mai era o povară. Și el aproape că alerga.

Privea țință acoperișurile. Acolo era viața. Nu-și mai lua ochii de la ele. Așa ar privi un mort ceea ce se zărește prin crăpătura unui capac de sicriu.

Ajunsesse la marginea unui oraș. Strada începea cu două case. Nici în ele, nici pe toată strada, nici în întreg orașul, cât puteai vedea cu ochii, nu se zărea fir de lumină.

Casa din dreapta era tare sărăcăcioasă, cea din stânga era înaltă, clădită din piatră. Amândouă închise.

Băiatul nu șovăi. Se îndreptă spre casa cea mare.

Ușa dublă, masivă, din stejar nituit cu piroane groase de fier, lăsa să se ghicească în dosul ei o armătură de drugi și zăvoare. Prinsă de ea, atârna un ciocan de fier.

Băiatul ridică anevoie ciocanul, căci mâinile amorțite îi erau mai mult cioate decât mâini. Și bătu.

Niciun răspuns.

Mai bătu încă o dată, două lovituri.

În casă nicio mișcare.

Bătu a treia oară. Nimic, înțelese că stăpânii dormeau, și că nimeni n-o să binevoiască să-i deschidă.

Atunci se îndreptă spre casa săracă. Culese de pe jos o piatră rotundă și lovi cu ea în ușă.

Niciun răspuns.

Se ridică pe vârful picioarelor și lovi cu piatra într-un ochi de geam, destul de încet ca să nu spargă geamul și destul de tare ca să fie auzit.

Nu se auzi niciun glas, nicio mișcare, și nu pâlpoi nicio lumină.

El se gândi că și aici oamenii nu voiau să se trezească.

Băiatul se hotărî să încerce mai departe și pătrunse printre șirurile de case care se întindeau înaintea lui.

Intrase în cătunul Weymouth.

Pe atunci, Weymouth nu era onorabilul și preafrumosul Weymouth de astăzi.

Nu avea, ca acum, un chei fără cusur, drept de la un capăt la altul, cu o statuie și un han în cinstea lui George al III-lea. Asta pentru motivul că George al III-lea nu se născuse încă. Din același motiv, nu avea încă, pe povârnișul colinei înverzite dinspre răsărit, zugrăvit de-a dreptul pe sol, cu ajutorul ierbii tunse și a calcarului dezgolit, calul alb, lung de-un stângen, *the White Horse*, purtând un rege pe spinare și întorcându-și, tot în cinstea lui George al III-lea, coada spre oraș. Onorurile acestea, de altfel, sunt binemeritate: George al III-lea, pierzându-și la bătrânețe mințile, pe care nu le avusese în tinerețe, nu-i deloc vinovat de nenorocirile pricinuite de domnia lui. Era un inocent. Și-atunci, de ce să nu i se ridice statui?...

Copilul pierdut, purtând în brațe copilul găsit, străbătu o uliță, apoi încă una, și încă una. Ridica ochii spre etajele caselor și spre acoperișuri, doar-doar o zări vreun geam luminat, dar totul era ferecat și stins. Din când în când, bătea la uși. Nu-i răspundea nimeni... Tot rătăcind, trecu peste podul Wey, care leagă Weymouth de Melcomb-Regis.

Cătunul Weymouth era, pe atunci, mahalaua lui Melcomb-Regis, cetate și port. Astăzi, Melcomb-Regis este o parohie a Weymouthului. Satul a înghițit orașul.

Băiatul intră pe ulicioara Conycar Lane și zări, la capătul ei, râul Baek Water, pe care îl luă drept marea.

Se reîntoarce, porni la stânga pe Maiden Street, până la Saint-Albans row.

Acolo bătu cu putere, la întâmplare, și fără să aleagă, în ușile primelor case întâlnite. Bătăile acestea, în care își istovea ultimele puteri, erau dezordonate și sacadate, cu opriri și reluări aproape furioase. Părea că febra lui, și nu el, bate la porți.

Un glas îi răspunse.

Glasul timpului.

Vechea clopotniță de la Sfântul Nicolas suna agale ora trei dimineața.

Apoi, liniștea cuprinse din nou totul.

Ar părea de mirare că niciun locuitor nu deschisese cât de cât, măcar un ochi de geam. Și totuși, într-o oarecare măsură, tăcerea aceasta se explică. Trebuie spus că în ianuarie 1690 oamenii se aflau la câteva zile după o ciumă destul de afurisită care bântuise la Londra și că teama de a primi vagabonzi bolnavi îi făcuse neprimitori. Nu-și deschideau nici ferestrele, de teamă să nu respire miasmele.

Copilul simți răceala oamenilor, mai cumplită decât răceala nopții. Și o deznădejde pe care n-o simțise în singurătate îi strânse inima. Asum reîntrase în viața tuturor și rămăsese singur. Pustiul nemilos îl înțelesese; dar orașul neînduplecat nu-l putea înțelege...

El se opri. Și nu e sigur dacă în secunda aceea jalnică nu s-a întrebat cumva

dacă n-ar fi mai simplu să se culce acolo și să moară. Dar fetița își puse căpșorul pe umărul lui și adormi din nou. Încrederea aceasta obscură îl îndemna să pornească mai departe...

Acum însă nu mai mergea, se târa.

Lăsă în stânga Saint-Mary Street, rătăci prin mai multe ulicioare și, la capătul unei ulițe înguste și lungi, mărginită de cocioabe, dădu peste un maidan destul de larg. Acolo se sfârșeau casele. La dreapta se zărea marea, iar la stânga, mai nimic din oraș.

Ce era de făcut? Dincolo, începea iar câmpia goală... Să-și continue drumul? Să înainteze și să pornească din nou pe calea singurătății? Să se reîntoarcă pe ulițele orașului? Ce era de făcut între aceste două tăceri – a câmpiei mute și a orașului surd? Pe care dintre cele două refuzuri să-i aleagă?...

Și deodată auzi din întineric ceva ca o amenințare.

IV. ÎNTÂLNIREA CU URSUS

Un soi de mârâit ciudat și amenințător se auzi din întineric.

Băiatul ar fi avut de ce să dea înapoi. Dar înaintă.

Celor pe care tăcerea îi mârșăiește peste măsură, le face plăcere până și un răcnet.

Mârâitul fioros îl liniște. Amenințarea lui era o făgăduială. Se afla acolo o ființă vie și trează, chiar de-ar fi fost o fiară sălbatică. Băiatul se îndreptă spre locul de unde venea mârâitul.

Ocoli un colț de perete și, în dosul lui, în sclipirea zăpezii și a mării, văzu ceva care părea că se află acolo ca pentru a se adăposti. O cărucioară acoperită, dacă nu era cumva o colibă. Avea roți, deci era o cărucioară. Și avea acoperiș, deci era o locuință. Prin acoperiș răzbătea un burlan, iar din burlan ieșea fum. Un fum roșiatic, vestind un foc bunicel înăuntrul locuinței.

Cel ce mârșăie îl simți venind. Când ajunse chiar lângă droșcă, amenințarea deveni furioasă. Nu mai era mârâit, ci urlet. Auzi un zornăit, ca de lanț smucit cu putere și, pe neașteptate, sub ușă, printre roțile de dinapoi, se iviră două șiruri de colți albi și ascuțiți.

În același timp, un cap de om trecu prin ferestruia îngustă a locuinței.

— Liniște! strigă omul.

Urletul încetă.

Omul vorbi iar:

— E careva acolo?

Copilul răspunse:

— Da.

— Cine?

- Eu.
- Tu? Cine ești? Și de unde vii?
- Sunt istovit, spuse copilul.
- Cât e ceasul?
- Mi-e frig.
- Ce faci acolo?
- Mi-e foame.

Omul răspunse:

- De! Nu toată lumea poate să fie fericită, ca lorzii. Cară-te de-aici!

Apoi se trase înăuntru și închise fereștrua.

Băiatul își plecă fruntea, strânse fetița în brațe și-și adună puterile, cu gând să pornească iar la drum. Făcu câțiva pași și începu să se depărteze.

Dar în timp ce ochiul de geam se închisese, fusese întredeschisă ușa. O scăriță se lăsă în jos. Iar glasul care îi vorbise copilului strigă mânios, din fundul barăcii:

- Hei, de ce nu intri?

Copilul se reîntoarce.

- Intră odată! strigă glasul. Cine mi-a dăruit o asemenea podoabă, căreia îi e foame și frig și nu intră?

Copilul, atras și respins totodată, stătea nemișcat.

Glasul se auzi iar:

- Ți-am spus să intri, netrebnicule!

Băiatul se hotărî și puse piciorul pe prima treaptă a scării.

De sub căsuță, reîncepu mârâitul.

El se dădu înapoi. Văzuse fălcile căscate ivindu-se iar.

- Liniște! strigă vocea omului.

Fălcile se retraseră. Mârâitul încetă.

- Urcă! spuse omul.

Copilul abia putu să ajungă la capătul celor trei trepte. Era stânjenit de celălalt copil, atât de amorțit, acoperit și înfășurat în bluză, încât nu se mai deslușea nimic, ci părea o mică grămăjoară, fără formă.

Străbătu cele trei trepte și, ajuns în prag, se opri.

Din economie sau, pesemne, din sărăcie, înăuntru nu ardea nicio lumânărică măcar. Baraca era luminată doar de văpaia ieșită prin ușița unei sobe de tuci, în care ardea un foc de turbă. Pe sobă aburea un blid și o oală conținând, după cum părea, ceva demâncare. În aer plutea un miros plăcut. Locuința era mobilată de-un cuțar, un scaun de lemn fără spătar și un felinar neaprinș, atârnat în tavan. În plus, se mai vedeau niște policioare, pe pereți, și un cuier de care atârnavă tot soiul de boarfe. Pe policioare și prinse de cuie se aflau sticlării, alămuri, un alambic, un recipient asemănător vaselor pentru făcut ceară, și un amestec de alte obiecte ciudate, cu totul de neînțeles pentru copil, dar care puteau servi drept unelte de lucru pentru un chimist. Baraca avea o formă lunguiață, cu soba pusă spre partea

dinainte. Nu semăna nici măcar a odăiță, ci mai degrabă a ladă. Zăpada o lumina mai mult pe dinafară decât o luminau pâlpăirile sobei pe dinăuntru. În baracă totul era nedeslușit și tulbure. Totuși, un fir de lumină bătând în tavan îngăduia să se citească această inscripție, scrisă cu litere mari: URSUS, FILOZOF.

Într-adevăr, băiatul își făcea intrarea la Homo și la Ursus. Îl auzise mârâind pe unul și vorbind pe celălalt.

Ajuns în prag, băiatul zări lângă sobă un om înalt, pleșuv, slăbănog și bătrân, înveșmântat în haine cenușii. Omul stătea în picioare și țeasta lui cheală atingea tavanul. Era Ursus.

— Intră! îi spuse el.

Copilul intră.

— Pune-ți colo bocceluța!

Copilul puse povara pe ladă, cu grijă, de teamă să n-o sperie și să n-o trezească.

Ursus se miră.

— Ia te uită ce binișor o pune! Parcă ar fi sfânta raclă! Nu cumva ți-e teamă să nu-ți mototolești zdrențele? Secătură netrebnică! Hoinărești pe străzi la ora asta! Ia spune, cine ești? Răspunde! Ba nu, îți interzic să răspunzi! Să trecem la ce-i mai grabnic. Ți-e frig. Încălzește-te!

Și-l împinse de umeri spre sobă.

— Că ud mai ești! Și înghețat tun! Dacă s-a mai pomenit să intre cineva așa, prin casele oamenilor! Hai, scoate putregaiurile astea de pe tine, tâlharule!

Și, cu o mână, grăbindu-se pe cât putea, îi smulse zdrențele care se rupseră de tot, pe când cu cealaltă mână smulgea dintr-un cui o cămașă bărbătească și o haină cât toate zilele.

— Na, ia-ți boarfe!

Alese din grămadă o țesătură de lână și, lângă foc, frecă cu ea brațele copilului uluit și pe jumătate leșinat, căruia, în clipa aceea de goliciune caldă i se păru că vede și că atinge cerul. După ce-i frecă brațele, Ursus îi șterse picioarele.

— Măi scheletule, nu ți-a degerat nimic! Am avut neghiobia să mă tem ca nu cumva să-ți fi degerat etichetele de dinapoi sau de dinainte! De data asta n-ai ologit. Îmbracă-te!

Copilul își puse cămașa, iar Ursus îi trânti și jacheta pe deasupra.

— Acum...

Ursus împinse cu un picior scaunul, îl sili pe băiețuș să se așeze împingându-l de umeri, și-i arătă cu degetul arătător blidul care aburea pe sobă. Și copilul văzu în blidul acela tot cerul, adică un cartof și niște slănină.

— Ți-e foame! Mănâncă!

Ursus luă de pe o policioară o coajă de pâine uscată și o furculiță. I le întinse copilului. Acesta șovăia.

— Vrei cumva să-ți pun masa? Întrebă Ursus.

Și puse blidul pe genunchii copilului.

— Ia și mănâncă!

Foamea birui uluirea. Copilul începu să mănânce. Biata ființă, mai mult devora decât mânca. Zgomotul vesel al pâinii ronțuite umplu baraca. Ursus bombăni:

— Hei. Nu te zori așa, mâncău pocit! Ia te uită ce lacom e nemernicul ăsta! Secăturile cărora le e foame mănâncă de-ți vine rău! N-ai decât să te uiți cum mănâncă un lord. Eu am văzut în viața mea și duci mănâcând; asta da noblețe! Să-i vezi cum beau! Hai, mistrețule, îndoapă-te!

Lipsa auzului, care caracterizează stomacul flămând, făcea ca bietului copil puțin să-i pese de porecele brutale, altminteri domolite de bunătatea faptelor. Pentru moment, el era absorbit de două nevoi și de două plăceri de nespus: să se încălzească și să mănânce.

Ursus își continuă mormăiala în surdină:

— Eu l-am văzut mănâcând pe regele Iacob în persoană. La Banqueting-house, unde pot fi admirate picturile vestitului Rubens. Majestatea sa nu se atinge de nimic... Ce idee am avut să vin în Weymouthul ăsta de șapte ori afurisit! N-am vândut nimic de azi dimineață; am vorbit cu zăpada și i-am cântat din flaut uraganului; n-am vârat o para chioară în buzunar! Iar seara îmi mai trag și calicii în gazdă! Hidoase meleaguri! Aici au loc bătlăii, lupte și întreceri între mine și dobitocii de trecători. Ei încearcă să-mi dea numai mărunțiș, eu încerc să le dau numai leacuri. Ei bine, astăzi nimic! Niciun dobitoc la răspântie, niciun gologan în casă! Mănâncă, pui de diavol! Trăim vremuri în care nimic nu întrece cinismul lingăilor. Îngrașă-te pe spinarea mea, parazitule! Ia te uită! Ființa asta e mai mult decât flămândă, e turbată! Asta nu mai e poftă de mâncare, e sălbăticie! Îl chinuiesc furiile turbării! Cine știe? Te pomenești că are ciumă. Ai ciumă, banditule? Ei drăcie, mi s-a făcut și mie foame! Azi am lucrat până noaptea târziu. Câteodată, în viață, ești zorit. Așa eram eu astă-seară, cu mâncarea. Sunt singur, fac focul, n-am decât un cartof, o coajă de pâine, o îmbucătură de slănină și un pic de lapte. Le pun la încălzit și-mi zic: bun! Îmi închipui că o să mă hrănesc. Ți-ai găsit! A trebuit să pice crocodilul ăsta tocmai atunci! Și se instalează fără rușine între hrana mea și mine. Iată-mi sufrageria devastată. Mănâncă, știuca naibii, mănâncă, rechinule! Câte rânduri de dinți ai în gură, lacomule, puiule de lup? Nu, îmi retrag cuvântul, din respect pentru lupi. Înghite-mi nutrețul, șarpe boa! Am muncit astăzi, cu burta goală, cu gâtulejul uscat, cu pancreasul în chinuri, cu măruntaiele prăpădite. Drept răsplată, mă uit cum mănâncă altul. Nu-i nimic. Facem pe din două. El o să aibă pâinea, cartoful și slănina, iar eu laptele.

În clipa aceea, un țipăt jalnic și prelung răsună în baracă. Ursus ciuli urechile.

— Acum mai și țipi, șarlatanule! De ce țipi?

Băiatul se întoarse. Era vădit că nu țipa el. Avea gura plină.

Țipătul se auzea mereu.

Ursus porni spre cuțăr.

— Vasăzică, boarfele tale zbiară! Ei, drăcie! Acum a început bocceaua să prindă glas! Ce are de croncăne boccluța ta?

Desfășură bluza marinărească. Un cap de copil se ivi de-acolo, ținând, cu gura larg deschisă.

— Care-i acolo? făcu Ursus. Ce-i asta? Mai uite încă unul! Vasăzică, n-o să se mai termine odată? Cine-i? Alarmă! Caporal de schimb, scoate garda! Ia te uită, drăcie! Ce mi-ai adus aici, tâlharule? Vezi bine că-i e sete. Hai, trebuie să-i dăm să bea! Bun! Acum n-o să mai am nici lapte!

Ursus luă dintr-un maldăr de boarfe, așezat pe o poliță, un sul de bandaj, un burete și o sticlură. Mormăia într-una, înnebunit parcă:

— Blestemată țară!

Apoi privi pruncul.

— E o fetiță. Se cunoaște după cum chelălăie. Și e udă și ea.

Îi smulse, cum făcuse și pentru băiat, zdrențele, în care era mai mult legată decât îmbrăcată, și o înfășură într-un petic sărăcăcios, dar curat și uscat, din pânză groasă. Înfășurarea asta rapidă și bruscă o necăji rău pe fetiță.

— Miorlăie fără milă, spuse Ursus.

Reteză cu dinții o bucățică lunguiață din burete, rupse din sul un petic pătrat de bandaj, scoase din el un fir de ață, luă de pe sobă ulcica în care avea lapte, umplu sticlura eu lapte, vârî buretele pe jumătate în gâtul sticlurei, îl acoperi cu bandajul, îl legă cu firul de ață, își lipi sticlura de obraz ca să vadă dacă nu e prea fierbinte, și apucă cu brațul stâng pruncul înspăimântat, care țipa într-una.

— Hai mănâncă, muiere! Apucă sânul!

Și îi vârî în gură dopul sticlurei.

Fetița bău cu lăcomie.

El ținu sticlura aplecată cât trebuia, și mormăi:

— Toți sunt la fel, lașii! Când au ce vor, tac!

Fetița băuse cu atâta hotărâre și apucase cu atâta furie vârful de sân dăruit de soarta asta ursuză, încât o apucă tusea.

— Ai să te sufoci! bombăni Ursus. Mare mănăcioasă mai e și asta!

Îi scoase dopul pe care ea îl sugea, o lăsă până ce i se mai potoli tusea, apoi îi dădu iar sticlura, spunându-i:

— Acum suge, haimana!

Între timp, băiatul lăsase furculița jos. Văzând cum bea fetița, uitase să mănânce. Cu o clipă mai înainte, pe când mânca, privirea lui arăta mulțumire deplină. Acum vădea recunoștință. Se uita cum reînvie fetița. Desăvârșirea aceasta a reînvierii începute de el îi umplea ochii de o căldură de nespus. Ursus continua să mormăie printre dinți tot felul de vorbe mânioase. Din când în când, băiețașul îl privea cu ochii umezi de emoție.

Ursus îi strigă furios:

— Ce mai aștepti? Mănâncă!

— Dar dumneata? întrebă copilul tremurând, cu lacrimi în gene. Dumneata n-o să mai ai nimic?

— N-auzi să mănânci tot, soi rău! Nu e prea mult pentru tine, fiindcă nici pentru mine nu era de ajuns.

Copilul luă iar furculița, dar nu mănâcă.

— Mănâncă! zbieră Ursus. Parcă de mine e vorba? Cine ți-a pomenit de mine? N-auzi să mănânci tot, golănețule din mahalaua calicilor! Te afli aici ca să mănânci, să bei și să dormi. Mănâncă, altfel te arunc afară, cu târfă ta cu tot!

Auzind amenințarea, copilul începu iar să mănânce. Și nu-i fu greu să dea gata ce mai rămăsese în blid.

Ursus bombăni;

— E cam șubredă clădirea asta. Intră frigul pe la ferestre.

Într-adevăr, un geam fusese spart fie de vreo zdruncinătură a roților, fie de vreo piatră aruncată de cine știe ce ștregar. Peste spărtură, Ursus așternuse o stea de hârtie care se dezlipise. Pe acolo intra vântul.

Acum, bătrânul stătea într-o rână, pe cufăr. Fetița, așezată în brațele și pe genunchii lui, sugea cu desfătare laptele din sticlă, dormitând fericită.

— S-a îmbătat, spuse Ursus.

Și adăugă:

— Poftim de mai ține predici despre cumpătare!

Viscolul smulse plasturele de hârtie din geam, care străbătu baraca, în zbor. Dar asta nu-i putea tulbura pe cei doi copii porniți să renască.

În timp ce micuța bea, iar băiatul mânca, Ursus bombănea:

— Beția începe din fașă. Încearcă, dacă poți, să fii episcop și să fulgeri împotriva preamutei băuturi! Nesuferit vânt mai bate prin crăpăturile astea! Și unde mai pui că soba mea e veche și că scoate un fum de te îneacă! Belelele curg, și de la frig, și de la foc. Lumina e chioară de tot... Ființa asta care stă pe scaun abuzează de ospitalitatea mea. Și nici nu i-am văzut mutra, nătărăul naibii... Confortul cam lipsește aici. Pe Jupiter, tare îmi plac ospetele alese, în odăi bine închise! Mi-am greșit meseria: eram născut să mă îngrijesc numai de plăcerile simțurilor... Cel mai mare dintre înțelepți e Filoxene, care își dorea un gâtlej de barză, ca să se bucure cât mai îndelung de plăcerile mesei. Azi n-am câștigat niciun gologan! N-am vândut nimic toată ziua! Nenorocire! Oameni buni, slugi și târgoveți, iată vraciul, iată lecuirea! Degeaba te ostenești, amice! Strânge-ți spițeria! Aici toată lumea e sănătoasă. Iată un blestemat de oraș, în care nimeni nu-i bolnav! Numai cerul are diaree... Ce ninsoare! Anaxagoras învăța că zăpada e neagră. Avea dreptate, frigul fiind totuna cu întunericul. Gheața e noaptea. Ce viforniță! Îmi închipui plăcerea celor de pe mare. Uraganul e trecerea diavolilor, e târăboiul vârcolacilor. Galopând și rostogolindu-se de-a-ndăratelea pe deasupra

țestelor noastre... Cu fiecare pală de vânt, alt diavol! Urechea ascultă, ochiul vede, vuietul are un chip. La naiba, nici vorbă că trebuie să fie oameni în larg. Dragii mei, încercați că scăpați din furtună; eu mă căznesc destul s-o scot la capăt cu viața. Ei, nu cumva am deschis han? De ce mi-or îi sosit oaspeți? Crunta suferință a lumii împrășcă până și în sărăcia mea. Îmi pică în colibă stropi scârnavi din marea mocirlă omenească. Sunt lăsat în voia lăcomiei trecătorilor. Sunt o pradă. Prada morților-de-foame. Iarna, noaptea, o baracă de carton, un prieten nefericit dedesubt și afară, furtuna, un cartof, un foc cât pumnul, paraziți, vântul pătrunzând prin toate crăpăturile, niciun ban, și bocceluțele astea care încep să latre! Le deschizi și dai în ele de golance... Unde mai pui că și legile sunt călcate! Ah, vagabondule cu vagaboanda ta, hoț de buzunare viclean, lepădătură plină de intenții rele, te plimbi pe ulițe după ora stingerii! Dacă ar ști bunul nostru rege, te-ar zvârli frumuseț, cu propria lui mână, într-un fund de temniță adâncă, să te învețe minte! Domnul se plimbă noaptea cu domnișoara! Pe un frig de cincisprezece grade, în capul gol și desculț! Află că asta nu e îngăduit. Există regulamente și ordonanțe, răzvrătitule! Vagabonzii sunt pedepsiți, oamenii cumsecade, care își au casele lor, sunt apărați și ocrotiți, regii sunt părinții poporului. Eu îmi am locuința mea. Tu ai fi fost biciuit în piață, dacă dădeau peste tine, și bine ți-ar fi făcut! Într-un stat organizat e nevoie de ordine. Rău am făcut că nu te-am denunțat polițaiului! Dar așa sunt eu: înțeleg binele și fac răul. Ah, destrăbălatul! Să-mi vie în halul ăsta! Nu văzusem zăpada de pe ei când au intrat, și acum s-a topit. Toată casa mi-e udă. Va trebui să ard la cărbuni cu nemiluita ca să usuc balta. Cărbuni care costă al naibii de scump! Și cum o să fac ca să țin trei în baraca asta? De-acum s-a isprăvit, mă fac doică, o să am la mine în șerbie viitorul golănimii Angliei. O să am, ca slujbă, datoria și funcția de a ciopli fetușii lepădați de marea ticăloasă, *Mizeria*, datoria și funcția de a înfrumuseța copiii făcuți ca să-i vâneze spânzurătoarea, de a da unor pungași forme de filozofi!... Și când te gândești că dacă n-aș fi fost vreme de treizeci de ani tocat de asemenea soiuri rele, astăzi eram bogat! Homo ar fi fost gras, eu aș fi avut un cabinet plin cu rarități, cu instrumente de chirurgie ca ale doctorului Linacre, chirurgul regelui Henric al VIII-lea, animale de toate felurile, mumii egiptene și alte lucruri asemănătoare. Aș fi făcut parte din colegiul medicilor și aș fi avut dreptul să folosesc biblioteca întemeiată în 1652 de vestitul Harvey, și dreptul de a mă duce să lucrez în cupola Domului, de unde se vede toată Londra! Aș fi putut să-mi continui calculele despre întunecarea trecătoare a soarelui și să dovedesc că din astru iese un abur cețos. Asta e părerea lui Ian Kepler, născut cu un an înainte de noaptea sfântului Bartolomeu, și care a fost matematician al împăratului. Soarele e o vatră care fumegă uneori. Și soba mea fumegă. Soba mea nu face nici ea mai mult decât soarele... Da. M-aș fi îmbogățit, aș fi fost altul, n-aș fi fost josnic, n-aș fi înjosit știința pe la răspântii... Ah, mă plectisește tot ce există... Avem o soartă căreia diavolul i-a țesut pânza și Dumnezeu i-a croit poalele. Dar, până una alta,

mi-ai înghițit masa, tâlharule!

Între timp, fetița pe care cât se mâniase o ținuse în brațe, binișor de tot, își închidea ușurel ochii, semn că se săturase. Ursus privi sticluța și bombăni:

— N-a lăsat niciun strop, neobrăzată!

Se ridică și, ținând fetița pe brațul stâng, săltă cu mâna dreaptă capacul cufărului și scoase dinăuntru blana de urs căreia, după cum ne amintim, îi spunea „adevărata lui piele”.

Făcând asta, îl auzea pe celălalt copil mâncând și îl privea pieziș.

— O să am de furcă, dacă va trebui de-acum înainte să hrănesc mîncăciosul ăsta care crește. E un parazit pe care îl voi avea în pînțele mele.

Întinse, cu un singur braț și cât putu mai bine, blana de urs pe cufăr, căznindu-se să lucreze cu cotul și ferindu-se să nu alunge cumva începutul de somn al fetiței. Apoi așeză fetița pe blană, cât mai aproape de foc.

Când termină, puse sticluța goală pe sobă și strigă:

— Acum îmi e mie sete!

Se uită în ulcică. Mai rămăseseră câteva înghițituri zdravene de lapte. Duse ulcica la gură, dar tocmai când să bea, dădu cu ochii de fetiță. Puse ulcica la loc, pe sobă, luă sticluța, îi scoase dopul și turnă înăuntru laptele care mai rămăsese, exact ca s-o umple, apoi vârî dopul și legă peticul peste burete.

— Totuși mi-e foame și mi-e sete, spuse Ursus.

Și adăugă:

— Când nu poți să mănânci pâine, bei apă.

În dosul sobei se zărea un urcior cu gâtul spart.

Ursus îl luă și-l întinse băiatului.

— Vrei să bei?

Copilul bău, și continuă să mănânce.

Ursus luă urciorul și-l duse la gură. Apa, din pricină că stătuse lângă sobă, era călduță. El bău câteva înghițituri și se strâmbă.

— Apă așa-zisă curată, tu semeni cu falșii prieteni. Ești călduță pe deasupra și rece pe dedesubt.

Între timp, băiatul terminase de mâncat. Blidul, mai mult decât golit, era curățat. Băiatul adună și mîncă, gânditor, câteva firimituri de pâine risipite prin cutele hainei, peste genunchi.

Ursus se întoarse spre el.

— Încă nu s-a terminat. Acum, între noi doi! Gura nu-i făcută doar să mănânce, ea e făcută și să vorbească. Acum ești încălzit și îndopat, vită, ia seama, și-ai să-mi răspunzi la întrebări! De unde-vii?

Copilul răspunse:

— Nu știu.

— Cum nu știi?

— Am fost lepădat aseară, la țărnul mării.

— Ah! Potlogaru'! Cum te cheamă? E atât de ticălos încât l-au părăsit părinții...

— N-am părinți.

— Ține puțin socoteala de gusturile mele și bagă de seamă că nu-mi place să mi se înșire cai verzi pe pereți. Ai părinți, fiindcă ai o soră.

— Nu e sora mea.

— Nu e sora ta?

— Nu.

— Atunci cine e?

— O fetiță pe care am găsit-o.

— Ai găsit-o?

— Da.

— Cum? Tu ai cules-o?

— Da.

— Unde? Dacă minți, te ucid!

— Era lângă o femeie, care murise în zăpadă.

— Când?

— Acum un ceas.

— Unde?

— La o leghe de-aici.

Arcadele frontale ale lui Ursus se încrețiră și luară forma aceea ascuțită care vădește emoția sprâncenelor unui filozof.

— Moartă! Iată una care e fericită! Trebuie lăsată acolo, în zăpada ei. Se simte bine acolo. În ce parte?

— Către mare.

— Ai trecut podul?

— Da.

Ursus deschise ochiul de geam dinapoia barăcii și se uită afară. Furtuna nu se potolise. Zăpada cădea, lugubă și deasă.

Închise fereștrua și se îndreptă spre geamul spart. Astupă spărtura cu o cârpă, vârî cărbuni în sobă, întinse cât putu mai mult blana de urs peste cufăr, luă o carte groasă pe care o avea într-un colț și o puse la căpătâi ca să slujească drept pernă și o așeză sub capul fetei adormite.

Apoi se întoarse spre băiat:

— Culcă-te acolo!

Băiatul se supuse și se întinse cât era de lung lângă fetiță.

Ursus înfășură blana de urs în jurul celor doi copii și o îndoi la picioare.

Apoi luă de pe policioară și-și legă în jurul trupului o centură de pânză cu buzunare mari, conținând pesemne unelte de chirurgie și sticlute cu elixiruri.

Când termină, luă felinarul din tavă și-l aprinse. După care, dând să iasă, spuse:

— Eu mă duc. Să nu vă temeți. Am să mă reîntorc. Dormiți!

Pe când cobora treptele, strigă:

— Homo!

Un mârâit prietenos îi răspunse.

Ursus, cu felinarul în mână, coborî. Scărița fu ridicată, ușa se închise. Copiii rămaseră singuri.

De afară, vocea lui Ursus întrebă:

— Ia ascultă, băiete care mi-ai înghițit mâncarea din seara asta, nu dormi încă?

— Nu! îi răspunse băiatul.

— Ei bine, dacă ea mai miorlăie, să-i dai restul de lapte!

Se auzi zăngănitul lanțului desfăcut și zgomotul pașilor unui om, amestecat cu pașii unui animal, care se depărta.

Peste câteva clipe, cei doi copii dormeau adânc.

V. DEȘTEPTAREA

Ziua începu rău prevestitoare. O ceață albă și tristă pătrunse în baracă. Erau zorile, de gheață. Albeața lor nu-i trezi însă pe cei doi copii adormiți alături. Baraca era caldă. Afară furtuna se potolise. Stelele se stingeau ca niște lumânări una după alta.

Focul în sobă mai pâlpâia încă. Lumina zorilor se preschimba în lumină de zi. Băiatul dormea mai puțin decât fata. Avea în el ceva care îl îndemna la veghe și la pază. Când o rază mai vie decât celelalte străbătu fereastra, el deschise ochii. Și rămase pe jumătate amorțit, fără să știe unde se află, nici ce are alături, fără să se căznească să-și aducă aminte, privind tavanul și încercând ca prin vis să-și facă de lucru cu literele inscripției *Ursus, filozof*, pe care le cerceta fără să le descifreze, căci nu știa să citească.

Un zgomot de cheie răsucită în broască îl făcu să ridice gâtul.

Ușa se deschise, scara se clătină. Se reîntorcea Ursus. El urcă cele trei trepte, cu felinarul stins în mână.

În același timp, un tropăit de labe se auzi pe trepte. Era Homo, urmându-l pe Ursus și reîntorcându-se el însuși acasă.

Băiatul, trezit, tresări fără să vrea.

Lupul, pesemne flămând, avea un rânjet care-i dezgolea toți colții, foarte albi.

El se opri la jumătatea scării și-și vârî cele două labe dinainte în baracă, rezemându-se ca un predicator în amvon. Adulmecă de la distanță cufărul pe care nu era obișnuit să-l vadă populat astfel. Pieptul lui de lup, încadrat în golul ușii, se profila negru, în lumina dimineții. În cele din urmă, Homo se hotărî și intră în baracă.

Băiatul, văzând că intră lupul, ieși din blană, se ridică și se așează în picioare,

în fața fetei care dormea mai adânc decât oricând.

Ursus tocmai își agățase felinarul de cuiul din tavan, își dezlegă tăcut și cu încetineală centura cu uneltele de chirurg și o puse la locul ei, pe policioară. Nu se uita la nimic și părea că nu vede nimic. Ceva profund îi frământa mintea. Și gândul îi ieși la iveală, ca de obicei, printr-o izbucnire de cuvinte. El strigă:

— Sigur că e fericită! Moartă, moartă de-a binelea!

Se aplecă, vârî un fâraș de zgură în sobă și tot scormonind cărbunii, bombăni:

— Abia am găsit-o. Răutatea necunoscută așternuse peste un metru de zăpadă deasupra ei. Fără Homo, care vede la fel de limpede cu nasul lui pe cât vedea Cristofor Columb cu mintea, aș mai fi și acum acolo, bălăcindu-mă prin nămeți și jucându-mă de-a v-ați ascunselea cu moartea. Diogene își lua felinarul și căuta un om; eu mi-am luat felinarul și-am căutat o femeie. El a găsit batjocura amară, eu am găsit jalea adâncă. Vai, cât era de rece! I-am atins mâna: o piatră. Ce tăcere în ochii ei! Cum poți să fii atât de neghiob să mori, lăsând un copil în urma ta? N-o să ne fie deloc ușor să încăpem trei în cutia asta. Ce pacoste! Iacătă-mă cu familie acum! Fată și băiat.

Pe când Ursus vorbea, Homo se strecurase lângă sobă. Mâna fetei adormite atârna între sobă și cufăr. Lupul începu să lingă mâna aceasta, atât de ușor, încât fetița nu se trezi.

Ursus se întoarse cu fața spre el.

— Bine, Homo. Eu am să fiu tatăl, și tu unchiul.

Apoi își reluă filozofica lui muncă de întrețire a focului, fără să-și întrerupă monologul.

— Adoptare. Am spus-o. De altfel și Homo vrea.

Se ridică.

— Aș vrea să știu cine e vinovat de moartea asta? Oamenii, sau...

Privi în sus, parcă dincolo de tavane, și șopti:

— Tu oare?

Apoi își plecă fruntea, ca sub o povară, și adăugă:

— Noaptea și-a dat osteneala s-o ucidă pe femeie.

Ridicându-și privirea, întâlni ochii băiatului care îl asculta, treaz. Și strigă la el:

— Tu de ce râzi?

Băiatul îi răspunse:

— Nu râd.

Ursus se înfioră parcă, îl privi fix și în tăcere vreme de câteva clipe, apoi spuse:

— Atunci ești groaznic.

Baraca fusese atât de puțin luminată în timpul nopții, încât Ursus nu văzuse încă fața băiatului. Lumina zilei i-o arătă.

El își puse palmele pe umerii copilului, îi privi din nou, cu o atenție din ce în

ce mai străpungătoare, fața, și-i strigă:

— Nu mai râde!

— Nu râd, spuse copilul.

Ursus se cutremură din creștet până în tălpi.

— Eu îți spun că râzi!

Apoi, zguduind copilul printr-o strângere în brațe care ar fi părut mânioasă, dacă n-ar fi fost pricinuită de milă, îl întrebă furios:

— Cine ți-a făcut asta?

Copilul răspunse:

— Nu știu ce vrei să zici.

Ursus întrebă iar:

— De când ai râsul ăsta?

— Totdeauna am fost așa, spuse copilul.

Ursus se întoarse spre cufăr, șoptind:

— Credeam că lucrul ăsta nu se mai face acum...

Trase binișor, ca să nu trezească fetița, cartea pe care i-o pusese la căpătâi, în loc de pernă.

— Să vedem ce spune Conquest, șopti el.

Cartea era un maldăr de hârtii in-folio, legat în pergament moale. Ursus o răsfoi cu degetul mare, se opri la o pagină, o deschise de-a binelea deasupra sobei, și citi:

— ...*De Denasatis*. Aicea e!

Apoi continuă:

— *Bucca fissa usque ad aures, genzivis denudatis, nasoque murdridato, masca eris, et ridebis semper*.¹⁹

— Asta e!

Și puse cartea pe una dintre policioare, bombănind:

— Aventură a cărei cercetare mai temeinică ar fi periculoasă. Mai bine să ne oprim la suprafață. Râzi, băiete!

Fetița se trezi. Drept bună dimineața, ea trase un chiot.

— Hai, doică, dă-i sân! spuse Ursus.

Micuța se ridicase pe jumătate. Ursus luă sticluta de pe sobă și-i dădu să sugă.

În clipa aceea răsari soarele. Raza lui roșiatică pătrunse prin fereastră și se opri pe obrajii copilei, care se afla întoarsă spre el. Luminile ochilor fetiței, ațintite spre soare, reflectau ca două oglinzi raza de purpură. Dar luminile ochilor ei rămaseră nemișcate, iar pleoapele nu i se clintiră nici ele.

— Ia te uită! spuse Ursus, fetița e oarbă.

¹⁹ Cu gura crăpată până la urechi, cu gingiile dezgolite, vei fi o mască și vei râde mereu (în limba latină în text). (n.r.).

PARTEA A DOUA
DIN ORDINUL
REGELUI

CARTEA ÎNTÂI

VEȘNICA PREZENȚĂ A TRECUTULUI: OAMENII OGLINDESC ÎN EI OMUL

I. LORD CLANCHARLIE

Exista, pe vremea aceea, o veche amintire.

Amintirea aceasta era lord Linnoeus Clancharlie.

Baronul Linnoeus Clancharlie, contemporan cu Cromwell, era unul dintre pairii Angliei, puțin numeroși, ce e drept, care acceptaseră republica. Acceptarea asta putea să-și aibă rațiunea ei de a fi, și să se explice la o adică, dat fiind că, pentru moment, republica biruise. Ar fi fost firesc ca lordul Clancharlie să rămână partizan al republicii, atâta vreme cât republica era învingătoare. Dar după înfrângerea revoluției și căderea guvernului parlamentar, lordul Clancharlie rămăsese pe aceeași poziție. Ar fi fost ușor lucru pentru nobilul patrician să reintre în Camera reconstituită din plin, pocăințele fiind totdeauna bine primite de restaurări, și Carol al II-lea fiind un suveran cumsecade față de cei ce reveneau la el. Dar lordul Clancharlie nu pricepuse cât datorezi evenimentelor. În timp ce regele lua din nou Anglia în stăpânire, în timp ce se desăvârșea închinarea poporului față de monarhie, în timp ce monarhia se ridica în mijlocul unei dezavuări glorioase și triumfale, în clipa când trecutul devenea viitor și viitorul devenea trecut, lordul rămăsese refractar. Își întorsese capul de la toată veselia asta zgomotoasă; se exilase de bună voie; putând să fie pair, preferase să fie proscris; îmbătrânise în credința lui pentru republica moartă. De aceea îl pecetluisese ridicolul care întovărășește firesc asemenea copilării.

Lordul se retrăsese în Elveția. Locuia într-un fel de cocioabă înaltă, pe malul lacului Geneva. Își alesese locuința aceasta în partea cea mai neprielnică a lacului. Alpii severi, plini de crepuscule, de vijelii și de brume, îl acopereau. Și el trăia acolo, pierdut în marile tenebre care se prăbușesc din munți. Rareori îl recunoștea vreun trecător. Omul acesta trăia în afara țării sale, și aproape în afara veacului său...

Dacă, din întâmplare, departe de splendorile Londrei, în nu știu ce lumină lugubră semănând cu amurgul, cineva l-ar fi zărit pe bătrânul lord îmbrăcat la fel cu oamenii din popor, palid, cu gândul aiurea, încovoiat, pesemne spre mormânt, stând în picioare pe țărmul lacului, abia zărand furtuna și iarna, mergând parcă la

întâmplare, cu privirea fixă, cu pletele albe scuturate de vânt și de întuneric, tăcut, singuratic, gânditor, i-ar fi fost greu să-și stăpânească zâmbetul.

Lordul Clancharlie avea înfățișarea unui nebun.

Gândindu-te la el, la ceea ce ar fi putut să fie și la ce era, zâmbetul însemna indulgență. Unii râdeau cu hohote. Alții se indignau.

Se înțelege că oamenii serioși fuseseră izbiți de o asemenea neobrăzare a izolării.

Circumstanță atenuantă: lordul Clancharlie nu strălucise niciodată prin prea multă inteligență. Asupra acestui punct toată lumea era de acord.

II

Niciodată situația n-a fost mai clară și mai decisivă decât aceea din 1660. Niciodată o minte inteligentă n-a înțeles mai lesne ce cale trebuie să urmeze, decât atunci.

În Anglia nu mai stăpânea Cromwell. Sub republică se produsese o mulțime de fapte alandala. Nu mai exista nimic sfânt. Echilibrul tronurilor fusese rupt. Întreaga ordine monarhică europeană, din care făceau parte și Stuartii, fusese dată peste cap. În sfârșit, ieșiseră din starea aceasta odioasă și Anglia își primea acum iertarea.

Carol al II-lea, binevoitor, dăduse declarația de la Breda. Îi îngăduise Angliei uitarea epocii acesteia, în care un fiu de berar din Huntingdon își pusese piciorul pe capul lui Ludovic al XIV-lea. Anglia făcea *mea culpa*, și respira.

Veselia inimilor era deplină, spânzurătorile regicizilor adăugându-se la bucuria universală. O restaurare e un zâmbet; dar câteva spânzurători nu strică deloc. Și conștiința publică trebuie satisfăcută. Spiritul dezordinii fusese împrăștiat, loialitatea se reconstitua. Să fii cetățean supus era acum unica ambiție. Revoluția era ocărâtă, republica batjocorită, ca și vremurile acelea ciudate, când se rosteau mereu cuvinte mari ca *Drept, Libertate, Progres...* Reîntoarcerea la bunul simț era admirabilă. Anglia visase. Ce fericire să te afli în afara acestor rătăcirii! Există ceva mai nesăbuit decât ele? Unde am ajunge dacă primul venit ar avea drepturi? Vă închipuiți ce-ar fi dacă ar conduce toată lumea? Vă închipuiți ce înseamnă o cetate amenințată de cetățeni? Cetățenii sunt caii de ham, și cei ce trag nu pot să conducă. Să supui ceva la votul mulțimii înseamnă să arunci în vânt. Vreți să faceți statele să zboare ca norii? Dezordinea nu clădește ordinea. Dacă haosul e arhitect, clădirea va fi Babelul. Și apoi, există tiranie mai mare decât această așa-zisă libertate? Eu vreau să mă distrez, nu să guvernez. Să votez mă plictisește; eu vreau să dansez. Ce minunat e când un prinț se însărcinează să le facă pe toate! Nici vorbă, regele acesta e mărinimos dacă își bate capul pentru noi! Și-apoi, el e crescut în miezul lucrurilor, știe ce-i conducerea. Asta e meseria lui. Pacea, războiul, legislația, finanțele privesc oare

poporul? Fără doar și poate, poporul trebuie să plătească, fără doar și poate, poporul trebuie să slujească, dar atâta îi ajunge. Are și el ceva de îndeplinit în politică: din el ies cele două forțe ale statului – armata și bugetul. Să fii soldat, să fii contribuabil, nu e de ajuns atâta? Ce nevoie mai e de altceva? El e brațul militar și brațul financiar. Măreț rol! Regele domnește pentru el. Și, se înțelege, trebuie să i se plătească regelui acest serviciu. Impozitul și lista civilă sunt salariile plătite de popor și câștigate de domnitori. Poporul își dă sângele și banii, în schimbul cărora e condus. Să vrea să se conducă singur, ce idee ciudată! Un ghid îi e neapărat necesar. Fiind neștiutor, poporul e orb. Oare orbul nu-și are câinele lui? Numai că, pentru popor, un leu, regele, consimte să fie câine. Câtă bunătate! Dar de ce e poporul neștiutor? Fiindcă așa trebuie să fie. Neștiința e paznicul virtuții. Acolo unde nu există perspective, nu sunt nici ambiții. Neștiutorul trăiește într-un întineric util, care, înlăturând privirea, înlătură poftele. De aici, nevinovăția lui. Cine citește gândește. Cine gândește judecă. Să nu judeci, asta e datoria. Și tot asta e fericirea. Iată adevăruri de nezdruccinat. Pe ele e așezată societatea.

Că s-ar putea să nu recunoască cineva asemenea binefaceri, e greu de crezut. Să-i întorci spatele lui Carol al II-lea, să-i răsplătești prin nerecunoștință mărinimia pe care o avusese de a se urca iar pe tron, nu însemna oare o mârșăvie? Lordul Linnoeus Clancharlie le pricinuisse oamenilor cumsecade această mahnire. Să strâmbi din nas la fericirea poporului, ce țicneală!

Se știe că în 1650 parlamentul decretase următoarele: *Făgăduiesc să rămân credincios republicii, fără rege, fără suveran, fără senior*. Sub pretext că depusese jurământul acesta monstruos, lordul Clancharlie trăia în afara regatului și, față de fericirea generală, se credea îndreptățit să fie trist. Avea întunecata stimă pentru ceea ce nu mai exista. Ciudată legătură cu lucrurile prăbușite!

Să-l scuzi, era cu neputință. Cei mai binevoitori îl părșeau. Prietenii îi făcuseră multă vreme onoarea de a crede că el nu intrase în rândurile republicanilor decât ca să vadă mai de aproape găurile din platoșa republicii și să lovească mai sigur, când va veni ziua, în folosul sfintei cauze a regelui. Aceste utile așteptări ca să-ți ucizi dușmanul pe la spate fac parte din loialitate. Și se nădărduse asta de la lordul Clancharlie, într-atâta erau de înclinați să-l judece favorabil. Dar, față de ciudata lui încăpățănare republicană, trebuiră să-și lase baltă părerile bune. Nu mai exista nicio îndoială asupra faptului că lordul Clancharlie era convins, adică idiot.

Explicația indulgențelor plutea între încăpățănare copilărească și îndărătnicie senilă.

Cei severi mergeau mai departe. Ei stigmatizau această reîntoarcere la erezie. Idiotenia își are drepturile ei, dar are și limite. Poți să fii o vită, dar nu și un răzvrătit. Și apoi, ce e, la urma urmelor, lordul Clancharlie? Un transfug. Își părșise tabăra, aristocrația, ca să treacă în tabăra dușmanului, poporul.

Credinciosul acesta era un trădător. E adevărat că era „trădător” față de cel puternic și credincios față de cel slab. E adevărat că tabăra pe care o părăsise era învingătoare, iar cea pe care o adoptase era învinsă. E adevărat că prin „trădarea” asta el pierdea tot, privilegiul politic și căminul, domeniul de pair și patria. Nu câștiga decât ocară și exil. Dar ce dovedește asta? Că e un nerod!

Nerod poți să fii cât poțestești, dar cu o singură condiție: să nu dai exemple rele. Nerozilor nu li se cere decât să fie cinstiți, și așa n-au decât să pretindă că sunt temelia însăși a monarhiei. Îngustimea minții lui Clancharlie era de neînchipuit! Rămăsese orbit de fantasmagoria revoluționară. Purtarea lui era o adevărată trădare. Să absentezi însemna să insulti. El părea că fuge de fericirea obștească de parcă ar fi fost o ciumă. Trata regalitatea ca pe o molimă. Clancharlie asta nu și-a dat seama că poți porni razna cu Cromwell, dar că trebuie să revii cu Monk? Uitați-vă la Monk! El comandă armata republicană. Carol al II-lea, în exil, aflând despre probitatea lui, îi scrie. Monk, în care virtutea se împacă de minune cu șiretlicurile, mai întâi se preface, apoi, în fruntea armatei, sfărâmă parlamentul răzvrătit și-l readuce pe rege. Monk e făcut duce de Albemarle, are cinstea de a fi salvat societatea, devine foarte bogat, face faimă veșnică epocii lui, și e făcut cavaler al ordinului Jartierei, cu perspectiva de a fi înmormântat la Westminster. Astfel arată gloria unui englez fidel!

Fondul acesta, Clancharlie nu-l văzuse. Conștiința lui mioapă îl împingea, înainte de a trece la fapte, să privească lucrurile îndeajuns de aproape ca să le simtă mirosul. De aici, dezgusturile lui fără noimă. Cu asemenea delicatețe nu poți fi om de stat. Prea multă conștiință înseamnă infirmitate... Fidelitatea necugetată se coboară ca o scară de beci. O treaptă, încă una, apoi încă una, și te pomenești în beznă. Cei isteți urcă. Naivii rămân. Aceasta era aventura lordului Clancharlie.

Iar el se plimba, cu mâinile la spate, de-a lungul lacului Genova...

Uneori se vorbea la Londra despre absentul acesta. În fața opiniei publice apărea aproape ca un acuzat.

Mulți dintre foștii zeloși ai fostei republici aderaseră la Stuarți. Pentru asta trebuie lăudați. Firește, ei îl bârfeau puțin. Încăpățânații sunt supărători pentru binevoitori. Deșteptii, bine văzuți, și bine situați la palat, plictisiți de atitudinea lui nesuferită, spuneau bucuroși: *Dacă nu s-a dat pe brazdă, e fiindcă nu l-au plătit destul* etc. — *Voia locul de cancelar pe care regele l-a dat lordului Hyde* etc. Unul din „foștii lui prieteni” mergea până acolo încât șoptea: *Mi-a spus-o chiar mie*. Câteodată, cât era el de singuratic, lui Linnoeus Clancharlie, prin proscrișii pe care îi întâlnea, prin vechii regicizi ca Andrew Broughton, care locuia la Lausanne, îi ajungeau la urechi unele vorbe de acestea. Clancharlie se mulțumea să ridice ușurel din umeri, semn de adâncă tâmpire.

Odată, își completase ridicarea din umeri prin aceste câteva cuvinte abia șoptite: *Îi plănuiește pe cei ce cred asemenea lucruri*.

III

Carol al II-lea, după cum am spus, abia dacă observase că există un răzvrătit cu numele de Clancharlie, dar Iacob al II-lea fu mai atent. Carol al II-lea domnise cu o oarecare moliciune. Așa era felul lui de a domni. Și trebuie spus că nu domnise mai rău din pricina asta. Un marinar, câteodată, îi face funiei hărăzite să domolească furtuna un nod larg, a cărei strângere o lasă în grija vântului.

Nodul acesta larg, devenit foarte curând nod strâns, astfel a fost domnia lui Carol al II-lea.

Sub Iacob al II-lea strângerea nodului reîncepu. Sugrumare necesară a ceea ce mai rămăsese din revoluție. Iacob al II-lea avu intenția lăudabilă să fie un rege eficace. În ochii lui, domnia lui Carol al II-lea nu era decât un început de domnie. Iacob al II-lea voi o reîntoarcere a ordinii și mai deplină încă. În 1660 el deplânsese faptul că se mărginiseră să spânzure numai zece regicizi...

Iacob al II-lea încredință brațul justiției lui Jeffreys, și spada lui Kirke. Kirke înmulțea pildele. Colonelul acesta folositor făcu într-o bună zi să fie spânzurat și respânzurat, de trei ori la rând, unul și același om, un republican, întrebându-l de fiecare dată: „Te lepezi de republică?” Ticălosul, răspunzând într-una: „nu”, fu spânzurat de-a binelea. „*L-am spânzurat da patru ori!*” spuse Kirke satisfăcut...

Lady Lyle, fiindcă adăpostise la ea doi răzvrătiți, fu ucisă, deși își trimisese fiul la război pentru monarhie. Un alt rebel, având onestitatea să declare că o femeie anabaptistă îi dăduse azil, fu grațiat, iar femeia arsă de vie. Într-o zi, Kirke dădu să înțeleagă unui oraș că-l știa republican, spânzurându-i nouăsprezece cetățeni. Represalii cu totul îndreptățite, desigur, dacă ne gândim că sub Cromwell oamenii tăiau nasurile și urechile sfinților de piatră, de prin biserici. Iacob al II-lea, care știuse să-i aleagă pe Jeffreys și Kirke, era un suveran îmbibat de dreapta credință. El își chinuia trupul păcătos alegându-și ibovnice slute. Grație acestei puternice îmbuibări religioase, izbuti mai târziu Iacob al II-lea să îndure cu demnitate exilul și să înfățișeze în refugiul său de la Saint-Germain priveliștea unui rege care știe să se ridice deasupra restriștilor, atingând cu liniște suflatească gâlcile și stând de vorbă cu ieziuiți.

Se înțelege că un asemenea rege trebui, într-o oarecare măsură, să se ocupe de un rebel ca lordul Linnoeus Clancharlie. Pairiile ereditare transmisibile au în ele un oarecare viitor. Era vădit că, dacă se putea lua vreo măsură de prevedere în privința lordului, Iacob al II-lea n-avea să șovăie nicio clipă s-o ia.

II. LORD DAVID DIRRY-MOIR

I

Lordul Linnoeus Clancharlie nu fusese totdeauna bătrân și proscris. Își avusese și el faza lui de tinerețe și de patimi. Se știe, prin Harrison și Pride, că la tinerețe Cromwell iubise femeile și desfătărilor, lucru care (alt aspect al problemei „femeie”) vestește un răzvrătit...

Lordul Clancharlie, ca și Cromwell, își avusese abaterile și destrăbălările lui. I se cunoștea un copil din flori, un fiu. Fiul acesta, venit pe lume în clipa când republica își dădea sfârșitul, se năștea în Anglia tocmai când taică-su lua drumul exilului. De aceea el nu-și văzuse niciodată tatăl. Bastardul lordului Clancharlie crescuse ca paj la curtea lui Carol al II-lea. I se spunea lord David Dirry-Moir. Maică-sa, care se trăgea dintr-o familie nobilă, se hotărî, pe când lordul Clancharlie devenea huhurez în Elveția, să facă mai puține mutre și, fiind frumoasă, făcu să i se uite primul și sălbaticul amant printr-un al doilea, fără discuție împlânzit, și chiar regalist, căci era regele însuși. Ea fu puțină vreme ibovnica lui Carol al II-lea, îndeajuns însă ca majestatea sa, încântat că-i răpise republicii o asemenea femeie, să-i dăruiască micului lord David, fiul cuceririi sale, o slujbă la palat. Astfel David fu câtăva vreme unul din cei șaptezeci care purtau spada cea mare; apoi intră în ceata lefegiilor și deveni unul din cei patruzeci care purtau baltagul aurit. Printre altele, făcând parte din nobila trupă creată de Henric al VIII-lea pentru paza corpului său, avu privilegiul să pună farfuriile pe masa regelui. Așa că, în timp ce taică-su încărunga în exil, lordul David prospera sub Carol al II-lea.

După care prosperă sub Iacob al II-lea.

Regele e mort, trăiască regele! Cu acest prilej al venirii ducelui de York pe tron, căpătă îngăduința de a se numi lord David Dirry-Moir, după numele unei seniorii a mamei sale, care tocmai murise, lăsându-i moștenire senioria aflată în codrii Scoției, unde trăiește pasărea Krag, care își scobește cu ciocul cuib în trunchiurile stejarilor.

II

Iacob al II-lea era un rege, și avea pretenția să fie un general, îi plăcea să se înconjoare de tineri ofițeri. Se arăta cu plăcere în public, călare, cu cască și platoșă, și cu o uriașă perucă revărsându-se pe sub cască, peste platoșă. Un soi de statuie ecvestră a războiului idiot. Regele privi cu ochi buni drăgălășenia tânărului lord David. Îi făcea plăcere că regalistul acesta era fiul unui republican. Un tată renegat nu dăunează unei situații pe care începi să ți-o faci la curte. Regele îl făcu pe lordul David gentilom al odăii patului, cu leafă de o mie de livre.

Aceasta însemna o frumoasa avansare. Un gentilom al patului se culcă în fiecare noapte lângă rege, pe un pat care i se așterne acolo. Sunt, cu totul,

doisprezece asemenea gentilomi.

În această slujbă, lordul David fu șeful ovăzăriei regale, cel care dă ovăzul cailor și care e plătit cu două sute șazeci de livre. Avu sub comanda lui cinci vizitii regali, cinci surugii regali, cinci rândași regali, doisprezece lachei regali și patru purtători ai scaunului regal. Avu sub comanda lui șase cai de curse pe care regele îi întreține la Haymarket și care o costă pe majestatea sa șase sute de livre pe an. Fu mare și tare în garderoba regelui, care le furnizează veșminte de ceremonie cavalerilor ordinului Jartierei. Prezidă, ca unul dintre cei doisprezece, la mese și recepții. Avu gloria să stea în picioare, în spatele regelui, în zilele de danie, când regele dăruiește bisericii banul de aur, *hyzantium*, în zilele colierului, când regele poartă colierul ordinului său, și în zilele cuminecării, când nimeni nu se cuminecă, în afară de rege și de principii. El fu acela care, în joia sfântă, îi aducea în fața majestății sale pe cei doisprezece săraci cărora regele le dădea atâția bănuți de argint câți ani de viață aveau, și atâția bănuți de aramă, câți ani de domnie.

Ceva mai mult, fu locotenent-colonel al regimentului scoțian de gardă regală și, în această calitate, făcu mai multe campanii, foarte glorioase, căci era un războinic de frunte. Brav senior, voinic, frumos la chip, mărinimos, înfățișarea lui se potrivea cum nu se poate mai bine situației pe care o avea.

Ba, la un moment dat, fu cât pe-acî să fie numit *groom of the stole*, ceea ce i-ar fi dat prilejul să-i înmâneze regelui cămașa; dar pentru aceasta trebuie să fii prinț sau pair.

Să faci un pair e mult. Înseamnă să creezi o pairie, să stârnești invidii. E o favoare. O favoare îi aduce regelui un prieten și o sută de dușmani, fără să mai ținem seama că și prietenul devine ingrât. Iacob al II-lea, iscusit politician, crea cu greu pairii, dar le drămuia bucuros. O pairie strămutată nu produce emoții. E pur și simplu un nume care se continuă.

Bunăvoința regală n-ar fi avut nimic împotrivă să-l introducă pe lordul David Dirry-Moir în înalta cameră, numai că ar fi avut nevoie de ușa unei pairii substituite. Majestatea sa nu dorea decât prilejul să-i facă pe David Dirry-Moir lord de drept.

III

Și prilejul acesta se ivi. Într-o buna zi, se află că bătrânului lord Linnoeus Clancharlie i se întâmplaseră mai multe lucruri, printre care cel mai de seamă era faptul că răposase întru domnul. Moartea le e măcar cu atâta bună oamenilor, că mai face să se vorbească puțin despre ei.

Se povesti ceea ce se știa, sau ceea ce se credea că se știe, despre ultimii ani ai lordului Linnoeus. Dacă ar fi fost să te iei după povestirile astea, fără îndoială prea îndrăznețe, către sfârșitul vieții lordul Clancharlie ar fi suferit o înrăutățire a

republicanismului său până într-atât, încât ajunsese, după câte se spunea, să se însoare – ciudată încăpățânare de exil! – cu fiica unui regicid, cu Ann Bradshaw – i se preciza și numele – care murise și ea, dar, se spunea, murise dând naștere unui copil, un băiețuș care, dacă toate amănuntele acestea ar fi fost adevărate, era fiul legitim și moștenitorul legal al lordului Clancharlie.

Spusele acestea, foarte nesigure, semănau mai mult a zvonuri decât a fapte. Lordul Clancharlie ar fi avut cincizeci și nouă de ani în momentul căsătoriei, deci șaiszeci la nașterea fiului său, și ar fi murit apoi curând, lăsând în urmă acest copil, orfan de tată și de mamă. Se mai adăuga că noul născut era „frumos ca soarele de pe cer”, așa cum se spune în toate basmele.

Regele Iacob al II-lea puse capăt acestor zvonuri, firește lipsite de orice temei, declarându-l într-o bună zi pe lordul David Dirry-Moir, *în lipsa unui copil legitim*, și prin buna plăcere a regelui, unicul și definitivul moștenitor al lordului Linnoeus Clancharlie, *lipsa oricărei alte filiațiuni și descendențe fiind constatată*. Camera lorzilor întocmi hrisoavele prin care majestatea sa îi trecea lordului David Dirry-Moir toate titlurile, drepturile și prerogativele numitului răposat lord Linnoeus Clancharlie, cu singura condiție ca lordul David să ia în căsătorie, când mireasa va ajunge la vârsta cuvenită, o fată care în momentul acela avea abia câteva luni. Pe fată regele o făcuse ducesă din leagăn, nu prea se știa de ce. Sau, mai bine zis, se știa prea bine de ce. Micuței i se spunea ducesa Josiane.

Pe atunci erau la modă în Anglia numele spaniole. Unul dintre bastarzii lui Carol al II-lea se numea Carlos, conte de Plymouth. Pesemne că Josiane era legătura numelor Josef și Ana. Dar poate că numele venea de la Josias...

Acestei mici ducese îi dăruí regele pairia Clancharlie. Ea era pairesă, așteptând să existe și un pair. Pairul va fi soțul ei. Pairia se întemeia pe un dublu domeniu: baronia de Clancharlie și baronia de Hunkerville. Pământurile, castelele, burgurile, ocoalele, fiefurile, veniturile, bunurile moștenite și domeniile legate de pairia Clancharlie-Hunkerville aparțineau provizoriu lui lady Josiane, și regele declara că de îndată ce Josiane se va mărita, lordul David Dirry-Moir va fi baron Clancharlie.

În afara moștenirii Clancharlie, lady Josiane avea și averea ei personală formată din numeroase bunuri, dintre care cele mai multe proveneau din darurile făcute de Doamna fără trenă ducelui de York. *Doamna fără trenă* însemnând Doamna, pur și simplu. Așa i se spunea Henriettei de Anglia, ducesă de Orléans, prima doamnă a Franței după regină.

IV

După ce prosperase sub Carol și sub Iacob, lord David prosperă și sub Wilhelm. Loialitatea lui nu merse până la a-l urma pe Iacob al II-lea în exil. Continuând să-și iubească regele legitim, el avu bunul simț să-i slujească

uzurpatorului. De altfel, în afara unor neînsemnate acte de indisciplină, lord David era un excelent ofițer. Trecând din armata de uscat în marină, el se distinse și ajunse ceea ce se numea pe atunci „căpitan de fregată ușoară”.

La urma urmelor, lord David Dirry-Moir ajunse un om nespus de ales, ducând foarte departe eleganța viciilor, puțin poet ca toată lumea, bun servilor al palatului, nelipsit de la oștețe, serbări, chefuri, ceremonii și bătălii; slugarnic precum se cuvine, trufaș, având ochiul plecat sau ager, după obiectul pe care îl privea, pornit spre cinste, smerit și obraznic, după caz, deschis și cinstit la prima pornire, chit că putea să se arate imediat altfel, nespus de atent la toanele regelui, nepăsător în fața unui vârf de spadă, gata oricând să-și primejduiască viața, cu eroism și slugărnicie, la primul semn al majestății sale, în stare de toate insultele și de niciun fel de politețe, om de curtenie și de etichetă, mândrindu-se să stea în genunchi la marile prilejuri monarhice, bărbat voios, curtean pe deasupra și aventurier pe dedesubt, tinerel la patruzeci și cinci de ani.

Lord David cânta șansonete franțuzești, elegantă veselie care îi plăcuse lui Carol al II-lea.

Din partea maică-si, abia dacă avea cu ce să trăiască, un venit de vreo zece mii de lire sterline. Și o scotea la capăt făcând datoriile. Era de neîntrecut în ceea ce privește luxul măreț, ciudățeniile și noutățile. De cum îl imita cineva, schimba moda. Pe cal purta cizme ușoare din piele de vacă întoarsă, și pintoni. Avea pălării ca nimeni altul, dantele uluitoare și gulere înfoiate, anume pentru el.

III. DUCESA JOSIANE

I

Pe la 1705, deși lady Josiane împlinise douăzeci și trei de ani, iar lord David patruzeci și patru, căsătoria lor încă nu avusese loc, și asta din cele mai serioase motive. Se urau oare? Deloc. Dar ceea ce nu poate să-ți scape din mână nu te împinge la grabă. Josiane voia să rămână liberă; David voia să rămână tânăr. Să se însoare cât mai târziu i se părea că înseamnă să-și prelungească tinerețea. Tineri întârziați se găseau cu duiumul pe atunci. Îmbătrâneai coconăș. Peruca îți era complice. Iar mai apoi, te ajuta pudra.

La cincizeci și cinci de ani, lord Charles Gerrard, baron Gerrard de Gerrards de Bembly, umplea Londra cu succesele lui la femei. Frumoasa și tânăra ducesă de Buckingham, contesă de Coventry, își pierduse mințile din dragoste pentru cei șaptezeci și șapte de ani ai frumosului Thomas Bellasyse, viconte Falcomberg. Se citau faimoasele versuri ale lui Corneille care, la șaptezeci de ani, scria unei femei de douăzeci de ani: *Marchiză, dacă fața mea...*

Femeile își aveau și ele succesele lor tomnatice.

Josiane și David își făceau curte într-un fel oarecum deosebit. Nu se iubeau, dar se plăceau. Le era de ajuns să se simtă alături. De ce-ar fi grăbit sfârșitul? Romanele de pe atunci îi îndemneau pe îndrăgostiți la soiul acesta de stagi, foarte la modă. Josiane, printre altele, știindu-se bastardă, se simțea prințesă și privea cu dispreț orice fel de aranjamente. Îi plăcea lordul David. Lordul David era frumos, dar asta pe deasupra târgului. Ea îl găsea elegant.

Să fii elegant, iată cheia succesului. Lord David era frumos; cu atât mai bine. De obicei frumoșii sunt serbezi²⁰. El nu era așa. Paria, boxa, făcea datorii. Josiane îi plăceau grozav caii lui, câinii lui, pierderile lui la joc, amantele lui. La rândul său, lord David era fascinat de ducesa Josiane, fecioară fără pată și fără scrupule, trufașă, inaccesibilă și îndrăzneată. Și-i trimitea sonete pe care Josiane le citea uneori. În aceste sonete el afirma că să o posezi pe Josiane însemna să te înalți la ceruri, lucru care nu-l împiedica să-și amâne înălțarea dorită până la anul viitor. Lord David făcea anticameră la ușa inimii Josiane, și asta le convenea amândurora. La curte, suprema eleganță a amânării căsătoriei lor era admirată. Lady Josiane spunea: „E plictisitor că sunt nevoită să-l iau de bărbat pe lord David, eu, care nu mi-aș dori altceva decât să fiu îndrăgostită de el!”

Josiane era foarte înaltă, prea înaltă. Părul ei bătea în nuanțe căreia i se spune blond-purpuriu. Era împlinită la trup, proaspătă, robustă, rumenă, plină de spirit și de îndrăzneală. Avea ochi prea limpezi. Și n-avea ibovnic. Se zăvora în orgoliu. Bărbații? Ei, aș! Abia dacă un zeu ar fi fost vrednic de ea! Sau un monstru.

Și n-avea aventuri amoroase, din dispreț. Dar nu s-ar fi supărat deloc dacă ar fi fost bănuită că are, cu singura condiție ca aventurile acestea să fie neobișnuite și la dimensiunile unei ființe ca ea. Ținea puțin la bunul ei nume și foarte mult la glorie.

Trupul, la un oarecare grad de frumusețe, aproape că are dreptul la nuditate. Cine ar fi văzut-o pe Josiane goală, n-ar fi zărit modelul acesta decât printr-un fel de mărire luminoasă. Ea s-ar fi arătat cu plăcere unui satir, sau unui eunuc. Avea cutezanța mitologică. Să facă din goliciunea ei un chin, să creeze un Tantal, ar fi distrat-o. Regele o făcuse ducasă, și Jupiter neredă.

Josiane era savantă. Niciodată n-o tulburase vreo patimă, dar ea le cercetase pe toate. Avea dezgust pentru realizări, dar, totodată, ele o și atrăgeau. Toate desfrânările se aflau, ca viziuni, în această fecioară. Era, prin neobrăzarea pe care i-o dădea stirpea ei aleasă, ațâțătoare și de neatins. Totuși, ca ar fi putut găsi plăcut să-și pună singură la cale o cădere. Trăia într-un nimb de glorie, simțind ușoara dorință de-a coborî din el și, poate, curiozitatea de a cădea. Era cam grea pentru norul ei. Să greșești place. Nesinchiseala princiară dă dreptul la încercare, și cineva dintr-o casă ducală se distrează, acolo unde o burgheză obișnuită s-ar

²⁰ Searbăd (pl. serbezi) – palid la față; fără vlagă, veștejit.

pierde. Josiane era întru totul, prin naștere, prin frumusețe, prin ironie, prin știință, aproape o regină. Cândva se înflăcăraseră o clipă pentru Louis de Boufflers care putea să frângă o potcoavă între degete. Ea regreta că Hercule e mort și trăia în nu știu ce așteptare a unui ideal lasciv și suprem.

Ca moral, Josiane te, făcea să-ți amintești versurile:

Superbul bust al doamnei sfârșește cu o hidră.

Era un nobil bust, un splendid sân, cu armonie ridicată de o inimă regească, o vie și prea limpede privire, un chip semeț și pur, și, cine știe? având sub apă, în transparența tulbure întrezărită, o prelungire lin șerpuitoare și supranaturală, cumplită și diformă. Virtute minunată, desăvârșită prin vicii în adâncimea viselor.

II

În plus, o fină afectată a eleganței în vorbire, în scris și în maniere, o așa-numită „prețioasă”.

Aceasta era moda.

Să ne reamintim de Elisabeth.

Elisabeth era un model care, în Anglia, a dominat trei secole – al șaisprezecelea, al șaptesprezecelea și al optsprezecelea. Elisabeth e mai mult decât o englezoaică, e o anglicană. De aici, respectul profund al bisericii episcopale pentru această regină; respect resimțit de capii bisericii catolice, care mai adăugau și puțină excomunicare. În gura lui Sixte-Quint afurisind-o pe Elisabeth afurisenia aduce a madrigal. *Un gran cervello di principessa*, spune el. Maria Stuart, mai puțin ocupată de problema „bisericii” decât de problema „femeiei”, nu prea o respecta pe soră-sa Elisabeth și-i scria, de la regină la regină și de la cochetă la mironosiță: „Scârbirea domniei tale în fața măritişului vine de-acolo că nu vrei să-ți pierzi libertatea de a porunci să fii iubită”. Maria Stuart lucra din evantai, Elisabeth din secure. Partidă inegală. Altminteri, amândouă se întreceau în literatură, Maria Stuart făcea versuri franțuzești; Elisabeth traducea din Horațiu. Elisabeth, slută, se decreta frumoasă, iubea catrenele și acrostihurile, puneă să i se înfățișeze cheile orașelor de către cupidonii, strângea gura a dispreț ca italiencele și-și dădea ochii peste cap ca spaniolele, avea în garderobă trei mii de veșminte și toalete, printre care mai multe costume de Minervă și de Amfitrită, prețuia irlandezii pentru umerii lor largi, își acoperea juponul cu tot soiul de zorzoane, adora trandafirii, înjura, blestema, bătea din picioare, își burdușea în pumni domnișoarele de onoare, îl trimitea la dracu’ pe Dudley, îl bătea pe cancelarul Burleigh, care plângea, dobitocul bătrân, îl scuipa pe Mathew, îl scutura de gulere pe Hatton, îl pălmuia pe Essex, își arăta coapsele în fața lui Bassompierre, și era fecioară.

Ceea ce făcuse ea pentru Bassompierre, regina din Saba făcuse pentru

Solomon. Deci, era corect, sfânta scriptură creând o pildă. Ceea ce e biblic poate fi anglican. Pilda biblică merge chiar până la a turna un prunc numit Ebnehaquem sau Melilechet, adică *Fiul înțeleptului*...

De ce nu asemenea moravuri? Cinismul nu e mai prejos decât fățarnicia.

Astăzi Anglia, care are un Loyola numit Wesley, cam pleacă ochii în fața acestui trecut. Ea e cam supărată, dar se mândrește.

În moravurile acelea, gustul pentru diform există, mai ales la femei, și îndeosebi la cele frumoase. La ce bun să fii frumoasă, dacă n-ai o pocitanie? Ce-ți folosește să fii regină dacă nu-ți zice „tu” un maimuțoi? În alcovurile marelui secol, cocoșa se bucura de multă stimă: dovadă mareșalul de Luxemburg.

Și, înaintea lui Luxemburg, Condé, „omulețul ăsta atât de drăguț”.

Frumoasele puteau ele însele să fie nedesăvârșite, fără niciun neajuns. Lucrul acesta era acceptat. Anne de Boleyn avea un sân mai mare decât celălalt, șase degete la o mână și un dinte crescut pe deasupra celorlalți dinți. La Vallière avea picioarele strâmbe. Asta nu l-a împiedicat pe Henric al VIII-lea să-și piardă mințile și pe Ludovic al XIV-lea să fie nebun de dragoste.

Din punct de vedere moral, aceleași devieri. Aproape că nu exista femeie din lumea bună care să nu fie un caz de monstruozitate. Erau femei ziua și vampiri noaptea. Se duceau în piața publică să sărute capetele proaspăt retezate, înfipite în țepă. Margareta de Valois, o strămoasă a „prețioaselor”, purta la cingătoare încuiate cu lacăte, în cutiute de tinichea cusute de fuste, toate inimile ibovnicilor ei morți. Sub fustele astea se ascunsese Henric al IV-lea.

În secolul al optsprezecelea, ducesa de Berry, fiică a regentului, rezumase toate creaturile astea într-un tip obscen și regal.

Printre altele, frumoasele doamne știau latinește. Să știi latinește era socotit încă din secolul al șaisprezecelea o grație femeiască. Jane Grey²¹ împinsese eleganța până la a învăța ebraica.

Ducesa Josiane știa latinește. În plus – o altă manieră aleasă – era catolică. În taină, bineînțeles, și mai degrabă ca unchiu-său Carol al II-lea decât ca taică-său Iacob al II-lea. Iacob, datorită catolicismului, își pierduse tronul, și Josiane nu voia să-și primejduiască pairia. Din pricina asta, fiind catolică în intimitate și între rafinați, ea era protestantă pe dinafară, pentru gloată.

Felul acesta de a înțelege religia e plăcut; te bucuri de toate bunurile legate de biserica oficială episcopală, iar mai târziu mori în mireasma catolicismului și ai gloria de a se citi o liturghie pentru tine.

Deși trupeșă și sănătoasă Josiane era o „prețioasă” desăvârșită.

Uneori, felul ei moale și voluptos de a lungi sfârșitul frazelor imita alungirea labelor unei tigrese călcând prin junglă.

Folosul „prețiozității” este că înjosește neamul omenesc. „Prețiosul” nu-i mai

²¹ Princesă engleză, sora lui Henric al VIII-lea. (n.r.).

face cinstea de a-i aparține.

Întâi de toate însă a ține specia omenească la distanță, iată ce importă.

O pretenție de divinitate neadmisă creează femeia năzuroasă. În lipsa tunetului, ai neobrăzarea. Templul se cinchește²² în alcov. Neputând să fii zeiță, ești idol.

Josiane avea un cuget neliniștitor, se simțea într-atât alunecând spre desfrânare, încât făcea pe mironosița. A fi prea mult în defensivă înseamnă a simți o tainică dorință de atac...

Ea se zăvora în deosebirea trufașă a rangului și a nașterii ei, premeditând poate, după cum am spus, o bruscă evadare.

III

Toate instinctele Josianei înclinau mai degrabă spre a se dăruia din galanterie decât spre a se dăruia legal.

Fata stăpână și femeia suspusă, așa cer vechile datini ale Angliei. Josiane amâna pe cât putea ceasul acestei supunerii. Că trebuia să ajungă la măritișul cu lordul David, fiindcă așa cerea bunul plac regal, era o necesitate, fără îndoială, dar ce păcat! Josiane îl primea și-l alunga pe lord David. Exista între ei o înțelegere tacită să nu statornicească și să nu rupă legăturile. Se înlăturau cu dibăcie. Felul acesta de-a se iubi cu un pas înainte și doi pași înapoi îl exprimă și dansurile vremii, menuetul și gavota. Să fii căsătorită te urâtește, îți veștejește panglicile pe care le porți, te îmbătrânește. Brutalitatea căsătoriei creează situații definitive, suprimă voința, ucide alegerea... Să alungi poezia patului, până la a-l face cuviincios, se poate închipui ceva mai grosolan?...

Lordul David se maturiza. Patruzeci de ani e o vârstă. El însă nu-și dădea seama de asta. Altminteri, părea tot cum fusese la treizeci de ani. Găsea că e mai amuzant s-o dorească pe Josiane decât s-o aibă. Avea altele. Avea femei. Josiane, la rândul ei, avea visele.

Iar visele erau și mai rele.

Ducesa Josiane avea particularitatea aceasta, mai puțin rară decât s-ar crede, că unul dintre ochi îi era albastru, iar celălalt negru. În privirea ei se împreuna ziua cu noaptea.

Iată ambiția de căpetenie a Josiane: să se arate în stare de a săvârși imposibilul.

Într-o zi ea îi spusese lui Swift:

— Voi, ăștia, vă închipuiți că disprețul vostru există.

„Voi, ăștia”, însemna specia omenească.

Catolicismul ei nu depășea limita necesară eleganței.

²² A se cinchi – a sta pe vine, a se ghemui. (n.ed. electronice).

Ea purta rochii groase, de catifea, sau de satin, sau de moar, unele largi de cincisprezece-șaisprezece coți, și, în jurul cingătoarei, numeroase șiraguri de perle și de nestemate. Pe cal avea o șa bărbătească, în ciuda inventării șei pentru femei introdusă în Anglia din secolul al paisprezecelea de către Anne, soția lui Richard al III-lea. Își clătea obrajii, brațele, umerii și gâtul cu zahăr candel muiat în albuș de ou, după moda castiliană.

Altminteri, niciun fel de răutate. Era, mai degrabă, bună.

IV. MAGISTER ELEGANTIARUM

Firește, Josiane se plictisea...

Lord David Dirry-Moir avea o situație măreață în viața veselă a Londrei. *Nobility* și *gentry* îl venerau.

Să notăm o faptă glorioasă a lordului David: el îndrăznise să-și poarte părul. Reacția împotriva perucilor începea. Ca și Eugène Devéria, care în 1824 îndrăzni, primul, să-și lase să-i crească barba, în 1702 Price Devereux îndrăzni, tot primul, să-și arate în public, sub ascunzișul unei frizuri savante, propriile lui plete. Să-ți riști părul însemna aproape să-ți riști capul. Indignarea fu universală. Și totuși Price Devereux era viconte Hereford și pair al Angliei. A fost insultat, și adevărul e că merita să fie. Când huiduielile atinseseră culmea, lord David apărură, pe neașteptate, și el cu propriul său păr și fără perucă. Lord David fu și mai ocărât decât viconte Hereford. Dar se ținu bine. Price Devereux fusese primul, David Dirry-Moir era al doilea. Uneori e mai greu să fii al doilea decât primul. Ai nevoie de mai puțin geniu, dar de mai mult curaj. Primul, amețit de născocirea lui, poate să uite primejdia. Al doilea vede prăpastia și se aruncă în ea. În prăpastia aceasta – să nu mai poarte perucă – se aruncă David Dirry-Moir. Mai târziu, se găsiră imitatori care avură curajul, după acești doi revoluționari, să-și pieptene propriul lor păr, iar pudra veni ca o circumstanță atenuantă.

Ca să fixăm, în treacăt, acest important punct al istoriei, trebuie spus că adevărata prioritate în războiul perucii aparține unei regine, Cristina a Suediei, care purta veșminte bărbătești și se arătase, încă din 1680, cu pletele ei castanii, naturale și zbârlite. Ea avea, între altele, și „câteva fire de barbă” – după cum arată Misson.

Papa, la rândul său, prin bula din martie 1694, cam nesocotise peruca, scoțând-o de pe capetele episcopilor și ale preoților, și poruncind slujitorilor bisericii să-și lase să le crească părul.

Deci, lord David nu purta perucă și se încălță cu cizme din piele de vacă.

Aceste mari fapte îl făceau vrednic de admirația publică. Nu exista club căruia să nu-i fie lider, nu exista box unde să nu fie dorii ca *referee*. Referee înseamnă arbitru.

El întocmise hrisoavele mai multor cercuri din higfe life, făcuse așezăminte ale eleganței dintre care unul, *Lady Guinea*, mai exista încă în 1772. *Lady Guinee* era un cerc unde mișuna tineretul lordship. Acolo se juca. Cea mai mică miză era fișicul de cincizeci de guinee pe masa de joc. Jucătorii purtau manșete de piele care le ocroteau dantelele și plastroane de piele care le fereau gulerele cu multe cute. Iar pe cap, ca să-și ferească ochii de lumina puternică a lămpilor și ca să nu-și strice frizura, aveau pălării mari de paie, acoperite cu flori. Și erau mascați, ca să nu li se observe emoția. Toți purtau pe spinare surtucele întoarse pe dos, ca să atragă norocul.

Deși frumos, lord David făcea parte din Clubul Urâților, un club dedicat diformității. Acolo, membrii se jurau să se bată în duel nu pentru vreo femeie frumoasă, ci pentru un bărbat urât. În ziua când frumoasa doamnă Visart se îmbolnăvi de vărsat, Clubul Urâților dădu un ospăț. Clubul acesta mai era încă în floare pe la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea. El i-a trimis o diplomă de membru de onoare lui Mirabeau.

După readucerea pe tron a lui Carol al II-lea, cluburile revoluționare fuseseră desființate. După ele, urmaseră cluburile monarhice. Membrii lor se distrau cuviincios.

Printre acestea era, de pildă, The Roms Club. Membrii luau de pe stradă o femeie, o trecătoare, nu din aristocrație, cât mai bătrână și mai urâtă cu putință. O împingeau în club și o sileau să umble în mâini, cu picioarele în sus, cu fața acoperită de poalele căzute. Dacă ea nu se arăta prea dispusă, o plesneau puțințel cu cravașa peste părțile dezgolite. Doar era vina ei!... Maeștrii de călărie ai unui asemenea manej se numeau „săritori”.

Mai exista Clubul Loviturilor de Cap, numit astfel fiindcă în el se dădeau oamenilor lovituri cu capul. Membrii căutau vreun hamal cu piept voinic și cu mutră de prostănac. Îi ofereau, și la nevoie îl sileau să primească un pahar de bere ca să lase să i se tragă câteva lovituri de cap în piept. Și făceau pariuri. Odată, un bărbat, un zdrahon numit Gogangerdd, își dădu sufletul la a treia lovitură de cap. Lucrul păru grav. Avu loc o anchetă și juriul dădu următorul verdict: „Mort dintr-o umflare a inimii pricinuită de prea multă băutură”. Într-adevăr, Gogangerdd băuse paharul cu bere.

Mai exista Fun Club. *Fun*, ca și *cant*, ca și *humour*, e un cuvânt special, intraductibil. Fun este, pentru farsă, ceea ce piperul este pentru sare. Să pătrunzi într-o casă, să spargi o oglindă scumpă, să ciopârțești portretele de familie, să otrăvești câinele, să vâri pisica în colivie, asta se numește „să tai o bucățică de fun”. Darea unei știri proaste, care-i face pe oameni să-și pună doliul degeaba, e fun. Fun-ul a făcut o tăietură pătrată într-un tablou de Holbein, la Hampton-Court. Fun-ul ar fi mândru dacă el ar fi cel ce i-a spart brațele lui Venus din Milo. Pe vremea domniei lui Iacob al II-lea, un tânăr lord milionar, care dăduse foc uneiocioabe, făcu Londra să râdă în hohote și fu proclamat rege al fun-ului.

Nefericiții din cocioabă scăpaseră numai în cămăși...

Cel mai distins dintre cluburi era prezidat de un împărat care purta o semilună pe frunte și se numea „marele Mohock”. Mohockul depășea fun-ul. Deviza lui era să facă răul de dragul răului. Mohock-club avea grandiosul țel de a face neapărat rău. Ca să îndeplinească țelul acesta, toate mijloacele erau bune. Devenind Mohock, prestai jurământ că vei face rău, cu orice preț, nu importă când, nu importă cui, nu importă cum. Fiecare membru al Mohock-clubului trebuia să aibă un talent. Unul era „maestru de dans”, adică îi făcea să țină pe țărânoi ciuruindu-le pulpele cu spada. Alții știau „să amărască viața”, adică să improvizeze în jurul vreunui om de nimic o horă de cinci sau șase gentilomi cu spade lungi în mâini. Fiind înconjurat din toate părțile, era cu neputință ca golanul să nu stea cu dosul la cineva. Gentilomul căruia îi arăta dosul îl pedepsea cu o împunsătură care îl silea să facă stânga-mprejur. O nouă înțepătură unde trebuie îi dădea de veste secăturii că un nobil e în spatele lui, și așa mai departe, fiecare împungând pe rând. Când omul închis în cercul de spade și plin de sânge se răsucise și dansase destul, gentilomii puneau slugile să-l bată, ca să-i schimbe cursul gândurilor. Alții „pocneau leul”, adică opreau râzând vreun trecător, îi striveau nasul dintr-o lovitură de pumn, și-i înfîgeau degetele mari în ochi. Dacă ochii crăpau, îi plăteau.

Acestea erau, la începutul secolului al optsprezecelea, distracțiile bogătașilor trândavi din Londra. Tineretul s-a distrat de când lumea...

Lord David Dirry-Moir aducea în aceste așezăminte de distracție spiritul lui măreț și liberal. Ca oricare altul, și el dădea foc cu voie bună vreunei cocioabe și-i pârlea puțin pe cei aflați înăuntru, dar le reclădea o casă din piatră. I s-a întâmplat și lui să facă să danseze în mâini două femei la The Roms Club. Una era fată; i-a făcut zestre; alta era măritată: pe soțul acesteia îl făcu duhovnic la palat.

Luptele de cocoși îi datorează lordului David laudabile perfecționări. Era o minune să-l vezi gătind un cocoș pentru luptă. Cocoșii se iau de pene, așa cum se iau oamenii de păr. De aceea lord David își pleșuiea cât putea mai mult cocoșul. Îi tăia cu foarfecele toate penele cozii și toate penele gâtului. „Au să fie cu atât mai puține pentru ciocul dușmanului” – spunea el. Apoi întindea aripile cocoșului său și-i făcea vârf la fiecare pană, pe rând. „Astea sunt pentru ochii dușmanului” – spunea el. În sfârșit, îi răzuia labele cu un briceag, îi asmuțea unghiile, îi prindea de gheara dindărăt un pinten de oțel ascuțit și tăios, îi scuipa creasta, îi scuipa gâtul, îl ungea cu salivă cum sunt unși atleții cu ulei, și-i dădea drumul, crâncen, strigând: „Iată cum se face vultur din cocoș, iată cum o pasare de coteț devine de munte!”

Lord David asista la întâlniri de box, cărora el le era legea vie. La marile performanțe, el îngrijea de înfiptul țărâșilor, de întinsul corzilor, și tot el fixa câți pași trebuie să aibă ringul. Dacă era secund, nu se dezlipea de lângă boxerul lui,

cu o sticlă într-o mână și cu un burete în cealaltă, îi striga: *Strike fair*²³, îi sugera șiretlicuri, îl sfătuia când lupta, îl ștergea când era însângerat, îl aduna de pe jos când era doborât, îl lua pe genunchi, îi vâră sticla între dinți și, cu propria lui gură, îi sufla în ochi și în urechi o ploaie fină, ceea ce îl reînsuflețea pe muribund. Dacă era arbitru, avea grijă să nu se tragă lovituri nepermise, interzicea oricui ar fi fost, în afară de secunzi, să-i asiste pe luptători, îl declara învins pe campionul care nu se plasa bine în fața adversarului, veghea ca timpul rundelor să nu fie depășit nici măcar cu o jumătate de minut, muștra pe cel ce lovea cu capul, împiedica să fie lovit cel prăbușit la pământ. Iar toată știința asta nu-l făcea să fie pedant și nici nu-i stânjenea cu nimic eleganța purtărilor în societate.

La antrenat nu-l întrecea nimeni. Boxerul căruia el accepta să-i fie „trainer” era sigur de victorie. Lord David alegea un Hercule zdravăn ca o stâncă, înalt cât un turn, și făcea din el copilul lui. Să faci să treacă de la starea defensivă la starea ofensivă acest munte de om, iată problema. Și nimeni n-o rezolva mai bine ca lord David. Odată ciclopul adoptat, nu-l mai părăsea o clipă. Îi devenea doică. Îi măsura vinul, îi cântărea carnea, îi socotea somnul. El e inventatorul acestui admirabil regim de atlet: dimineața, un ou crud și un pahar de sherry; la prânz friptură în sânge și ceai; la patru, pâine prăjită și ceai; seara, ceai și pâine prăjită. După care, își dezbrăca omul, îl masa și îl culca. Pe stradă nu-l pierdea din ochi, ferindu-l de toate primejdiile: cai scăpați din frâu, roți de trăsură, soldați beți, fete frumoase. Grijă aceasta de seamă aducea neîncetat vreo nouă desăvârșire a educației pupilului. Îl învăța lovitura de pumn care sparge dinții, și lovitura cu degetul mare care scoate ochiul. Nimic mai înduioșător.

Adevăratul senior e cel căruia nu-i displace gloata de rând. Iată de ce lord David colinda tavernele și locurile de adunare ale zdrențăroșilor din Londra. Ca să poată, la nevoie, fără să-și compromită rangul din marină, să se ia de gât cu vreun marinăruș, își punea, când vizita locurile acestea înjositoare, o bluză marinărească. Pentru transformările acestea îi prindea bine să nu poarte perucă, deoarece chiar sub Ludovic al XIV-lea poporul și-a păstrat părul, cum își păstrează leul coama. Așa, era liber. Oamenii de rând, cu care lord David se înhăita prin taverne, îl prețuiau foarte mult și habar n-aveau că ar fi lord. I se spunea Tom-Jim-Jack. Sub numele acesta era popular și avea mare faimă în golănimă. Știa să fie maestru în arta ticăloșiei. La nevoie își folosea pumnii.

Aspectul acesta al vieții sale elegante era cunoscut și foarte apreciat de lady Josiane.

²³ Lovește puternic (în limba engleză în text). (n.r.).

V. REGINA ANA

I

Deasupra perechii acesteia se afla Ana, regina Engliterei.

Regina Ana era o femeie oarecare. Veselă, maiestuoasă, aproape binevoitoare. Niciunul dintre harurile ei nu ajungeau la virtute, niciuna dintre lipsurile ei nu ajungeau la rău. Plinătatea ei trupească era dolofană, răutatea ei era greoaie, bunătatea – prostească. Era dărză și moale. Ca soție, era necredincioasă și credincioasă, având favoriți cărora le dăruia inima și un consort căruia îi păzea patul. Față de biserică era eretică și bigotă.

Avea ceva frumos – un gât plin, ca de Niobe. În rest, n-avea nimic prea atrăgător. Pielea îi era albă și fină și-i plăcea să și-o arate mereu. De la ea a rămas moda colierului de perle mari, strâns la gât. Avea fruntea îngustă, gura senzuală, obrajii cârnoși, ochii bolboșați, privirea slabă. Miopia i se întindea și la inteligență. În afara câte unei izbucniri de voieșie, pe ici pe colo, la fel de apăsătoare ca și mânia ei, ea trăia într-un fel de dojană tăcută și de tăcere ursuză. Lăsa să-i scape cuvinte pe care trebuia să le ghicești. Era un amestec de femeie cumsecade și de drăcoaică afurisită. Îi plăceau surprizele, lucru profund feminin. Și bea. Soțul ei era un danez de viță.

Conservatoare, ea conducea regatul prin liberali. Ca o femeie și ca o nebună. Avea furii. Și spărgea tot ce-i cădea în mână. Nu exista ființă mai stângace când era vorba de treburile statului. Lăsa să-i pice din mâini evenimentele. Toată politica ei era țicnită. N-o întrecea nimeni în ceea ce privește stărnitul marilor catastrofe din lucruri de nimic. Când o apucau toanele de autoritate, ea le numea lovituri de pocher.

Spunea, cu aere de adâncă visare, vorbe de felul acestora: „Niciun pair nu poate sta acoperit în fața regelui, cu excepția lui Courcy, baron Kinsale, pair de Irlanda”. Mai spunea: „Ar fi o nedreptate ca soțul meu să nu fie lord-amiral, dacă și tatăl meu a fost”. Și îl făcea pe George de Danemark mare amiral al Angliei, „and or all Her Majesty's Plantations”. Îmbufnarea și-o scotea din ea ca pe-o sudoare. Și nici gândirea nu și-o exprima, ci și-o transpira. Gâsca aceasta avea ceva de sfinx.

Reginei Ana nu-i displăcea fun-ul, farsa supărătoare și dușmănoasă. Dacă i-ar fi putut face pe Apolo ghebos s-ar fi bucurat grozav. Dar îl lăsa zeu. Bună la inimă, avea ca ideal să nu mâhnească pe nimeni și să plictisească pe toată lumea. Adeseori, spunea vorbe grosolane și, dacă ar fi mers doar puțin mai departe, ar fi înjurat, ca Elisabeth. Din când în când, ea scotea dintr-un buzunar bărbătesc pe

care îl avea la fustă o cutiuță rotundă, din argint, cu inițialele Q.A.²⁴, deschidea cutiuța și scotea cu vârful degetului o picătură de pomadă, cu care își înroșea buzele. Apoi, avându-și gura pusă la punct, râdea. Îi plăcea la nebunie turta dulce. Și se mândrea că e grasă.

II

Ana era născută în 1664, cu doi ani înainte de incendiul Londrei; astrologii – (mai existau încă, dovadă Ludovic al XIV-lea, care s-a născut de față cu un astrolog și înfășat într-un horoscop) – preziseseră că fiind sora mai mare a răposatului²⁵, va fi regină. Și ea fu regină, gratie horoscopului și revoluției din 1688.

Ana se simțea umilită că nu-l are ca naș decât pe Gilbert, arhiepiscop de Canterbury. Dar în Anglia nu era cu puțință să fii fina papii. Un simplu episcop primat e un naș cam de rând. Ana trebui să se mulțumească și cu atât. Era vina ei. Cine o pusese să fie protestantă?

Englezii, sub domnia aceasta născută dintr-o revoluție, aveau tot ce poate fi numit libertate între Turnul Londrei, unde erau închiși oratorii, și stălpul infamiei, unde erau legați scriitorii. Ana vorbea puțin limba daneză, pentru clipele ei de intimitate cu soțul, și puțin franțuzește, pentru clipele ei de intimitate cu Bolingbroke. Curată pășărească! Dar marea modă englezească la curte era să vorbești franțuzește. Nu existau cuvinte alese decât în franțuzește.

Ana se preocupa de monede, mai ales de cele făcute din aramă, care sunt cea mai mică valoare și sunt populare. Ea voia să se illustreze în acest domeniu. Șase feluri de bănuți au fost bătuți cât a domnit ea. Pe dosul primelor trei, porunci să se pună un tron simplu. Pe dosul celei de-a patra, ea dori un car de triumf, iar pe dosul celei de-a șasea o zeiță, ținând într-o mână spada și în cealaltă ramura de măsline cu inscripția: *Bello et Pace*, război și pace. Fiică a lui Iacob al II-lea, care era naiv și feroce, ea era brutală.

Și, în același timp, era blândă în fond. Contradicție care nu e decât aparentă. Mânia o transforma. Încălziți zahărul, și el va fierbe.

Ana era populară. Anglia iubește femeile pe tron. De ce? Fiindcă Franța nu le admite. Și asta ar fi un motiv. Poate că altele nici nu există. Pentru istoricii englezi, Elisabeth e măreția, Ana e bunătatea. Să fie cum vor ei! Dar în domeniile acestea feminine nu găsești pic de gingășie. Trăsăturile sunt greoaie. Măreție greoaie și bunătate greoaie. Cât despre virtutea lor nepătată, la care Anglia ține atât, n-o să ne punem împotriva. Elisabeth e o fecioară potolită de Essex, Ana e o

²⁴ Queen Ann – regina Ana.

²⁵ Joc de cuvinte intraductibil, *feu* însemnând și foc, deci referindu-se la incendiu, și răposat, deci referindu-se la fratele reginei Ana. (n.r.).

soție complicată de Bolingbroke.

III

Popoarele au obiceiul prostesc de-a le atribui regilor ceea ce fac ele. Ele se luptă. A cui e gloria? A regilor. Ele plătesc. Cine e falnic? Regele. Și poporului îi place să-l vadă atât de bogat. Regele primește de la săraci un pumn de bani și dă o firfircă. Ce generos e! Piedestalul uriaș privește cu admirație povara de-o șchioapă. Ce înalt e piticul! Stă pe umerii mei. O stârpitură are un mijloc grozav să-l întrecă în înălțime pe un uriaș: i se cocoată pe umeri. Dar că uriașul se lasă dus, e ciudat. Iar că admiri măreția stârpiturii, e prostesc. Naivitate omenească.

Statuia pe cal, rezervată numai regilor, înfățișează foarte bine regalitatea. Calul e poporul. Numai că acest cal se transformă cu încetul. La început e un asin, la sfârșit e un leu. Atunci dă de pământ cu călărețul și ai 1642 în Anglia, și 1789 în Franța, sau, uneori, îl înghite și ai în Anglia 1649, în Franța 1793.

Că leul poate să redevină măgar, e de mirare, dar așa e. Asta se vedea în Anglia. Fusesse reluat samarul idolatriei regaliste. Queen Ann, după cum am spus, era populară. Ce făcea pentru asta? Nimic, iată tot ce i se cere unui rege al Angliei. Pentru acest nimic, el primește treizeci de milioane pe an. În 1705, Anglia, care n-avea decât treizeci de nave de război sub Elisabeth și treizeci și șase sub Iacob I, număra o sută cincizeci. Englezii aveau trei armate, cinci mii de oameni în Catalonia, două mii în Portugalia, cincizeci de mii în Flandra și, printre altele, mai plăteau patruzeci de milioane pe an Europei monarhice și diplomatice, un soi de târfă pe care englezii au întreținut-o întotdeauna! Parlamentul votând un împrumut patriotic de treizeci și patru de milioane în bonuri de rente, a fost mare zor cu strângerea sumei. Anglia trimitea o escadră în Indiile orientale și o escadră pe coastele Spaniei. Anglia se contopise cu Scoția. Anglia făcuse prizoniere douăzeci și șapte de batalioane și patru regimente de dragoni, și luaseră o bună bucată din pământul Franței. Anglia își întindea mâna spre Sardinia și spre Baleare. Ea aducea triumfătoare în porturile ei zece vase de linie spaniole și zece corăbii încărcate cu aur. Golful și strâmtoarea Hudson fuseseră aproape scăpate din mână de Ludovic al IV-lea. Până una alta, Anglia luase Gibraltarul și luă Barcelona. Câte fapte mari săvârșite! Cum să n-o admiri pe regina Ana care își dădea osteneala să trăiască în acea vreme?

În rezumat, Ana și-a făcut poporul *fericit*, cum spune de trei ori și cu o drăgălașă stăruință, la paginile 3 și 6 din dedicație și la pagina 3 din prefață, traducătorul francez al cărții lui Beverell.

IV

Regina Ana avea un pic de ciudă pe ducesa Josiane, pentru două motive.

Primul, pentru că ea o socotea pe ducesa Josiane frumoasă.

Al doilea, fiindcă i se părea drăguț logodnicul Josiane.

Două motive de gelozie îi sunt de ajuns unei femei; unul singur îi e de ajuns unei regine.

Să mai adăugăm că Ana avea ciudă pe Josiane fiindcă îi era soră.

Anei nu-i plăcea ca femeile să fie frumoase, socotind că asta e împotriva moravurilor.

Cât despre ea, era urâtă.

De aici i se trăgea și o parte din religiozitate.

Pentru o regină urâtă, o ducesă frumușică nu e o soră plăcută.

Și mai exista un necaz: nașterea *improper* a Josiane.

Ana era fiica Anei Hyde, simplă lady, legitim dar nu cu inimă bună luată în căsătorie de Iacob al II-lea, pe când era ducesă de York. Ana, având acest sânge de rând în vine, nu se simțea decât pe jumătate regală, și Josiane, venită pe lume prin abateră de la căsătorie, sublinia lipsa, mai mică dar reală a nașterii reginei. Fiica născută din mezialianță nu vedea cu ochi buni, la câțiva pași de ea, fiica născută din flori. Există aici o oarecare asemănare neplăcută. Josiane avea dreptul să-i spună Anei: „Maică-mea prețuiește tot atâta cât și a ta”. La curte, lucrul acesta nu se spunea, dar, firește, se gândea. Și era plictisitor pentru majestatea regală. De ce o mai fi existând și Josiane pe lume? La ce bun o Josiane? Unele înrudiri te micșorează în ochii oamenilor.

Cu toate astea, Ana îi zâmbea Josiane.

Și poate că ar fi iubit-o chiar, dacă nu i-ar fi fost soră.

VI. BARKILPHEDRO

Nu-i rău să știi ce fac oamenii și nițică supraveghere nu strică.

Josiane îl spiona un pic pe lord David printr-un om al ei, în care avea toată încrederea, și care se numea Barkilphedro.

Lord David o supraveghea discret pe Josiane, printr-un om al lui, de care era sigur, și care se numea Barkilphedro.

Regina Ana, la rândul ei, ținea să afle, în taină, faptele și gesturile ducesei Josiane, sora bastardă, și ale lordului David, viitor cumnat neoficial, de la un om al ei, în care avea deplină încredere și care se numea Barkilphedro.

Acest Barkilphedro avea în mână clavirul compus din Josiane, lord David și regină. Un bărbat între două femei. Câte modulații posibile! Ce amestec de suflute!

Barkilphedro nu avusese totdeauna marea situație de a șușoti la trei urechi.

Era o fostă slugă a ducelui de York. Încercase să intre în tagma preoției, dar nu

izbutise. Ducele de York, prinț englez și roman, compus din papism regal și anglicanism legal, își avea curtea lui catolică și cartea lui protestantă, și ar fi putut să-l împingă pe Barkilphedro într-una sau într-alta dintre cele două ierarhii. Dar nu-l socoti îndeajuns de catolic ca să-l facă preot cu sarcina daniilor, și nici destul de protestant ca să-l facă duhovnic. Așa că Barkilphedro se pomeni între două religii, cu sufletul pe pământ.

Pentru unele suflete de reptilă, o asemenea situație nu e deloc rea.

Unele drumuri nu pot fi străbătute decât târându-te pe burtă.

Viața lui Barkilphedro fusese multă vreme o slugărnicie obscură, dar hrănitoare. Să fii slugă e ceva, dar el dorea puterea. Și era cât pe-acți să-o dobândească. Dar tocmai atunci Iacob al II-lea se prăbuși. Trebuia reînceput totul. Sub Wilhelm al III-lea, ursuz și având în felul de a domni o falsă sfințenie pe care el o socotea cinste, nu era nimic de făcut. După detronarea ocrotitorului său Iacob al II-lea, Barkilphedro nu ajunsese imediat în zdrențe. Un nu știu ce care supraviețuiește domnitorilor decăzuți le hrănește și le susține câțeva vreme paraziții. Ce-a mai rămas din seva sleită mai face să trăiască două-trei zile, la capătul crengilor, frunzele copacilor dezrădăcinați. Apoi, deodată, frunzele îngălbenesc și se usucă, iar curteanului i se întâmplă la fel.

Datorită acestei îmbălsămări, numită legitimitate, domnitorul, deși căzut și zvârlit departe, persistă și se conservă. Dar nu tot așa se întâmplă cu omul lui, mult mai mort decât regele. Acolo, regele e mumie; aici, curteanul e stafie. Să fii umbra unei umbre înseamnă o slăbiciune de nespus. Deci Barkilphedro flămânzi rău de tot. Atunci deveni om de literă.

Dar îl alungau până și din bucătării. Uneori nu știa unde să se culce. „Cine o să mă scoată din impas?” se întreba el. Și lupta. Avea tot ce răbdarea în deznădejde poate să aibă interesant și mai avea, în plus, darul termitelor de a ști să facă o spărtură de jos în sus. Sprijinindu-se pe numele lui Iacob al II-lea, pe amintiri, pe credința nezdruclată, pe înduioșare etc., el pătrunse până la ducesa Josiane.

Josiane îi arată bunăvoință omului acestuia, înfățișând mizeria și inteligența, două lucruri care mișcă. Ea îl prezentă lordului Dirry-Moir, îi dădu adăpost în locuințele slugilor, îl opri pentru casa ei și, câteodată, chiar îi vorbi. Barkilphedro nu mai îndură nici foamea, nici frigul. Josiane îl tutuia. Era la modă ca doamnele să-i tutuiască pe scriitori, iar ei nu se împotriveau deloc.

Pentru Barkilphedro să i se spună „tu” însemna un succes. El fu încântat. Își dorise din toată inima familiaritatea aceasta de jos în sus.

— Lady Josiane îmi spune tu! Și își freca mâinile de bucurie.

Folosi tutuirea aceasta ca să câștige teren. Deveni un fel de obișnuit al apartamentelor intime ale Josiane, nestingheritor și nezărit. Ducea mai că își schimba și cămașa de față cu el. Dar asta nu însemna mare lucru. O ducesă e jumătatea drumului. Barkilphedro visa să ajungă cineva. O galerie subterană care nu pătrunde la regină însemna muncă irosită degeaba.

Într-o zi, Barkilphedro îi spuse Josiane:

— Ar vrea înălțimea voastră să mă vadă fericit?

— Ce dorești? îl întrebă Josiane.

— O slujbă.

— O slujbă? Tu?

— Da, doamnă.

— Cum îți dai prin gând să ceri o slujbă? Doar nu ești bun de nimic!

— Tocmai de-asta.

Josiane începu să râdă.

— Dintre slujbele cărora nu te potrivești, pe care ai ales-o?

— Aș vrea să fiu destupător al sticlelor oceanului.

— Ce mai e și asta? Îți arde de glumă?

— Nu, doamnă.

— Vreau să mă distrez răspunzându-ți serios – spuse ducesa. Ce-ai vrea să fii?

Repetă!

— Destupător al sticlelor oceanului.

— La curte e cu putință orice. Există o asemenea slujbă?

— Da, doamnă.

— Fă-mă să aflu noutăți! Continuă!

— E o slujbă care există.

— Jură-mi pe sufletul care nu-l ai!

— Vă jur!

— Nu te cred.

— Mulțumesc, doamnă.

— Deci ai dori... Mai spune o dată!

— Să destup sticlele mării.

— Iată o muncă nu prea obositoare. E ca și cum ai peria calul de bronz.

— Cam așa ceva.

— Adică să nu faci nimic. Într-adevăr, e tocmai locul care îți trebuie. Ești potrivit pentru el.

— Vedeți că tot sunt bun pentru ceva!

— Nu zău! Faci pe bufonul... Slujba asta există cu adevărat?

Barkilphedro vorbi grav:

— Doamnă, aveți un tată august, Iacob al II-lea, rege, și un cumnat ilustru, George de Danemark, duce de Cumberland. Tatăl înălțimii voastre a fost, iar cumnatul înălțimii voastre este lord-amiral al Angliei.

— Astea sunt noutățile pe care vrei să mi le spui? Le știu la fel de bine ca și tine.

— Dar iată ceea ce luminăția voastră nu știe. În mare există trei feluri de lucruri: cele aflate la fundul apei, *Lagon*; cele care plutesc pe apă, *Flotson*; și cele pe care apa le aruncă la țarm, *Jetson*,

- Ei și?
- Aceste trei lucruri, *Lagon*, *Flotson*, *Jetson*, aparțin lordului-amiral.
- Ei și?
- Luminăția voastră înțelege?
- Nu.
- Tot ce există în mare, ceea ce e înghițit de apă, ceea ce plutește sau e aruncat pe țarm, aparține amiralului Angliei.
- Tot. Fie. Și-apoi?
- În afară de nisetru, care îi aparține regelui.
- Aș fi crezut că toate astea sunt ale lui Neptun, spuse Josiane.
- Neptun e un dobitoc. A lăsat totul în voia sorții. I-a lăsat pe englezi să ia totul.
- Spune, unde vrei să ajungi?
- Tuturor acestor lucruri găsite li se spune prăzi de mare.
- Fie.
- Și sunt nesfârșite. Totdeauna e câte ceva care se scufundă, câte ceva care plutește, câte ceva aruncat la țarm E contribuția mării. Marea plătește impozit Angliei.
- N-am nimic împotrivă. Dar spune-mi, unde vrei să ajungi?
- Luminăția voastră își dă seama că, în felul acesta, marea creează un birou?
- Unde?
- La Amiralitate.
- Ce birou?
- Biroul prăzilor de mare.
- Ei și?
- Biroul e împărțit în trei secții: *Lagon*, *Flotson*, *Jetson*. Și pentru fiecare secție există un ofițer.
- Și apoi!
- O navă aflată în larg vrea să trimită o știre oarecare pe țarm, că navighează la cutare latitudine, că a întâlnit un monstru marin, că se află lângă cutare coastă, că se află în impas, că o să se scufunde, că e pierdută etc.; căpitanul ia o sticlă, vâra înăuntru un petic de hârtie pe care a scris câteva cuvinte, pecetluiește gâtul sticlei și aruncă sticla în mare. Dacă sticla se duce la fund, îl privește pe ofițerul *Flotson*; dacă valurile o aduc la țarm, îl privește pe ofițerul *Jetson*.
- Și tu ai vrea să fii ofițerul *Jetson*?
- Exact.
- Asta numești tu destuparea sticlelor mării?
- Din moment ce slujba există...
- De ce vrei postul ăsta din urmă și nu pe celelalte două?
- Fiindcă e liber în clipa de față.
- Și în ce constă slujba?

— Doamnă, în 1598, o sticlă gudronată, găsită de un pescar, i-a fost adusă reginei Elisabeth, și un pergament scos din această sticlă i-a dat de veste Angliei că Olanda luase în stăpânire, fără să spună o vorbă, un ținut necunoscut, că în ținutul acela te mâncau urșii, că felul de a-ți petrece iarna acolo era arătat pe o hârtie închisă într-o țevă de muschetă atârnată de hornul cabanei clădite în insulă și lăsată de olandezii care muriseră până la unul, și că hornul acesta era făcut dintr-un butoi fără fund, îmbucut în acoperiș.

— Nu prea îți înțeleg cuvintele încâlcite.

— Fie. Elisabeth a înțeles. O țară mai mult pentru Olanda însemna o țară mai puțin pentru Anglia. Sticla care adusesese vestea a fost socotită de mare importanță. Și, începând de-atunci, s-a dat poruncă strașnică oricui va găsi vreo sticlă pecetluită pe țărmul mării, s-o aducă la amiralul Angliei, dacă nu vrea să fie spânzurat. Amiralul folosește, pentru destuparea sticlelor acestora, un ofițer, care o informează pe majestatea sa despre conținutul lor, dacă e cazul...

— Și ajung de multe ori asemenea sticle la Amiralitate?

— Rar de tot. Dar n-are importanță. Slujba există. Pentru ea sunt destinate și anumite încăperi la Amiralitate.

— Și cât e plătit felul acesta de-a sta de pomană?

— O sută de guinee pe an.

— Mă deranjezi pentru atâta lucru?

— Ajunge ca să trăiești.

— În sărăcie.

— Așa cum li se cuvine celor de teapa mea.

— O sută de guinee sunt nimica toată!

— Ceea ce domniilor voastre vă ajunge ca să trăiți un minut, nouă, ăstora, ne-ajunge să ne ținem zilele un an. Iată avantajul săracilor.

— O să capeți postul.

Peste opt zile, datorită bunăvoinței Josiane și influenței lordului David Dirry-Moir, Barkilphedro, salvat de-acum înainte, scăpat de grija zilei de mâine, punând de data asta piciorul pe un teren solid, adăpostit, întreținut, plătit cu o sută de guinee, se afla instalat la Amiralitate.

VII. BARKILPHEDRO PĂTRUNDE

Există mai întâi un lucru grabnic: să fii nerecunoscător.

Barkilphedro nu-l uită.

Pentru atâtea binefaceri primite din partea Josiane, el nu se gândea, firește, decât cum să se răzbune.

Unde mai pui că Josiane era frumoasă, înaltă, tânără, bogată, puternică, de neam mare, iar Barkilphedro era slăt, mărunțel, bătrân, sărac, dependent,

neînsemnat. Și astea trebuiau răzbunate.

Barkilphedro, irlandez care renegase Irlanda, n-avea decât un lucru în favoarea lui: un pântec foarte mare.

Pântecul mare trece drept semn de bunătațe. Dar pântecul acesta se adăuga fățarniciei lui Barkilphedro. Căci omul era tare căinos.

Ce vârstă avea Barkilphedro? Niciuna. Vârsta necesară planului urmărit acum. Era bătrân prin zbârcituri și prin părul cărunț, și tânăr prin agerimea minții. Regalist, sigur; republican, cine știe? catolic, poate; protestant, fără îndoială. A fi *Pentru* nu înseamnă nimic dacă nu ești în același timp și *Contra*. Barkilphedro pune în practică această înțelepciune.

Postul de „destupător al sticlelor mării” nu era chiar atât de neînsemnat pe cât părea să spună cuvintele lui Barkilphedro.

Toate rămășițele din mare aruncate pe țărmul englez, mărfuri, scândurării de corăbii, baloturi, lăzi etc., aparțineau lordului-amiral; dar și aici se vădea importanța slujbei cerute de Barkilphedro; sticlele plutitoare, conținând mesaje și informații, trezeau îndeosebi atenția amiralității. Naufragiile sunt una din gravele preocupări ale Angliei. Navigația fiind viața ei, naufragiul este grija ei de căpetenie. Sticluța pe care o aruncă în valuri o navă conține o informație prețioasă din toate punctele de vedere. Informații asupra vasului, asupra echipajului, asupra locului, a epocii și a modului cum s-a petrecut naufragiul, informații asupra vijeliilor care l-au sfărâmat, asupra curenților care au dus sticluța plutitoare la țărm.

Toate recipientele închise și pecetluite, sticlele, sticluțele, chiupurile etc., zvârlite pe litoralul englez îi erau aduse lui Barkilphedro. El, primul, afla taina conținutului lor. Niciunul dintre recipientele acestea nu puteau fi desfăcute și destupate decât în prezența a doi jurați de-ai Amiralității, care semnau împreună cu titularul secției *Jetson* procesul-verbal de deschidere. Dar acești jurați fiind obligați să păstreze tăcerea, rezulta pentru Barkilphedro o oarecare puțință de-a face cum îl tăia capul. Până la un anumit punct, depindea de el ca să nimicească vestea sau s-o dea în vileag.

Ofițerul special însărcinat cu funcția dorită și obținută de Barkilphedro era, în mod obișnuit, un om de încredere. Așa îl voise Elisabeth. La curte, cine zice încredere zice intrigă. Slujbașul respectiv căpătase astfel o oarecare vază. Putea să pătrundă la palat, și chiar în camera patului. Căci obiceiul cerea ca el însuși să o informeze pe majestatea sa, când era cazul s-o facă, despre cele aflate, lucruri adeseori foarte ciudate, testamente ale deznădăjduiților, strigate de adio către patrie, dezvăluiri de fraude și de crime săvârșite în larg, moșteniri lăsate coroanei etc.

Elisabeth, care vorbea cu plăcere latinește, îl întreba pe ofițerul *Jetson* din vremea ei: *Quid mihi scribit Neptunus?* — Ce-mi mai scrie Neptun?

Spărtura fusese făcută. Termita izbutise. Barkilphedro se apropia de regină.

Asta era tot ce dorea.

Ca să facă avere?

Nu.

Ca să-i păgubească pe alții.

În scurtă vreme, Barkilphedro puse piciorul în palat.

VIII. URA ȘI IUBIREA LA FEL DE PUTERNICE

Curțile regale, ca și madreporii, au o întreagă rețea de canale lăuntrice, repede ghicite, scotocite și, la nevoie, scobite chiar, de către rozătorul numit curtean. E de ajuns doar un motiv de intrare. Barkilphedro, având motivul acesta – slujba ocupată – ajunse în scurtă vreme și pentru regină ceea ce era pentru ducesa Josiane, adică animalul de casă fără de care nu se poate. Un cuvânt aruncat într-o zi îl făcu imediat să-și dea seama ce fel de om e regina, știu la ce se putea aștepta din partea bunătății majestății sale.

Regina îl iubea mult pe lordul-steward, William Cavendish, duce de Devonshire, care era un mare nătărău. Lordul acesta făcu într-o bună dimineață prostia să moară. A muri e o mare nechibzuință la curte, căci nimeni nu se mai sfiește să vorbească despre tine. Regina, de față cu Barkilphedro, se văietă și sfârși prin a spune, oftând:

— Păcat că atâtea virtuți au fost purtate și slujite de o minte atât de săracă!

— Dumnezeu să-l priponească! șopti Barkilphedro, în franțuzește.

Regina zâmbi, și lui Barkilphedro nu-i scăpă acest zâmbet.

El trase concluzia: să fii rău place.

Din ziua aceea își vâri curiozitatea pretutindeni, și răutatea de asemenea. Nimeni nu i se împotriva, într-atât era de temut. Cine îi face să râdă pe rege, îi face să tremure pe ceilalți.

Făcea zilnic un pas înainte, pe dedesubt. Aveau nevoie de Barkilphedro. Mulți dintre cei mari îl onorau cu încrederea lor până la a-i da însărcinări rușinoase.

Curtea e un angrenaj. Barkilphedro deveni motorul ei. Ați observat cumva, în anumite mecanisme, cât de mici sunt roțițele care pun totul în mișcare?

Josiane, mai ales, care folosea, după cum am spus, talentul de iscoadă al lui Barkilphedro, avea atâta încredere în el, încât nu șovăise să-i dea pe mână una din cheile secrete ale apartamentului ei, cu ajutorul căreia putea să intre oricând la ea.

Barkilphedro era neîntrecut în a face soiul acela de descoperiri viclene care îi coboară și îi supun pe cei mari în fața celor mici. Mersul lui în umbră era întortocheat, lin și savant. Ca orice spion desăvârșit, avea în el o neîndurare de călău și o răbdare de cercetător la microscop. Era curtean înăscut. Orice curtean e un noctambul. Curteanul dă târcoale în bezna care se numește atotputernicie. El ține într-o mână un felinar din care străbate o singură rază. Și luminează punctul

pe care îl vrea, lăsând restul în întuneric. Ceea ce caută cu felinarul nu e un om, ci o vită. Și dă peste rege.

Regilor nu le plac în preajma lor pe cei ce se pretind mari. Și sunt încântați când râzi de asemenea personaje. Talentul de căpetenie al lui Barkilphedro consta mai ales în micșorarea continuă a lorzilor și a prinților, în profitul majestății sale, preamărită în aceeași măsură.

Cheia intimă primită de Barkilphedro avea două limbi: câte una la fiecare capăt, în așa fel încât putea să deschidă apartamentele intime în două reședințe favorite ale Josiane, Hunkerville-house la Londra și Corleone-lodge la Windsor. Amândouă locuințele făceau parte din moștenirea Clancharlie. Hunkerville-house se învecina cu Oldgate. Oldgate, la Londra, era o poartă prin care se intra venind de la Harwich și unde se vedea o statuie a lui Carol al II-lea, având pe cap un înger pictat, iar sub picioare un leu și un licorn sculptați. Corleone-lodge era un palat florentin din cărămizi și din piatră, cu coloane de marmură, clădit deasupra apei, la Windsor, în capătul podului de lemn, și având una dintre cele mai minunate curți de onoare din Anglia.

În acest din urmă palat, lipit de castelul din Windsor, Josiane se afla la îndemâna reginei. Și totuși îi plăcea acolo.

Nimic în afară, totul în rădăcini, așa era influența lui Barkilphedro asupra reginei. Nimic mai greu decât să smulgi astfel de buruieni din curte. Ele se înfundă tot mai adânc și n-ai de unde să le apuci.

Din zi în zi, și din ce în ce mai mult, regina Ana îl privea mai cu bunăvoință pe Barkilphedro. Iar dacă numele lui n-a ajuns în istorie, e fiindcă nu toate cârțile sunt prinse în cursă.

Barkilphedro, fost candidat la popie, studiasse câte puțin din toate. Și ceea ce vârase în cap îi lăsase țeasta goală.

Mintea, ca și natura, urăște golul. În gol, natura pune iubirea. Mintea, adeseori, pune ura. Ura umple.

Ura pentru ură există. Urăști fiindcă trebuie să faci ceva.

Serviciul acesta de a-l atrage în joc, de a-i oferi o țintă, de a-i înflăcăra ura fixându-i-o, Josiane i-l făcuse lui Barkilphedro.

Din prima zi, Barkilphedro începu s-o țintească pe Josiane cu intențiile rele pe care le avea în inimă. Împotriva ei își îndrepta toată răutatea lui tainică. Asta vă miră? Ce v-a făcut oare pasărea în care vă descărcați pușca? Ne trebuie ca s-o mâncăm, veți răspunde. Și Barkilphedro ar fi răspuns la fel.

Josiane nu putea fi atinsă în inimă; locul necunoscut e greu de lovit. Dar putea fi atinsă la cap, adică în orgoliu.

Aici se credea ea tare și era slabă.

Barkilphedro își dădu seama de asta.

Dacă Josiane ar fi putut să vadă limpede în noaptea lui Barkilphedro, dacă ar fi putut să deslușească ce stătea la pândă în dosul zâmbetului acestuia, ființa ei

trufașă, atât de sus pusă, pesemne că s-ar fi cutremurat. Din fericire pentru liniștea somnului ei, habar n-avea de ce se ascundea în Barkilphedro.

Dar, înainte de a lovi, Barkilphedro simțea cu bucurie un început de gust al faptei rele pe care voia să o săvârșească. Nu știa însă ce va face împotriva Josiane. Dar era hotărât să facă ceva. Și o asemenea hotărâre însemna mult.

S-o distrugă pe Josiane ar fi însemnat o izbândă prea mare. El nu nădăjduia atât. Dar s-o umilească, s-o înjosească, s-o mânănească, să-i înroșească de plâns furios minunații ochi, iată la ce tindea. Și spera să izbutească. Dârz, stăruitor, el aștepta să găsească punctul slab al platoșei de aur a Josiane și să facă să-i șiroiască sângele acestei zeițe.

S-o facă pe Josiane să îndure ceea ce în zilele noastre s-ar numi o vivisectie, s-o aibă, zbătându-se toată, pe masa de anatomie, s-o disece de vie, după poftă, s-o ciopârtească la întâmplare, în timp ce ea ar urla, iată visul care îi fermeca mințile lui Barkilphedro.

Josiane avea liniștea desăvârșită pe care ți-o dă orgoliul neștiutor, disprețuind totul. Un dispreț inconștient, involuntar și încrezător, asta era Josiane. Barkilphedro abia dacă era pentru ea ceva asemănător unui lucru. S-ar fi mirat de-a binelea dacă i s-ar fi spus că el există cu adevărat.

Ea se ducea, venea și râdea în fața omului ăstuia, care o privea chiorâș.

El, gânditor, pândeia prilejul nimerit.

Și cu cât aștepta mai mult, cu atât hotărârea de-a vârî deznădejdea în viața acestei femei creștea mai mult.

De altfel, își găsea singur cele mai bune temeiuri. Să nu ne închipuim cumva că secăturile nu se respectă. Cum! Josiane asta își făcuse pomană cu el! Îi zvârlise, ca oricărui cerșetor, câteva fărâme din averea ei uriașă! Îl înțepenise și-l ținuse într-o slujbă de neghiob! Dacă el, Barkilphedro, aproape slujitor al bisericii, minte bogată și adâncă, el, om învățat, având stofă de preot, își petrecea viața destupând grav sticlele tâmpite, pline de toată murdăria mărilor și descifrând pergamente mucegăite, putreziciuni de prin cărți de farmece, gunoiul bibliilor, nu știu ce baliverne de necitit, vina era a Josiane. Cum! Ființa asta îl tutuia!

Și el să nu se răzbune!

Și el să nu pedepsească creatura asta ordinară!

Nu zău! Atunci n-ar mai exista dreptate pe lume!

IX. MOCNIRI CARE S-AR VEDEA DACĂ OMUL AR FI STRĂVEZIU

Ce! femeia asta, smintita asta, visătoarea asta desfrânată, fecioară până una alta, bucata asta de carne care nu și-a găsit încă mușteriu, obrăznicătura asta încoronată, Diana asta prin trufie, neluată încă de primul venit, să zicem, dar

numai din întâmplare, bastarda asta a unei secături de rege care n-a avut mintea să-și vadă de treabă, ducesa asta a hazardului, care, ca mare doamnă, face pe ducesa, și care, săracă, ar fi fost prostituată, hoața asta a bunurilor unui proscris, târfa asta trufașă, pentru că într-o zi el, Barkilphedro, n-avea ce mânca și n-avea pe ce să-și pună capul, avusese nerușinarea să-l așeze la un colț de masă în casa ei, și să-l cuibărească într-un ungher din nesuferitul ei palat, unde? N-are a face, poate în pod, poate în beci, ce importanță are? Un pic mai ca lumea decât slugile, un pic mai rău decât caii! Ea se folosise de nenorocirea lui, a lui Barkilphedro, ca să se grăbească să-l ajute cu perfidie, așa cum fac bogătașii ca să-i umilească pe săraci, și să-l lege ca pe-un cotei dus de zgardă! Ce-o costa ajutorul ăsta, la urma urmei? Un ajutor prețuiește cât costă. Ea avea prea multe odăi în casă. Că l-a ajutat pe Barkilphedro? Tare i-a mai fost greu, zău așa! Și-a adăugat la prisosul ei o deșertăciune, un obiect de lux o faptă bună pentru ochii lumii, un om inteligent ajutat, un clergyman patronat! Acum putea să-și ia aere și să spună: „Eu risipesc binefacerile dau hrană oamenilor de litere!” Putea să facă pe ocrotitoarea lui! Ce fericită e că l-a găsit, ticăloasa asta! Cât despre slujba de la Amiralitate, Barkilphedro o căpătase de la Josiane, zău așa! Frumoasă slujbă! Josiane îl făcuse pe Barkilphedro ceea ce era. Ea îl crease, fie! Da, crease un nimic. Mai puțin chiar decât un nimic Căci el se simțea, în slujba asta ridicolă, încovoiat, înțepenit și fals. Ce-i datora Josiane? Recunoștința unui ghebos pentru maică-sa care l-a făcut pocitanie...

O pomană e ceva fără leac. Recunoștința înseamnă paralizie. Binefacerea se lipește de tine cleioasă și respingătoare, împiedicându-ți orice mișcare liberă. Iar hidoasele ființe, nespuse de bogate și de îndopate, care te-au miluit, știu foarte bine asta. S-a zis! Ești lucrul lor. Ele te-au cumpărat. Cu cât? Cu un ciolan pe care l-au scos din botul câinelui ca să ți-l întindă ție. Ți-au aruncat ciolanul ăsta în cap. Ai fost lovit pe cât ai fost ajutat. Totuna e. Ți-ai ros ciolanul, sau nu? Ai avut și colțișorul tău de coteț. Deci mulțumește. Mulțumește în vecii vecilor. Adoră-ți stăpânul. Nu te mai ridica din genunchi. Înconvoierea ta îi îndreaptă. În glasul lor există o dulce nuanță de obrăznicie. Evenimentele lor de familie, nunți, botezuri, femela însărcinată, fătarea puilor, te privesc. Dacă li se mai naște o potaie de lup, trebuie să compui un sonet. Doar ești poet ca să fii lichea!

— Ce ai în casă, draga mea? Uf, că tare mai e urât! Ce mai e și omul ăsta?

— Habar n-am! E un conțopist căruia îi dau să mănânce.

Așa vorbesc neghioabele astea. Fără să coboare măcar glasul. Tu auzi, și rămâi drăguț, din obișnuință. Altminteri, dacă ești bolnav, stăpânii îți trimit doctorul. Nu pe-al lor. Ba, uneori, se interesează cum îți mai merge. Nefiind din aceeași specie cu tine, și inaccesibilul fiind de partea lor, ei sunt binevoitori. Din prea mult dispreț sunt politicoși. La masă, îți fac un semn, abia zărit, cu capul. Câteodată, știu și cum ți se scrie numele. Nu te fac să simți că-ți sunt ocrotitori decât călcând cu nevinovăție peste tot ce ai mai simțitor și mai gingaș în tine. Te tratează cu

bunătate!

Cât sunt de mârșavi!

Sigur, Josiane trebuie pedepsită grabnic. Trebuie să-și dea seama odată cu cine are de-a face! Ah! domnilor bogătași, fiindcă n-ați putut să înghițiți totul, fiindcă belșugul v-ar duce la stricarea stomacului – dat fiind că micimea stomacurilor voastre este egală cu micimea stomacurilor noastre – pentru că e mai bine să împărțiți resturile decât să le prăpădiți, faceți din plăcintuța asta zvârlită săracilor un nemaipomenit motiv de mândrie! Ne dați o pâine, ne dați un colț de adăpost, ne dați veșminte, ne dați o slujbă, și împingeți îndrăzneala, nebunia, cruzimea, idioțenia și absurditatea până la a crede că vă suntem obligați! Pâinea asta e o pâine a slugărniceii; adăpostul e o cameră de slugă; veșmintele sunt livrele de lachei; slujba e un caraghioslâc, plătit, ce-i drept, dar care tâmpește! Ah! Vă credeți în drept să ne pângăriți cu masă și casă, vă închipuiți că noi vă suntem îndatorați, și vă gândiți la recunoștință! Ei bine! Noi o să vă mâncăm pântecul. O să vă scoatem măruntaiele, frumoasă doamnă, o să vă ronțaim de vie, și o să vă sfășiem corzile inimii cu dinții!

Și Josiane asta! Nu-i oare monstruos? Ce merit are ea? A săvârșit grozava faptă de-a veni pe lume ca mărturie a dobitociei tatălui și a necinstei maică-si. Ne-a făcut pomana să existe, iar bunăvoința pe care o are de-a fi un scandal public i se plătește cu milioane; are moșii, castele, crescătorii de vite, locuri de vânatoare, heleșteie, păduri, parcă mai știu eu câte? Iar el, Barkilphedro, care studiasse și muncise, care își dăduse osteneala, care își vârase câte-mai tomurile în ochi și în creier, care putrezise în hârtoage și în știință, care avea minte cu duiumul, care ar conduce foarte bine oști întregi, care ar putea să scrie tragedii, dacă ar vrea, el, făcut să fie împărat, fusese nevoit să-i îngăduie fleacului ăstuia de femeie să nu-l lase să crape de foame! Stăpânirea pe nedrept a bogaților, scârnavi aleși ai norocului, poate să meargă mai departe oare? Să se prefacă mărinimoși cu noi, și să ne ocrotească, și să ne zâmbească, nouă, care le-am bea sângele și care ne-am linge buzele după aia! Ce mai orânduire, care are la temelie disproporția și nedreptatea! N-ar fi cazul să apuci totul de colțuri și să arunci de-a valma în tavan și ospățul și orgia, și îmbătarea și beția, și pe cei adunați în jurul mesei, pe cei ce stau cu coatele rezemate de masă sau pe cei ce stau în patru labe sub masă, și pe nerușinații care dau, și pe idioții care primesc, și să scuipi totul în nasul lui Dumnezeu, și să zvârli tot pământul în cer! Iar până atunci, să ne înfigem ghearele în Josiane.

Așa gândea Barkilphedro. Așa îi răcnea inima. E obiceiul invidiosului de a-și ierta păcatul amestecându-și ciuda personală cu răul general. Toate formele sălbatică ale patimilor dușmănoase se zvârcoleau în mintea aceasta sălbatică. Într-unul din colțurile vechilor hărți ale pământului, făcute prin veacul al cincisprezecelea, se găsește un larg spațiu neclar, fără formă și fără nume, unde

sunt scrise aceste trei cuvine: *Hic sunt leones*²⁶. Colțul acesta posomorât se află și în om. Patimile dau târcoale și mormăie undeva, în noi, și se poate spune, de asemenea, despre un meleag întunecat al sufletului nostru: aici sunt lei!

Așadar, Barkilphedro își aștepta ora. Va veni ea oare? Ce contează! El o aștepta. Să necăjești e ceva. Dar să torturezi prețuiește mai mult. Și pe Barkilphedro îl obseda gândul neplăcut că nu va putea izbuti altceva decât să-i zgârie puținel pielea Josiane. Ce putea să nădăjduiască mai mult, el, atât de neînsemnat, împotriva ei, atât de strălucitoare?

De fapt, el se resemna. Neputând face mai mult, își visa visul numai pe jumătate.

Poate că era și un pic îndrăgostit de Josiane.

X. BARKILPHEDRO LA PÂNDĂ

Să găsească punctul sensibil al Josiane, și s-o lovească; aceasta era, pentru toate motivele arătate, voința neclintită a lui Barkilphedro.

Dar numai să vrei nu e de ajuns. Trebuie să și poți.

Cum să facă?

Asta era întrebarea.

În așteptare, trebuia cercetat terenul. Pentru Barkilphedro, terenul era regina Ana.

Barkilphedro se apropia de regină.

Atât de aproape, încât uneori i se părea că-i aude până și gândurile majestății sale.

Câteodată, asista, fără să fie luat în seamă, la discuțiile celor două surori. Ba chiar putea să și strecoare vreun cuvânt. El profita de îngăduința asta, pentru a părea și mai neînsemnat. Metodă de a inspira încredere.

Așa se făcu că, într-o bună zi, la Hampton-Court, în grădină, aflându-se în spatele ducesei, care era în spatele reginei, o auzi pe Ana încercând cu stângăcie să se potrivească modei care cerea să vorbești în maxime.

— Animalele sunt fericite, spunea regina. Ele nu riscă să se ducă în iad.

— Fiindcă sunt acolo, răspunse Josiane.

Răspunsul acesta, care înlocuia brusc religia prin filozofie, displicu. Putea fi, din întâmplare, profund, dar Ana se simțea jignită.

— Draga mea, îi spuse ea Josiane, vorbim despre iad ca două proaste. Să-l întrebăm pe Barkilphedro ce-i iadul. El trebuie să știe mai bine.

— Ca diavol? întrebă Josiane.

— Ca animal, răspunse Barkilphedro.

²⁶ Aici sunt lei (în limba latină în text). (n.r.).

Și se înclină.

— Doamnă, îi spuse regina Josiane, el are mai mult spirit decât noi.

Pentru un om ca Barkilphedro să se apropie de regină însemna s-o țină în mână. Putea spune: „o am”. Acum îi trebuia mijlocul de a o folosi.

Mai întâi de toate, trebuia lămurit un lucru: regina își iubea sora?

Un pas greșit putea să ducă totul de răpă. Barkilphedro observa.

Înainte de-a deschide jocul, jucătorul își privește cărțile. Ce atuuri are? Barkilphedro începu prin a examina vârsta celor două femei: Josiane, douăzeci și trei de ani; Ana, patruzeci și unu. Bun. Avea carte.

Momentul când femeia încetează de-a mai număra primăverile și începe să numere iernile e supărător. Ciudă nemărturisită împotriva timpului, simțită lăuntric. Tinerele frumoase, boboci înmiresmați pentru ceilalți, sunt ghimpi pentru tine, și tuturor trandafirilor acestora nu le simți decât înțepăturile. S-ar părea că toată prospețimea lor ți-a fost luată ție, și că frumusețea ta nu se ofilește decât pentru că înflorește frumusețea altora.

Să folosească ciuda asta tainică, să adâncească zbârcitura unei femei de patruzeci și unu de ani, părea indicat pentru Barkilphedro.

Barkilphedro își aținea asupra reginei privirea lui de maestru.

Vedea în regină, cum vezi într-o apă stătătoare. Mlaștinile își au și ele transparența lor. Într-o apă murdară vezi vicii, într-o apă tulbure vezi neghiobii. Ana nu era decât o apă tulbure.

Germenii de simțăminte și larve de idei se mișcau în creierul ei greoi.

Ce-i dorea, în fundul sufletului, regina Ana ducesei Josiane? Binele, sau răul?

Barkilphedro își puse problema. Odată rezolvată, ar fi putut să meargă mai departe.

Diverse întâmplări îi veniră în ajutor. Și mai ales dârzenia cu care stătea la pândă.

Ana era, prin soțul ei, oarecum rudă cu noua regină a Prusiei. Iar regina Prusiei avea și ea o soră nelegitimă, mai mică, baroana Drika.

Într-o zi, Ana îi puse ambasadorului Prusiei câteva întrebări cu privire la această Drika. Barkilphedro era de față.

— Se spune că e bogată...

— Foarte bogată, răspunse ambasadorul.

— Are palate?

— Mai mărește decât regina, sora ei.

— Cu cine trebuie să se mărite?

— Cu un mare senior, contele Gormo.

— Drăguț?

— Încântător.

— Ea e tânără?

— Foarte tânără.

— La fel de frumoasă ca regina?

Ambasadorul coborî glasul și răspunse:

— Mai frumoasă.

— Ceea ce e necuviincios, murmură Barkilphedro.

Regina tăcu o clipă, apoi spuse:

— Bastarzii ăștia!

Barkilphedro notă pluralul folosit de ea.

Altă dată, la ieșirea de la liturghie, unde Barkilphedro stătuse destul de aproape de regină, lordul David Dirry-Moir, trecând printre rândurile femeilor, făcu senzație cu înfățișarea lui minunată. La trecerea lui se iscă un vuiet de exclamații: „Ce elegant e!” „Ce galant!” „Ce măreț!” „Ce frumos!”

— Cât e de neplăcut! bombăni regina.

Barkilphedro auzi.

Știa încotro bate vântul.

Prima problemă fusese rezolvată. Acum i se ivea a doua. Cum să procedeze ca să-i facă rău ducesei?

Ce mijloace putea să-i dea, pentru un scop atât de anevoios, nefericita lui de slujbă?

Firește, niciunul.

XI. SCOȚIA, ANGLIA ȘI IRLANDA

Lady Josiane, pairă fecioară, după cum Elisabeth fusese regină-fecioară, ducea, când în oraș, când în țară, după anotimp, o viață aproape regească, și ținea un fel de curte căreia lord David îi era curtean, împreună cu alții. Nefiind căsătoriți încă, lord David și lady Josiane puteau, fără să fie ridicoli, să se arate împreună în public, ceea ce și făceau bucuroși. Se duceau adeseori la spectacole și la curse în aceeași caretă și în aceeași tribună.

Cele mai frumoase întâlniri de box de pe vremea aceea aveau loc în Lambeth, parohie unde lordul arhiepiscop de Canterbury are un palat, deși locul e nesănătos, și o bibliotecă bogată le era deschisă la anumite ore oamenilor cumsecade. Odată, iarna, avu loc acolo, într-o livadă îngrădită și zăvorâtă, lupta dintre doi boxeri la care asistase Josiane, adusă de David. Ea întrebase: „Oare femeile sunt primite?” Și David îi răspunsese: *Sunt foeminae magnates*. Traducere liberă: *Nu cele de rând*. Traducere literală: *Marile doamne există*. De aceea lady Josiane asistă la box.

Ea făcu numai concesiia de-a se îmbrăca bărbătește, lucru foarte obișnuit pe atunci. Femeile nu călătoreau niciodată altfel îmbrăcate.

Lord David, însoțind o femeie, nu putea să figureze în meci, și trebui să rămână simplu spectator.

„Nobila întâlnire” era prezidată de lordul Germaine. Pariau o mulțime de gentilomi: Harry Bellow de Carleton, pretendent la pairia Bella-Aqua, împotriva lui Henry, lord Hyde, membru al parlamentului pentru burgul Dunhivid, căruia i se mai spune și Launceston; onorabilul Peregrine Bertie, membru pentru burgul Truro, împotriva lui sir Thomas Colepepyr, membru pentru Madistone; sir Bartholomew Gracedieu, din burgul Saint-Yves, împotriva preaonorabilului Charles Bodville, care se numește lord Robartes, și mulți alții încă...

Cei doi boxeri erau un irlandez din Tipperary, numit, după muntele unde se născuse, Phelem-ghe-madone, și un scoțian, numit Helmagail.

Helmagail, scoțianul, abia împlinise nouăsprezece ani, dar avea de pe acum fruntea cusută. Cu o lună înainte îi spărsese o coastă și îi crăpase ochii boxerului Sixmileswater. În afară de fruntea cusută, Helmagail mai avea și falca știrbită. Era ușurel și sprinten, mărunțel ca o femeiușcă, îndesat și bondoc. Zâmbea, adăugându-și la zâmbet golul celor trei dinți lipsă.

Adversarul lui era uriaș și lat, adică slab. Să tot fi avut patruzeci de ani. Înalt de aproape doi metri, cu un piept de hipopotam și cu înfățișarea blajină. Lovitura lui de pumn ar fi putut să fărâme puntea unei corăbii, dar nu se pricepea s-o dea. Irlandezul Phelem-ghe-madone era mai ales o suprafață și părea că face box mai mult ca să încaseze pumni decât să-i tragă.

Acești doi oameni își petrecuseră noaptea unul lângă altul, în același pat, și dormiseră împreună. Băuseră din același pahar, fiecare câte trei degete de Porto.

Fiecare își avea susținătorii săi, oameni cu înfățișare aspră, amenințându-i, la nevoie, pe arbitri. În grupul pentru Helmagail se remarcă John Gromane, faimos pentru că putea să ducă un bou în spinare, și-un oarecare John Bray, care într-o bună zi ridicase pe umeri zece băniți de făină a câte cinci litri și mersese cu povara asta peste două sute de pași. De partea lui Phelem-ghe-madone, lordul Hyde îl adusese din Launceston pe-un oarecare Kilter, care locuia la Castelul-Verde, și arunca peste umăr un bolovan de vreo zece kilograme, trimițându-l mai sus de cel mai înalt turn al castelului...

Livada aleasă se afla ceva mai încolo de Grădina Urșilor, unde, pe vremuri, erau puși să se bată urșii, taurii și câinii, dincolo de ultimele case în construcție, lângă dărăpănăturile stăreției sfintei Maria Over Ry, dărămată de Henric al VIII-lea. Bătea vântul de nord încărcat cu chiciură; cădea o burniță fină care se preschimba repede în polei. Printre gentlemanii de față puteau fi recunoscuți cei care erau tați de familii, pentru, că își deschiseseră umbrelele.

De partea lui Phelem-ghe-madone, colonel Moncrief, arbitru, și Kilter, pentru ținut genunchiul²⁷.

De partea lui Helmagail, onorabilul Pughe Beaumaris, arbitru și lordul

²⁷ Se obișnuia ca, în cazul căderii vreunuia din adversari, să fie asistat de cel numit „să țină genunchiul”. (n.r.).

Desertum din Kilcarry, pentru ținut genunchiul.

Cei doi boxeri stătură câteva clipe nemișcați pe ring, în care timp fură potrivite ceasornicele. Apoi se îndreptară unul spre altul și-și dădură mâna.

Phelem-ghe-madone îi spuse lui Helmagail:

— Mai bine mi-ar plăcea să mă duc acasă.

Helmagail îi răspunse, cinstit:

— Păi dumnealor n-or fi venit de pomană!

Goi cum erau, îi pătrundea frigul. Phelem-ghe-madone tremura. Îi clănțăneau fălcile.

Doctorul Eleanor Sharp, nepotul arhiepiscopului de York, le strigă:

— Loviți-vă, băieți! Asta o să vă încălzească.

Cuvintele lui gingașe îi dezghețară.

Și ei porniră la atac.

Dar niciunul, nici altul nu era mânios. Se scurseră trei reprize slabe. Părintele doctor Gumdraith, unul din cei patruzeci de asociați de la All Souls College – Colegiul Tuturor Sufletelor – strigă:

— Să li se toarne gin!

Dar cei patru arbitrii nu îngăduiră. Și totuși, era al naibii de frig.

Se auzi strigătul: *first blood*. Cereau primul sânge. Boxerii fură așezați bine unul în fața altuia.

Ei se priviră, se apropiară, își lungiră brațele, se atinseră cu pumnii și se dădură înapoi. Deodată, Helmagail, bondocul, se năpusti.

Începea adevărata luptă.

Phelem-ghe-madone fu pocnit, în plină frunte, între sprâncene. Toată fața i se umplu de sânge. Mulțimea strigă: *Helmagail a desfundat cepul! — Helmagail has tapped his claret!* Se auziră aplauze. Phelem-ghe-madone, învârtindu-și brațele ca o moară de vânt, începu să lovească la întâmplare.

Onorabilul Peregrine Bertie spuse:

— Orbit, dar nu încă orb!

Atunci Helmagail auzi izbucnind din toate părțile această încurajare: *Bung his peepers! — Sparge-i felinarul!*

În general, cei doi campioni erau bine aleși și, cu toate că timpul nu era deloc potrivit, spectatorii înțelesesă că vor vedea un meci frumos. Uriașul Phelem-ghe-madone avea neajunsurile avantajelor lui: se mișca greoi. Brațul îi era ghioagă, iar trupul munte. Cel mărunțel alerga, lovea, sărea, scrâșnea, își îndoia puterea prin viteză, știa tot felul de șiretlicuri. De-o parte pumnul primitiv, sălbatic, necioplit, în stare de neștiință; de cealaltă pumnul civilizației. Helmagail lupta tot atâta cu nervii, pe cât lupta cu mușchii și cu răutatea, pe cât lupta cu puterea. Phelem-ghe-madone era un soi de ciomăgar amorțit, puțin ciomăgit în prealabil.

Era limpede că primitivul va fi învins. Dar nu prea repede. De aici, interesul.

O grindină de strigăte cădea peste cei doi luptători: *Bravo, Helmagail! good!*

well done, highlander! — Now Phelem! Bravo Helmagail! bun! e bine, munteanule! E rândul tău, Phelem!

Iar amicii lui Helmagail repetau cu bunăvoință îndemnul:

— Sparge-i felinarul!

Helmagail făcu ceva mai mult. Încovoiindu-se și ridicându-se cu o șerpuire de reptilă, îl pocni pe Phelem-ghe-madone în stern. Colosul se clătină.

— Lovitură nepermisă! strigă viconteles Barnard.

Phelem-ghe-madone se prăbuși pe genunchiul lui Kilter, spunând:

— Încep să mă încălzesc.

Lordul Desertum se sfătui cu arbitrii și spuse:

— Cinci minute întrerupere!

Phelem-ghe-madone părea istovit. Kilter îi șterse sângele de pe ochi și sudoarea de pe trup cu un petic de flanel și-i puse gâtul unei sticle la gură. În afara răni din frunte, Phelem-ghe-madone avea coastele stâlcite de lovituri, pânțelele tumefiat și creștetul zdrobit. Helmagail n-avea nimic.

O oarecare zarvă se iscă printre gentlemani.

Lord Barnard repeta:

— Lovitură nepermisă!

— Îmi cer miza înapoi! spuse Thomas Colepepyr.

Iar onorabilul membru pentru burgul Saint-Yves, sir Bartholomew Gracedieu, adăugă:

— Să mi se dea cele cinci sute de guinee ale mele! Eu plec.

— Opriți meciul! strigau spectatorii.

Dar Phelem-ghe-madone se ridică aproape clătinându-se, ca un om beat, și spuse:

— Să continuăm meciul cu o condiție: să am și eu dreptul la o lovitură nepermisă.

Toți strigară:

— Se acordă!

Helmagail ridică din umeri.

După trecerea celor cinci minute, repriza fu reluată. Lupta, care era o agonie pentru Phelem-ghe-madone, era o joacă pentru Helmagail.

Ce-i și știința! Omulețul găsi mijlocul să-l pună pe uriaș în chancery, adică, pe neașteptate, Helmagail prinse sub brațul său stâng, îndoind ca un arc de oțel, căpățâna lui Phelem-ghe-madone, și o ținu acolo, la subsuoară, în timp ce cu pumnul drept, căzând și recăzând ca un ciocan, dar de jos în sus și pe dedesubt, îi strivea fața în voie. Când Phelem-ghe-madone, lăsat, în sfârșit, înălță capul, nu mai avea față.

Ceea ce fusese un nas, doi ochi și o gură, păreau acum un soi de burete negru, muiat în sânge. El scuipă. Pe jos se văzură patru dinți.

Apoi căzu. Kilter îl primi pe genunchi.

Helmagail abia dacă era atins. Avea câteva vânătăi neînsemnate și o ușoară zgârietură pe una din clavicule.

Harry de Carleton strigă:

— Phelem-ghe-madone nu mai există! Pariez pentru Helmagail pairia mea Bella-Aqua și titlul meu de lord Belew, contra unei peruci vechi de-a arhiepiscopului de Canterbury.

— Dă mutra încoace! îi spuse Kilter lui Phelem-ghe-madone și, vârandu-și peticul de flanel în sticlă, îl spală cu gin. Atunci i se revăzu gura și Phelem-ghe-madone deschise o pleoapă. Tâmpilele îi păreau crăpate.

— Încă o repriză, amice – îi spuse Kilter.

Phelem-ghe-madone se ridică. Kilter îl sprijini. Era a douăzeci și cincea repriză. Ca un ciclop, căci nu mai avea decât un ochi, uriașul luă poziția de luptă. Toată lumea înțelese că a sosit sfârșitul, și nimeni nu se mai îndoi că Phelem-ghe-madone era pierdut. Își pusese pumnii în gardă, deasupra bărbiei, stângăcie de muribund.

Helmagail, abia transpirat, strigă:

— Pariez pentru mine! O mie contra unu!

Și, ridicându-și brațul, el lovi; dar, lucru ciudat, se prăbușiră amândoi boxerii odată. Se auzi un grohăit vesel: Phelem-ghe-madone era cel mulțumit. Profitase de lovitura cumplită pe care Helmagail i-o dăduse peste țeastă, ca să-i tragă și el una, nepermisă, în buric.

Helmagail, întins pe jos, horcăia.

Toată lumea aplaudă, chiar și cei care pierduseră. Phelem-ghe-madone dăduse lovitură nepermisă pentru lovitură nepermisă, fusese deci cinstit.

Helmagail fu cărat pe-o targă. Părerea celor mai mulți era că n-o să-și mai revină. Lordul Robartes strigă:

— Câștig o mie două sute de guinee! Phelem-ghe-madone era, firește, schilodit pe viață. La ieșire, Josiane luă brațul lordului David, ceea ce era îngăduit între „engaged”, și-i spuse:

— E foarte frumos, dar...

— Dar ce?

— Credeam că o să-mi alunge plictiseala. Ei bine, nu mi-a alungat-o...

Lord David se opri, o privi pe Josiane, închise gura și-și umflă obrazii, clătînând din cap, ceea ce însemna: ia seama! Și îi spuse ducesei:

— Pentru plictiseală nu există decât un singur leac.

— Care?

— Gwynplaine.

Ducesa întrebă:

— Ce mai e și asta, Gwynplaine?

CARTEA A DOUA

GWYNPLAINE ȘI DEA

I. ÎN CARE SE VEDE CHIPUL CELUI CĂRUIA NU I S-AU VĂZUT PÂNĂ ACUM DECÂT FAPTELE

Natura fusese darnică față de Gwynplaine. Ea îi dăruise o gură putând să se deschidă până la urechi, niște urechi putând să se răsucească până peste ochi, un nas inform făcut pentru clătinarea ochelarilor când voia să se strâmbe, și un chip pe care nu-l puteai privi fără să pufnești în râs.

Am spus: natura îl copleșise pe Gwynplaine cu darurile ei. Dar numai natura singură?

Nu cumva fusese ajutată?

Doi ochi asemănători unor ferestruți, un gol în loc de gură, o umflătură cârnă cu două găuri în loc de nări, o strivitură în loc de obraz, și toate la un loc având ca rezultat râsul – e sigur că natura singură nu produce asemenea capodopere.

Dar râsul înseamnă oare totdeauna veselie?

Dacă în fața acestui măscărici – căci asta îi era meseria – lăsați să se împrăștie prima impresie de veselie, și dacă îl priveai cu atenție, recunoșteai urmele artei. Un asemenea chip nu se face de la sine, ci prin voința cuiva. Atâta desăvârșire e nefirească. Omul n-are nicio putere în privința frumuseții lui, dar poate totul când e vorba de slujenie. Dintr-un profil hotentot n-ai să faci niciodată un profil roman, dar dintr-un nas grecesc poți să faci unul de kalmuk. E de ajuns să-i ștergi rădăcina și să-i lățești nările. Latina vulgară a evului mediu n-a creat degeaba verbul *denasare*. Gwynplaine copil fusese vrednic să se ocupe cineva de el într-atâta încât să-i modifice chipul? De ce nu! Măcar pentru atragerea lumii și pentru câștig. După toate aparențele, niște iscușiți mânduitori de copii îi lucraseră fața. Părea vădit că o știință dibace, pesemne ocultă, care era pentru chirurgie ceea ce alchimia este pentru chimie, dăltuise carnea, când copilul era încă foarte mic, și crease dinadins acest chip. Știința despre care e vorba, pricepută la secțiuni, obtuzii și ligaturi, spintecase gura, făcuse incizii în gingii, despuiașe gingiile, întinsese urechile, desfăcuse carlilajele, răscolise sprâncenele și obrazii, lățise mușchiul zigomatic, estompase cusăturile și cicatricile, readusese pielea peste răni, păstrând totodată fața cu golurile ei căscate, și din sculptura aceasta puternică și profundă ieșise o mască: Gwynplaine.

Așa nu te naști.

Oricum ar fi fost, Gwynplaine era admirabil de reușit. Gwynplaine era un dar pe care pronia îl făcuse tristeții omului. Care pronie? Există o pronie a iadului, după cum există o pronie cerească? Doar punem întrebarea, fără să aflăm răspunsul.

Gwynplaine era saltimbanc. Se arăta în public. Nu-l întrecea nimeni. Lecuia ipohondrii numai ivindu-se. Trebuia să fie ocolit de oamenii în doliu, încurcați și siliți, dacă dădeau cu ochii de el, să râdă necuviincios. Într-o zi veni călăul și Gwynplaine îl făcu să râdă. Dacă-l vedeai pe Gwynplaine, te țineai cu mâinile de coaste. Dacă vorbea, te tăvăleai pe jos. Gwynplaine era polul opus al mâhnirii.

Astfel ajunsese repede în bâlciuri și pe la răspântii, să-și facă un mulțumitor renume de om oribil.

Gwynplaine te făcea să râzi, râzând. Și totuși, el nu râdea. Îi râdea numai fața, gândurile nu. Soiul de față nemaipomenită pe care întâmplarea, sau niște specialiști, i-o modelaseră, râdea singură. Gwynplaine nu se amesteca deloc. Exteriorul nu ținea de partea lui lăuntrică. Râsul acesta, pe care nu și-l așternuse el pe frunte, pe obraji, pe sprâncene, pe gură, nu putea să-l înlăture. Râsul îi fusese lipit pe față pentru totdeauna. Era un râs automat, și cu atât mai irezistibil cu cât era împietrit. Două mișcări ale gurii sunt molipsitoare: râsul și căscatul. Datorită misterioasei operații suferite probabil de Gwynplaine copil, toate părțile feței contribuiau la strâmbătura asta, toată fizionomia lui tindea către ea, așa cum o roată se strânge în jurul butucului ei; orice emoție, nu importă care, îi mărea veselia sau, mai bine zis, i-o agrava. O mirare, o suferință, o mânie, un simțământ de milă n-ar fi făcut decât să-i întărească ilaritatea mușchilor. Dacă ar fi plâns, ar fi râs. Și orice ar fi făcut Gwynplaine, orice ar fi vrut, orice ar fi gândit, de cum înălța capul, mulțimea – dacă se afla în preajma lui, sau avea în față această apariție – era cuprinsă de un râs fulgerător.

Închipuți-vă un cap de meduză vesel.

Tot ce-ai fi avut în minte se risipea în fața priveliștii acesteia neașteptate, și trebuia să râzi.

Cine îl vedea pe Gwynplaine râdea. După ce râdea, întorcea capul. Femeile, mai ales, se îngrozeau, căci Gwynplaine era înspăimântător.

Altminteri, era înalt, voinic, sprinten, fără niciun cusur, dacă nu l-ar fi avut pe cel al chipului. Și asta era un semn în plus pentru presupunerile care lăsau să se întrevadă în Gwynplaine mai mult o creație a artei decât una a naturii. Gwynplaine, frumos la trup, fusese, probabil, frumos și la chip. La naștere, trebuie să fi fost un copil ca oricare altul. Îi păstrasera trupul neatins și-i retușaseră numai fața. Gwynplaine fusese făcut dinadins.

Se lăsaseră dinții. Dinții sunt necesari pentru râs. Și hârcile îi păstrează.

Operația îndurată de el trebuie să fi fost cumplită. Gwynplaine nu-și aducea deloc aminte de ea, ceea ce nu dovedea că n-o îndurase. Sculptura aceasta chirurgicală n-ar fi putut să reușească decât asupra unui copil mic de tot, prin

urmare puțin conștient de ce i se întâmpla și putând lesne să ia o rană drept o boală. Printre altele, pe atunci erau cunoscute mijloacele de a adormi pacientul și de-a înlătura durerea.

Numai că, în epoca aceea, li se spunea magie. Astăzi li se spune anestezie.

În afara acestui obraz, cei ce-l crescuseră îl pregătiseră să fie gimnast și atlet. Încheieturile lui, desprinse de la locurile lor într-un anumit fel, primiseră o educație de clovn și puteau, ca balamalele de la uși, să se miște în toate sensurile. În pregătirea lui pentru meseria de saltimbanc, nimic nu fusese neglijat.

Părul îi fusese vopsit o dată pentru totdeauna, secret regăsit în zilele noastre. Femeile frumoase îl folosesc și acum. Ceea ce urătea pe vremuri, astăzi e bun să înfrumusețeze. Gwynplaine avea părul galben.

Altminteri, râsul acesta era pentru Gwynplaine un întreg talent. N-avea ce-i face, dar trăgea foloase de pe urma lui. Cu ajutorul râsului își câștiga existența.

Gwynplaine – fără doar și poate că l-ați recunoscut – era copilul acela părăsit într-o seară de iarnă pe țărmul de la Portland, și cules într-o biată baracă pe roți, la Weymouth.

II. DEA

Acum, copilul era bărbat în toată firea. Trecuseră cincisprezece ani. Deci, în 1705, Gwynplaine avea aproape douăzeci și cinci.

Ursus îi oprise la el pe cei doi copii. Împreună, formau o trupă nomadă.

Ursus și Homo îmbătrâniseră. Ursus chelise de tot. Lupul încărunțise. Vârsta lupilor nu e fixată ca vârsta câinilor. După unii, există lupi care trăiesc și optzeci de ani.

Fetița găsită pe trupul femeii moarte era acum o ființă de șaisprezece ani, palidă, cu plete brune, slabă, plâpândă, părând aproape că tremură din pricina gingășiei și stârnind teama de a n-o fărâmița la cel mai ușor gest, nespus de frumoasă, cu ochii plini de lumină, oarbă.

Nefericita noapte de iarnă care o doborâse în zăpadă pe cerșetoare împreună cu fiica ei dăduse o dublă lovitură: ucisese mama și orbise fiica.

Paralizia nervului optic îi luase pentru totdeauna lumina ochilor acestei fete, devenită acum femeie. Pe obrazul ei veșnic umbrat de mânărire, colțurile buzelor coborâte a tristețe îi arătau amărăciunea. Ochii ei, mari și limpezi, aveau ciudățenia că, stinși pentru ea, străluceau pentru alții. Misterioase făclii aprinse, neluminând decât în afară. Ea răspândea lumina care îi lipsea. Ochii ei pieriți străluceau puternic. Sclava aceasta a tenebrelor ilumina mediul mohorât în care trăia. Din fundul beznei fără leac, de după zidul negru căruia i se spune orbire, ea arunca o rază. Nu vedea în afară soarele, dar în ea se vedea sufletul.

Privirea ei moartă avea nu știu ce fixitate cerească.

Ea era noaptea, și din întunericul fără leac contopit în sine răsărea ca un astru. Ursus, maniac de numiri latinești, o botezase Dea. Se sfătuisese puțin și cu Homo. Îi spusese:

— Tu reprezinți omul, eu reprezint fiara. Noi suntem lumea pământeană. Micuța asta reprezintă lumea cerească. Atâta slăbiciune înseamnă atotputernicie. În felul ăsta, întregul univers, omenirea, animalitatea, bestialitatea se va afla în baraca noastră.

Lupul nu făcuse nicio obiecție.

Și astfel, copilul găsit se numea Dea.

Cât despre Gwynplaine, Ursus nu-și bătuse capul să-i nascocoască un nume. Chiar în dimineața zilei când constatase slujirea feței băiețaului și orbirea fetei, îl întrebase:

— Pe tine cum te cheamă, băiete?

Și băiatul îi răspunsese:

— Mă cheamă Gwynplaine.

— Fie și Gwynplaine, se învoise Ursus.

Dea îl asista pe Gwynplaine la reprezentații.

Dacă mizeria omenească ar fi putut fi rezumată, ea ar fi fost de Gwynplaine și de Dea. Fiecare părea născut în câte o fîridă de mormânt. Gwynplaine în a oribilului, Dea în a întunericului. Viața lor era făcută cu bezne de soiuri diferite, luate din cele două nesfârșite părți ale nopții. Beznele acestea, Dea le avea în ea, iar Gwynplaine asupra lui. Dea avea ceva de fantomă, iar Gwynplaine de spectru. Dea ținea de lugubru, iar Gwynplaine de ceva și mai rău încă. Pentru Gwynplaine exista o posibilitate sfâșietoare, pe care, Dea, oarbă, n-o avea: să se compare cu ceilalți oameni.

Pentru Dea, ca și pentru Gwynplaine, specia umană era un fapt exterior. Ei trăiau departe de ea. Dea era singură, Gwynplaine era singur. Pentru Dea, singurătatea era funebră, căci nu vedea nimic: singurătatea lui Gwynplaine era sinistă, căci el vedea totul. Pentru Dea, realitatea nu depășea auzul și pipăitul; realitatea era mărginită, limitată, pierdută imediat; ea n-avea alt infinit în afară de întuneric. Pentru Gwynplaine, a trăi însemna a avea într-una mulțimea în fața și în afara lui. Dea era proscrisa luminii, Gwynplaine surghiunitul vieții.

Și totuși aveau un paradis.

Se iubeau.

Gwynplaine o adora pe Dea. Dea îl idolatriza pe Gwynplaine.

— Ești frumos! îi spunea ea.

III. OCULOS NON HABET ET VIDET²⁸

O singură femeie pe lume îl vedea pe Gwynplaine: oarba aceasta.

Ce fusese Gwynplaine pentru ea, știa de la Ursus, căruia Gwynplaine îi povestise drumul lui îngrozitor de la Portland la Weymouth. Ea știa că, mică de tot, dându-și sufletul pe trupul mamei ei moarte, pipăind un cadavru, o culesese o ființă ceva mai mărișoară decât ea; că ființa asta, alungată și învăluită în posomorâtul refuz al întregii lumi, îi auzise plânsul; că atunci când totul era surd pentru el, el nu fusese surd pentru ea; că băiețașul, singur, slab, lepădat, fără niciun sprijin pe lume, târându-se în pustiu, istovit, frânt, primise din mâinile nopții povara unui alt copil; că el, care n-avea nimic de așteptat din împărțirea asta de neînțeles, care se numește soartă, se împovărase cu un destin; că, atunci când cerul se închidea, el își deschisese inima; că, atunci când era pierdută, el o salvase; că, neavând casă și adăpost, el o adăpostise; că i se făcuse mamă și doică, descoperind datoria în lumea asta unde nu exista nimic pentru el; că, acolo unde toți ar fi șovăit, el înaintase; că el vârâse brațul în surpătura unui mormânt și o scosese de acolo pe ea, Dea; că, pe jumătate gol, el îi dăduse zdreanța lui, fiindcă ei îi era frig; că, înfometat, se gândise să-i dea să bea și să mănânce; că pentru fetița asta băiețașul se luptase cu moartea, sub toate formele, sub forma iernii și a zăpezii, a singurătății, a groazei, a frigului, a foamei și a setei, sub forma uraganului. Că pentru ea, Dea, titanul acesta de zece ani dăduse bătălia cu imensitatea întunericului.

Ea știa că făcuse toate acestea fiind copil, și că acum, bărbat, el era puterea ei, a celei plâpânde, bogăția ei, a celei sărace, lecuirea ei, a celei bolnave, privirea ei, a celei oarbe.

Împrejurată de lumea lucrurilor nevăzute, dar puse în mișcare – singura impresie pe care i-o făcuse realitatea – în stagnarea aceasta neliniștită a ființei pasive, pândind mereu puțința unei primejdii, în simțământul de a se afla acolo, fără apărare, ea îl afla undeva, sus, pe Gwynplaine. Gwynplaine totdeauna înflăcărat, Gwynplaine duios, gata s-o ajute, și blând. Dea se înfiora de certitudine și de recunoștință, neliniștea ei potolită se preschimba în extaz și cu ochii ei plini de tenebre, ea admira în hotarul prăpastiei, bunătatea aceasta, lumina aceasta profundă.

Pentru mulțime, care are prea multe capete ca să aibă un gând și prea mulți ochi ca să aibă o privire, Gwynplaine era un clovn, un măscărici, un saltimbanc, un caraghios, ceva mai mult și ceva mai puțin decât un animal. Mulțimea nu-i cunoștea decât fața.

Pentru Dea, Gwynplaine era salvatorul care o culesese din mormânt și o dusesese afară, consolatorul care îi făcea viața cu puțință de trăit, liberatorul a cărui

²⁸ Nu are ochi, dar vede (în limba latină în text). (n.r.).

mână o simțea într-a ei în labirintul orbirii. Gwynplaine era fratele, prietenul, ghidul, sprijinul, asemănător înălțimilor, soțul înaripat și luminos și, acolo unde mulțimea vedea monstrul, ea vedea îngerul cu aripi de foc.

Pentru că Dea, oarbă, îi zărea sufletul.

IV. ÎNDRĂGOSTIȚII POTRIVIȚI UNUL CU ALTUL

Ursus, filozof, înțelegea. El aproba, îl aproba fascinația. Și spunea:

— Oarba vede nevăzutul.

Spunea:

— Conștiința este viziune.

Se uita la Gwynplaine și bombănea:

— E pe jumătate monstru, dar și pe jumătate zeu.

Gwynplaine, la rândul lui, era fermecat de Dea. Există un ochi invizibil, spiritul, și un ochi vizibil, retina. El cu ochiul acesta vizibil o vedea. Dea avea înmărmurirea ideală, Gwynplaine avea înmărmurirea reală. Gwynplaine nu era urât, era înspăimântător. Și în fața lui se afla contrastul. Pe cât era el de groaznic, pe-atât era Dea de suavă. El era hidoșenia, ea grația, Dea avea în ea ceva de vis. Părea un vis întrupat. În toată ființa ei, în talia ei fină și mlădioasă, unduitoare ca trestia, în umerii ei, poate invizibil înaripați, în rotunjimile discrete vădind femeia, dar mai mult pentru suflet decât pentru simțuri, în albeața pielii ei aproape străvezii, în augusta zăvorăre senină a privirii ei, în nevinovăția sfântă a surâsului exista o minunată apropiere de îngeri; și totuși era, exact cât trebuie, femeie.

Soarta îi cerea lui Gwynplaine să trăiască stigmatizat. Pentru ce? Nu știa. Tăcere și singurătate în preajma lui Gwynplaine. Nimic deslușit în presupunerile care puteau fi legate de realitatea aceasta tragică și, în afara cumplitului fapt, nimic sigur. În mâhnirea lui copleșitoare, Dea intervenea ca o pavăză cerească între Gwynplaine și deznădejde. El vedea, mișcat și încălzit sufletește, gingășia ființei acesteia fermecătoare îndreptată spre hidoșenia lui. Făcut să îngrozească, printr-o excepție miraculoasă era admirat și adorat de lumină și, monstru fiind, simțea cum îl privește, cu dragoste, o stea.

Gwynplaine și Dea erau pereche, și inimile lor tulburate se adorau una pe alta. Un cuib și două păsări; aceasta era povestea lor. Își făcuseră intrarea în legea universală de a se place, de a se căuta și de a se găsi.

Astfel, ura fusese păcălită. Prigonitorii lui Gwynplaine, oricine ar fi fost ei, tainica înverșunare, de oriunde ar fi venit ea, își greșiseră ținta. Vruseseră să facă un deznădăjduit, și făcuseră un fermecat. Îl logodiseră dinainte cu o rană care se putea lecu. Îl predestinaseră alinării, printr-o nenorocire. Cleștele călăului se preschimbase, pe nesimțite, în mână de femeie. Gwynplaine era înfiorător, de un înfiorător nefiresc, înfiorător făcut de mâna omului. Nădăjduiseră să-l depărteze

pentru vecie de familie mai întâi, dacă avea familie, de omenire mai apoi; copil, făcuseră din el o ruină; dar ruina aceasta, natura o reluase, așa cum reia toate ruinele. Singurătatea lui, natura o alinase, așa cum alină toate singurătățile. Natura vine în ajutorul tuturor părăsiților. Acolo unde totul lipsește, ea se dăruie, întreagă. Ea reînfloarește și reînverzește, sub toate prăbușirile. Ea are iederă pentru pietre și dragoste pentru oameni.

Generozitatea profundă a umbrei.

V. SENIN ÎN NOAPTE

Așa trăiau, unul pentru altul, nefericiții aceștia. Dea sprijinită, Gwynplaine acceptat.

Orfana cu orfanul. Infirma cu diformul.

Văduviile lor se cununau.

Gwynplaine vedea coborând spre el, în plină lumină, ca într-un vis, un nor alb, al frumuseții, având forma unei femei, o viziune strălucitoare, în care se afla o inimă, și apariția aceasta îl săruta și inima aceasta îl dorea. Gwynplaine, fiind iubit, nu mai era diform. Un trandafir cerea în căsătorie omida, simțind în ea un fluture dumnezeiesc. Gwynplaine, lepădatul, era ales.

Sluțenia desfiguratului, parcă sublimată, se topea în beție, în încântare, în credință; și o mână venea înaintea întunecatei șovăieli a oarbe, în noapte.

Era contopirea a două suferințe, în ideal, absorbindu-se una pe alta. Două concluzii se admiteau. Două lipsuri se combinau ca să se completeze. Erau legați prin ceea ce le lipsea. Acolo unde unul era sărac, celălalt era bogat. Nenorocirea unuia făcea comoara celuilalt. Dacă Dea n-ar fi fost oarbă, l-ar fi ales ea oare pe Gwynplaine? Dacă Gwynplaine n-ar fi fost desfigurat, ar fi ales-o pe Dea? Ea pesemne că nu l-ar fi vrut pe diform, și nici el pe oarbă. Ce fericire pentru Dea că Gwynplaine era hidos! Ce noroc pentru Gwynplaine că Dea era oarbă! O imensă nevoie a unuia pentru altul sălășluia în fundul iubirii lor. Gwynplaine o salva pe Dea. Dea îl salva pe Gwynplaine. Îmbrățișarea unor înghițiți de prăpastie. Nu există ceva mai înlănțuit, mai deznădăjduit, mai minunat.

Gwynplaine se gândea:

„Ce m-aș face fără Dea?”

Dea se gândea:

„Ce m-aș face fără Gwynplaine?”

Amândouă surghiunurile duceau la o patrie. Amândouă nefericirile fără leac, stigmatul lui Gwynplaine și orbirea Deei, îi unea în mulțumire. Își erau de ajuns. În afară de ei înșiși, nu-și mai închipuiau nimic. Să-și vorbească, era o plăcere, să se apropie unul de altul, era o fericire. Gândeau amândoi același gând. Se strângeau unul de altul într-un fel de penumbră siderală, plină de miresme, de

lumini, de muzică, de construcții luminoase, de vise. Își aparțineau. Se știau împreună pentru vecie, în aceeași bucurie și în același extaz. Și nu exista nimic mai ciudat decât clădirea acestui rai de către doi osândiți prin blestem.

Dea îl auzea pe Gwynplaine râzând. Iar Gwynplaine o vedea pe Dea zâmbind.

Astfel, mulțumirea ideală era găsită, bucuria desăvârșită a vieții era realizată, misterioasa problemă a fericirii fusese rezolvată. Și de către cine? De doi nefericiți.

Pentru Gwynplaine, Dea însemna splendoarea. Pentru Dea, Gwynplaine însemna prezența.

Prezența, taină adâncă care îndumnezeiește invizibilul și din care se creează cealaltă taină, încrederea...

Închipuți-vă abisul, și în mijlocul abisului o oază de lumină, iar în oaza aceasta două ființe, în afara vieții, fermecându-și mințile.

Nu exista puritate mai mare decât a dragostei lor. Dea nici nu bănuia măcar ce înseamnă un sărut, deși poate că l-ar fi dorit; căci orbirea, mai ales a unei femei, își are visele ei, și deși e temătoare în fața necunoscutului, nu-l urăște pe de-antregul. Cât despre Gwynplaine, florii tinereții îl făceau gânditor. Cu cât se simțea mai amețit, cu atât era mai sfios. Ar fi putut să îndrăznească orice cu această tovarășă din pruncie, cu această neștiutoare a păcatului ca și a luminii, cu această oarbă care vedea un singur lucru: că îl adoră. Dar și-ar fi spus că-i fură ceea ce ea îi dăruiește. Se resemna deci, cu o melancolie satisfăcută, s-o iubească nevinovat, iar simțământul diformității i se topea într-o pudoare fără egal.

Trăiseră totdeauna împreună. Copilăria Deei coincisese cu adolescența lui Gwynplaine. Crescuseră unul lângă altul. Dormiseră multă vreme în același pat, baraca nefiind un dormitor spațios. Ei pe ladă, Ursus pe podele. Dea fiind încă mică, Gwynplaine se văzu mare, și rușinea începuse de la el. Într-o zi îi spusese lui Ursus:

— Vreau să dorm și eu pe jos.

Iar seara se întinsese lângă bătrân, pe blana de urs. Atunci Dea plânsese. Ea își ceruse tovarășul de somn. Dar Gwynplaine, neliniștit, căci începuse să iubească, se ținu tare. Din clipa aceea dormise pe podea, lângă Ursus. Vara, când nopțile erau senine, se culca afară, cu Homo. La treisprezece ani Dea încă nu se împăcase. De multe ori, seara, ea spunea:

— Gwynplaine, vino lângă mine! Așa o să pot dormi mai ușor.

Un bărbat alături era o nevoie a somnului nevinovăției. Goliciunea o afli atunci când te vezi gol; de aceea, ea nu cunoștea goliciunea.

Uneori, când Dea aproape că nu mai era copilă, se întâmpla să-și pieptene cozile lungi, stând pe pat, cu cămașa desfăcută și aproape căzută, lăsând să se vadă statuia femeii schițate și un vag început de Evă. Iar dacă îl chema atunci pe Gwynplaine, el se roșea, cobora privirea și, neștiind ce să facă înaintea trupului acestuia alb, îngăima ceva, întorcea capul și pleca.

Așa se desfășura idila lor, închisă într-o tragedie.

Iar Ursus le spunea:

— Adorați-vă, dobitocilor!

VI. URSUS ÎNVĂȚĂTOR ȘI URSUS TUTORE

Ursus adăuga:

— Într-o bună zi, am să le fac o farsă. Am să-i cunun!

Ursus îi făcea lui Gwynplaine teoria dragostei, îi spunea:

— Dragostea! Știi oare cum aprinde Dumnezeu focul ăsta? Pune femeia jos, diavolul la mijloc și bărbatul peste diavol. Un chibrit, adică o privire, și totul se aprinde...

— O privire nu e necesară, răspundea Gwynplaine, cu gândul la Dea.

Dar Ursus nu se lăsa:

— Pe naiba! Nu cumva crezi că sufletele, ca să se privească, au nevoie de ochi?

Câteodată, Ursus era mai cumsecade. Gwynplaine, îndrăgostit până peste cap și posac din pricina asta, se ferea de Ursus ca de un martor. Într-o zi, Ursus îi spuse:

— Haide, nu te mai sfii; când face dragoste, cocoșul se arată celorlalți.

— Dar vulturul se ascunde, îi răspunse Gwynplaine.

Alteori, Ursus își spunea singur:

— Ar fi cuminte să le pun bețe în roate. Prea se iubesc! Și de-aici se pot ivi neajunsuri. Să luăm măsuri până nu izbucnește focul. Să le mai potolim inimile.

Și Ursus îi vorbea astfel lui Gwynplaine, când Dea dormea, și Deei, când Gwynplaine stătea cu spatele spre ei:

— Dea, nu trebuie să fii prea legată de Gwynplaine. E periculos să trăiești în altul. Egoismul e o rădăcină trainică a fericirii. Bărbații le scapă femeilor. Și apoi, Gwynplaine poate să devină un îngâmfat. Are atâta succes! Nici nu-ți închipui cât succes are!

— Gwynplaine, disproporțiile nu fac doi bani. De-o parte prea multă urâtenie, de alta prea multă frumusețe, asta ar trebui să dea de gândit. Potolește-ți înflăcărea, băiete! Nu te entuziasma prea mult de Dea. Chiar te crezi serios făcut pentru ea? Ia gândește-te la slujenia ta și la desăvârșirea ei. Nu uita distanța dintre ea și tine. Dea asta are totul! Ce piele albă, ce păr, ce buze ca niște fragi, și piciorul ei! Iar mâna, ce să mai vorbim... Umerii ei au o curbă minunată, fața îi e sublimă, și când merge, parcă împrăștie lumină. Și cât de serioasă e când vorbește, cu glasul ei fermecător! Și apoi, gândește-te că e o femeie, nu e atât de prostuță cum ar fi fost dacă era înger. E frumusețea desăvârșită. Spune-ți asta, ca să te liniștești.

De aici, întărirea dragostei dintre Dea și Gwynplaine, iar Ursus se mira de insuccesele lui, ca unul care și-ar spune:

„Ciudat lucru! Degeaba am aruncat gaz peste foc, căci nu izbutesc să-l sting!”

Să-i stingă, ba mai puțin chiar, să-i răcească, voia el cu adevărat? Nici vorbă că nu. S-ar fi înșelat singur, dacă ar fi izbutit. De fapt, iubirea asta, flacăra pentru ei, căldură pentru el, îl încânta.

Dar trebuie să-i necăjim un pic pe cei ce ne plac. Și necăjirea aceasta, oamenii o numesc înțelepciune.

Ursus fusese pentru Gwynplaine și Dea aproape tată și mamă. Mormăind într-una, îi crescuse; bombănind într-una, îi hrănise. Adoptarea lor îi îngreuiase baraca și el trebuise să se înhame de mai multe ori alături de Homo, ca s-o tragă.

Trebuie spus însă că, după primii ani, când Gwynplaine ajunsese aproape la fel de voinic ca Ursus, care îmbătrânise de tot, fusese rândul lui Gwynplaine să-l tragă pe Ursus.

Familia aceasta, a bătrânului, a celor doi copii și a lupului, formase, tot hoinărind, un grup din ce în ce mai unit.

Viața rățăcitoare nu împiedicase educația. A rățăci înseamnă a te căli, spunea Ursus. Gwynplaine fiind, nici vorbă, făcut să „se arate în bălciuri”. Ursus cultivase în el un saltimbanc, iar în saltimbanc încrustase cât putuse mai bine știința și înțelepciunea. Ursus, în fața măștii înnebunitoare a lui Gwynplaine, bombănea: „A fost bine început”. De aceea îl întregise cu toate podoabele filozofiei și ale științei.

Îi repeta adeseori lui Gwynplaine:

— Fii un filozof! A fi înțelept înseamnă a fi de neatins. Așa cum mă vezi, eu n-am plâns niciodată. Și crezi că, dacă aș fi vrut să plâng, n-aș fi avut destule prilejuri?

Ursus, în monologurile ascultate de lup, spunea:

„L-am învățat pe Gwynplaine *Tot*, cuprinzând și latina; pe Dea *Nimic*, cuprinzând și muzica”.

Îi învățase pe amândoi să cânte. Avea el însuși destul talent și cânta dintr-un fel de flaut, la modă pe atunci. Cânta de asemenea, destul de bine, dintr-un soi de diblă de cerșetor, și cântecele lui atrăgeau publicul.

El îi învățase pe Dea și pe Gwynplaine cântecul după metoda lui Orfeu și a lui Egide Binchois. I se întâmplase, nu o dată, să-și întrerupă lecțiile, strigând entuziasmat:

— Orfeu, muzician al Greciei; Binchois, muzician al Picardiei!

Complicațiile acestea ale unei educații îngrijite nu-i ocupase pe cei doi copii într-atâta încât să-i împiedice să se adore. Ei crescuseră amestecându-și inimile, așa cum doi copăcei, răsădiți alături și devenind copaci, își amestecă rădăcinile.

— Mi-e totuna! mormăia Ursus. Am să-i cunun.

Și bombănea, ca pentru sine:

— Mă plictisesc cu dragostea lor...

Trecutul, măcar atât cât aveau, nu exista pentru Gwynplaine și pentru Dea. Știau doar cât le spusese Ursus. Lui îi spuneau „tată”.

Gwynplaine nu-și amintea despre copilărie decât ca despre trecerea diavolilor pe lângă leagănul lui. Avea parcă impresia că fusese călcat, în întuneric, de niște picioare diforme. Ceea ce își amintea clar și în cele mai mici amănunte, era tragica aventură a părăsirii lui. Găsirea Deei îi preschimba noaptea aceea lugubră într-o luminoasă zi.

Memoria Deei era și mai lipsită de amintiri decât a lui Gwynplaine. Fiindcă fusese atât de mică, uitase tot. De maică-sa își amintea ca de ceva rece. Văzuse ea vreodată soarele? Poate că da. Se căznea să-și adâncească mintea în golul amintirilor. Soarele? Ce era soarele? Își amintea un nu știu ce luminos și cald, pe care îl înlocuise Gwynplaine.

Vorbeau amândoi pe șoptite. Nici vorbă că nu există lucru mai important pe lume decât gunguritul. Dea îi spunea lui Gwynplaine:

— Lumina e când vorbești tu.

Odată, nemaiputând să se stăpânească, Gwynplaine, care zărise printr-o mânecă de muselină brațul Deei, atinse cu buzele transparența aceasta. Gură diformă, sărut ideal. Ea se roși toată. Sărutul acesta al monstrului făcu să răsară aurora pe fruntea ei frumoasă și plină de noapte. Iar Gwynplaine ofta cu un fel de teamă și, cum gulerul Deei stătea întredeschis, nu se putea împiedica să privească albul zărit prin această poartă a paradisului.

Dea își ridică mâneca și îi întinse lui Gwynplaine brațul ei gol, spunând:

— Încă o dată!

Gwynplaine izbuti să scape din încurcătură prin fugă.

A doua zi, jocul reîncepu, cu mici schimbări. Alunecări cerești în plăcuta prăpastie a dragostei...

În fața unor astfel de lucruri, bunul Dumnezeu, în calitatea lui de filozof bătrân, zâmbește.

VII. ORBIREA DĂ LECȚII DE CLARVIZIUNE

Câteodată Gwynplaine se muștra singur, își făcea din fericire un caz de conștiință, își închipuia că a se lăsa iubit de femeia aceasta, care nu putea să-l vadă, însemna a o înșela. Ce-ar zice ea dacă i s-ar deschide, pe neașteptate, ochii? O, cât ar respinge-o ceea ce o atrage! Cum s-ar da înapoi în fața înfiorătorului ei iubit! Ce țipăt ar scoate! Cu ce mâini și-ar acoperi obraji! Cum ar mai fugi! Gândul acesta penibil îi hărțuia mintea. Își spunea că, monstru fiind, el n-avea drept la dragoste. Hidră idolatrizată de-un astru, era de datoria lui să lumineze steaua aceasta oarbă.

Odată îi spuse Deei:

— Știi că sunt tare urât...

— Știu că ești sublim, îi răspunse ea.

El urmă:

— Când auzi toată lumea râzând, de mine se râde, fiindcă sunt hidos.

— Eu te iubesc! îi spuse Dea.

După o clipă de tăcere, ea adăugă:

— Mă aflu în moarte; tu m-ai readus la viață. Tu ești cerul pe lângă mine.

Dă-mi mâna să ating dumnezeirea.

Măinile lor se căutară și se strânsură și ei nu-și mai spuseră niciun cuvânt, căci prea multa dragoste îi silea să tacă.

Ursus, mohorât, îi auzise. A doua zi, pe când se aflau toți trei împreună, el spuse:

— De altfel, și Dea e urâtă.

Cuvintele lui nu-și atinsură însă ținta. Dea și Gwynplaine nu-l ascultau. Pierduți unul în altul, rareori prindeau sentințele lui Ursus.

Totuși, de data aceasta măsura luată de Ursus „și Dea e urâtă” vădea la bătrânul învățat o oarecare cunoaștere a femeii. Sigur că Gwynplaine făcuse, cinstit, o imprudență. Să-i fi spus oricărei alte fete și oricărei alte oarbe, în afară de Dea, cuvintele: *Eu sunt urât*, ar fi putut să fie primejdios. Oarbă și îndrăgostită, înseamnă să fii de două ori oarbă. În starea aceasta îți faci vise. Iluzia e hrana visului. Să-i răpești dragostei iluzia înseamnă să-i răpești pâinea. Toate avânturile intră cu folos în formarea lui: și cele de admirație fizică, la fel ca și cele de admirație morală. De altfel, nu trebuie să-i spui niciodată unei femei cuvinte anevoie de înțeles. Ea visează pe urma lor. Și adesea nu visează bine...

Din fericire, Dea era făcută din altfel de aluat. Avea o fire cum rar se întâlnește: trupul îi era plăpând, dar inima nu. Fondul ființei sale era o divină neclintire a dragostei.

Cuvintele lui Gwynplaine nu izbutiră altceva decât s-o facă să spună într-o zi:

— Ce însemnează să fii urât? Înseamnă să faci rău. Gwynplaine nu face decât bine. El e frumos.

Apoi, tot sub forma aceasta de întrebare, obișnuită copiilor și orbilor, ea continuă:

— Să vezi? Ce numiți voi *să vezi*? Eu nu văd, eu știu. Se pare că vederea ascunde...

— Ce vrei să spui?

— A vedea e un lucru care ascunde adevărul.

— Nu! spuse Gwynplaine.

— Ba da! se împotrivi Dea. Din moment ce spui că ești urât.

Se gândi o clipă și adăugă:

— Mincinosule!

Și Gwynplaine avu bucuria de-a fi mărturisit și de a nu fi fost crezut. Conștiința i se liniști, și sufletul de asemenea.

Așa ajunseră ea la șaisprezece ani, el la aproape douăzeci și cinci.

Și nu erau „mai avansați”, cum s-ar spune astăzi, decât în prima zi. Ba încă mai puțin, fiindcă, să nu uităm, își avuseseră noaptea de nuntă ea la nouă luni, el la zece ani. În dragostea lor se continua un fel de sfântă copilărie. Așa se întâmplă uneori când privighetoarea întârziată își prelungește cântecul până în zori.

Mângâierile lor nu treceau niciodată mai departe de mâini.

Douăzeci și patru de ani, șaisprezece ani. Așa se face că, într-o dimineață, Ursus, nepierzându-și din vedere „farsa”, le spuse:

— Într-una din zilele astea o să vă alegeți o religie.

— Pentru ce? întrebă Gwynplaine.

— Ca să vă cununați.

Dea nu pricepea că ar fi putut să fie soț și soție mai mult decât erau.

În fond, mulțumirea aceasta himerică și virginală, această naivă potolire a sufletului prin suflet, celibatul acesta socotit căsătorie nu-i plăcea deloc lui Ursus. Vorbea așa, numai pentru că era nevoit să vorbească. Dar medicul care se afla în el o găsea pe Dea, dacă nu prea tânără, cel puțin prea gingașă și prea plăpândă pentru „cununia în carne și oase”, după cum spunea el, și pentru care orișicând ar fi fost prea devreme.

Altminteri, nu erau ei căsătoriți? Dacă exista undeva trăinicia, nu era ea oare în legătura lor? Nenorocirea îi aruncase unul în brațele celui alt. Și, ca și cum prima lor legătură n-ar fi fost de ajuns, peste nenorocire se prinsese, se înfășurase și se înnodase dragostea. Ce putere ar fi fost în stare să frângă lanțul de fier pe care îl întărea nodul de flori?

Sigur, nimic n-ar fi putut să-i despartă.

Dea avea frumusețea. Gwynplaine avea lumina. Fiecare își aducea zestrea lui. Și făceau mai mult decât doi împreună, făceau perechea, despărțită numai prin nevinovăție.

Totuși, oricât ar fi visat Gwynplaine, oricât s-ar fi adâncit el în contemplarea Deei și înăuntrul dragostei lui, era bărbat. Legile fatale nu se șterg. El suferea, ca întreaga imensă natură, dospirile tainice voite de creator. Ele îl îndemnau uneori, când ieșea în fața publicului, să privească femeile aflate în mulțime. Dar își oprea imediat privirile acestea neîngăduite și se grăbea să se reîntoarcă, pocăit, în sine însuși.

Unde mai pui că și încurajarea lipsea. Pe fețele tuturor femeilor privite vedea sila, antipatia, scârba, lepădarea. Vedea limpede că niciuna, în afară de Dea, nu-i era hărăzită lui. Și asta îl ajuta să se pocăiască.

VIII. NU NUMAI FERICIREA, CI ȘI PROSPERITATEA

În anul 1704 se întâmpla uneori ca, la căderea nopții, să pătrundă în cutare sau cutare orășel de la malul mării un furgon mare și greu, tras de doi cai voinici. Furgonul semăna cu o corabie răsturnată cu tâlpoaia în sus, drept acoperiș, cu puntea drept podea, și pusă pe patru roți. Roțile erau toate egale și înalte ca ale camioanelor de cărat poveri. Roți, oiște și căruță, totul era vopsit în verde, cu o gradare ritmică de nuanțe, de la verdele ca sticla – cum erau roțile – până la verdele ca mărul, culoarea acoperișului. Din pricina verdelui, furgonul fusese ținut minte, și era cunoscut pe maidanele bălciurilor. I se spunea Green-box, adică Cutia-verde. Green-box n-avea decât două ferestre, câte una la fiecare capăt, iar în partea dinapoi o ușă cu trepte. Pe acoperiș, dintr-un burlan vopsit în verde ca și restul, ieșea fum. Casa asta pe roți era totdeauna vopsită de curând și spălată proaspăt. În față, pe un fel de bancă prinsă de furgon și unde te puteai urca trecând prin fereastră, deasupra crupei cailor, lângă un bătrân care ținea hățurile și mâna caii, două țigănci, îmbrăcate în zețe, sunau din trâmbițe. Iar localnicii uluiți priveau îndelung și discutau despre hurdubaia asta zdruncinătoare.

Furgonul era fosta locuință a lui Ursus, mărită, ca urmare a succesului. Era baraca ridicată la rangul de teatru.

Un fel de animal, între câine și lup, se afla legat sub furgon. Era Homo.

Bătrânul vizitiu, care mâna bidiviii, era filozoful în persoană.

De unde se trăgea preschimbarea biete barăci în haraba olimpică?

De la faptul că Gwynplaine ajunsese celebru.

Ursus, ne amintim, făcuse din Gwynplaine elevul său. Necunoscuții îi lucraseră fața. El îi lucrase inteligența și în dosul măștii acesteia atât de izbutite pusesese cât putuse mai multă gândire. De îndată ce copilul crescut i se păruse vrednic, îl scosese pe scenă, adică în fața barăcii. Efectul apariției lui era extraordinar. Trecătorii îl admiraseră imediat. Nu se mai pomenise de când lumea ceva asemănător mimului acestuia al râsului. Nu știa nimeni cum de se producea minunea râsului molipsitor; unii o credeau firească, alții artificială și, presupunerile adăugându-se realității, pretutindeni, la răspântii, în piețe, în toate locurile de bălciuri și de hramuri, mulțimea se năpustea spre Gwynplaine. Datorită acestei „great attraction” în chimirul biete trupe hoinare se adună mai întâi bănuți mărunței, apoi ceva mai mărișori și, în sfârșit, bani dintre cei mai buni. Când satisfăceau curiozitatea într-un loc, se mutau în altul. Rostogolirea nu înavuțește un bolovan, dar înavuțește o baracă; și, din an în an, din oraș în oraș, o dată cu creșterea staturii și a slufeniei lui Gwynplaine, venise și avuția prezisă de Ursus.

— Ce mare bine ți-au făcut, băietel! spunea Ursus.

„Binele” acesta îi îngăduise lui Ursus, vistiernicul succeselor lui Gwynplaine, să-și clădească baraca viselor, adică un furgon destul de mare ca să care un teatru

și să semene știința și arta pe la răspântii. În plus, Ursus adăugase la trupa compusă din el, Homo, Gwynplaine și Dea, doi cai și două femei, care în trupă erau zeițe, după cum am spus și, totodată, slujnice, Un frontispiciu mitologic devenise atunci necesar pentru baraca măscăricilor. „Suntem un templu rătăcitor” – spunea Ursus.

Cele două țigănci, culese de filozof din gloata nomadă a burgurilor și a mahalalelor, erau urâte și tinere și se numeau, prin voința lui Ursus, una Phoebe, alta Venus. Citiți: *Fibi* și *Vinos*, dacă vreți să respectați întocmai pronunțarea englezească.

Phoebe gătea. Venus curăța templul, iar în zilele de reprezentație o îmbrăca pe Dea.

În afara timpului pe care saltimbancii îl numesc „viața publică”, Dea, ca și Fibi și Vinos, purta o fustă florentină din pânză înflorată și o bluză care, neavând mâneci, îi lăsa brațele goale. Ursus și Gwynplaine purtau bluze bărbătești și cizme mari, ca mateloții de pe navele de război.

Dea, obișnuită să locuiască în Green-box, umbla prin încăpere aproape fără nicio greutate, ca și cum ar fi văzut.

Într-un ungher, prinsă zdravăn de perete și stând nemișcată pe cele patru roți ale ei, se afla vechea baracă a lui Ursus, scoasă la pensie. Baraca, vârată în dreapta ușii, servea drept cameră și garderobă pentru Ursus și Gwynplaine. În ea erau acum două paturi. În celălalt colț se afla bucătăria.

Întreaga casă pe roți era împărțită în trei încăperi separate, comunicând între ele prin trei goluri, fără uși, întrucâtva închise fiecare prin câte o perdea. Încăperea din spate era a bărbaților, cea din față a femeilor, iar cea din mijloc era teatrul. Orchestra și celelalte anexe ale spectacolului își aveau sediul în bucătărie. Într-un pod îngust, sub bolta acoperișului, se aflau decorurile și, deschizând o trapă a podului, descopereai lămpile, care produceau minunății de lumini.

Ursus era poetul acestor minunății. Tot el compunea și piesele.

Avea talente felurite, făcea niște scamatorii cu totul speciale. În afara vocii, care i se auzea, și a unei întregi game de sunete neașteptate, făcea jocuri de lumini și de întuneric, formații spontane de cifre sau de cuvinte, la alegere, pe un perete, umbre amestecate în care piereau tot felul de chipuri și numeroase alte ciudățenii, în mijlocul cărora, neatent la încântarea mulțimii, el părea că se gândește adânc.

Într-o zi Gwynplaine îi spusese:

— Tată, grozav semeni a vrăjitor!

Și Ursus îi răspunsese:

— Poate pentru că și sunt...

La sosirea în piețele satelor și orașelor, când Fibi și Vinos lăsau o clipă trâmbițele, Ursus le completa cântecul prin tot felul de cuvinte instructive:

— Ce-ați auzit e o simfonie gregoriană, striga el. Cetățeni orășeni, liturghia gregoriană, acest mare progres, a avut de luptat în Italia cu ritualul ambrozian, în

Spania cu cel al creștinilor spanioli supuși maurilor, și n-a izbândit decât cu mare greu...

După care, Green-box se oprea într-un loc oarecare, ales de Ursus, iar seara podina din fața scenei se cobora, teatrul se deschidea și reprezentația începea.

Decorul teatrului din Green-box înfățișa un peisaj pictat de Ursus, care nu știa să picteze, ceea ce făcea ca, la nevoie, peisajul să poată reprezenta o subterană.

Perdeaua, ceea ce noi numim cortină, era din mătase, colorată, în carouri mari, contrastante.

Publicul stătea afară, pe uliță, în piață, strâns roată în jurul spectacolului, în soare, în ploaie, în furtună, lucru care făcea ploaia mai puțin de dorit pentru teatrele din vremea aceea decât pentru teatrele de astăzi. Când se putea, reprezentațiile aveau loc în curtea vreunui han, și astfel puteau fi socotite atâtea rânduri de loji câte rânduri de ferestre avea hanul. Atunci, teatrul fiind mai închis, publicul era și el mai bun platnic.

Ursus făcea de toate: compunea piesa, lucra în trupă, în bucătărie, în orchestră. Vinos bătea țimbalul căruia se pricepea de minune să-i mânuiască ciocănașele, iar Fibi ciupea un soi de chitară veche. Lupul folosea și el. Hotărât lucru, făcea parte din „trupă” și juca, la ocazii, crâmpie de roluri. Adesea, când apăreau alături pe „scenă” Ursus și Homo, Ursus în blana lui de urs bine potrivită pe trup, Homo în blana lui de lup și mai bine potrivită, lumea nu știa care din doi e fiară, spre mândria lui Ursus.

IX. ȚICNELI CĂRORA CEI LIPSIȚI DE GUST LE SPUN POEZIE

Piesele lui Ursus erau interludii, gen cam demodat în zilele noastre. Una din piesele acestea, care n-a ajuns până la noi, se numea *Ursus Rursus*. Pesemne că rolul principal îl juca chiar el. O falsă ieșire, urmată de-o reintrare, se pare că acesta îi era subiectul, sobru și vrednic de laudă.

Titlurile interludiilor lui Ursus erau uneori în latinește, după cum se vede, iar versurile, câteodată în limba spaniolă. Versurile spaniole ale lui Ursus erau rimate ca aproape toate sonetele castiliene de pe atunci. Și asta nu supăra deloc mulțimea. Spaniola era pe vremea aceea o limbă mult răspândită, iar marinarii englezi vorbeau castiliana așa cum soldații romani vorbiseră cartagineza. Vezi Plaut. Altminteri, la spectacol ca și la liturghie, limba latină sau alta, din care auditorii nu pricep o boabă, nu deranjează pe nimeni. Cu un acompaniament vesel, din câteva cuvinte cunoscute, lucrurile pot fi foarte bine scoase la capăt. Bătrâna noastră Franță galică dovedea, îndeosebi, felul acesta de evlavie. La biserică, pe melodia unui *Immolatus*, credincioșii cântau *Chef voi face*, și pe un *Sanctus*, *Sărută-mă, puico*. A fost nevoie de conciliul din Trente ca să se pună

capăt unor asemenea familiarități.

Ursus compusese pentru Gwynplaine un interludiu special, de care era foarte mulțumit. Îl socotea capodopera lui. Își pusese toată arta în el. Interludiul se întitula: *Stihia învinsă*.

Iată despre ce era vorba:

Noapte. În clipa când se trăgea perdeaua, mulțimea din fața Green-box nu vedea decât întuneric. În întunericul acesta se mișcau ca niște reptile trei forme nedesluite: un lup, un urs și un om. Homo era lupul, Ursus era ursul, iar Gwynplaine era omul. Lupul și ursul înfățișau forțele sălbatice ale naturii; amândoi se năpusteau asupra lui Gwynplaine, și astfel stihia se lupta cu omul. Nu se zărea chipul niciunuia dintre ei. Gwynplaine lupta învelit într-un lînțoliu, și cu fața acoperită de pletele lui dese. De altfel, totul era beznă. Ursus mormăia, lupul scrâșnea, omul striga. Omul cădea și fiarele îl copleșeau. El cerea ajutor, aruncând în necunoscut e chemare profundă. Horcăia. Și publicul asista la agonia aceasta a începutului de om, abia deosebit de fiare. Era lugubru. Mulțimea privea, gâfâind. O clipă doar, și fiarele aveau să biruie omul, stihia avea să-l absoarbă. Luptă, strigăte, urlete. Un cântec în întuneric. Trecuse o adiere, se auzea un glas. Pluteau muzici misterioase, acompaniind cântecul invizibil și, deodată, fără ca nimeni să știe nici cum și nici de unde, țâșnea o pată albă. Pata aceasta albă era o lumină, lumina era o femeie, femeia era spiritul. Dea, calmă, candidă, frumoasă, de-o seninătate și blândețe uluitoare, apărea în centrul unei aureole. Siluetă de lumină, în zori. Glasul era ea. Glas ușor, profund, de neexprimat. Din invizibilă făcută vizibilă, în zorile acestea, ea cânta. Parcă s-ar fi auzit un cântec de heruvim sau un imn al păsărilor. La ivirea ei, omul, ridicându-se printr-o zvâcnire sub imboldul luminii, doboară cu pumnii cele două fiare.

Atunci năluca, dusă de-o alunecare greu de înțeles și din pricina asta cu atât mai admirată, cânta versuri, într-o limbă spaniolă destul de mulțumitoare pentru marinarii englezi care o ascultau.

Și, pe măsură ce ea cânta, omul se ridica tot mai mult. Apropiindu-se de el, cu o măreție de astru, ea îi cânta:

Febra barzon!

Dexa, monstro,

A tu negro

*Caparazon*²⁹.

Și îi punea mâna pe frunte.

Atunci se înălța un alt glas, mai profund și, deci, mai blând, cântecul omului, răspunzând cântului sideral. Gwynplaine, îngenuncheat în întuneric peste ursul și

²⁹ Fărămă jugul! Leapădă, monstrule, neagra ta carapace (în limba spaniolă în text). (n.r.).

lupul doborâți, cânta, cu capul sub brațul Deei.

Și, pe neașteptate, în întunericul acesta, o fâșie de lumină îl izbea pe Gwynplaine în plină față.

În beznă, mulțimea vedea monstrul voios. Să exprimi zguduirea publicului, ar fi cu neputință. Țâșnea o cascadă de râs, nimic altceva. Râsul se naște din neașteptat, și ce putea fi oare mai neașteptat decât deznodământul acesta? Nicio înfiorare n-ar fi putut-o întrece pe cea pricinuită de pălmuirea luminii peste masca pehlivană și cumplită. Se râdea în jurul acestui râs. Pretutindeni, sus, jos, în față, în spate, bărbații, femeile, bătrânele fețe pleșuve, fețele roze ale copiilor, cei buni, cei răi, cei veseli, cei triști, toată lumea; și chiar pe uliță, trecătorii, cei care nu vedeau nimic, auzind hohotele de râs, râdeau. Iar râsul se isprăvea prin aplauze și tropăituri. După lăsarea perdelei, Gwynplaine era rechemat cu frenezie.

De aici, un succes uriaș. Ați văzut *Stihia învinsă*? Se îmbulzeau toți să-l vadă pe Gwynplaine. Nepăsătorii veneau să râdă, melancolicii veneau să râdă, sufletele pline de păcate veneau să râdă. Râs atât de irezistibil, încât uneori părea bolnăvicios. Dar dacă există o molimă de care omul nu se ferește, aceasta e molima veseliei. Și apoi, succesul nu depășea gloata de rând. Lume multă, adică lume mărunță. Puteai să vezi *Stihia învinsă* pe-un gologan. Iar acolo unde poți intra doar cu un gologan, lumea bună nu se duce.

Lui Ursus nu-i plăcea lucrarea aceasta, pe care o frământase multă vreme.

— E în genul unui oarecare Shakespeare, spunea el cu modestie.

Altminteri, efectul veseliei, datorită strâmbăturii neașteptate și uluitoare a lui Gwynplaine, nu era, firește, voit de Ursus. Lui i-ar fi plăcut mai mult zâmbet și mai puțin râs, și o admirație mai literară. Dar triumful consolează. Se împăca, în fiecare seară, cu succesul lui nemărginit, socotind banii încasați. Și apoi – își spunea el – la urma urmei, după ce râsul trece, *Stihia învinsă* revine în mințile oamenilor și le lasă ceva acolo. Poate că Ursus nu se înșela cu totul. Adevărul e că gloata, atentă la lup, la urs, la om, apoi la muzică, la urletele îmblânzite de armonie, la noaptea risipită de zori, la cântecul liberând lumina, îi primea cu o simpatie nedeslușită și adâncă drama-poem.

Astfel erau plăcerile poporului.

Ele îi ajungeau. Poporul n-avea putința să meargă la „meciurile nobile” ale aristocrației și nu putea, ca seniorii și gentilomii, să parieze o mie de guinee pentru Helmagail, împotriva lui Phelem-ghe-madone.

X. SCURTĂ PRIVIRE A CELUI CARE ESTE ÎN AFARA TUTUROR, ASUPRA LUCRURILOR ȘI ASUPRA OAMENILOR

Gwynplaine și Dea erau, după cum am arătat, providența unuia pentru celălalt.

El se simțea înălțat pe aripile ei, ea se simțea purtată în brațele lui. Să ocrotești pe cine te iubește, să-i dai ce-i trebuie cui îți dă stelele, altceva mai plăcut nici că există. Gwynplaine avea fericirea aceasta desăvârșită. Și o datora diformității lui. Diformitatea îl făcea superior tuturor. Prin ea își câștiga viața lui, și pe-a altora; prin ea avea independență, libertate, faimă, mulțumire launtrică, mândrie. În diformitatea lui era de neatins. Nenorocirile nu mai aveau nicio putere, dincolo de lovitura în care se istoviseră și care lui îi adusesese triumful. Adâncul acestei nenorociri devenise pentru el colț de rai. Gwynplaine era închis în diformitatea lui, dar împreună cu Dea. Așadar, se afla într-o temniță a paradisiului. Între el și restul lumii se afla un zid. Cu atât mai bine. Zidul îi îngrădea, dar îi apăra. Ce puteau oamenii împotriva Deei, ce puteau împotriva lui Gwynplaine, când viața era atât de închisă în jurul lor? Să-i răpească succesul? Cu neputință. Ar fi trebuit să-i smulgă chipul. Să răpească dragostea? Cu neputință. Dea nu-l vedea. Orbirea ei era dumnezeiește de nevindecabilă. Ce neajunsuri îi aduceau lui Gwynplaine diformitatea lui? Niciunul. Ce foloase? Toate.

Era atât de fericit, încât ajunsese să-i plângă pe ceilalți oameni.

Ce vedea în jurul lui? Ce erau ființele a căror probe, zilnic înlocuite de altele, i-o arătau viața lui de nomad? Mereu noi gloate, și mereu același norod. Mereu noi chipuri și mereu aceleași nenorociri. Un amestec încâlcit de ruine. În fiecare seară toate nefericirile sociale se strâneau gloată în jurul fericirii lui.

Green-box era popular.

Prețurile ieftine cheamă oamenii de rând. Veneau cei slabi, cei săraci, cei mici. Se duceau la Gwynplaine, cum s-ar fi dus la gin. Veneau să-și cumpere de doi bani uitare. De la înălțimea barăcii lui, Gwynplaine trecea în revistă mulțimea mohorâtă. Minte și inima i se umpleau de toate aceste apariții succesive ale nemărginitei mizerii. Nu exista durere, nu exista mânie, nu exista mârșavie căreia Gwynplaine să nu-i vadă semnul. Gurile acestea de copii nu mâncaseră. Bărbatul acesta era un tată, femeia aceea era o mamă și, înapoia lor, puteai ghici familiile aflate în primejdie. Cutare obraz ieșea din viciu și intra în crimă; și înțelegeai motivul: neștiința și sărăcia. Un altul arăta o urmă de bunătate, avută la obârșie, dar ștearsă acum de împovărarea socială și preschimbată în ură. Pe fruntea bătrânei de colo se citea foamea îndelungată; pe fruntea tinerei se vedea prostituția. Același lucru, dar oferindu-i tinerei oarecari mijloace, și cu atât mai lugubru la ea. În gloată se aflau brațe, dar nu unelte; muncitorii aceștia nu și-ar fi dorit altceva, dar nu se găsea de lucru. Uneori, lângă muncitor se așeza un ostaș, alteori un invalid, și Gwynplaine zărea spectrul acesta, războiul. Aici, Gwynplaine citea șomaj, exploatare, robie. Pe unele frunți vedea nu știu ce împingere înapoi spre animalitate și această înceată reîntoarcere a omului la fiară produsă la cei de jos prin apăsarea poverilor obscure ale fericirii celor de sus. În beznele acestea, pentru Gwynplaine și pentru Dea exista o rază de lumină. El și Dea întrezăreau un fir de fericire. Tot restul era blestem. Gwynplaine simțea

deasupra lui înconștienta apăsare a tălpilor celor puternici, avuți, a celor strălucitori, mari, aleși ai sorții. Dedesubt, zărea fețele palide ale atâtor dezmoșteniți. Se vedea pe el și pe Dea, cu mica lor fericire, atât de imensă, între două lumi: sus, lumea ducându-se și venind, liberă, voioasă, jucând, călcând în picioare; sus, lumea care merge; jos, lumea care e călcată în picioare. Nefericire care vâdește un profund rău social, lumina strivește umbra! Gwynplaine vedea doliul acesta. Cum! O soartă de reptilă! Omul, târându-se așa! O asemenea alipire de pulbere și noroi, o asemenea scârbă, renunțare și ticăloșie încât să-ți vină să calci cu picioarele peste ea! Omida cărui fluture e oare viața asta pământească? Cum! În mulțimea asta căreia îi e foame și care nu cunoaște, pretutindeni și înainte de orice, semnul de întrebare al crimei sau al rușinii, strășnicia legilor producând moleșirea conștiințelor, niciun copil oare să nu crească pentru umilire, nicio fecioară care să nu crească pentru dăruire, niciun trandafir care să nu se nască pentru murdărie! Uneori, ochii lui plini de-o curiozitate pătrunsă de emoție căutau să privească până în fundul întunericului acestuia unde agonizau atâtea eforturi inutile, unde luptau atâtea dezgusturi, familii devorate de orânduire, moravuri chinuite de legi, răni înrăite de pedepse, sărăcii roase de impozite, minți înghițite de neștiință, plute gata să se înece pline de flămânzi, războaie, lipsuri cumplite, horcăieli, țipete, pieiri; și simțea nedeslușita tulburare a acestei străpungătoare spaime universale. Vedea parcă întreaga spumă a nenorocirii plutind peste întunecatul vălmășag omenesc...

Ce nebunie să fii fericit! Pentru că salvase pe vremuri un copil, simțea imboldul să salveze lumea. Nori de visare îi acopereau câteodată propria lui realitate. Pierdea simțul proporției până într-atâta încât își spunea: „Ce s-ar putea face pentru acest sărman popor?” Ba uneori uitarea de sine îl făcea să-și pună întrebarea cu glas tare. Atunci Ursus ridica din umeri și-l privea fix. Iar Gwynplaine continua să viseze: „Oh, dacă aș fi puternic, cum i-aș mai ajuta pe năpăstuiți! Dar ce sunt eu? Un grăunte de pulbere. Ce pot să fac? Nimic”.

Se înșela. Putea mult pentru năpăstuiți. Îi făcea să râdă.

Și, după cum am spus, a face să râzi înseamnă a face să uiți.

XI. URSUS POETUL ÎL TRAGE DUPĂ SINE PE URSUS FILOZOFUL

Ceea ce se petrecea înăuntrul lui Gwynplaine nu-i scăpa lui Ursus. Într-o zi, pe când Gwynplaine medita, Ursus, trăgându-l de bluză, îi spuse:

— Îmi faci impresia unuia care observă lumea, imbecilule! Ia seama, asta nu-i treaba ta! Tu ai un singur lucru de făcut: s-o iubești pe Dea. Te bucuri de două fericiri: prima e că mulțimea îți vede mutra; a doua, că Dea nu ți-o vede. Nici n-ai avea dreptul la fericirea asta! Nicio femeie care ți-ar vedea gura nu ți-ar primi

sărutarea. Iar gura asta care te ferecește, fața asta care te îmbogățește, nu sunt ale tale. Nu te-ai născut cu ele. I-ai furat masca diavolului. Ești hidos. Mulțumește-te cu câștigul ăsta. Te găsești într-un beci în care se află prinsă o stea. Biata stea e a ta. Nu încerca să ieși din beci, păianjenule, și păstrează-ți steaua. Fă-mi plăcerea de-a fi mulțumit. Ascultă, am să-ți vorbesc limbajul adevăratei poezii; dacă ar mânca Dea carne de vită și cotlete de berbec, în șase luni ar fi vâjnoasă ca o turcoaică. Însoară-te cu ea, fără ocolișuri, fă-i un copil, doi copii, trei copii, o droaie de copii. Asta numesc eu a filozofa. În plus, ești fericit, ceea ce nu-i rău deloc. Ce vrei mai mult? Oamenilor fericți pe pământ, ca aleși ai cerului, nu le place să îngăduie atâta bucurie sub ei. Dacă te-ar întreba: cu ce drept ești fericit? n-ai ști ce să le răspunzi. Hrisoave n-ai, și ei au. Jupiter, Alah, Vișnu, Savaot, nu importă cine, le-a dat învoire să fie fericți. Teme-te de ei. Nu te amesteca în treburile lor, sa nu cumva să se amestece și într-ale tale. Știi tu, nenorocitul, ce este fericitul de drept? E o ființă cumplită, e lordul! Ah, lordul! iată unul care trebuie să fi uneltit în necunoscutul diavolului înainte de-a veni pe lume, ca să intre în viață pe poarta asta! Cât de greu trebuie să-i fi fost să se nască! E singura osteneală pe care și-a dat-o. Dar, doamne! asta e osteneală, nu glumă! Să-l faci pe bădăranul orb căruia i se zice destin, să te numească din leagăn stăpân al oamenilor! Citește ceaslovul înțelepciunii mele și ai să vezi ce înseamnă un lord. Un lord e cel care are totul și care e totul. Un lord e cel ce există deasupra propriei lui naturi; un lord e cel ce are, la tinerețe, drepturile bătrânului, iar la bătrânețe, succesele galante ale tinereții. Păcătos, el e respectat de oamenii cumsecade; laș, e căpetenia celor curajoși; trântor, înghite fructele muncii; neștiutor, capătă diplomele universităților din Cambridge și Oxford; nerod, se bucură de laudele poezilor; slut, are parte de zâmbetele femeilor. Lorzii sunt prinți. Regele Angliei nu e decât un lord, primul senior al senioriei. Pe vremuri, regii se numeau lorzi. Lordul Danemarcei, lordul Irlandei, lordul insulelor. Lordul Norvegiei și-a zis rege abia acum vreo trei sute de ani. Lorzii sunt pairi, adică egali. Ai cui? Ai regelui. Nu fac greșeala ortografică de a-i confunda pe lorzi cu parlamentul. Adunarea poporului, pe care saxonii înainte de cucerire o numeau *Wittenagemot*, normanzii, după cucerire, au numit-o *Parliamentum*. Încetul cu încetul, poporul a fost dat afară din parlament. Lorzii au puterea. De ce? Fiindcă au bogăția. Știi oare că eu am fost doctor de casă la un lord care se numea Marmaduke și care avea nouă sute de mii de franci, în Franța, ca venit anual? Nu te amesteca în treburile lor, dobitocule! Am văzut într-o zi un hipopotam călcând peste un mușuroi. L-a strivit. Și e nevinovat. Preabunul mastodont nici nu știa că în mușuroi sunt cârțițe. Dragul meu, cârțițele strivite sunt oamenii. Strivirea e o lege. Dar să nu ne mai gândim. Rădvanele există, băiețaș. Lorzii stau în ele, poporul dedesubt, iar înțeleptul se dă la o parte. Dă-te și tu la o parte și lasă-i să treacă.

Nobilii sunt nobili. Un pair, când vorbește despre sine, spune noi. Un pair e un plural. Pairii au făcut sumedenie de legi, între altele și pe aceea care osândește la

moarte omul care taie un plop de trei ani...

Cât e de frumos pentru un popor să aibă douăzeci și cinci de duci, cinci marchizi, șaptezeci și șase de conți, nouă viconți și șaizeci și unu de baroni, care fac o sută șaptezeci și șase de pairi, unii fiind înălțimi și alții seniorii! După asta, ce-i dacă au să mai fie câteva zdrențe, pe ici, pe colo? Doar nu poate totul să fie de aur! La naiba, lorzii noștri sunt gloria noastră! Haita de câini a lui Charles Mohun, baron Mohun, costă ea singură cât spitalul pentru leproși din Mooregate, și cât spitalul lui Christ, fondat numai pentru copii în 1553. Thomas Osborne, duce de Leeds, cheltuiește anual, numai pentru livrelele slugilor, cinci mii de guinee de aur. Granzii Spaniei au un paznic numit de rege care îi împiedică să se ruineze. Lorzii noștri sunt țičniți și magnifici. Asta îmi place. Să nu clevetim ca niște invidioși. Eu n-am lumină proprie, dar o reflect. O reflect pe rana mea, ai să zici. Du-te dracului...

Mie totul îmi este egal; eu sunt filozof și țin la viață ca o muscă. Viața nu-i decât un loc de popas. Când mă gândesc că Henry Bowes Howard, conte de Berkshire, are în grajdurile lui douăzeci și patru de carete de gală, dintre care una are hamuri de argint și alta de aur! Doamne! Știu bine că n-are toată lumea douăzeci și patru de carete de gală, dar asta nu trebuie rostit în gura mare! Fiindcă ți-a fost frig într-o noapte, ia vezi! Doar nu ești numai tu pe lumea asta! Și altora le e frig și foame. Știi oare că fără frigul ăsta Dea n-ar mai fi fost oarbă și că, nemaifiind oarbă, nu te-ar fi iubit? Gândește-te, nătărăule! Și-apoi, dacă toți oamenii care sunt risipiți s-ar plânge, frumoasă zarvă ar mai fi! Tăcere, iată legea! Eu sunt convins că bunul Dumnezeu le poruncește blestemăților să-și țină gura, altminteri ar fi Dumnezeu blestemat să audă un țipăt veșnic. Deci, poporule, taci! Eu fac ceva mai bun: tac și admir. Mai adineauri îți înșiram lorzii, dar trebuie să mai adaug doi arhiepiscopi și douăzeci și patru de episcopi! Zău, mi se moaie inima când mă gândesc la ei! Îmi aduc aminte că am văzut, la culegătorul dijmelor părintelui decan din Paphoe, care decan face parte din nobilime și din biserică, o șiră uriașă cu cel mai frumos grâu luat țăranilor de prin împrejurimi și pe care părintele decan nu-și dăduse osteneala să-l semene.

O să schimbăm noi legile? Senioria face parte din ordine. Știi oare că există un duce în Scoția care galopează treizeci de leghe fără să iasă de pe pământurile lui? Știi oare că lordul arhiepiscop de Canterbury are venit un milion de franci franțuzești? Știi tu că majestatea sa are o listă civilă de șapte sute de mii de lire sterline pe an, fără să mai punem la socoteală castelele, pădurile, domeniile, fiefurile, dijmele, confiscările, amenzile și celelalte care depășesc un milion de lire sterline?

— Da, șopti Gwynplaine gânditor, din iadul săracilor e făcut raiul bogaților.

Apoi intră Dea. El o privi, și n-o mai văzu decât pe ea. Așa e dragostea: te poate năpădi la un moment dat obsesia unui gând oarecare; femeia iubită sosește

și, cât ai clipi, șterge tot ce nu e prezența ei, fără să știe că poate șterge în noi o lume.

Să dăm un amănunt: în *Stihia învinsă*, cuvântul *monstro*, adresat lui Gwynplaine, îi displăcea Deei. Uneori, cu puțina spaniolă pe care o știa toată lumea pe-atunci, ea făcea neînsemnata ispravă de a-l înlocui prin *quiero*, care înseamnă *doritul*. Ursus îngăduia, nu fără un pic de enervare, aceste abateri de la text...

„Omul care râde”. Aceasta era forma pe care o luase faima lui Gwynplaine. Numele lui, Gwynplaine, aproape necunoscut, dispăruse sub poreclă, după cum îi dispăruse și fața sub răs. Popularitatea îi era, ca și fața, o mască.

Totuși, numele lui putea fi citit pe o mare placardă pusă dimineța dinaintea Green-box-ului, placardă oferind mulțimii cuvintele acestea redactate de Ursus:

„Aici poate fi văzut Gwynplaine, părăsit la vârsta de 10 ani în noaptea de 29 ianuarie 1690, de ticăloșii comprachicos, pe țărmul mării, la Portland, devenit adult din copil și numit astăzi „OMUL CARE RÂDE”.

Viața acestor saltimbanci era o viață de leproși într-o leprozerie, și de preafericiți într-o atlantidă. O trecere bruscă, în fiecare zi, de la reprezentăția de bâlci, cea mai zgomotoasă, la izolarea cea mai deplină. În fiecare seară ei își făceau ieșirea din lumea asta. Ca niște morți, care se duc, chit că renasc a doua zi.

După larma răspântiei urma sihăstria. De îndată ce se sfârșea spectacolul, pe când publicul se risipea și vuietul satisfacției mulțimii se împrăstia în furnicarul ulițelor, Green-box își ridica tăblia, cum și-ar ridica o cetate podul mișcător, și comunicarea cu neamul omenesc era tăiată. De-o parte universul, de alta baraca. Și în baraca asta se afla libertatea, buna conștiință, curajul, devotamentul, nevinovăția, fericirea, dragostea, toate constelațiile.

Orbirea clarvăzătoare și diformitatea iubită se așezau alături, mână în mână, frunte lângă frunte, și, amețite, își vorbeau în șoaptă.

Încăperea din mijloc avea două întrebuintări: teatru pentru public și sufragerie pentru actori.

Ursus număra banii încasați, apoi lua masa de seară. Gwynplaine o servea pe Dea. Îi tăia bucatelele, îi turna de băut, venea cât mai lângă ea.

— Hm! făcea Ursus, iar bombănitul i se preschimba, fără voie, în zâmbet.

Sub masă, lupul mânca, nepăsător la tot ce era în afară de osul lui.

Vinos și Fibi mâncau și ele acolo, dar îi stânjeneau prea puțin. Aceste două vagaboande, pe jumătate sălbaticе și rămase încă cu spaima în suflet, vorbeau țigănește între ele.

După aceea, Dea reintra în încăperea femeilor, cu Fibi și Vinos. Ursus se ducea să-l lege pe Homo în lanț, sub Green-box. Gwynplaine se ocupa de cai și, din iubit, devenea rândaș. La miezul nopții dormeau toți, în afară de lup care, din

când în când, pătruns de responsabilitatea lui, deschidea câte un ochi.

A doua zi, la deșteptare, se regăseau, luau gustarea împreună. Dea, după moda spaniolă și după sfatul lui Ursus care o găsea plăpândă, dormea câteva ceasuri, în timp ce Gwynplaine și Ursus făceau toate micile lucrări din afara și dinăuntru teatrului, pe care le cerea viața nomadă.

Rar de tot, Gwynplaine se îndepărta de Green-box, și numai pe ulițe pustii și prin locuri singuratice. În orașe nu ieșea decât noaptea, ascuns sub o pălărie cu boruri mari, ca să nu i se vadă fața pe stradă.

Cu fața descoperită nu era văzut decât în teatru.

De fapt, Green-box nu prea vizitase orașele. La douăzeci și patru de ani, Gwynplaine abia dacă văzuse câteva orașele. Totuși, faima lui creștea mereu. Ea începuse să depășească gloata, și se ridica tot mai sus. Amatorii de ciudățenii aflate prin bâlciuri, de curiozități și de miracole, știau că există undeva, rătăcind când ici, când colo, o mască extraordinară. Vorbeau despre ea, o căutau, se întrebau: Unde e? „Omul care râde” devenea, nici vorbă, faimos.

Într-atâta încât, într-o bună zi, Ursus, ambițios, spuse:

— Trebuie să mergem la Londra!

CARTEA A TREIA

ÎNCEPUTUL SMINTELII

I. INN TADCASTER

Pe atunci Londra n-avea decât un pod, podul Londrei, cu case deasupra lui. Podul lega de Londra Southwark, mahala pavată și pietruită cu pietricele din Tamisa, toată numai străduțe și ulicioare, cu locuri înghesuite și nenumărate clădiri, locuințe și colibe de lemn, un talmeș-balmeș de combustibil în care focul putea să ardă în voia lui, așa cum a dovedit în 1666.

Southwarkul de pe atunci, port destul de însuflețit, avea un lung și străvechi zid ciclopic, de-a lungul Tamisei, de care erau înțepenite verigile pentru prins odgoanele vaselor de călători. Zidul acesta se numea zidul Effroc sau Effroc-Stone. Legenda spune că un duce de Effroc se înecase la poalele zidului. Chiar în timpul refluxului, apa e acolo destul de adâncă. Locul fiind cât se poate de potrivit pentru ancorare, navele maritime și bătrâna cursă de Olanda, numită *Vograat*, trăgeau la Effroc-Stone. *Vogtaat* făcea direct, o dată pe săptămână, drumul de la Londra la Rotterdam și de la Rotterdam la Londra.

O străveche cornișă de piatră, jumătate stâncă, jumătate zidărie, se întindea pe sub Effroc-Stone și, putând fi folosită și în timpul fluxului, și în timpul refluxului, ușura apropierea de zid a vaselor ancorate. Din loc în loc, zidul era tăiat de scări. El marca limita sudică a Southwarkului. Un rambleu îngăduia trecătorilor să se reazeme de creasta zidului ca de parapetul unui chei. De acolo se vedea Tamisa. Dincolo de apă, Londra se sfârșea. Nu se mai zăreau decât câmpii.

În susul lui Effroc-Stone, la cotul Tamisei, cam peste drum de palatul Saint-James, în dosul lui Lambeth-House, nu departe de promenada numită pe atunci Foxhall (probabil eaux-hall), se afla, între un atelier de olărie, unde se făceau porțelanuri, și unul de sticlărie, unde se făceau sticle pictate, unul din acele maidane uriașe pe care crește iarba și care, în Anglia de odinioară, erau numite bowling-greens.

Bowling-green-ul din Southwark se numea Tarrinzeau-field, fiindcă aparținuse pe vremuri baronilor Hastings, care sunt baroni Tarrinzeau and Mauchline. De la lorzii Hastiugs, Tarrinzeau-field trecuse în stăpânirea lorzilor Tadcaster, care îl folosiseră ca loc public. Apoi Tarrinzeau-field devenise pășune și proprietate parohială,

Tarrinzeau-field era un fel de bălci permanent, gemând de scamatori,

echilibriști, măscărici, muzici și panorame și totdeauna plin de neghiobi care „vin să caște ochii la diavol”, cum spunea arhiepiscopul Sharp. Să caști ochii în diavol însemna să te duci la spectacol.

Mai multe *inns*, primind și trimitând public la panorame, erau deschise pe locul acesta feeric, mai tot anul. Și făceau afaceri bunișoare. Aceste *inns* erau simple maghernițe, locuite numai ziua. Seara, crășmarul își vâra în buzunar cheia crășmei și pleca. Dintre *inns*, una singură era o casă. Alte clădiri nu mai existau în bowling-green, barăcile fiind lipsa de statornicie și vagabondajul saltimbancilor. Viața saltimbancilor e dezrădăcinată.

Acest inn, numit inn Tadcaster, după numele vechilor seniori, mai degrabă han decât crășmă, și mai degrabă ospătărie decât han, avea poartă pentru căruțe și ogradă mărișoară.

Poarta căruțelor, dând din ogradă în bălci, era poarta oficială a hanului Tadcaster, și avea lângă ea o poartă de mărime mijlocie, singura prin care se intra de fapt. Ea dădea în cârciuma propriu-zisă, care era o imensă magherniță afumată, plină de mese și cu tavanul scund. De zăbrelele ferestrei catului de sus atârna spânzurată firma. Poarta cea mare, înfundată și zăvorâtă zdravăn, rămânea totdeauna închisă.

Ca să intri în curte, trebuia să străbați toată cârciuma.

Inn Tadcaster avea un stăpân și un boy. Stăpânul se numea jupân Nicless. Boyul se numea Govicum. Jupân Nicless – Nicolas, fără îndoială, din pricina pronunțării engleze, devenit Nicless – era un văduvoi zgârcit și fricos, având deosebit respect față de legi. Altminteri, sprâncenat și cu mâini păroase. Iar băiatul de paisprezece ani, care turna băutura și răspundea la numele de Govicum, era un căpățânos vesel, cu șorț dinainte și tuns chilug, așa cum se cuvenea unei slugi.

El dormea la parter, într-un fel de firidă în care mai înainte fusese ținut un câine.

Firida aceasta avea drept fereastră un ochi de geam care dădea spre bowling-green.

II. ORATORIE ÎN AER LIBER

Într-o seară cu vânt strașnic și destul de rece, când ar fi existat toate motivele din lume să nu zăbovești pe stradă, un om care străbătea Tarrinzeau-field, pe lângă zidul hanului Tadcaster, se opri brusc. Era prin ultima lună a iernii din 1704–1705. Omul, care se vedea după îmbrăcăminte că e marinar, avea înfățișare plăcută și trup vânjos, așa cum li se recomandă nobililor și nu li se interzice nici oamenilor de rând. De ce se oprise? Ca să asculte. Ce să asculte? Un glas care vorbea, probabil în curte, de cealaltă parte a zidului, glas ca de om bătrân, dar

totuși atât de puternic, încât străbătea până la cei ce treceau pe uliță. În același timp se auzea, din îngrăditura de unde se înălța glasul, un zvon de mulțime. Iar glasul spunea:

— Bărbați și femei din Londra, iată-mă! Vă felicit din inimă pentru faptul că sunteți englezi. Sunteți un mare popor. Ba mai mult, un mare norod. Loviturile pe care le dați cu pumnii sunt și mai minunate decât cele pe care le dați cu spadele. Și aveți poftă de mâncare, nu glumă. Sunteți națiunea care le mănâncă pe celelalte. Măreață funcție! Această sugere a lumii dă Angliei un loc deosebit. Ca politică și filozofie, și mănuire a coloniilor, a populațiilor și a meseriilor, și ca voință de-a le face altora răul care pentru sine aduce binele, sunteți deosebiți și uimitori. Se apropie clipa când pe pământ vor fi numai două inscripții. Pe una se va citi: *Partea oamenilor*. Pe cealaltă se va citi: *Partea englezilor*. Constat asta, spre lauda voastră, eu, care nu sunt nici englez, nici om, având cinstea să fiu urs. În plus, sunt și doctor. Asta merge împreună. Gentlemen, dau lecții. Ce fel? Despre două soiuri de lucruri: despre cele pe care le cunosc și despre cele de care habar n-am. Vând leacuri și dau idei. Veniți mai aproape și ascultați. Știința vă invită. Destupați-vă urechile. Dacă știința e mică, o să aibă puțin adevăr în ea; dacă e mare, o să cuprindă multă tâmpenie. Deci, atențiune! Dau lecții de *Pseudodoxia Epidemica*. Am un prieten care face oamenii să rădă; eu prefer să-i fac să gândească. Locuim amândoi în aceeași baracă, râsul fiind la fel de nobil ca și știința... Cum de știu ceea ce știu? Asta mă privește numai pe mine. Fiecare își ia știința de unde poate. Se zice că papa Silvestru al II-lea stătea de vorbă cu păsărelele. Vorbeau oare păsărelele? Cirișea oare papa? Întrebări. Copilul mort al rabinului Eleazar stătea la discuții cu sfântul Augustin. Între noi fie vorba, nu prea cred în toate, dar în asta cred. Copilul răposat vorbea. Fie! Dar el avea sub limbă o plăcuță de aur, pe care erau gravate felurite constelații. Deci, trișa. Faptul se explică. Vedeți cât sunt de cumpănit. Despart adevărul de neadevăr. Mai sunt și alte erori pe care le împărtășiți, fără îndoială, sărmani oameni de rând, și aș vrea să vă scap de ele... Gentleman, priviți-i cu neîncredere pe falșii savanți care folosesc felurite rădăcini și venin de năpârcă, sau care fac leacuri pentru ochi din miere și din sânge de cocoș. Învățați să deslușiți minciunile. Nu-i adevărat că Adam a avut buric. Când sfântul Gheorghe a ucis balaurul, nu se afla lângă el nicio fiică a vreunui sfânt. Sfântul Jerome, în odaia lui de lucru, n-avea nicio pendulă pe vatră: mai întâi, fiindcă aflându-se într-o peșteră, n-avea odaie de lucru; al doilea, fiindcă n-avea vatră; al treilea, pentru că pe vremea lui nu existau pendule. Să îndreptăm greșelile. O, lume care mă ascuți, dacă ți se spune că oricui miroase iarba de odolean i se naște o șopârlă în creier; că boul când putrezește, se prefăce în albine și calul în bondari; că omul cântărește mai mult când e mort decât când e viu; că sângele de țap topește smaraldul; că atunci când zărești pe-un același copac o omidă, o muscă și-un păianjen e semn de foamete, război și ciumă; că te lecuiști de ducă-se pe pustii cu ajutorul unui viermuș aflat

în capul căpriorului; să nu crezi o iotă. Astea sunt neadevăruri. Dar iată și adevăruri: broasca se hrănește cu glod, și din pricina asta i se face piatră în cap; șerpii nu pot să sufere umbra de frasin; elefantul n-are încheieturi și e silit să doarmă de-a-mpicioarele, sprijinit de un arbore; dacă pui o broască să-ți clocească un ou de cocoș, o să capeți un scorpion care o să-ți facă o salamandră; orbul își recapătă vederea ținând o mână pe partea stângă a altarului și cealaltă mână pe ochi; fiind fecioară e cu puțință să-ți zămislească pântecul. Oameni buni, hrăniți-vă cu adevărurile acestea vădite. Pe temeiul lor, credința voastră în Dumnezeu poate fi de două feluri: sau credeți așa cum crede însetatul în portocală sau credeți cum crede măgarul în bici. Și acum, am să vă prezint trupa mea...

Tocmai atunci o puternică pală de vânt zgudui pervazurile ferestrelor și obloanele hanului, care era o clădire izolată. Și se auzi un fel de îndelung șuiert ceresc. Oratorul așteptă o clipă, apoi urmă:

— Întrerupere. Fie! Gentleman, nu mă supăr deloc. Vântul e vorbăreț, ca toți singuraticii. Nimeni nu-i ține de urât, în cer. Și-atunci flecărește. Îmi reiau șirul. Aveți în față artiștii asociați. Încep cu prietenul meu, care este un lup. El nu ascunde asta. Priviți-! E învățat, serios și ager la minte. Pesemne că pronia s-a gândit o clipă să-l facă doctor al vreunei universități; dar pentru asta trebuie să fii nițel prostănac, și el nu e. Aaug că n-are prejudecăți și nu se ține fudul. La o adică, vorbește cu o cățea, el, care ar avea dreptul la o lupoaică! Moștenitorii lui, dacă i-a avut, probabil că amestecă grațios chelălăitul mamei cu urletul tatălui lor. Căci el urlă. Cu oamenii trebuie să urlî. Mai și lătră, e drept, din respect pentru civilizație... Homo e un câine perfecționat. Să venerăm câinele! Câinele, ciudat animal! Își are sudoarea pe limbă și zâmbetul în coadă. Gentleman, Homo egalează în înțelepciune și întrece în bunăvoință lupul fără păr din Mexic, admirabilul Xoloitzeniski. Aaug că e umil. Are modestia unui lup folositor oamenilor.

Despre cel de-al doilea prieten al meu n-am să spun decât un cuvânt: e un monstru. O să-l admirați. A fost, pe vremuri, lepădat de pirați pe țărmul sălbaticului ocean. Aceasta e o oarbă. E ea mai altfel decât restul oamenilor? De unde! Toți suntem orbi. Avarul e orb: el vede aurul, dar nu vede bogăția. Risipitorul e orb: el vede începutul, dar nu vede sfârșitul. Femeia cochetă e oarbă: ea nu-și vede ridurile. Savantul e orb: nu-și vede neștiința. Omul cinstit e orb: nu-l vede pe pungaș. Pungașul e orb: nu-l vede pe Dumnezeu. Dumnezeu e orb: în ziua când a creat lumea n-a văzut că se vâără diavolul în ea. Eu sunt orb: vorbesc și nu văd că voi sunteți surzi. Oarba aceasta care ne însoțește e o preoteasă misterioasă. Cred că e fiică de rege, fără să fiu sigur însă. Cât despre mine, eu gândesc logic și lecuiesc. Vindec fierbințelile, miasmele și ciumele. Nu sunt nici incult, nici grosolan. Cinstesc vorbirea aleasă și poezia, și trăiesc cu zeițele acestea într-o intimitate nevinovată. Și sfârșesc dându-vă un sfat: Gentleman și gentlewomen, în voi, spre partea de unde vine lumina, cultivați virtutea, modestia,

cinstea, dreptatea și dragostea. Așa, fiecare poate să-și aibă aici, pe pământ, ghiveciul lui cu flori, la fereastră. Mylords și domnilor, am terminat. Spectacolul va începe îndată.

Omul care asculta de afară, pesemne marinar, intră în sala joasă a crășmei, o străbătu, plăti ce-i câțiva gologani care i se cerură, pătrunse într-o curte plină de oameni, zări în fundul curții o baracă pe roți, larg deschisă, și văzu pe podina acesteia un bătrân înveșmântat într-o blană de urs, un tânăr care părea că poartă o mască, o fată oarbă și un lup.

— Zău așa, strigă el, iată niște oameni pe cinste!

III. ÎN CARE TRECĂTORUL REAPARE

Teatrul pe roți al lui Ursus, pe care nădăjduim că l-ați recunoscut, sosise la Londra. Și se statornicise în Southwark. Ursus fusese atras de bowling-green, unde, din fericire, bâlciul nu se închidea nici măcar iarna.

Lui Ursus îi plăcuse să vadă domul Saint-Paul.

Londra, la urma urmei, e un oraș care are și ceva bun în el. Să-i închini o catedrală sfântului Paul înseamnă curaj. Adevăratul sfânt de catedrală e sfântul Petru. Sfântul Paul e suspectat de imaginație și, din punct de vedere bisericesc, imaginația înseamnă erezie. Sfântul Paul nu-i sfânt decât cu circumstanțe atenuante. El nu intră în cer decât prin intrarea artiștilor.

O catedrală e o firmă. Sfântul Petru arată Roma, orașul dogmei; sfântul Paul arată Londra, orașul schismei.

Ursus, a cărui filozofie avea brațe atât de largi încât cuprindea totul, era în stare să aprecieze asemenea nuanțe și atracția lui pentru Londra venea poate de la un oarecare gust pentru sfântul Paul.

Curtea cea mare de la Inn Tadcaster fixase alegerea lui Ursus. Green-box părea făcută pentru curtea asta: un teatru gata clădit. Curtea, pătrată, cu ziduri din trei părți, avea un perete în fața etajelor: de peretele acesta fu rezemată Green-box, pe care putuseră să o vâre în ogradă datorită uriașelor dimensiuni ale porții. Odăile primului etaj erau legate printr-un balcon acoperit și susținut de stâlpi. Ferestrele parterului deveniră loji de jos, pavajul curții deveni parter, iar balconul, balcon Green-box. Trasă lângă perete, avea în față această sală de spectacol.

Într-un ungher, ascuns după Green-box, se afla un grajd.

Ursus se învoise pentru rânduilele acestea cu jupân Nicless, cârciumarul, care, din respect față de legi, nu îngădui lupul decât plătindu-i-se mai mult pentru el. Firma „GWYNPLAINE – OMUL CARE RÂDE”, desprinsă de pe Green-box, fusese prinsă lângă firma hanului. Sala-cârciumă avea, după cum se știe, o ușă interioară care dădea spre curte. Lângă ușa aceasta fu întocmit, dintr-un butoi spintecat, o casă pentru vânzătorul de bilete, care era când Fibi, când Vinos.

Lucrurile se petreceau aproape ca în zilele noastre: cine intra plătea. Sub firma OMUL CARE RÂDE prinseră cu două cuie o tăbliță albă pe care se afla scris cu litere negre și groase titlul piesei de bază a lui Ursus: *Stihia învinsă*.

În centrul balconului, chiar în fața Green-box-ului, o încăpere cu pereți de scânduri și cu intrarea separată prin pervazul unei ferestre fusese rezervată „pentru nobilime”. Încăperea era destul de mare ca să cuprindă, pe două rânduri, zece spectatori.

— Suntem la Londra! spuse Ursus. Trebuie să ne așteptăm la „gentry”.

„Loja” aceasta o mobilase cu cele mai bune scaune din han, iar în mijlocul ei pusese un fotoliu învelit în catifea de Utrecht.

Reprezentările începuseră.

Mulțimea veni de îndată.

Dar loja pentru nobili rămase goală.

În afară de asta, succesul fu atât de mare, cum nu s-a mai pomenit de când există saltimbanci pe lume. Întregul Southwark dădu năvală să-l admire pe Omul care Râde.

Măscăricii și scamatorii din Tarrinzeau-field se îngroziră de venirea lui Gwynplaine, care se asemana leit cu năpustirea unui uliu în colivia cu sticleți. Gwynplaine le înghiți publicul.

Curiozitate, aplauze, bani, mulțime, Omul care Râde le luă pe toate. Cât ai clipi, minunea fu săvârșită. Parcă n-ar mai fi existat nimic în afară de Green-box.

— *Stihia învinsă* și *Stihia învingătoare* – zicea Ursus, socotindu-se părtaș la succesul lui Gwynplaine și trăgând spuză pe turta lui, după cum se spune...

Succesul lui Gwynplaine întrecu orice așteptări. Și totuși rămase local. Faimei îi e greu să treacă apa. Lui Shakespeare i-au trebuit trei sute de ani ca să-i ajungă numele din Anglia în Franța.

Gloria lui Gwynplaine nu trecu podul Londrei. Și nu căpătă dimensiunile unui ecou de oraș mare. Cel puțin la început. Dar Southwark poate să satisfacă ambițiile unui clown. Ursus spunea: „Geanta cu banii încasați, ca o fată care a păcătuît, se umflă văzând cu ochii”.

Se jucă *Ursus Rursus*, apoi *Stihia învinsă*.

Ursus era mulțumit de aplauzele Southwarkului, dar ele nu-l mirau deloc.

La fiecare reprezentație, curtea hanului, transformată în parter, se umplea de un public zdrențăros și entuziast. Veneau tot soiul de luntrași, de marinari proaspăt debarcați și dornici să-și cheltuiască solda pe chefuri și pe fete, ciomăgari, haimanale și ostași pedepsiți, pentru vreo abatere disciplinară, să-și poarte vestonul roșu întors pe dos, cu căptușeala neagră în afară, și numiți din pricina aceasta *blackguards*. Toți aceștia veneau cu droaia din uliță în teatru și se scurgeau apoi în cârciumă. Băutura nu dăuna deloc succesului.

Printre oamenii aceștia cărora de obicei îi se spune „lepădături” se afla unul mai înalt decât toți, mai voinic, mai puțin sărac, mai lat în spate, îmbrăcat la fel cu

ceilalți dar nezdrențaros, admirator înflăcărat, făcându-și loc cu pumnii, purtând o perucă trecută prin ciur și prin dârmon, înjurând, strigând, batjocorind, deloc necinstit și la nevoie învinețind un ochi și plătind o sticlă.

Omul era trecătorul al cărui strigăt entuziast l-am auzit mai adineauri.

Cunoscătorului acestuia, vrăjit cât ai clipi din ochi, nu-i mai venea să se despartă de Omul care Râde. E drept, nu venea la toate spectacolele. Dar atunci când venea, înflăcăra tot publicul. Aplauzele se transformau în aclamații.

Ursus și Gwynplaine voră să-l cunoască sau măcar să știe cine e.

Într-o seară, Ursus, avându-l din întâmplare lângă el pe jupân Nicless hangiul, i-l arătă pe omul amestecat în mulțime și-l întrebă:

— Îl cunoști?

— Sigur că da.

— Cine e?

— Un marinar.

— Cum îl cheamă? se amestecă și Gwynplaine în vorbă.

— Tom-Jim-Jack, răspunse hangiul.

Apoi, pe când cobora scărița din spatele Green-box-ului ca să intre în han, jupân Nicless lăsă să-i scape această cugetare nespus de adâncă:

— Păcat că nu e lord! Ar fi un ticălos vestit.

Altminteri, deși se instalase într-un han, trupa din Green-box nu-și schimbase cu nimic obiceiurile și-și păstra izolarea. În afara câtorva cuvinte schimbate ici-colo cu hangiul, nu se amestecau deloc cu cei ce locuiau permanent sau în treacăt la han, și continuau să-și ducă viața între ei.

De când se afla la Southwark, după spectacol, după masa de seară a oamenilor și după hrănirea cailor, pe când Ursus și Dea se culcau fiecare la locul lui, Gwynplaine luase obiceiul să facă o plimbare la aer, prin bowling-green, între orele unsprezece și miezul nopții. La ora aceea bălciul era pustiu. Cărciumile goale se închideau. În sala joasă a hanului Tadcaster se stingeă lumina, rămânând doar prin vreun ungher vreo ultimă pâlpăire care lumina vreun ultim băutor. O lumină ștersă răzbătea prin obloanele crăpate ale hanului și Gwynplaine, gânditor, mulțumit, visător, tulburat de-o fericire nedeslușită și divină, se plimba de colo-colo, prin fața ușii întredeschise. La ce se gândea? La Dea, la nimic, la tot, la adâncimi. Se depărta puțin de han, ținut parcă de un fir, lângă Dea. Îi erau de ajuns doar câțiva pași, la aer.

Apoi reintra, îi găsea pe toți din Green-box dormind, și adormea și el.

IV. POTRIVNICII SE ÎNFRĂȚESC ÎN URĂ

Succesul nu e iubit, mai ales de cei cărora le aduce prăbușirea. Rareori se întâmplă ca ființele mâncate să-i adore pe cei ce le mănâncă. Omul care Râde,

hotărât lucru, căpătase faimă. Comedianții din preajmă erau indignați. Un succes teatral e ca o pompă: absoarbe publicul și face vid în jurul lui. Șandramaua din față era pierdută. Creșterea încasărilor la Green-box adusesese imediat scăderea încasărilor celorlalte barăci din bălci. Spectacolele de succes până atunci rămaseră dintr-odată lipsite de public. Furnicarul bălciului, care își scotea fanfarele și talentele pe scenele barăcilor vecine, văzându-se ruinate de Omul care Râde, fu cuprins de desperare, dar și uluit. Toate măștile, toți clovni, toți comedianții îl invidiau pe Gwynplaine. „Iată unul care e fericit că are o mutră de fiară sălbatică!” Mame acrobate și dansatoare pe sârmă care aveau copii drăguți îi priveau mânioase, arătându-l pe Gwynplaine și spunând: „Ce păcat că n-ai și tu o asemenea față!” Unele, furioase, își băteau plozii, fiindcă îi găseau frumoși. Câteva dintre ele, dacă ar fi știut secretul, și-ar fi aranjat copilul „à la Gwynplaine”. Un chip de înger care nu produce nimic e mult mai prejos decât unul de diavol, care aduce bani. Într-o bună zi, mama unui băiețuș, care era un înger de drăgălășenie și juca roluri de amorași, fu auzită strigând: „Ne-au făcut copii nereușiți! Numai Gwynplaine e cum trebuie!” Și, amenințându-și copilul cu pumnul, adăuga: „Dacă l-aș cunoaște pe taică-tău, ce mai scandal i-aș face!”

Gwynplaine era găina cu ouă de aur. Ce fenomen minunat! Așa se striga prin toate barăcile. Saltimbancii, înflăcărați și deznădăjduiți, îl priveau pe Gwynplaine și scrâșneau din dinți. Turbarea admiră; asta se numește invidie. Și atunci ea urlă. Saltimbancii încercară să tulbure *Stihia învinsă*, uneltiră, fluierară, mormăiră, huiduiră. Pentru Ursus, toate acestea fură motive de cuvântări către mulțime, iar pentru Tom-Jim-Jack prilejuri pentru câțiva pumni care restabiliră ordinea. Pumnii trași îl făcură pe Tom-Jim-Jack să fie remarcat de Gwynplaine și stimat de Ursus. De la distanță, nici vorbă; căci grupul celor de la Green-box se mulțumea cu sine-însuși și se ținea deoparte de toate, iar Tom-Jim-Jack, acest lider al gloatei, făcea impresia unui fel de ciomăgaș suprem, fără legătură, fără intimitate, spărgător de geamuri și căpetenie totodată, apărând și dispărând, prieten al tuturor și tovarășul nimănui.

Dezlănțuirea invidiei împotriva lui Gwynplaine nu se lăsă învinsă de cele câteva palme trase de Tom-Jim-Jack. Huiduielile dând greș, saltimbancii din Tarrinzeau-field întocmiră o plângere. Se adresară autorităților. Așa se obișnuiește. Împotriva unui succes care ne stă în gât asmuțim gloata, apoi ne rugăm de judecător.

Cu saltimbancii se uniră preoții. Omul care Râde lovise și în predică. Golul nu se făcuse numai în barăci, ci și în biserici. Lăcașurile a cinci parohii din Southwark nu mai aveau public. Oamenii lăsau liturghia ca să meargă la Gwynplaine. *Stihia învinsă*, Green-box, Omul care Râde, toate aceste blestemății ale lui Baal întreceau glasul altarului. Cei cinci pastori ai celor cinci parohii se plânseră episcopului Londrei, care se plânse majestății sale.

Plângerea comedianților se întemeia pe religie. Ei o declarau batjocorită. Pe

Gwynplaine îl denunțau ca vrăjitor, iar pe Ursus ca nelegiuit.

În ceea ce îi privește pe preoți, ei invocară ordinea socială. Lăsând dreapta credință la o parte, ei săreau în apărarea legilor violate.

În felul acesta, Green-box era atacată din două părți: de către mășcărici în numele pentateuhului, și de către duhovnici, în numele regulamentelor poliției. De o parte cerul, de alta serviciul gunoaielor, duhovniciei ținând partea serviciului gunoaielor, iar mășcăricii partea cerului. Green-box era denunțată de către preoți ca stingheritoare și de către mășcărici ca nelegiuită.

Exista vreun pretext? Da. Care îi era păcatul? Avea un lup. Un lup în Anglia e un proscris. Câinele, fie! Lupul, deloc! Anglia admite câinele care latră și nu câinele care urlă. Preoții celor cinci parohii din Southwark aminteau în plângerile lor numeroase statute regale și parlamentare care puneau lupii în afara legilor. Și cereau până la urmă întemnițarea pentru Gwynplaine și închiderea în cuștile hingherilor pentru Homo, sau măcar alungarea lui din Londra. Chestiuni de interes public, de risc pentru trecători etc. Și în privința aceasta făceau apel la facultate. Citau verdictul colegiului Celor Optzeci de Medici din Londra, instituție savantă, datând de pe vremea lui Henric al VIII-lea, instituție care are un sigiliu asemănător cu al statului, care își ridică bolnavii la demnitatea de a răspunde în fața legilor, care are dreptul de a-i întemnița pe cei ce-i încalcă legile și contravin la ordonanțele date și care, între alte constatări folositoare pentru sănătatea cetățenilor, a pus în afară de orice îndoială acest fapt dobândit de știință: dacă un lup dă cu ochii, primul, de un om, omul va rămâne răgușit toată viața lui. În plus, mai poate fi mușcat.

Deci, pretextul era Homo.

Prin hangiu, Ursus mirosise aceste amenințări. Și era neliniștit. Se temea de cele două crude stăpâniri – poliția și justiția. Ca să-ți fie teamă de justiție, e de ajuns să-ți fie teamă; nu e nevoie să fii și vinovat. Ursus nu prea dorea să aibă de-a face cu oamenii justiției. N-avea niciun zor să le privească de aproape chipurile.

Începuse să-i pară rău că a venit la Londra.

— Mai binele este dușmanul binelui, bombănea el. Credeam că proverbul ăsta și-a trăit traiul, dar văd că mă înșelam. Adevărurile prostești sunt adevăruri adevărate.

Împotriva atâtor forțe coalizate, saltimbanci luând în mână cauza religiei, duhovnici făcând spume la gură în numele medicinei, sărmana Green-box, bănuită de vrăjitorie prin Gwynplaine și de turbare prin Homo, n-avea de partea ei decât un lucru care însă e o forță destul de mare în Anglia: inerția municipală. Din nepăsare locală s-a născut libertatea englezească. În Anglia, libertatea se comportă ca marea în jurul Angliei. E un fel de flux. Încetul cu încetul, moravurile încalcă legile. O înspăimântătoare legislație dată la fund, acoperită de tradiție, un cod feroce, vizibil încă sub transparența imensei libertăți, aceasta e Anglia,

Omul care Râde, *Stihia învinsă*, Homo puteau să aibă împotriva lor comediantii, predicatorii, episcopii, Camera Comunelor, Camera Lorzilor, pe majestatea sa și Londra, și toată Anglia, și să rămână liniștiți atâta vreme cât Southwarkul era de partea lor. Green-box fiind distracția preferată a mahalalei, autoritatea locală părea nepăsătoare. În Anglia, nepăsarea înseamnă ocrotire. Atâta vreme cât șeriful comitatului Surrey, de care depindea Southwark, n-avea să se miște, Ursus putea să respire și Homo să doarmă liniștit pe urechile lui de lup.

Până una alta, Green-box n-o ducea rău deloc. Ba dimpotrivă. Publicul află despre existența unor anumite uneltiri. Din pricina asta, Omul care Râde deveni și mai popular. Publicul simte lucrurile date în vileag și le privește cu ochi buni. Să fii suspect e ca o recomandatie pentru el. Lucrul denunțat seamănă a început de fruct oprit; și lumea se grăbește să muște din el. Și apoi, niște aplauze care necăjesc pe cineva, mai ales când „cineva” ăsta e autoritatea, nu strică deloc. Să petreci în treacăt o seară plăcută, în semn de adeziune față de asuprit și împotrivire față de asupritor, e lucru plăcut. Ocrotești și te distrezi în același timp. Mai adăugăm că barăcile teatrale din bowling-green continuau să huiduiască și să uneltească împotriva Omului care Râde. Nimic mai bun pentru asigurarea succesului. Să înjuri nu înseamnă să nimicești. Iată ceea ce dușmanii nu știu. Ei nu pot să nu ocărăască, și astfel sunt folositori. La *Stihia învinsă* venea din ce în ce mai multă lume.

Ursus păstra pentru sine ceea ce îi spunea jupân Nicless despre intrigile și plângerile către cei mari, și nu-i sufla o vorbă lui Gwynplaine, ca să nu tulbure seninătatea deplină a spectacolelor prin grijile pricinuite. O nenorocire o afli întotdeauna prea devreme.

V. WAPENTAKE

Odată, totuși, el socoti necesar să se abată de la prudența aceasta, chiar din prudență, și să încerce să-l îngrijoreze pe Gwynplaine. E drept că în mintea lui Ursus era vorba de un lucru mult mai grav decât uneltirile saltimbancilor și ale clericilor. Gwynplaine, ridicând un bănuț căzut în clipa când făcea casa, începuse să-l cerceteze și, de față cu hangiul, vorbise despre contrastul dintre bănuț, înfățișând mizeria poporului, și efigia înfățișând, prin figura Anei, măreția parazită a tronului, cuvinte care nu sunau bine deloc. Repetate de jupân Nicless, cuvintele acestea făcuseră atâta drum, încât ajunseseră la Ursus prin Fibi și Vinos. Ursus simți că-l trec nădușelile. Cuvinte de răzvrătit. Lezmajestate! Îl dojeni cu asprime pe Gwynplaine.

— Mai păzește-ți botul afurisit! Există o lege pentru cei mari, să nu facă nimic; și una pentru cei mici, să nu spună nimic. Săracul n-are decât un prieten: tăcerea. El nu trebuie să rostească decât o silabă: da. Să mărturisească și să

consimtă, atâta drept are. Da, către judecător. Da, către rege. Cei mari, dacă au chef, ne dau lovituri de ciomag; eu am primit câteva; e dreptul lor și nu-și știrbesc deloc măreția frângându-ne oasele. Să venerăm sceptrul care e fruntea ciomegelor. Mi s-a spus că ai trăncănit pe socoteala unui bănuț și că ai bârfit medalia asta augustă prin mijlocirea căreia ni se acordă la piață un sfert de scrumbie sărată. Ia seama! Fă-te om serios! Află că există pedepse. Îmbibă-te de adevărurile legislative! Trăiești într-o țară în care cel ce taie un copăcel de trei ani poate fi dus la spânzurătoare. Celor ce ocărăsc li se pun picioarele la butuc. Bețivul e închis într-o butie desfundată jos, ca să umble, și cu o gaură în susul butiei, pe unde îi iese capul; mai sunt și alte două găuri, în vrană, pe unde îi trec mâinile, așa că nu se poate culca. Dacă lovești pe cineva în sala Westminster, capeți temniță pe viață și ți se confiscă averea. Un bobârnac peste un nas care sângerează te face ciung. Cel dovedit de erezie e ars de viu. Acum trei ani, în 1702, nu-i mult de-atunci, a fost pus la stâlp un ticălos numit Daniel Defoe³⁰, fiindcă a avut îndrăzneala să tipărească numele membrilor comunei, care vorbiseră în ajun la parlament. Celui ce e hain față de majestatea sa i se spintecă de viu pânțele și i se smulge inima. Vâră-ți în cap noțiunile de drept și de justiție. Să nu rostești niciodată vreo vorbă și, la cea mai ușoară neliniște, s-o iei din loc. Aceasta e îndrăzneala pe care eu o practic și o recomand. Când e vorba de curaj, imită păsările, iar când e vorba de trăncănit, imită peștii. În rest, Anglia are un lucru admirabil: legislația ei e foarte blândă.

După ce-și isprăvi mustrarea, Ursus mai rămase neliniștit un timp, Gwynplaine, deloc. Cutezanța tinereții se datorează lipsei de experiență. Și totuși, se părea că Gwynplaine își are motivele lui ca să fie liniștit, căci săptămânile se scurgeau pașnice, și nu s-ar fi zis că vorbele despre regină ar fi avut urmări.

Ursus, după cum se știe, nu era deloc nepăsător, și ca o căprioară la pândă, privea atent în toate părțile.

Într-o zi, curând după mustrarea lui Gwynplaine, privind prin ferestruia peretelui dinspre uliță, Ursus pâli.

— Gwynplaine!

— Ce-i?

— Ia te uită!

— Unde?

— În piață.

— De ce?

— Vezi trecătorul de colo?

— Cel îmbrăcat în negru?

— Da.

— Care ține un fel de topuz în mână?

³⁰ E vorba de cunoscutul scriitor englez, autor al romanului Robinson Crusoe. (n.r.).

- Da.
- Ce-i cu el?
- Ei bine, Gwynplaine, o Wapentake.
- Ce-i asta Wapentake?
- Un ofițer cumplit.
- Și ce are în mână?
- Un iron-weapon.
- Ce-i aia iron-weapon?
- Ceva de metal.
- Și la ce-i folosește?
- Mai întâi, la depunerea jurământului și de-asta i se zice Wapentake.
- Apoi?
- Apoi te-atinge cu el.
- Cu ce?
- Cu iron-weapon. Asta înseamnă: urmează-mă!
- Și trebuie să-l urmezi?
- Sigur.
- Unde?
- Parcă eu știu?
- Dar el nu-ți spune unde te duce?
- Nu.
- Și nici nu poți să-l întrebi?
- Nu. El nu-ți spune nimic, iar tu nu-i spui nimic. Dacă te atinge cu iron-weapon, totul e spus. Trebuie că mergi.
- Unde?
- După el.
- Bine, bine, dar unde?
- Unde are el chef, Gwynplaine.
- Și dacă te împotrivești?
- Ești spânzurat.

Ursus se uită iar prin ochiul de geam, răsuflă ușurat și spuse:

— Mulțumescu-ți ție, Doamne! Iată că a trecut! Nu vine la noi.

Ursus pesemne că se speria mai mult decât ar fi avut motiv de flecăreala și de rapoartele posibile cu privire la cuvintele nesocotite ale lui Gwynplaine.

Jupân Nicless, care le auzise, n-avea nici un interes să-i compromită pe bieții oameni din Green-box. El scotea de la Omul case Râde un venit destul de frumușel. *Stihia învinsă* însemna o dublă izbândă; făcând să triumfe arta în Green-box, făcea, totodată, să prospere și beția în cârciumă.

VI. ȘOARECELE CERCETAT DE PISICI

Ursus se mai sperie o dată, destul de tare. De data asta era vorba despre el însuși. Fu chemat să se înfățișeze la Bishopsgate, în fața unei comisii compuse din trei mutre neplăcute. Aceste trei mutre erau trei doctori: unul în teologie, delegat al decanului de Westminster; altul în medicină, delegat al colegiului celor optzeci; altul în istorie și drept civil, delegat al colegiului Gresham. Cei trei experți *in omni re scibili*³¹ aveau sarcina de a veghea asupra cuvintelor rostite în public pe întreg teritoriul celor o sută treizeci de parohii ale Londrei, al celor șaptezeci și trei de parohii din Middlessex și al celor cinci parohii din Southwark.

Deci, Ursus primi într-o bună zi, din partea doctorilor delegați, porunca de înfățișare. Din fericire, porunca îi fu înmănată chiar lui și putu să-i păstreze taina.

Cei trei doctori slujbași și delegați stăteau la Bishopsgate, în fundul unei încăperi de la parter, pe trei scaune cu brațe învelite în piele neagră, cu trei busturi – al lui Minos, al lui Eakos și al lui Radamante³² – deasupra capetelor, în zid, cu o masă dinainte și cu un scăunel la picioare.

Ursus, introdus de-o slugă înarmată, severă și tăcută, intră, îi zări și, pe dată, mintea lui dădu fiecăruia dintre cei trei doctori câte un nume după numele celor trei judecători ai infernului pe care îi aveau deasupra capului.

Minos, primul dintre cei trei, doctorul în teologie, îi făcu semn să se așeze pe scăunaș.

Ursus se înclină cum se cuvine, adică până la pământ, și, știind că pe urși îi încânți cu miere iar pe doctori cu latină, spuse, rămânând pe jumătate încovoiat de respect:

— *Tres faciunt capitulum*.³³

Fiecare dintre cei trei doctori avea în față, pe masă, câte un dosar de note pe care îl răsfoia.

Minos începu:

— Vorbești în public?

— Da, răspunse Ursus.

— Cu ce drept?

— Sunt filozof.

— Asta nu e un drept.

— Sunt și saltimbanc, făcu Ursus.

— Așa mai merge.

Ursus respiră, dar cu umilință. Minos continuă:

³¹ În orice lucru care poate fi scris (în limba latină în text). (n.r.).

³² Minos, Eakos și Radamante, cei trei judecători ai infernului, la mitologia greacă (n.r.).

³³ Trebuie să faci trei părți ca să faci un început (în limba latină în text). (n.r.).

— Ca saltimbanc poți vorbi; dar ca filozof trebuie să taci.

— Am să încerc, spuse Ursus.

Și se gândi în sinea lui: „Pot să vorbesc, dar trebuie să tac. Ce încercătură!”

Era înfricoșat.

Slujbașul lui Dumnezeu continuă:

— Dumneata spui lucruri nepotrivite. Defăimezi religia. Negi adevărurile cele mai vădite. Răspândești erezii revoltătoare. De pildă, ai spus că virginitatea exclude maternitatea.

Ursus ridică încet privirea:

— N-am spus asta. Am spus că maternitatea exclude virginitatea.

Minos căzu pe gânduri și mormăi:

— De fapt, asta e invers.

Era același lucru. Dar Ursus parase prima lovitură.

Minos, rumegând răspunsul lui Ursus, se cufundă în adâncul tâmpeniei sale, din care pricină se făcu tăcere.

Doctorul în istorie, cel care pentru Ursus era Radamante, acoperi încercătura lui Minos prin următoarele cuvinte:

— Acuzat, îndrăznelile și erorile dumitale sunt de toate soiurile. Ai negat că lupta de la Farsale a fost pierdută pentru că Brutus și Cassius întâlniseră un negru.

— Am spus, șopti Ursus, că lupta a fost pierdută și pentru că Cezar era un comandant mai iscusit.

Istoricul trecu, fără nicio legătură, la mitologie.

— Ai scuzat infamiile lui Acteon?

— Gândesc, insinuă Ursus, că omul nu-și pierde cinstea dacă vede o femeie goală.

— Și n-ai dreptate, spuse judele sever.

Radamante reîntră în istorie.

— Cu privire la accidente înțelepte ale cavaleriei lui Mitridate, ai contestat însușirile ierburilor și ale plantelor. Ai negat că o buruiană ca securiduca poate face să pice potcoavele cailor.

— Iertați-mă! răspunse Ursus, am spus că asemenea însușire nu poate avea decât buruiana ferra-cavallo. Eu nu neg virtuțile niciunei buruieni.

Și adăugă, cu jumătate glas:

— Și nici virtuțile unei femei.

Prin această adăugire la răspunsul său, Ursus își dovedea sieși că, oricât de tulburat ar fi fost, nu era înfundat. În el, spaima și prezența de spirit aveau parte egală.

— Stăruie, continuă Radamante. Ai declarat că a fost o negliobie din partea lui Scipio când a vrut să deschidă porțile Cartaginei, faptul că a luat drept cheie buruiana Acthiopis, pentru că ea n-are însușirea de-a fărâma lacătele.

— Am spus doar că ar fi făcut mai bine dacă folosea buruiana Lunaria.

— E un punct de vedere, șopti Radamante, mișcat și el.

Teologul, Minos, revenindu-și în fire, îl cercetă din nou pe Ursus. Avusese vreme să se uite prin caietul de note.

— Ai clasat orpimentul³⁴ printre produsele arsenice, și ai spus că un om s-ar putea otrăvi cu orpiment. Biblia neagă lucrul acesta.

— Biblia îl neagă, oftă Ursus, dar arsenicul îl afirmă.

Personajul numit de Ursus Eakos, care era doctor în medicină și nu vorbise încă, interveni și el, cu ochii minunat închiși pe jumătate, îi sprijini pe Ursus, de la mare înălțime. El spuse:

— Răspunsul nu e rău.

Ursus îi mulțumi cu cel mai slugarnic dintre zâmbete.

Minos făcu e mutră înfricoșătoare.

— Continui, spuse el. Răspunde! Ai declarat drept neadevăr faptul că basilicul ar fi regele șerpilor, sub numele de Cocatrix.

— Preavenerabile, spuse Ursus, am vrut atât de puțin să-i dăunez basilicului, încât am zis că are, fără puțință de îndoială, cap de om.

— Fie! i-o reteză Minos, sever. Dar ai adăugat că Poerius ar fi văzut unul care avea cap de șoim. Poți să dovedești?

— Cu greu, spuse Ursus.

Aici, pierdu puțin teren.

Minos, dându-și seama de avantaj, stăruie:

— Ai spus că un jidov care se face creștin nu miroase bine.

— Dar am adăugat că un creștin care se face jidov miroase urât.

Minos privi dosarul denunțator.

— Afirmi și răspândești lucruri de necrezut. Ai spus că Elien a văzut un elefant scriind maxime.

— Nu, preavenerabile: am spus, pur și simplu, că Opiianus a văzut un hipopotam discutând o problemă filozofică.

— Ai declarat drept minciună faptul că un taler din lemn de fag se acoperă singur cu toate mâncărurile pe care le-ai dori.

— Am spus că, pentru a avea însușirea aceasta, trebuie să-ți fie dăruit de diavol.

Și în sinea lui, Ursus gândi: „Nu mai știu ce vorbesc”. Dar tulburarea lui, deși nespus de mare, nu se vedea. Ursus lupta.

— Toate astea, urmă Minos, implică o anumită credință în diavol.

Ursus nu-și pierdu cumpătul.

— Preavenerabile, eu su-l nesocotesc pe diavol. Credința în diavol este fața cealaltă a credinței în Dumnezeu. Una e proba alteia. Cine nu crede puțin în diavol, nu crede mult în Dumnezeu. Cine crede în soare, trebuie să creadă în

³⁴ Sulfura de arsenic. (n.r.).

umbră. Diavolul este noaptea lui Dumnezeu. Ce e noaptea? Proba zilei.

Ursus născocea un amestec de nepătruns între filozofie și religie. Minos redeveni gânditor și se cufundă iar în tăcere.

Ursus respiră din nou.

Și atunci avu loc un atac neașteptat. Eakos, delegatul medicinei, care îl ocrotise cu trufie pe Ursus împotriva slujbașului teologiei, se făcu deodată aliatul atacatorului. Își puse pumnul strâns pe dosarul gros și încărcat, iar Ursus primi din partea lui, în plin piept, această muștrare:

— S-a dovedit că cristalul e gheață sublimată și că diamantul e cristal sublimat; s-a adevărit că gheața devine cristal într-o mie de ani și că cristalul devine diamant într-o mie de veacuri. Dar dumneata ai negat aceste adevăruri.

— Deloc! îi răspunse Ursus, melancolic. Am spus doar că într-o mie de ani gheața are vreme să se topească și că o mie de veacuri sunt anevoie de numărat.

Cercetarea continua, întrebările și răspunsurile se încrucișau ca niște spade.

— Ai negat că plantele pot vorbi.

— Deloc. Am spus doar că pentru asta trebuie ca ele să se afle sub o spânzurătoare.

— Mărturisești că madragora țipă?

— Nu, dar ea cântă.

— Ai negat că al patrulea deget de la mâna stângă are însușiri întăritoare.

— Am spus doar că strănutul spre stânga e semn rău.

— Ai vorbit cu îndrăzneală și ocară despre pasărea phoenix.

— Preaînvățate jude, am zis doar că atunci când a scris despre creierul ei că ar fi o bucățică gingașă, dar care pricinuiște dureri de cap, Plutarh spusese cam mult, dat fiind că pasărea phoenix n-a existat niciodată.

— Dezgustătoare cuvinte! Cinnamalca, pasărea care-și face cuib din bețe de scorțișoară, rhintacea pe care Parysatis o folosea la otrăvirile lui, și manucodiata care este pasărea paradisului, și semenda, al cărei cioc are trei tuburi, au fost din greșeală socotite drept pasărea phoenix; dar pasărea phoenix există.

— N-am nimic împotriva.

— Ești un guguman!

— Nici nu doresc altceva.

— Ai mărturisit că socul vindecă anghina, dar ai adăugat că asta nu s-ar datora faptului că la rădăcina lui există o umflătură minunată.

— Am spus că e așa, fiindcă Iuda s-a spânzurat de un soc.

— Punct de vedere care poate fi admis, bombăni teologul Minos, mulțumit că poate să-i întoarcă înțepătura medicului Eakos.

Eakos se înverșună:

— Vagabondule, rătăcești cu mintea, pe cât rătăcești cu umbletul. Ai imbolduri suspecte și uimitoare. Dai târcoale vrăjitoriei. Ești în legătură cu animale necunoscute. Le vorbești oamenilor despre lucruri care nu există decât

pentru tine și care sunt cu totul necunoscute, ca, de pildă, hoemorrhous.

— Hoemorrhous e viperă, văzută de Tremellius.

Riposta aceasta produse o oarecare zăpăceală în știința furioasă a doctorului Eakos.

Ursus adăugă:

— Hoemorrhous e la fel de reală ca și hiena frumos mirositoare, ca și mamiferul numit eivetă, pe care l-a descris Castellus.

Eakos deveni feroce:

— Practici medicina?

— Învăț medicina, oftă Ursus, sfios.

— Pe ființe vii?

— Mai degrabă decât pe morți, făcu Ursus.

Ursus vorbea cu atâta blândețe, încât doctorul Eakos simți nevoia să-l insulte.

— Ce tot gângurești acolo? îl repezi el.

Ursus încremeni și se mulțumi să răspundă:

— Gânguritul e pentru cei tineri și geamătul pentru bătrâni. Vai! eu gem.

Eakos replică:

— Ia seama: dacă un bolnav e îngrijit de tine, și moare, ai să fii osândit la moarte.

Ursus îndrăzni să întrebe:

— Și dacă se vindecă?

— În cazul acesta, răspunse doctorul, îmblânzindu-și glasul, vei fi osândit la moarte.

— E cam același lucru, făcu Ursus.

Doctorul continuă:

— Dacă e moarte, se pedepsește neghiobia. Dacă e vindecare, se pedepsește obraznicia. Spânzurătoarea în ambele cazuri.

— Amănuntul acesta nu-l știam, șopti Ursus. Vă mulțumesc că mi l-ați spus. Nu poți să cunoști toate minunățiile legislației.

— Ia seama, păzește-te!

— Cu sfințenie! spuse Ursus.

— Noi știm ce faci.

„Eu – gândi Ursus – nu prea știu totdeauna”.

— Am putea să te trimitem la temniță.

— O și întrezăresc, înălțimile voastre.

— Nu poți să-ți negi abaterile și nelegiuirile...

— Filozofia mea cere iertare.

— Ți se pun la socoteală multe îndrăzneli.

— Se greșește nespus de mult.

— Se zice că lecuiești bolnavi.

— Sunt victima bârfelilor.

Tripla pereche de sprâncene ațintite îngrozitor asupra lui Ursus se încruntară. Cele trei savante fețe se apropiară una de alta și sușotiră. Mârâitul intim și competent al trinității dură câteva minute, în care timp Ursus simți toate sudorile și toate ascuțișurile spaimei. În sfârșit, Minos se întoarse spre el și-i spuse cu un aer furios:

— Cară-te!

Lui Ursus i se păru că ar fi Ionas ieșind din pânțele balenei.

Minos continuă:

— Ți se dă drumul.

Ploconindu-se, Ursus salută doctorii, busturile, masa și pereții și se îndreptă de-a-ndăratelea spre ușă, dispărând aproape ca o umbră care se împrăștie.

Străbătu sala agale, ca un nevinovat, și ulița grăbit, ca un vinovat.

Tot alergând, bombănea:

— Am scăpat ușor. Eu sunt savant sălbatic, iar ei savanți domestici. Doctorii îi hărțuiesc pe învățați. Falsa știință e spurcăciunea celei adevărate; și e folosită la nimicirea filozofilor. Filozofii, producându-i pe sofști, își produc propria lor pieire...

Reîntors la Green-box, Ursus îi povesti lui jupân Nicless că a zăbovit ținându-se după o femeie frumoasă, și nu suflă o vorbă despre cele întâmplate.

Doar seara îi șopti încet de tot lui Homo:

— Află următoarele: am învins cele trei capete ale Cerberului.

VII. PENTRU CARE MOTIVE O MONEDĂ DE AUR SE POATE ÎNHĂITA CU NIȘTE BANI MĂRUNȚI?

Inn Tadcaster era din ce în ce mai mult lăcașul râsului și al veseliei. Seara, în sala scundă, cu toate geamurile luminate, nu exista nicio masă goală. Se cânta, se striga. Lumina de la Inn Tadcaster umplea bălciul. Crâșma părea o clădire de foc și de vuiet.

În curte, adică în teatru, și mai multă lume.

Tot publicul de mahala pe care îl putuse da Southwarkul se îmbulzea în asemenea măsură la spectacolele *Stihiei învinse* încât, odată cortina ridicată, era cu neputință să mai găsești un loc. Ferestrele gemeau de spectatori. Balconul era înșesat. Nu se mai vedea o palmă da loc din lespezile curții, năpădite de public.

Doar loja pentru nobileme rămânea goală.

Din pricina asta, în locul acela, care se afla în centrul balconului, se forma un gol negru. Nimeni! Pretutindeni mulțime, doar acolo nu.

Într-o seară, se ivi totuși cineva.

Era într-o sâmbătă, zi când englezii se grăbesc să se distreze, înaintea plictiselii de duminică, Sala era arhiplină.

Am spus *sala*. Și Shakespeare a avut multă vreme, drept teatru, ograda unui han, căreia îi spunea sală. *Hall*.

În clipa când perdeaua care ținea loc de cortină se dădu la o parte pentru prologul *Stihiei învinse*, Ursus, Homo și Gwynplaine se aflau pe scenă. Ca de obicei, Ursus aruncă o privire spre public și tresări.

„Loja pentru nobilime” era ocupată.

O femeie, singură, în mijlocul lojii, stătea pe fotoliul îmbrăcat în catifea de Utrecht.

Era singură, dar părea că umple loja.

Unele ființe parcă iriază lumina. Femeia aceasta, ca și Dea, își avea lumina ei, deși de altă natură. Dea era palidă, necunoscuta era rumenă. Dea era amurgul, ea, zorile. Dea era frumoasă, ea, superbă. Dea era nevinovăția, candoarea, culoarea albă; ea era purpura și se simțea că n-o sperie roșeața. Strălucirea ei depășea loja și ea stătea în centru, neclintită, în nu știu ce deplinătate de idol.

În mijlocul nefericitei gloate, ea avea minunata lucire a rubinului și împrăstia asupra celor din preajmă atâta lumină, încât îi îneca în umbră, iar chipurile lor întunecate erau eclipsate de prezența ei. Splendoarea ei anihila totul.

Toți ochii o priveau.

Tom-Jim-Jack se afla în mulțime. Și el, ca și ceilalți, se pierdea în lumina ființei acesteia strălucitoare.

Necunoscuta, atrăgând mai întâi atenția publicului, concură spectacolul, stricând astfel primele efecte ale *Stihiei învinse*.

Oricât ar fi părut ea de coborâtă din vis, pentru cei din preajmă era reală. Era cu adevărat femeie. Poate chiar prea femeie. Înaltă și voinică, se arăta cu măreție cât mai goală posibil. Încărcată de mătăsurii fine și de giuvaeruri, avea sprâncenele înnegrite cu tuș chinezesc, iar brațele, coatele, umerii, bărbia, nările, pleoapele, vârful urechilor, podul palmelor și vârful degetelor îi erau ușor fardate cu o bănuială de suliman roșu și ațățător. Și peste toate astea, o neînduplecată voință de a fi frumoasă. Și era, într-adevăr, de o frumusețe cumplită. Era panteră, putând să fie pisică și mângâiată. Avea un ochi albastru și unul negru.

Gwynplaine, ca și Ursus, o privea.

Stihia învinsă era mai mult un vis decât o piesă. Gwynplaine și Ursus se obișnuiseră să fie priviți de public ca niște viziuni. De data aceasta, efectul viziunii se reîntorcea asupra lor; sala uluia scena, și le venise rândul să fie ei înșiși zguduți.

Necunoscuta îi privea și ei o priveau.

De la distanță și în ceața luminoasă a teatrului, amănuntele se ștergeau și ea li se părea ca o nălucire. Era o femeie, fără îndoială, dar oare nu era și o himeră? Pătrunderea aceasta a luminii în bezna lor îi uluia. Părea ivirea unei planete necunoscute, venită din lumea fericirilor. Lumina iradiată îi amplifică prezența.

Necunoscuta avea pe ea sclipiri nocturne, ca o cale lactee. Giuvaerurile ei păreau stele. Agrafa de diamante era poate o pleiadă. Forma splendidă a sânilor ei părea ireală. Privind ființa aceasta astrală, simțeai apropierea de-o clipă, apropierea glacială a meleagurilor fericirii depline. Parcă străfundurile unui paradis ar fi plecat peste sărmana Green-box și peste nefericitul ei public față aceasta de o neînduplecată seninătate. Înălțimea îngăduia celor de jos s-o privească.

Ursus, Gwynplaine, Vinos, Fibi, mulțimea, toți se simțeau cutremurați de strălucirea aceasta, în afară de Dea, neștiutoare în noaptea ei.

Înapoia necunoscutei, în penumbră, se zărea pajul, *el mozo*, un omuleț, alb și draguț, cu aere de seriozitate. Și cu toate că pajul se afla acolo, necunoscuta părea tot singură în lojă.

Cu toată vâlvă stârnită de apariția necunoscutei, deznodământul *Stihiei învinse* fu și mai puternic încă. Efectul fu, ca întotdeauna, irezistibil. Poate chiar că în sală, din pricina strălucitoare a spectatoare, căci uneori spectatorul se adaugă spectacolului, exista un surplus de surescitare. Oricum, râsul molipsitor la vederea lui Gwynplaine triumfă mai mult ca oricând. Mulțimea se zvârcoli, prinsă parcă de-o epilepsie a râsului, din care se desprindea hohotul sonor și magistral al lui Tom-Jim-Jack.

Numai necunoscuta, care privea spectacolul cu neclintirea unei statui și cu ochi de fantomă, nu râse.

După reprezentație, după coborârea cortinei, când cei din Green-box simțiră iar suflul intimității care îi unea, Ursus deschise și răsturnă pe masă banii încasați. Și în maldărul de mărunțiș, luci deodată o monedă spaniolă, de aur.

— Ea! spuse Ursus.

Moneda aceasta de aur, în mijlocul mărunțișului neînsemnat, făcea aceeași impresie pe care o făcuse necunoscuta în mijlocul gloatei.

— Și-a plătit locul cu o monedă de aur! făcu Ursus, entuziasmat.

În clipa aceea, hangiul intră în Green-box, își trecu brațul prin fereastra de dinapoi, deschise în zidul, de care se sprijinea baraca, un ochi de geam care dădea spre stradă și care, aflându-se la înălțimea ferestrei, îngăduia să privești în piață, apoi, tăcut, îi făcu semn lui Ursus să privească afară. O caretă cu bidivii minunați, străjuită de lachei în veșminte bogate și cu torțe aprinse în mâini, se depărta în galop.

Ursus luă între degetul arătător și degetul mare, cu mult respect, moneda de aur și, arătând-o lui jupân Nicless, spuse:

— E o zeiță.

Apoi privi din nou caretă gata să iasă din piață și deasupra căreia torțele aprinse ale lacheilor păreau o coroană de aur cu opt colțuri.

— E mai mult decât o zeiță, adăugă el. E o ducasă.

Caretă dispăru. Huruital roților se stinse.

Ursus rămase câteva clipe ca în extaz, ținând între degete moneda de aur ca pe

cine știe ce odor sfânt.

Apoi o puse pe masă și, privind-o mereu, începu să discute cu hangiuul despre „doamna”. Era o ducesă. Da. I se știe rangul. Dar numele? Nu i-l cunoștea nimeni. Jupân Nicless văzuse de aproape careta cu blazonul, și lacheii plini de fireturi. Vizitiul avea o perucă de-ai fi zis că e lord cancelar. Jupân Nicless o privise de aproape și pe „doamna”. Atâta bogăție înfrumusețează. Pielea pare mai albă, privirea mai mândră, mersul mai măreț, grația mai izbitoare. Nimic nu egalează eleganța nerușinată a mâinilor ăstora care nu muncesc. Jupân Nicless descria strălucirea maiestuoasă a pielii ei albe cu vinișoare albastre, a gâtului ei, a umerilor, a brațelor, a fardului împrăștiat pretutindeni, a cerceilor cu perle, a coafurii pudrate cu aur, a nenumăratelor giuvaeruri, a rubinelor și diamantelor ei.

— Mai puțin strălucitoare decât ochii, șopti Ursus.

Gwynplaine tăcea.

Dea asculta.

— Și știți ce-i mai de mirare? spuse hangiuul.

— Ce? întrebă Ursus.

— Că am văzut-o urcându-se în caretă.

— Ei și?

— Păi nu s-a urcat singură...

— Se poate...

— S-a mai urcat cineva cu ea.

— Cine?

— Ghiciți!

— Regele? spuse Ursus.

— Mai întâi, făcu jupân Nicless, până una alta nu există rege. Nu ne cârmuiește un rege. Ghiciți cine a urcat în careta ducesei.

— Jupiter, spuse Ursus.

Hangiuul răspunse:

— Tom-Jim-Jack.

Gwynplaine, care nu scosese o vorbă, se miră:

— Tom-Jim-Jack?!

O clipa tăcură toți, uimiți. Și în tăcere, o auziră pe Dea șoptind:

— Oare n-ar putea fi împiedicată femeia aceasta să mai vină aici?

VIII. SEMNE DE OTRĂVIRE

„Apariția” nu se mai ivi.

Ea nu se mai ivi în sală, dar se ivi în mintea lui Gwynplaine.

Gwynplaine fu, într-o oarecare măsură, tulburat.

Se părea că pentru prima oară în viața lui văzuse o femeie.

Și, de îndată, îl cuprinse rătăcirea aceea a visării nefirești. E bine să iei seama la visarea care pune stăpânire pe tine. Ea cuprinde misterul și nespusa finețe a unei miresme. Pentru gândire, ea e ce e parfumul pentru chiparoasă. Și e, uneori, întărirea peste măsură a unui gând veninos. Te poți otrăvi cu visările, așa cum te poți otrăvi cu anumite flori. Sinucidere îmbătătoare, minunată și sinistă.

A gândi cum nu trebuie înseamnă sinucidere pentru suflet. Acolo e otrăvirea. Visarea atrage, ademenește, momeste, înlănțuie, apoi te face complicele ei. Se poate spune despre visare ceea ce se spune despre joc: începi ca înșelat și sfârșești ca înșelător.

Gwynplaine visă. El nu văzuse niciodată femeia. Îi întrezărise umbra în toate femeile din mulțime și-i văzuse sufletul în Dea. Acum o vedea în realitate.

O piele caldă și vie, sub care simți curgând un sânge pătimas; forme având tăria marmurei și unduirea valului; o față trufașă și rece, amestecând refuzul cu atracția; părul colorat ca vâltoarea focului, un început de goliciune trădând dorința disprețuitoare de a fi posedată de la distanță de gloată; o făgăduință pentru simțuri și o amenințare pentru suflet; dubla neliniștire, pe de o parte dorință, pe de alta teamă. Asta văzuse Gwynplaine. Văzuse o femeie. Văzuse mai mult și mai puțin decât o femeie. Văzuse o femelă. Începuse să întrevadă taina aceasta, sexul. Și unde? La o distanță nesfârșită, acolo unde el nu putea să ajungă.

O ducasă. Mai mult decât o zeiță, spusese Ursus. Ce povârniș! Până și visul însuși ar da înapoi în fața unui asemenea urcuș. Avea să facă nebunia de-a se gândi la necunoscută? Gwynplaine se frământa. Își amintea tot ce-i spusese Ursus de înaltele existențe, aproape regești. Aiurelile filozofului, care i se păruseră fără niciun rost, deveneau pentru el puncte de reazem ale gândirii. Descrierile și enumerările lui Ursus, inventarele lui lirice, osanalele lui despre castele, parcuri, fântâni țâșnitoare și alei de coloane, cele povestite despre bogăție și putere prindeau viață, iar în mintea lui Gwynplaine ca niște realități pierdute în nori. Că un om poate fi lord, i se părea o închipuire. Și totuși, așa era. De necrezut! Existau lorzi! Oare or fi ca noi, din carne și oase? Puțin probabil. Gwynplaine se simțea în străfundul întunericului, împrejmuit de ziduri, și întrezărea la o nemărginită distanță, deasupra capului, ca prin gura unei fântâni în al cărui fund s-ar fi aflat, orbitorul amestec de cer, chipuri și raze care este Olimpul. În mijlocul acestei splendori, strălucea ducesa.

Pentru femeia asta, Gwynplaine simțea o nedeslușită și ciudată nevoie, amestecată cu simțământul imposibilului.

Dar niciunul din gândurile lui nu prindea formă precisă. Avea în el o ceață care își schimba în fiecare clipă forma și plutea. O adâncă întunecare, totuși.

Altminteri, ideea că ar fi putut cât de cât să se apropie de ducasă nu-i trecu nicio clipă prin minte. Nu încercă, nici măcar în vis, să se înalțe spre ea. Din fericire.

Și apoi avea să mai revină vreodată femeia asta? Pesemne că nu. Iar nebunia

nu merge până la a te înflăcăra pentru o licărire care trece în zare. Să-i faci ochi dulci unei stele, mai merge, la nevoie, căci o revezi, ea reapare, e fixă. Dar poți să te îndrăgostești de-un fulger?

În Gwynplaine visele se perindau unul după altul. Idolul din fundul lojii, maiestuos și ademenitor, se ivea luminos și vag în neclaritatea ideilor lui, apoi pierrea. Gwynplaine se gândea la necunoscută, apoi nu se mai gândea la ea, se ocupa de altceva, se reîntorcea iar la ea. Simțea un fel de legănare, nimic mai mult.

Și legănarea asta îl împiedică să doarmă multe nopți. Insomnia e aproape la fel de plină de vise ca și somnul.

Întunecata noastră imensitate lăuntrică e de așa natură, încât ceea ce se petrecea în Gwynplaine abia dacă atingea, în mintea lui, imaginea Deei. Dea îi sălășuia în suflet, ca un lucru sfințit. Nimic n-o putea clinti.

Două instincte, unul ideal, altul trupesc, se luptau în Gwynplaine. Există asemenea lupte, între îngerul alb și îngerul negru, pe marginea prăpastiei.

Și, până la urmă, îngerul negru fu prăvălit în adâncuri.

Într-o bună zi, pe neașteptate, Gwynplaine nu se mai gândi la necunoscută.

De altfel, după cum am spus, „ducesa” nu mai revenise.

Lui Ursus lucrul acesta i se părea firesc. „Doamna cu moneda de aur” nu-i un om obișnuit. Ea intră, plătește și dispare. Ar fi prea frumos să se mai reîntoarcă.

Cât despre Dea, ea nici nu mai pomeni măcar despre femeia care trecuse. Auzea și știa pesemne ce se petrece, din oftaturile lui Ursus și, pe ici, pe colo, din câteva cuvinte semnificative: *monede de aur nu pică în fiecare zi!*

S-ar fi putut oare spune că plutise o umbră între Gwynplaine și Dea? Dea n-o știa; și nici Gwynplaine. Nu. Nimic nu se întâmplase. Ducea însăși pierise în zarea depărtată, ca o nălucire. O clipă de visare, pentru Gwynplaine, trezit acum – atât fusese totul. Un val de visare, ca și un val de negură, nu lasă urme, iar după trecerea norului dragostea strălucește la fel de tare în inimi cât strălucește soarele pe cer.

IX. ABYSSUS ABYSSUM VOCAT³⁵

Mai dispăru cineva: Tom-Jim-Jack. Pe neașteptate, el încetă să mai vină la Inn Tadcaster.

Persoanele a căror situație le îngăduie să vadă ambele laturi ale vieții elegante a marilor seniori londonezi auură prilejul să-și noteze poate că în aceeași epocă Gazeta Săptămânală anunța „plecarea lordului David Dirry-Moir, la porunca majestății sale, ca să reia, în escadra albă navigând pe coastele Olandei, comanda

³⁵ Abisul cheamă alesul (în limba latină în text). (n.r.).

fregatei sale”.

Ursus observă că Tom-Jim-Jack nu mai venea și căzu pe gânduri. Tom-Jim-Jack nu mai reapăruse din ziua când plecase în aceeași caretă cu „ducesa”. Nici vorbă, era o enigmă acest Tom-Jim-Jack, căruia nu-i rezistau nici ducesele! Ce studiu interesant de făcut! Câte întrebări de pus! Câte cuvinte de spus! Iată de ce Ursus nu mai scoase o vorbă.

Ursus, care trecuse prin multe, știa unde te poate duce o curiozitate prea îndrăzneată. Curiozitatea trebuie să fie totdeauna pe măsura curiosului. Dacă ascuți, îți primejduiești urechea; dacă pândești, îți primejduiești ochii. Prevederea cere să nu auzi și să nu vezi nimic. Tom-Jim-Jack se urcase într-o caretă princiară. Hangiul fusese martorul înălțării acesteia. Marinarul așezat lângă o lady i se părea lui Ursus un fel de minune care îl făcea să fie prevăzător. Toanele vieții celor de sus trebuie să fie sfinte pentru cei de jos. Toate târâtorele astea, cărora li se spune săraci, n-au decât să se pitească în văgăunele lor dacă observă ceva neobișnuit. Să taci mâlc e o forță. Închide-ți ochii, dacă n-ai fericirea să fii orb; astupă-ți urechile dacă n-ai norocul să fii surd; înțepenește-ți limba, dacă ai nenorocirea de a nu fi mut. Cei mari sunt ce vor. Cei mici sunt ce pot... Nepăsarea e o deșteptăciune. Să nu te miști e sănătos. Dacă faci pe mortul n-ai să fii ucis. Așa cere înțelepciunea insectei. Și Ursus, după ea își mâna faptele.

Hangiul, mirat și el, îl întrebă într-o bună zi:

— Știi că Tom-Jim-Jack nu se mai vede?

— Ia te uită! făcu Ursus. Eu nici nu observasem măcar...

Jupân Nicless șopti ceva, fără doar și poate despre amestecul nepotrivit al caretei ducale cu Tom-Jim-Jack, o observație probabil necuviincioasă și primejdioasă, pe care Ursus avu grijă să n-o asculte.

Și totuși, Ursus era prea artist ca să nu-l regrete pe Tom-Jim-Jack. Se simțea oarecum dezamăgit. Dar nu-și mărturisi gândul decât față de Homo, singurul căruia i se putea destăinui fără grijă că va fi trădat. Îi șopti la ureche:

— De când Tom-Jim-Jack nu mai vine, simt un gol, ca om, și o răceală în suflet, ca poet.

Destăinuirea aceasta față de inima unui prieten îl ușura pe Ursus.

Dar rămase mut față de Gwynplaine, care, la rândul lui, nu pomeni o vorbă despre Tom-Jim-Jack.

De fapt, puțin îi păsa de Tom-Jim-Jack lui Gwynplaine, care nu se mai gândea decât la Dea.

Dea nici nu bănuia măcar ușoara frământare trecută. În același timp, nu se mai auzea vorbindu-se despre intrigile și plângerile împotriva Omului care Râde. Ura părea că se dăduse bătută. Totul se potolise în Green-box și în preajma ei. Fericirea lui Gwynplaine și a Deei era, pentru moment, cu desăvârșire senină.

Mulțimea continua să se îmbulzească la reprezentațiile *Stihiei învinse*. Succesul Omului care Râde părea nesecat. Dădeau năvală toți să-l vadă, nu numai

cei din Southwark, ci, într-o oarecare măsură, și cei din Londra. Publicul începea să se amestece: după părerea lui jupân Nicless, cunoscător al sărăcimii, nu mai erau doar marinari și birjari, ci și gentilomi și baroneți deghizați în oameni de rând. Triumful lui Gwynplaine pătrunsese, fără doar și poate, în marele public. Și faptul era real. La Londra nu se vorbea decât despre Omul care Râde.

Cei din Green-box habar n-aveau de toate astea. Ei se mulțumeau să fie fericiți...

Într-o seară, Gwynplaine, având în suflet prisosul acela de fericire care, asemenea beției de parfumuri, pricinuieste un fel de plăcută neliniște, se plimba, așa cum făcea de obicei după terminarea spectacolului, pe pajiște, la câteva sute de pași de Green-box. Noaptea era neagră și străvezie: o luminau stelele. Bâlciiul părea pustiu și numai somnul și uitarea sălășluiau în barăcile risipite prin Tarrinzeau-field.

O singură lumină mai licărea: lumina felinarului de la Inn Tadcaster, prin ușa întredeschisă care aștepta reîntoarcerea lui Gwynplaine.

Bătuse miezul nopții la cele cinci biserici din Southwark, cu pauzele și deosebirile de glas ale fiecărui clopot.

Gwynplaine se gândea la Dea. La ce alta s-ar fi putut gândi? Dar acum el se gândea la Dea cum se gândește un bărbat la o femeie. Și se muștra pentru asta. Tăcutul imbold al soțului începea să-l frământa.

Totuși în visele lui Gwynplaine Dea fusese până atunci mai presus de gândurile trupești. Și acum, rătăcit, el încerca în gând s-o coboare, trăgând de firul care leagă de pământ orice fată. Niciuna din păsările astea nu scapă. Și Dea, ca oricare alta, nu era în afara legii, iar Gwynplaine, nemărturisindu-și decât pe jumătate, simțea o vagă dorință ca și ea să se supună legii.

Și-o închipuia pe Dea fiindă omenească. O vedea într-un fel nemaipomenit pe Dea, cu capul pe pernă. Îi era rușine de nelegiuirea nălucirii lui. I se părea că încearcă o profanare. Și se împotriva, pe cât putea, obsesiei. O alunga, apoi revenea la ea. Pentru el, Dea se afla într-un nor. Și, fremătând, dădea la o parte norul cum ar fi ridicat o cămașă. Era în aprilie...

Ceva în Gwynplaine o striga pe Dea, pe Dea fata, pe Dea jumătate a unui bărbat, pe Dea carne și flacăra, pe Dea cu sânii goi. Aproape că o alunga pe Dea-înger. Iubirea lui Gwynplaine pentru Dea devenea nupțială. Lui Gwynplaine îi trebuia femeia aceasta. Îi trebuia o femeie. Și, din fericire, pentru el nu exista altă femeie decât Dea. Singura pe care o dorea. Singura care l-ar fi putut dori...

Oricine l-ar fi văzut mergând, ar fi zis: „Ia te uită! Un bețiv!” Aproape că se clătina sub apăsarea inimii, a primăverii și a nopții.

Singurătatea din preajmă era atât de netulburată, încât uneori Gwynplaine vorbea cu glas tare.

Se plimba cu pași rari, cu capul plecat, cu mâinile la spate, cu palmele una într-alta, cu degetele întinse.

Deodată simți ceva ca o alunecare în deschizătura înțepenită a degetelor și se întoarse brusc. Avea în mână o hârtie și în față un om.

Omul se apropiase tiptil, ca o pisică, și-i vârâse hârtia aceasta între degete.

Hârtia era o scrisoare.

Omul, luminat îndeajuns de licărirea stelelor, era mărunț, bucălat, tânăr, grav și înveșmântat într-o livrea roșie. Stătea neclintit în fața lui Gwynplaine, părând parcă ieșit dintr-un vis.

Gwynplaine îl recunoscuse pe pajul ducesei.

Și, înainte de-a apuca să scoată o vorbă, auzi glasul pițigăiat de copil și de femeie totodată al pajului, care îi spuse:

— Să fiți mâine seară, la ora asta, la intrarea podului Londrei. Eu mă voi afla acolo și am să vă conduc.

— Unde? întrebă Gwynplaine.

— Unde sunteți așteptat.

Gwynplaine privi scrisoarea pe care o ținea, fără să-și dea seama, în mână. Când ridică ochii, pajul dispăruse. Undeva, pe câmp, departe, i se mai zărea trupul, ca o umbră, din ce în ce mai ștersă. Apoi pajul coti după colț și Gwynplaine rămase iar singur.

Atunci își apropie scrisoarea de ochi, ca și cum ar fi vrut s-o citească și își dădu seama că îi e cu neputință, din două motive: mai întâi, pentru că n-o desfăcuse; în al doilea rând, pentru că era întuneric.

Trebuiă mai multe minute până să-și aducă aminte de felinarul de la han. Făcu câțiva pași într-acolo, ca și cum n-ar fi știut încotro se îndreaptă, ca un somnambul căruia o fantomă i-ar fi adus o scrisoare.

În sfârșit, se hotărî și, ajungând mai mult în goană lângă *inn* se așeză în bătaia razei de lumină care trecea prin ușa întredeschisă și mai privi o dată, la lumina aceasta, scrisoarea închisă. Pe sigiliu nu se vedea niciun semn. Plicul purta drept adresă cuvintele: *Lui Gwynplaine*.

El rupse pecetea, desfăcu plicul, despăturii scrisoarea, o puse în lumină și iată ce citi:

„Tu ești hidos, eu sunt frumoasă. Tu ești saltimbanc, eu sunt ducesă. Eu sunt cea dintâi, tu ești cel de pe urmă. Te vreau! Te iubesc! Vino!”

CARTEA A PATRA

BECIUL JUSTIȚIEI

I. ISPITIREA SFÂNTULUI GWYNPLAINE

Gwynplaine citi și reciti scrisoarea. Existau în ea, fără urmă de îndoială, cuvintele: „te iubesc”.

Și-l cuprinse spaima. Mai întâi se crezu nebun. Era nebun. Sigur. Ceea ce văzuse nu exista. Umbrele nopții își bătuseră joc de el, nefericitul. Prichindelul înveșmântat în roșu fusese o licărire amăgitoare. Uneori, noaptea, nimicul adunat într-o flacăra vine să-și rădă de tine. După ce răsese, năluca dispăruse lăsându-i în urma ei pe Gwynplaine nebun. Întunericul face asemenea pozne.

A doua spaimă îl cuprinse când își dădu seama că e în toate mințile. O nălucire? De unde! N-avea oare o scrisoare în mână? Nu vedea oare un plic, o pecete, hârtia, scrisul? Nu știa cine i le-a trimis? Fusese luată pana și cerneala, și i se scrisese. Fusese aprinsă o lumânare, și i se pecetluise scrisoarea cu ceară. Și numele lui se afla pe plic. *Lui Gwynplaine*. Hârtia mirosea frumos. Totul e limpede. Pe prichindel, Gwynplaine îl cunoaște. E un paj. Licărirea vine de la livreaa lui roșie. Pajul ăsta i-a dat întâlnire lui Gwynplaine, pentru mâine la aceeași oră, la intrarea podului Londrei. Oare și podul Londrei e tot o iluzie? Nu, nu. Toate sunt adevărate. Nu-i pic de nebulă în ele. Totul e real. Gwynplaine e pe de-a-ntregul lucid. Ceea ce i se întâmplă nu-i o nălucire care i s-a risipit de îndată deasupra capului, s-a împrăștiat și a pierit, ci un lucru real. Nu, Gwynplaine nu e nebun. Gwynplaine nu visează. Și recitea scrisoarea.

Da, așa e. Dar atunci? Atunci e nemaipomenit! există o femeie care îl dorește. O femeie îl dorește! Și nimeni nu mai are dreptul să rostească vreodată cuvintele: „de necrezut”. O femeie îl dorește. O femeie care i-a văzut fața. O femeie care nu e oarbă. Și cine e femeia aceasta? O slută? Nu. O frumusețe. O țigancă? Nu. O ducesă.

Ce se ascundea aici, și ce voiau să însemne toate astea? Primejdie, dar și triumf! Poți să nu-ți pierzi capul și să nu dai buzna în întâmpinarea lui?

Cum! Ea, amăgirea, apariția, lady, spectroarea din loja de basm, ea, care strălucea în întuneric! Căci ea era. Numai ea!

Pălpăirile focului abia atârnat țâșneau în el din toate părțile. Era ciudata necunoscută! Aceeași care îl tulburase atât! Și din nou gândurile furtunoase de mai ieri, gândurile despre ea reînviau, reînsuflețite parcă de focul acesta mocnit.

Uitarea nu-i decât un hrisov a cărei scriere pare că s-a șters. Și-i de ajuns o întâmplare neînsemnată ca toate ștersăturile să revină pe spațiile albe ale memoriei mirate. Gwynplaine credea că alungase din minte chipul ducesei și o regăsea; ea era întipărită acolo, își făcuse scorburi în creierul lui inconștient, vinovat de a fi visat. Fără voia lui, mușcătura visării pătrunsese prea adânc. Acum răul se înfăptuise într-o oarecare măsură. Și toată visarea, de neînălțurat poate de-acum înainte, îl lua iar, năvalnică, în primire.

Era dorit. Prințesa cobora de pe tronul ei, idolul se cobora de pe altar, statuia își părăsea pedestalul, fantoma se desprindea din nori. Din adâncurile imposibilului venea întruchiparea visului. Zeitatea aceasta a înălțimilor se pleca asupra lui Gwynplaine. Carul, împletit de razele aurorei, carul tras de turturele și de balauri, ea îl oprea deasupra lui Gwynplaine. Și îi spunea lui Gwynplaine: „Vino!” Gwynplaine avea înfricoșătoarea glorie de a fi alesul din pricina căruia se cobora bolta cerească. Femeia aceasta, dacă poate fi numită femeie o formă astrală și suverană, femeia aceasta i se oferea, i se dăruia, i se dădea cu totul. Olimpul se prostitua. În fața cui? A lui Gwynplaine. Brațe de curtezană se deschideau într-un nimb de raze ca să-l strângă la pieptul unei zeițe. Fără nicio pată rușinoasă. Asemenea măreții nu murdăresc. Lumina îi spală pe zei. Iar zeița care venea la el știa ce face. Cunoștea slutenia întruchipată în Gwynplaine. Văzuse masca îngrozitoare care îi ținea loc de obraz. Și masca n-o făcea să dea înapoi. Gwynplaine, deși hidos, era iubit.

Ceea ce depășea orice închipuire era faptul că ea îl iubea tocmai din pricina sluteniei lui. Departe de-a o alunga, slutenia lui o atrăgea. Gwynplaine era mai mult decât iubit, era dorit. Era mai mult decât acceptat, era ales. El, ales!

Acolo unde ea trăia, în lumea regească a strălucirii iresponsabile și a puterii depline de-a hotărî singură, se aflau prinți, și ea ar fi putut să aleagă un prinț; se aflau lorzi, și ea ar fi putut să aleagă un lord; se aflau bărbați chipeși, fermecători, superbi, și ea ar fi putut să-l ia pe Adonis. În mijlocul meteorilor și a trăsnetelor, putea să-și aleagă arhanghelul cu șase aripi și ea alegea viermele târându-se în nămol. De o parte altețele și seniorii, toată mărirea, belșugul, gloria; de altă parte, un saltimbanc. Și saltimbancul îi întrecuse! Ce cumpănă avea oare în inimă femeia aceasta? Cu ce greutate își cântărea iubirea? Ea își smulgea tiara ducală de pe creștet și-o arunca pe scândurile clovnului. Își smulgea de pe frunte aureola divină și o pune pe țeasta zbârlită a unui spiriduș. Un fel de răsturnare a lumilor, cu insectele mișunând spre cer și constelațiile coborând spre pământ, îl înghițea pe Gwynplaine, pierdut sub prăbușirea luminii, și-i zămislea un nimb în mocirlă. O atotputernică, răzvrătită împotriva frumuseții și a splendorii, se dăruia unui blestemat al nopții, îi prefera pe Gwynplaine lui Antinous, se pârpălea de curiozitate în fața beznelor și cobora în ele; iar din abdicarea aceasta a zeiței ieșea, încununată și miraculoasă, măreția nenorocitului.

„Ești hidos. Te iubesc”. Cuvintele acestea îi atingeau trufia lui Gwynplaine;

acolo unde ea ascundea hidoșenia. Trufia e punctul slab al tuturor eroilor. Gwynplaine era măgulit în vanitatea lui de monstru. Era iubit, ca monstru. Și el, la fel sau poate chiar mai mult decât toți Jupiterii și Apolonii, era o excepție. Se simțea supraom și atât de monstru, încât devenise zeu. Înfricoșătoare orbire!

Ea cine era? Ce știa despre ea? Totul și nimic. Știa că e ducesă; știa că e frumoasă; știa că e bogată, că are slugi, lachei, paji și purtători de torțe în jurul caretei cu blazon. Știa că e îndrăgostită de el sau, cel puțin, că spusese așa. Altceva, nu mai știa nimic. Îi cunoștea titlul, și nu-i știa numele. Îi știa gândul, și nu-i cunoștea viața. Era măritată, văduvă, fecioară? Era liberă? Era supusă vreunor obligații? Cărei familii aparținea? Oare în jurul ei se aflau capcane, curse, primejdii? Ce înseamnă curtenia pe înaltele meleaguri trândave; că există pe aceste piscuri vâgăuni în care visează vrăjitoare fioroase având în jurul lor, de-a valma, osemintele dragostei devorate; la ce încercări de-un tragic cinism poate duce plictiseala unei femei, care se crede mai presus decât omul; Gwynplaine nici nu bănuia măcar. Îi lipsea din minte puțința înțelegerii. Era prost informat, în subsolul social în care trăia. Totuși, vedea întuneric. Își dădea seama că toată lumina asta era obscură. Înțelegea oare? Nu. Ghicea? Și mai puțin încă. Ce se afla în dosul scrisorii? O poartă cu două canaturi și, în același timp, o zăvorâre îngrijorătoare. De o parte mărturisirea. De alta, enigma.

Mărturisirea și taina, aceste două guri, una atrăgătoare, alta amenințătoare, rostesc aceleași cuvinte: „Îndrăznește!”

Niciodată perfidia sorții nu-și alesese mai bine mijloacele și nu trimisese mai la timp o ispitire. Gwynplaine, frământat de primăvară și de trezirea sevei universale, era pe cale să înfăptuiască visul trupului. Tocmai în momentul și în clipa cea mai zbuciumată a crizei acesteia, i se făcea oferirea; și se înălțau în fața privirii lui, orbitori, sânii albi ai sfînxului. Tinerețea e un povârniș. Gwynplaine se pleca, împins spre coborâș. Îl împingeau anotimpul, noaptea, femeia. Dacă n-ar exista luna april, am fi mult mai virtuoși. Fiecare tufă înflorită e un complice! Dragostea e tâlharul, iar primăvara e tăinuitorul.

Gwynplaine era răscolit. Păcatul, stăruind întru dăruire, căpăta formă. Să se ducă a doua zi, la miezul nopții, pe podul Londrei? Da! striga trupul. Nu! striga sufletul.

Și Gwynplaine se cutremura. Se întrezărea pe marginea prăpastiei. Și se arunca înapoi, tras din toate părțile de spaimă. Închidea ochii. Se căznea să-și nege sie însuși această aventură și să-și pună iar la îndoială luciditatea. Firește, așa era cel mai bine. Cel mai sănătos lucru pe care îl putea face era să se creadă nebun...

Vai, Gwynplaine își puneă întrebări! Acolo unde e clară datoria, a-ți pune întrebări înseamnă a te afla la începutul înfrângerii. În trufia lui, nu vedea decât biruința. Ca să vadă că stărnise mai mult o poftă nerușinată decât o dragoste, i-ar fi trebuit mai multă minte decât are nevinovăția. Lângă: *te iubesc*, nu întrezărea

însăpământătorul corectiv: *te vreau*. Partea bestială a zeiței îi scăpa.

Deodată, își dădu seama de un lucru: că nu se mai gândea. Visarea lui ajunsese la punctul acela întunecat în care totul dispare.

Și-și mai dădu seama că rămăsese afară. Puteau să fie orele două după miezul nopții...

Gwynplaine puse scrisoarea adusă de paj în buzunarul de la piept, dar dându-și seama că o pusese pe inimă, o scoase de acolo și o vârî, mototolită, în primul buzunăraș de sub haină, apoi se îndreptă spre han, intră înăuntru, tăcut, fără să-l trezească pe micul Govicum care îl aștepta, doborât de somn, paste o masă, cu mâinile puse căpătâi. Închise ușa, își aprinse lumânarea de la felinarul hanului, trase zăvoarele, răsuci cheia în broască, luă, fără să-și dea seama, toate măsurile de precauție ale unui om care se întoarce acasă târziu, urcă scara Green-boxei, se strecură în vechea baracă pe care o folosea încă drept odaie, îl privi pe Ursus care dormea, suflă în lumânare și nu se culcă.

Așa se scurse o oră. În sfârșit, frânt de oboseală, închipuindu-și că patul înseamnă somn, puse capul pe pernă, fără să se dezbrace, și închise ochii; dar vijelia, iureșul emoțiilor care îl frământau, nu se potoli nicio clipă. Gwynplaine suferea. Pentru prima oară în viață nu era mulțumit de sine. Durere lăuntrică, amestecată cu vanitate satisfăcută. Ce era de făcut? Veniră zorile. Îl auzi pe Ursus sculându-se. Și nu dezlipi pleoapele. Și totuși, nu găsise o clipă de liniște. Se gândea la scrisoare. Toate cuvintele ei îi reveneau, ca într-un vârtej de ceață. Gwynplaine era în prada vârtejului acestuia.

Și, când tulburarea îi ajunsese la culme, auzi o voce nespus de plăcută, care întreba:

— Dormi, Gwynplaine?

Deschise pleoapele, tresărind, și se ridică în așternut. Ușa barăcii era întredeschisă. În golul ei se ivise Dea, cu minunatul ei zâmbet pe buze și în ochi. Gwynplaine o privi înfiorat, uluit, trezit. Trezit din ce? Din somn? Nu. Din insomnie. Și în fața Deei simți, în ungherele cele mai tănuite ale ființei lui, potolirea de nedescris a furtunii și sublima pogorâre a binelui asupra răului. Minunea privirii cerești se înfăptui. Fără niciun efort, numai prin prezența ei, blânda și luminoasa oarbă împrăstia toată umbra din sufletul lui Gwynplaine, pânza de ceață se depărtă de mintea lui ca trasă de-o mână nevăzută, și Gwynplaine avu simțământul unei reintrări în seninătatea cerului. Redevenea, dintr-odată, prin harul acestui înger, bunul și marele Gwynplaine, nevinovat.

II. DE LA GLUMĂ LA ASPRIME

Ce lucru simplu e o minune. În Green-box era ora gustării de dimineață. Și Dea venise doar ca să știe de ce nu vine Gwynplaine la masă.

— Tu! strigă Gwynplaine, și nu mai avu alt orizont și altă viziune în afara cerului în care se afla Dea.

Peste câteva clipe, stăteau unul în fața celuilalt, cu Ursus între ei. Ceainicul, sub care ardea o lămpiță, se afla pe masă. Fibi și Vinos trebăluiau pe afară.

Gustarea de dimineată, ca și cina, o luau în încăperea din mijloc. Masa îngustă era așezată așa fel încât Dea stătea cu spatele spre ochiul de geam al peretelui care răspundea spre ușa Green-boxei.

Genunchii lor se atingeau. Gwynplaine îi turna ceai Deei.

Dea sufla cu gingășie în ceașcă. Deodată, ea strănută. În clipa aceea, deasupra flăcării lămpii se risipi o șuviță de fum și ceva ca un scrum de hârtie. Fumul o făcuse pe Dea să strănute.

— Ce-i asta? întrebă ea.

— Nimic, răspunse Gwynplaine.

Și începu să zâmbescă. Arse se scrisoarea ducesei.

Nimicirea scrisorii îi ușură inima și Gwynplaine își simți cinstea așa cum își simte vulturul aripile. I se părea că, odată cu fumul și odată cu hârtia, ducesa însăși devenise scrum.

Tot amestecându-și ceștile și bând unul după altul, stăteau de vorbă. Gungurit de îndrăgostiți, ciripit de vrăbii.

— Știi ceva?

— Nu.

— Gwynplaine, am visat că eram animale și că aveam aripi.

— Aripi înseamnă păsări, șopti Gwynplaine.

— Animale înseamnă îngeri, mormăi Ursus.

Vorbiră mai departe.

— Dacă n-ai exista tu, Gwynplaine...

— Ce-ar fi?

— N-ar mai exista nici Dumnezeu.

— Ceaiul e prea fierbinte. Ai să te frigi, Dea.

— Suflă tu în ceașca mea.

— Ce frumoasă ești astăzi!

— Închipuie-ți, aș vrea să-ți spun tot felul de lucruri.

— Spune-le!

— Te iubesc!

— Eu te ador!

Ursus mormăi pentru sine:

— Doamne! Iată niște oameni cinstiți.

După o clipă de tăcere, Dea spuse:

— Dacă ai ști! Seara, când jucăm piesa, când mâna mea îți atinge fruntea... O, ce cap nobil ai tu, Gwynplaine!... în clipa când îți simt șuvițele de păr sub degete, mă înfior. Mă cuprinde o bucurie cerească, și îmi spun: „În toată lumea asta de

întineric care mă înconjoară, în tot universul ăsta de singurătate, în toată prăbușirea asta de bezne în care mă aflu, în înfricoșătorul cutremur simțit în mine, și în toate, am un punct de sprijin. Iată-l! El e!” Adică tu.

— Tu mă iubești, spuse Gwynplaine. Și eu, de asemenea, nu te am decât pe tine în lume. Dea, ce vrei să faci? Dorești ceva? Ce-ți trebuie?

Dea răspunse:

— Nu știu. Sunt fericită.

— Da, vorbi Gwynplaine. Suntem fericiți...

Ursus ridică glasul, sever:

— Ah! Sunteți fericiți! Asta e o încălcare a legii. V-am prevenit. Sunteți fericiți! Atunci încercați să vă ascundeți. Ocupați cât mai puțin loc cu putință. Fericirea trebuie să se vâre în adâncul scorburilor. Faceți-vă și mai mici decât sunteți, dacă vă e cu putință. Dumnezeu măsoară mărimea fericirii după micimea fericiților. Oamenii nemulțumiți trebuie să se ascundă, ca tâlharii. Ah! Voi străluciți, ticăloși viermi luminoși ce sunteți, și, zău, o să fiți călcați în picioare, și bine o să vi se facă! Ce-s toate dezmiardările astea? Doar nu sunt guvernantă ca să privesc cum se giugiulesc îndrăgostiții! La urma urmelor, mă obosiți. Duceți-vă dracului!

Și simțind că tonul lui aspru se muia până la duioșie, Ursus își înecă emoția într-un soi de bombănit sonor.

— Tată, îi spuse Dea, ce ți-ai mai înăsprit glasul!

— Păi, fiindcă nu-mi place să fiți prea fericiți, răspunse Ursus.

Sub picioarele îndrăgostiților se auzi un mârâit. Homo îi ținea isonul lui Ursus. Bătrânul se plecă și puse mâna pe capul lupului.

— Vasăzică, nici tu nu te simți în apele tale! Mârâi. Îți zbârlești părul pe căpățâna ta de lup! Nu-ți plac giugiulelele. Să știi că ești înțelept. Dar totuna e, așa că taci! Ai vorbit, ți-ai spus părerea, acum, tăcere!

Lupul mârâi din nou.

Ursus se uită sub masă.

— Stai liniștit. Homo! Haide, nu mai stăruie, filozofule!

Dar lupul se ridică și-și arătă colții spre ușă.

— Ce ai? îl întreabă Ursus.

Și îl apucă pe Homo de pielea gâtului.

Dea, neatentă la mârâitul lupului, absorbită de gândurile ei și fericită să-i audă glasul lui Gwynplaine, tăcea. În timp ce Ursus, certându-l pe Homo, își plecase capul, Gwynplaine ridicase privirea. Se pregătea să bea din ceașca de ceai, dar nu bău: o puse pe masă, cu încetineala unui arc care se destinde. Degetele îi rămaseră deschise și el înlemni, cu privirea fixă, neîndrăznind nici să mai respire măcar.

Un om se afla în picioare, în cadrul ușii. Omul acesta, pe care silueta Dee îl acoperea, era înveșmântat în negru și purta o capă de polițai. Peruca îi venea până la sprâncene. În mână, omul ținea o vargă de fier sculptat, cu câte o coroană la

fiecare capăt. Varga era scurtă și zdravănă.

Ursus, care simțise zguduirea făcută de pasul unui nou venit și ridicase capul fără să-i dea drumul lui Homo, recunoscuse acest personaj de temut. Și se înfioră din creștet până în tălpi. Apoi îi șopti la ureche lui Gwynplaine:

— E Wapentake.

Gwynplaine își aminti. Un strigăt de uimire era cât pe-acum să-i scape. Dar se stăpâni.

Varga de fier, terminată la fiecare capăt cu câte o coroană, era iron-weapon. Iron-weapon pe care ofițerii de poliție orășenească depuneau jurământul când își luau funcția în primire.

Dincolo de omul cu perucă, în penumbră, se zărea hangiu, deznădăjduit.

Omul justiției, fără să scoată o vorbă, își întinse brațul drept pe deasupra Deei și atinse cu varga de fier umărul lui Gwynplaine, în timp ce, cu degetul mare de la mâna stângă, arăta înapoi, spre ușă. Acest dublu gest, atât de poruncitor mai ales prin tăcerea lui, voia să spună: „Urmează-mă!”

Ființa atinsă cu varga de fier n-avea niciun alt drept în afara dreptului de a se supune. Nicio împotrivire în fața poruncii făcute. Asprele osânde ale legislației engleze îl amenințau pe nesupus.

Sub țepăna atingere a legii, Gwynplaine se înfioră, apoi rămase încremenit. Dacă în loc să-l atingă ușor cu varga de fier pe umăr, l-ar fi lovit cu putere în cap, tot n-ar fi fost mai năucit de lovitură. Se vedea somat să-l urmeze pe ofițerul de poliție. Și nu înțelegea pentru ce.

Ursus, tulburat el însuși până în adâncul sufletului, întrezărea ceva, destul de limpede. Se gândea la saltimbanci și la predicatori, concurenții lui, la Green-box denunțată, la lupul delincvent, la propria lui harță cu cei trei inchizitori; și, cine știe, poate, dar asta ar fi fost îngrozitor, la trăncănelile nesănătoase și răzvrătite ale lui Gwynplaine cu privire la autoritatea regală. Ursus tremura ca scuturat de friguri.

Dea zâmbea.

Nici Gwynplaine și nici Ursus nu rostiră o vorbă. Amândoi se gândiră la același lucru: să n-o neliniștească pe Dea. Poate că și lupul gândea la fel, căci se opri din mârâit. E drept că Ursus nu-l slăbea deloc.

Gwynplaine se ridică. Era cu neputință orice fel de împotrivire. Știa asta, își amintea cuvintele lui Ursus și orice întrebare ar fi fost de prisos.

Rămase în picioare, în fața omului justiției. Acesta îi luă varga de pe umăr și, trăgând-o spre el, o țină drept ca un comandant, gest polițienesc înțeles pe atunci de toată lumea și care cuprindea următoarea poruncă:

— „Să mă urmeze omul acesta, și nimeni altul. Rămâneți toți acolo unde vă aflați! Tăcere!”

Dintr-o singură mișcare și ca un pivot mecanic răsucindu-se în jurul propriului său ax, omul justiției se întoarse și se îndreptă cu pași măreți și gravi spre ieșirea

din Green-box.

Gwynplaine se uită la Ursus.

Ursus ridică din umeri, săltă coatele spre piept, depărtă brațele și încruntă sprâncenele, vrând parcă să zică: „Supune-te necunoscutului!”

Gwynplaine se uită la Dea. Ea visa. Continua să zâmbească.

Ursus, mai puțin înspăimântat de când polițistul le întorsese spatele, găsi prilejul să-i șoptească lui Gwynplaine la ureche:

— Ia seama, nu cumva să vorbești până ce nu ești interogat!

Gwynplaine, cu grija de-a nu face zgomot pe care o ai în odaia unui bolnav, își luă din cui pălăria și mantia, se înfășură cu atenție până la ochi și își îndesă pălăria pe frunte. Pentru că nu dormise, mai purta încă hainele de lucru. O mai privi o dată pe Dea. Omul justiției, ajuns la ușa dinafară a Green-boxei, își ridică varga și începu să coboare scărița de ieșire. Atunci Gwynplaine porni, ca și cum omul acela l-ar fi tras după el cu un lanț invizibil. Ursus îl privi pe Gwynplaine ieșind din Green-box. În clipa aceea, lupul scheună jalnic, dar Ursus îl ținu locului și-i șopti:

— Are să se reîntoarcă.

În curte, jupân Nicless, cu un gest slugarnic și poruncitor, încremenea ȕipetele de spaimă în gurile lui Vinos și Fibi, care priveau deznădăjduite cum e dus Gwynplaine, veșmintele îndoliate și varga de fier a polițaiului.

Biețele fete păreau amândouă niște stane de piatră.

Govicum, năucit, căsca ochii printr-o fereastră întredeschisă.

Omul legii mergea cu câțiva pași înaintea lui Gwynplaine, fără să se întoarcă și fără să privească, cu liniștea aceea glacială pe care o dă certitudinea că reprezintă legea.

Amândoi, într-o tăcere ca de mormânt, străbătură curtea, apoi sala întunecată a cârciumii, și ieșiră în piață. Acolo se aflau câțiva trecători strânși în fața porții hanului și câțiva polițai. Curioșii aceștia, uluiți și fără să scoată o vorbă, se depărtară și se aliniară, pătrunși de disciplina englezească, în fața vergii omului legii. Acesta porni spre ulicioarele din lungul Tamisei. Gwynplaine, între polițști, palid, fără să facă un gest, fără altă mișcare decât a pașilor, învăluit în mantie ca într-un giulgiu, se depărtă cu încetul de *inn*, mergând ca mut în urma omului taciturn, asemenea unei statui care urmează un spectru.

III. URSUS SPIONEAZĂ POLIȚIA

Așa cum am spus, după foarte rigidele legi ale poliției din acele vremuri, somarea de a-l urma pe Wapentake, adresată unui individ, implica pentru oricare altă persoană aflată de față porunca de a nu se clinti din loc.

Câțiva curioși se încăpățânară totuși și însoțiră de departe alaiul care îl ducea

pe Gwynplaine.

Ursus se afla printre ei.

Ursus fusese atât de încremenit, pe cât îi e cu putință unui om să fie. Dar fiindcă fusese de atâtea ori asaltat de surprizele vieții hoinare și de răutățile sorții, el își avea, ca o navă de război, strigătul de atac care cheamă la posturi întregul echipaj, adică întreaga inteligență.

Se grăbi deci să nu mai fie încremenit și începu să cugete. Nu e vorba să fii emoționat, ci să știi cum să faci față situației. Asta e îndatorirea oricărui om care nu e un simplu neghiob. Să nu cauți să înțelegi, dar să faci ceva. Imediat! Și Ursus se întrebă: „Ce să fac?”

După plecarea lui Gwynplaine, Ursus se simți prins între două temeri: de o parte, teama pentru Gwynplaine care îi porunca să-l urmeze; de alta, teama pentru sine însuși, care îi porunca să rămână locului.

Ursus avea curajul unei muște și nepăsarea unei mimoze. Se speriasse îngrozitor. Și totuși, se hotărî eroic să înfrunte legea și să-l urmărească pe Wapentake, într-atât îl neliniștea ceea ce ar fi putut să i se întâmple lui Gwynplaine. Trebuie că îi era într-adevăr teamă dacă avea atâta curaj.

Gwynplaine fusese mai degrabă răpit decât arestat. Poliția lucrase atât de repede, încât bălciul, altminteri aproape pustiu la ora aceea de dimineață, abia dacă fusese tulburat. Prin barăcile din Tarrinzeau-field, nu bănuia aproape nimeni că omul legii venise să-l ia pe Omul care Râde. Din pricina asta se strânsese atât de puțină lume.

Gwynplaine, datorită mantiei și pălăriei lui care aproape că-i acopereau obrazul, nu putea fi recunoscut de trecători.

Înainte de-a pleca în urmărirea lui Gwynplaine, Ursus luă o măsură de prevedere. Îi chemă deoparte pe jupân Nicless, pe Govicum, pe Fibi și pe Vinos, și le ceru să nu pomenească de față cu Dea nimic care ar fi putut s-o facă să bănuiască cele întâmplate; să-i spună că lipsa lui Gwynplaine și a lui Ursus din Green-box se datora unor treburi casnice. Cum, de altfel, se apropia ora somnului de zi a Deei, el, Ursus, le spuse că are să se reîntoarcă, împreună cu Gwynplaine, înainte de-a se trezi Dea, totul nefiind decât o neînțelegere. Le mai spuse că o să le fie ușor, lui și lui Gwynplaine, să-i lămurească pe magistrații poliției; că vor descurca neînțelegerea și că se vor întoarce curând amândoi. După ce spuse toate acestea, Ursus plecă.

El izbuti să-l urmărească pe Gwynplaine fără să fie observat. Deși rămase cât mai departe cu putință, făcu în așa fel încât să nu-l scape din ochi.

La urma urmei, cu oricâtă pompă ar fi fost făcută arestarea, Gwynplaine poate că era chemat în fața magistratului doar pentru vreo abatere fără urmări grave. Problema aceasta Ursus își spunea că va fi rezolvată degrabă. Lucrurile se vor lămuri, chiar sub ochii lui, prin direcția pe care vor lua-o cei ce-l duceau pe Gwynplaine atunci când, ajunși la marginea bălciului, vor intra pe ulicioarele din

lungul Tamisei.

Dacă se îndreptau spre stânga, însemna că îl duc pe Gwynplaine la primăria din Southwark. Atunci nu prea ar fi avut de ce să se teamă: vreo abatere de la ordonanțele primăriei, o mustrare din partea magistratului, câțiva șilingi amendă, apoi Gwynplaine avea să fie liber, iar spectacolul cu *Stihia învinsă* putea să aibă loc în aceeași seară, ca de obicei. Nimeni n-ar fi observat nimic.

Dacă alaiul pornea spre dreapta, atunci se îngroșa gluma. Într-acolo se aflau locuri de temut.

În clipa când omul legii, conducând cele două șiruri de gardieni, între care pășea Gwynplaine, ajunsese în dreptul ulicioarelor, Ursus, gâfâind, privi alaiul. Încotro aveau să se îndrepte?

Alaiul pomi spre dreapta.

Ursus, clătînându-se de spaimă, se rezemă de un perete ca să nu cadă și se gândi înfiorat:

— Iată că lucrurile ies prost. Ce caut eu aici, în urmărirea lui Gwynplaine?

După ce se gândi astfel, fiindcă omul nu-i decât contradicție, mări pasul și, stăpânindu-și spaima, se grăbi ca să se apropie de polițai și să nu rupă, în labirintul ulițelor din Southwark, legătura dintre ei și Gwynplaine.

Din cauza solemnității obligatorii în asemenea împrejurări, alaiul nu putea merge repede. Ursus, încurcat o clipă de încălceala ulicioarelor, reuși să-l ajungă din urmă lângă Sainte-Marie Over-Ry. Din fericire, alaiul zăbovise din pricina unei cete de copii și de câini, lucru obișnuit la Londra. *Dogs and boy*, spun vechile registre ale poliției, care pun câinii înaintea copiilor...

Un om dus la judecată de către polițiști fiind, la urma urmelor, ceva nu prea neobișnuit, și fiecare avându-și treburile lui, curioșii se împrăștiaseră. Pe urmele lui Gwynplaine nu mai rămăsese decât Ursus.

Trecură pe dinaintea celor două biserici aflate față în față, biserici ținând de *Recreative Religionists* și de *Liga Halleluiah*, două secte care mai dăinuiesc și astăzi. Apoi, șerpuind din ulicioară în ulicioară și alegând mai ales locurile pustii, alaiul coti de nenumărate ori.

În sfârșit, se opri.

Ajunseseră într-o ulicioară îngustă, fără clădiri, în afara a două sau trei cocioabe. Ulicioara era îngrădită cu două ziduri, unul scund, pe partea ei stângă, altul înalt, pe partea dreaptă. Zidul cel înalt, cu creneluri și cu zăbrele groase deasupra unor guri de beci, n-avea nicio fereastră. La piciorul zidului acestuia se vedea o portiță foarte mică și foarte boltită. Portița, îmbucată într-o boltă grea de piatră, avea o ferestruie zăbreliată, un ciocan masiv, o broască uriașă, niște balamale noduroase și zdravene, o întregă rețea de piroane, o platoșă de plăci și de zugrăveli, și era făcută mai mult din fier decât din lemn.

Pe ulicioară, nimeni. Nici dughene, nici trecători. Dar de undeva, din apropiere, se auzea un vuiet continuu, ca și cum ulicioara s-ar fi întins de-a lungul

unui torent. Un vuiet de glasuri și un hureit de trăsurile. Pesemne că de cealaltă parte a clădirii negre se afla o stradă mare, fără îndoială strada principală din Southwark, legată la un capăt de calea Cantorbery, iar la celălalt capăt de podul Londrei.

Oricine s-ar fi uitat de-a lungul ulicioarei, în afara alaiului care îi înconjura pe Gwynplaine, n-ar fi văzut altă față omenească decât a lui Ursus, nespus de palidă și pe jumătate ascunsă în penumbra unui colț de zid, privind și temându-se să vadă.

Alaiul se grupă în fața porțiței. Unul dintre polițai ridică ciocanul, bătu de trei ori și rosti:

— Din partea majestății sale!

Porțița grea de stejar și de fier se răsuci în balamale și lăsă liber un gol plumburiu și rece ca o gură de peșteră. În umbră, se prelungea o boltă hidoasă.

Ursus îl văzu pe Gwynplaine dispărând înăuntrul ei.

IV. FIORI DE GROAZĂ

Când auzi porțița scrâșnind din toate zăvoarele și încuindu-se, Gwynplaine tresări. I se părea că poarta care se închisese era legătura dintre lumină și întuneric și că răspundea, printr-o parte, spre furnicarul omenesc, iar prin cealaltă parte spre lumea moartă și că acum tot ce e luminat de soare se află dincolo, iar el a trecut hotarul vieții și se află în afara ei. Inima îi zvâcni puternic. Ce avea să se întâmple cu el: ce însemnau toate astea?

Unde se afla?

Nu vedea nimic în preajmă. Se afla în beznă. Închizându-se poarta îi luase parcă vederea. Gemulețul se închisese și el odată cu poarta. Niciun ochi de lumină, niciun felinar. Lipsa aceasta a luminii era o măsură de prevedere, luată de pe vremuri. Luminarea intrărilor în temnițe era interzisă, nu cumva noii-veniți să vadă cum stau lucrurile pe acolo.

Gwynplaine întinse mâinile în lături și atinse zidul, la dreapta și la stânga; se afla într-un coridor. Încetul cu încetul, lumina aceea de beci, care se prelingea nu știa de unde și plutea pe deasupra locurilor întunecoase, îl făcu să deslușească ici-colo câte ceva și coridorul i se înfățișă vag în fața ochilor.

Gwynplaine, care nu întrezărise niciodată asprimea legilor decât prin descrierile mult îngroșate ale lui Ursus, se simțea apucat de un fel de mână enormă și obscură. Să fii mânat de necunoscutul legii e îngrozitor. Ești curajos în fața oricui, și te pierzi în fața justiției. De ce? Pentru că justiția omenească nu trăiește decât în umbră, iar judele se mișcă pe pipăite. Gwynplaine își reaminti ceea ce îi spusese Ursus despre necesitatea tăcerii. Voia s-o revadă pe Dea. În situația lui, simțea că se află în voia nu știu cui, pe care nu voia să-l întăre.

Uneori, a voi să faci lumină înseamnă a înrăutăți lucrurile. Totuși, pe de altă parte, povara întâmplării acesteia era atât de grea, încât, până la urmă, îl birui și el nu se putu stăpâni să întrebe:

— Domnilor, unde mă duceți?

Niciun răspuns.

Tăcerea aceasta îl înfioră pe Gwynplaine. Până atunci se crezuse puternic. Își era de ajuns sieși. Trăise izolat, închipuindu-și că a fi izolat înseamnă a fi de nebiruit. Și iată că, deodată, simțea asupra lui greutatea înfricoșătoare a forței colective. Cum să lupte cu necunoscutul acesta îngrozitor, cu legea? O spaimă, nemaicunoscută de el până atunci, îi nimerise punctul slab al inimii. Și apoi, nu dormise și nu mâncase. Abia dacă își muia buzele într-o ceșcuță de ceai. Trăise toată noaptea într-un fel de delir, și acum îi rămăsese febra. Îi era sete, îi era și foame, poate. Stomacul nemulțumit strică tot. De cu seară îl năpădiseră atâtea încercări! Emoțiile care îl frământau îl și susțineau însă; fără uragan, pânza ar fi o cârpă. Dar slăbiciunea aceasta profundă a zdrenței pe care vântul o umflă până ce-o sfășie, el o simțea înăuntrul lui. Simțea apropiindu-se prăbușirea. Avea să cadă, leșinat, pe lespezile pavajului? Să leșine e o salvare pentru femeie și o umilință pentru bărbat. Gwynplaine își îndreptă spinarea, dar tremura.

Avea senzația unui om care cade în gol.

V. GEAMĂT

Porniră mai departe.

Înaintară de-a lungul coridorului. Nici urmă de grefier, nici urmă de birou sau de registre. Pe vremea aceea, temnițele nu erau pline de hârtoage. Ele se mulțumeau să te închidă, adesea fără să știi de ce. A fi temniță și a avea deținuți le era de ajuns.

Alaiul trebui să se lungească și să ia forma coridorului. Mergeau aproape unul câte unul: mai întâi reprezentantul legii, apoi Gwynplaine, apoi împuternicitul regelui, apoi polițaii, înaintând unul după altul și astupând coridorul în urma lui Gwynplaine.

Coridorul se îngusta. Acum Gwynplaine atinge pereții cu coatele. Bolta făcută din pietre înecate în ciment avea, ici-colo, gătuiri de granit ieșite în afară. Trebuia să-ți pleci fruntea ca să poți trece. Cu neputință de alergat pe aici: strâmtoarea era plină de ocolișuri. Toate măruntaiele sunt întortocheate, și ale temnițelor ca și ale omului. Din loc în loc, când la dreapta, când la stânga, niște tăieturi în zid, pătrate și închise cu zăbrele groase, lăsau să se zărească scări, unele urcând, altele coborând.

Ajunseră în fața unei uși închise. Ușa se deschise, apoi se închise din nou. Pe urmă trecură printr-o a doua ușă, printr-o a treia... Ușile acestea se deschideau și

se închideau singure parcă. Nu se vedea niciun om. Și, cu cât se îngusta coridorul, cu atât cobora bolta. Acum nu mai puteau înainta decât cu capul plecat. Zidul picura; de pe tavan cădeau stropi de apă; lespezile coridorului păreau vâscoase ca pereții unui intestin. Ceața gălbuie care ținea loc de lumină devenea din ce în ce mai opacă. Aerul lipsea cu totul. Ceea ce părea însă deosebit de sinistru era faptul că se coborau mereu.

Trebuia să fii atent ca să-ți dai seama că cobori. Pe întuneric, o pantă lină e ceva groaznic. Nimic nu poate fi mai de temut decât lucrurile obscure la care ajungi pe povârnișuri abia simțite.

Cât timp merseră astfel? Gwynplaine n-ar fi putut să spună.

Deodată, se opriă. Întunericul era de nepătruns. Se simțea totuși o oarecare lărgire a coridorului.

Gwynplaine auzi, aproape de tot, un sunet despre care numai gongul chinezesc ar putea să dea o idee: ceva ca o lovitură în timpanul abisului. Era reprezentantul legii, care lovise cu varga lui o placă de fier.

Placa aceea era o ușă. Nu una care se trage în lături, ci una care se ridică și se coboară.

Urmă un fel de strivire sonoră într-un șanțuleț metalic și Gwynplaine avu în fața ochilor, pe neașteptate, un petic de lumină, pătrat. Placa se ridicase dintr-o despicătură a bolții, așa cum se ridică ușile curselor de prins șoareci.

Lumina nu era lumină, ci pâlpare. Dar pentru ochii peste măsură de deschiși și lui Gwynplaine, licărirea aceasta pală și neașteptată păru mai întâi o țâșnire de fulger.

Câteva clipe, el nu putu să vadă. Apoi, încetul cu încetul, pupilele i se obișnuiră cu lumina, așa cum se obișnuiseră și cu întunericul. Strălucirea, care i se păruse atât de vie, i se îngustă în ochi și redeveni plumburie. Gwynplaine îndrăzni să arunce o privire prin gaura căscată în fața lui. Și ceea ce văzu îl îngrozi.

La picioarele lui, vreo douăzeci de trepte, înalte, înguste, roase, aproape verticale, fără rampă nici pe stânga, nici pe dreapta, formând o creastă de piatră asemănătoare unui perete tăiat în scară, intrau și se înfundau într-un beci foarte adânc. Treptele duceau până jos.

Beciul era rotund, cu bolta ogivală povârnită din pricina proastei nivelări a temeliiilor, povârnire proprie subteranelor deasupra cărora s-au îngrămădit clădiri prea grele.

Spintecătura ținând loc de ușă, pe care placa de fier o descoperise și de la care începea capătul scării, era crestată în boltă în așa fel încât, de la înălțimea ei, puteai privi în beci ca în golul unei fântâni.

Beciul era imens și, dacă se asemana cu fundul unei fântâni, fără doar și poate că numai de-o fântână ciclopică putea fi vorba. Pe podeaua lui, nici lespezi, nici pavaj, ci doar pământul ud și rece al locurilor adânci.

În mijlocul beciului, patru coloane gheboase și diforme sprijineau un portic

ogival, greoi, ale cărui patru nervuri, unindu-se înăuntrul porticului, închipuiau o formă asemănătoare cu interiorul unei tiare. Porticul acesta, asemănător celor în care se puneau odinioară sarcofagele, se înălța până la boltă și forma, în beci, un fel de odaie centrală, dacă odaie poate fi numită o încăpere deschisă din toate părțile, având în loc de patru ziduri patru stâlpi.

În punctul de sprijin al porticului atârna au felinar de aramă, rotund și zăbrelit ca o fereastră de închisoare. Felinarul arunca în jurul lui, pe stâlpi, pe bolti și pe zidul circular care abia se deslușea în dosul stâlpilor, o lumină chioară, cu dungi de întuneric.

Lumina aceasta îl orbise, la început, pe Gwynplaine. Acum, ea nu i se mai părea decât o pâlpâire aproape ștearsă

Între cei patru stâlpi, exact sub felinar, în locul unde lumina bătea mai puternic, zăcea întinsă pe jos o arătare albă și groaznică.

Arătarea era culcată pe spate. Se vedea un cap, ai cărui ochi erau închiși, un trup al cărui trunchi dispărea sub nu știu ce morman inform și membrele prinse de trup și întinse spre cei patru stâlpi prin patru lanțuri legate de mâini și de picioare. Lanțurile se terminau prin câte o verigă de fier, la poalele fiecărei coloane. Arătarea, încremenită în cumplita poziție a frângerii, avea paliditatea rece a cadavrelor. Lipsa veșmintelor lăsa să se vadă că e un bărbat.

Împietrit, Gwynplaine, stând în picioare la capătul de sus al scării, privea.

Deodată auzi un horcăit. Cadavrul mai avea încă viață în el. Chiar lângă spectrul acesta, într-una din ogivele porticului, de o parte și de alta a unui jilț uriaș înălțat deasupra unei lespezi largi și turtite, stăteau în picioare doi bărbați acoperiți în giulgiuri negre și lungi. Pe jilț era așezat un bătrân înfășurat într-o robă roșie, palid, nemișcat, sinistru, ținând în mână un buchet de trandafiri.

Trandafirii aceștia l-ar fi făcut să înțeleagă despre ce e vorba pe oricare om mai puțin neștiutor decât Gwynplaine. Dreptul de a judeca ținând un buchet de flori îl aveau magistrații care înfățișau totdeauna și puterea regală, și puterea municipală. Lordul-primar al Londrei mai judecă și astăzi așa. Primii trandafiri ai anului aveau rostul să-i ajute pe juzi în misiunea lor.

Bătrânul așezat în fotoliu era șeriful comitatului Surrey.

Alături de jilț se vedea o masă acoperită cu hârtii și cărți, deasupra cărora se odihnea nuiaua albă a șerifului.

Cei doi bărbați, care stăteau în picioare la dreapta și la stânga șerifului, erau doi doctori, unul în medicină, altul în știința legilor. Acesta din urmă putea fi recunoscut după tichia rangului său, pusă peste perucă. Amândoi purtau robe negre, unul de jude, altul de medic. Aceste două soiuri de oameni poartă doliul celor pe care îiucid.

În spatele șerifului, pe marginea treptei făcute de lespede turtită, stătea ghemuit, cu o călimară pusă alături, pe lespede, cu un dosar de carton pe genunchi și cu o filă de pergament pe dosar, un grefier cu perucă rotundă, cu pana în mână,

în poziția unui om gata să scrie.

De unul din stâlpi se rezemase, cu brațele încrucișate, un bărbat înveșmântat în piele din cap până în picioare. Era o calfă a călăului. Bărbații aceștia păreau prinși de o vrajă în rânduiala aceasta funebră, lângă omul înlănțuit. Niciunul dintre ei nu se mișca și nu scotea o vorbă.

Deasupra lor părea că plutește o liniște monstruoasă.

Ceea ce Gwynplaine vedea acolo era un beci al justiției. Asemenea beciuri se aflau din belșug în Anglia. Cripta din Beauchamp Tower a servit multă vreme în acest scop, ca și subterana de la Lollards' Prison...

Toate închisorile de pe vremea lui *king* John – și temnița din Southwark era una din ele – își aveau beciurile lor penale.

Ceea ce va urma se practica pe atunci foarte des în Anglia, și, s-ar putea, la rigoare, în procedura criminală, să se mai execute și astăzi; căci toate legile de pe atunci mai dăinuiesc încă. Anglia oferă ciudatul spectacol al unui cod barbar trăind în bună înțelegere cu libertatea. Căsnicia lor, trebuie s-o spunem, e cât se poate de bună.

Gwynplaine, stând ca năuc în capătul scării, începu să tremure din toate mădularele. Îl treceau tot felul de fiori. Căuta să înțeleagă ce crimă putuse să înfăptuiască. După tăcerea arestării, urma viziunea torturii. Făcuse un pas înainte, dar un pas tragic. Vedea întunecându-se tot mai mult taina care îl târâse în fața legilor.

Arătarea omenească lungită pe jos horcăi iar.

Gwynplaine avu impresia că îl împinge cineva, ușurel, de umăr. Îl împingea omul care îl arestase. Gwynplaine se supuse. Coborî scara, treaptă cu treaptă. Treptele erau foarte înguste și destul de înalte. Cum nu exista rampă, trebuia să coboare cu multă luare-aminte. În urma lui, la două trepte distanță, venea Wapentake, ținându-și în sus varga de fier și, după acesta, împuternicitul regelui.

Gwynplaine coborî treptele simțind cum i se risipesc ultimele speranțe. Simțea cum moare, pas cu pas. Fiecare treaptă stingea parcă o lumină în el. Și astfel, pălind din ce în ce, ajunsese la ultima treaptă.

Arătarea doborâtă și înlănțuită de cei patru stâlpi horcăia mereu.

Un glas rosti în penumbră:

— Apropie-te!

Era șeriful, care i se adresa lui Gwynplaine. Gwynplaine făcu un pas.

— Mai aproape! rosti iar glasul.

Gwynplaine mai făcu un pas.

— Aproape de tot, urmă șeriful.

Împuternicitul regelui îi șopti la ureche lui Gwynplaine atât de încet, încât șoapta lui părea solemnă!

— Te afli în fața șerifului comitatului Surrey.

Gwynplaine înaintă până la omul înlănțuit în mijlocul beciului. Însoțitorii lui

rămaseră locului, lăsându-l să înainteze singur.

Când ajunse sub portic, văzându-l de aproape pe nefericitul zărit până atunci de la distanță, și care era viu încă, spaima i se preschimbă în groază.

Omul înlănțuit era cu desăvârșire gol, în afară de hidoasa zdreanță pudică despre care s-ar putea spune că e frunza de viță a torturii. Părea să aibă vreo cincizeci-șaizeci de ani. Era chel. Țepii albi ai bărbii îi acopereau obraji. Ținea ochii închiși și gura căscată. I se vedeau toți dinții. Fața lui slabă și osoasă semăna a țeastă de mort. Pe piept avea o placă de fier peste care fuseseră îngrămădiți vreo cinci sau șase bolovani. Horcăitul lui părea când un șuierat, când un răcnet.

Șeriful, fără să lase din mână buchetul de trandafiri, luă de pe masă, cu mâna liberă, nuiaua albă și o ridică spunând:

— Ascultare majestății sale!

Apoi puse nuiaua la loc, pe masă, după care, vorbind rar, fără să facă un gest, la fel de neclintit ca și nefericitul legat în lanțuri, șeriful ridică glasul și spuse:

— Omule care te afli aici, în lanțuri, ascultă pentru cea din urma oară glăsui justiției. Ai fost scos din celula ta și adus în temnița aceasta, cercetat după cum se cuvine și în formele cerute de lege, *formaliis verbis pressus*. Fără să ții seama de citirile și înștiințările care ți-au fost făcute și care îți vor fi reînnoite, îmboldit de un duh al încăpățânării ticălos și pervers, te-ai închis în tăcere și ai refuzat să-i răspunzi judeului, dovedind astfel o ticăloasă nesupunere, pedepsită de legi, crima și deliciul de *overhernesse*.

Doctorul în știința legilor, stând în picioare la dreapta șerifului, îl întrerupse și grăi cu o nepăsare care avea în ea ceva funebru:

— *Overhernesse*. Legile lui Alfred și Godrun. Capitolul șase.

Șeriful vorbi mai departe:

— Legea e adânc respectată de noi toți, cu excepția tâlharilor care călcă codrul unde căprioarele își zămislesc puii.

Ca un clopot după alt clopot, doctorul în știința legilor spuse:

— *Qui faciunt vastum in foresta ubi damae solent founiare*.

— Cine refuză să-i răspundă judeului, spuse șeriful, poate fi bănuț de toate păcatele. E socotit în stare de orice crimă. Cine nu mărturisește nimic recunoaște tot. Cel ce tace în fața întrebărilor judeului este de fapt mincinos și paricid.

— *Meudex et parricida*, făcu doctorul în știința legilor.

Șeriful spuse:

— Omule, nu e îngăduit să te dai lipsă prin tăcere. Falsa contumacie vatămă legea. Tăcerea în fața justiției e o formă de răzvrătire. Lezjustiție e lezmajestate. Nu există ceva mai vrednic de ură și mai îndrăzneț. Cine se sustrage de la interogatoriu păgubește legea. Pentru asemenea fapte englezii s-au bucurat din totdeauna de dreptul gropii, al furcii și al lanțurilor.

— *Anglica charta*, anul 1088 – făcu doctorul.

Și, cu aceeași gravitate mecanică, adăugă:

— *Ferrum, et fofsum, et furcas, cum aliis libertatibus.*

Șeriful continuă:

— Iată de ce, omule, fiindcă n-ai vrut să ieși din tăcere, deși ești sănătos la minte și știi prea bine ce îți cere justiția, fiindcă ești de o îndărătnicie drăcească, ai fost supus chinurilor și ai îndurat ceea ce statutele numesc „pedeapsa grea și aspră”. Iată ce ți s-a făcut. Legea cere să-ți spun aceasta cu propria mea gură. Ai fost adus în beciul acesta, ai fost despuiat de veșminte, ai fost întins gol la pământ, cu fața în sus, cu mâinile și picioarele întinse și legate de cei patru stâlpi ai legii, ți s-a pus pe pânțe o placă de fier, iar peste trup atâția bolovani câți ai putut să ții. „Și mai mulți”, spunea legea.

— *Plosqua*, afirmă doctorul.

Șeriful urmă:

— În situația aceasta și înainte de-a prelungi încercarea, ți-a fostă făcută de mine, șeriful comitatului Surrey, somația repetată de a răspunde și a vorbi, și ți-ai menținut drăceasca încăpățănare a tăcerii... La refuzul și îndârjirea dumată, pentru că se cuvine ca stăruința legii să egaleze stăruința criminalului, încercarea a fost continuată, după cum poruncesc edictul și textele. Prima zi nu ți s-a dat nici de băut, nici de mâncat. A doua zi ți s-a dat de mâncat, dar nu de băut; ți s-au vârat în gură trei îmbucături de pâine. A treia zi ți s-a dat să bei, dar nu să mănânci; ți s-au turnat în gură, de trei ori și în trei pahare, trei litri de apă luată din șanțul de scurgere al temniței. Și a venit ziua a patra. Ziua de astăzi. Acum, dacă mai stăruie să nu răspunzi, vei fi lăsat aici până când vei muri. Așa poruncește legea.

Șeriful continuă:

— Omule, ia seama! Căci urmările te privesc. Dacă lepezi ticăloasa tăcere, și dacă mărturisești, nu vei fi decât spânzurat și vei avea dreptul în *meldefeoh*, care este o sumă de bani.

— *Damnum confitens* – spuse doctorul în știința legii – *habeat le meldefeoh. Leges Inse*, capitolul douăzeci.

— Acestea sunt avantajele mărturisirii – continuă șeriful. Vrei să răspunzi justiției?

Șeriful tăcu și așteptă. Osânditul rămase neclintit.

Șeriful vorbea iar:

— Deci, după primele șaptezeci și două de ore de la încercare, iată-ne în cea de-a patra zi. Omule, e ziua hotărâtoare, ziua aleasă de lege pentru confruntare.

— *Quarta die, frontem ad frontem adduce*, bombăni doctorul.

— Înțelepciunea legii, urmă șeriful, a ales ora aceasta ultimă ca să putem dobândi ceea ce strămoșii noștri numeau „judecata prin răceala morții”, dat fiind că e clipa când oamenii sunt crezuți pentru *nu*-ul sau *da*-ul lor.

O clipă se făcu liniște. Apoi șeriful își plecă fața încruntată spre osândit:

— Omule care ești culcat la pământ...

Se făcu o pauză.

— Omule, strigă el, mă auzi?

Osânditul nu se clinti.

— În numele legii, spuse șeriful, deschide ochii!

Pleoapele osânditului rămaseră închise.

Șeriful se întoarse spre medicul care aștepta, în picioare, la stânga lui.

— Să auzim diagnosticul!

— *Probe, de diagnosticum*, făcu doctorul în știința legilor.

Medicul coborî de pe lespede, țeapăn și solemn, se apropie de osândit, se plecă, își apropie urechea de gura lui, îi pipăi pulsul și se ridică.

— Ei? întrebă șeriful.

— Mai aude încă.

— De văzut vede? întrebă șeriful.

Medicul răspunse:

— Poate să vadă.

La un semn al șerifului, cei doi însoțitori ai lui Gwynplaine înaintară, oprindu-se unui în fața și celălalt în spatele lui. Medicul se dădu înapoi cu un pas, între stâlpi.

Atunci șeriful, ridicând buchetul de trandafiri, îi vorbi osânditului, cu un glas neobișnuit de puternic:

— O nenorocitul, vorbește! Legea te roagă, înainte de-a te nimici. Dacă vrei să pari mut, gândește-te la muțenia mormăitului. Dacă vrei să pari surd, gândește-te la surzenia afuriseniei. Gândește-te că vei fi părăsit în temnița aceasta. Ascultă, semenul meu, căci și eu sunt om! Ascultă, fratele meu, căci și eu sunt creștin! Ascultă, fiul meu, căci sunt bătrân! Ferește-te de mine, căci sunt stăpânul chinurilor tale și în curând am să fiu înfricoșător! Cruzimea legii face măreția judelui. Gândește-te că eu însumi tremur în fața mea. Puterea mea mă încremenește. Mă simt plin de sfânta răutate a osândirii. Ai, o nefericitul, salvatoarea și cinstita teamă de justiție și supune-te mie! Ceasul confruntării a sosit și trebuie să-mi răspunzi. Nu te înverșuna în împotrivirea ta! Tu, care ai și început să putrezești, ascultă! Dacă nu vrei cumva să pieri aici, sub greutatea bolovanilor, singur în hruba asta, părăsit, uitat, mușcat de fiarele beznelor, în timp ce oamenii vor cumpăra și vor vinde, iar trăsurile vor trece pe uliță, deasupra capului tău; dacă nu vrei cumva să simți ivindu-ți-se încetul cu încetul pe buze spuma groaznică a mormântului, auzi-mă! Te chem în propriul tău ajutor, fie-ți milă de tine, fă ce ți se cere, pleacă-te în fața justiției, supune-te, întoarce capul, deschide ochii și spune dacă îl recunoști pe omul acesta.

Osânditul nu întoarse capul și nu deschise ochii.

Șeriful se uită pe rând la cei doi însoțitori ai lui Gwynplaine. Împuternicitul regelui îi scoase lui Gwynplaine pălăria și mantia, îl apucă de umeri și-l întoarse la lumină, cu fața spre omul înlăntuit.

În același timp, slujitorul justiției numit Wapentake se aplecă, prinse în mâini tâmpilele osânditului, și întoarse țeasta aproape lipsită de viața spre Gwynplaine, iar cu cele două degete mari și cu cele două degete arătătoare îi dezlipi pleoapele închise. Ochii sălbatici ai omului se iviră.

Osânditul îl văzu pe Gwynplaine.

Și atunci, săltându-și singur capul și deschizându-și peste măsură pleoapele el îi privi. Apoi tresări atât cât poți să tresari când ai un munte pe piept, și strigă:

— El e! Da! El e!

Și începu să râdă ca ieșit din minți.

— El e!

După care, lăsându-și iar țeasta să-i cadă pe pământ, închise ochii.

— Grefier, scrie! opuse șeriful.

Gwynplaine, deși îngrozit, izbutise până în clipa aceea să-și țină firea. Strigătul osânditului: *El e!* îl cutremură. Iar cuvintele: *Grefier, serie!* îl înghețară. I se părea că un ticălos vrea să-l lege de soarta lui, fără ca el, Gwynplaine, să poată ghici pricina, și că mărturisirea limpede a omului acela i se strângea ca un ștreang în jurul gâtului. Și-l închipui alături de el, legați amândoi de stâlpi, aidoma unul cu altul. Gwynplaine, înnebunit de spaimă începu să se zbată. Bâlbâia cuvinte neînțelese, cu adâncă tulburare a nevinovatului, și, cutremurându-se îngrozit, pierdut, prinse să strige:

— Nu-i adevărat! Nu sunt eu! Nu-l cunosc pe omul ăsta! Nici el nu poate să mă cunoască, dacă eu nu-l cunosc! Deseară am spectacolul care mă așteaptă. Ce vreți de la mine? Cer să mi se dea drumul! De ce am fost adus în beciul acesta? Așadar, nu mai există lege! Domnul judecător vă repet că nu sunt eu! Sunt nevinovat de tot ce s-ar putea spune. Eu știu foarte bine. Între omul ăsta și mine nu există nicio legătură. Puteți să vă informați. Viața mea nu e un lucru ascuns. Au venit să mă ridice ca pe un tâlhar! De ce au venit așa? Omul ăsta, parcă știu ce este? Sunt un saltimbanc și joc în bâlciuri și în piețe. Sunt Omul care Râde. Există destui oameni care au venit să mă vadă. Stăm în Tarrinzeau-field. De cincisprezece ani îmi fac meseria, cinstit. Am douăzeci și cinci de ani. Locuiesc la Inn Tadcaster. Mă numesc Gwynplaine. Aveți îndurare și scoateți-mă de aici. Domnule judecător! Nu trebuie abuzat de slăbiciunea nefericiților. Fie-vă milă de-un om care n-a făcut niciun rău și care e fără ocrotire, fără apărare! Apărare! Aveți în fața domniei voastre un biet saltimbanc...

— Îi am în fața mea pe lordul Fermain Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al Angliei, spuse șeriful.

Și, ridicându-se, șeriful îi arătă lui Gwynplaine jilțul, adăugând:

— My lord, binevoiască înălțimea voastră să ia loc!

CARTEA A CINCEA

MAREA ȘI SOARTA SE MIȘCĂ SUB ACELAȘI SUFLU

I. SOLIDITATEA LUCRURILOR FRAGILE

Soarta ne întinde uneori să bem un pahar al nebuniei. O mână iese din nori și ne întinde, pe neașteptate, cupa întunecată în care zace beția necunoscută.

Gwynplaine nu înțelese nimic.

Se uită înapoi ca să vadă cui îi vorbea șeriful.

Cei doi slujbași ai justiției, care îl însoțiseră în beci, se apropiară de el și-l apucară de subsuori. Gwynplaine simți că e așezat în jilțul din care șeriful se ridicase.

Și se lăsă în voia lor, fără să înțeleagă cum de e cu putință.

Când Gwynplaine fu așezat, cei doi însoțitori se traseră înapoi cu câțiva pași și rămaseră drepti și nemișcați în spatele jilțului.

Atunci șeriful lăsă buchetul de trandafiri pe lespede, își puse ochelarii pe care i-i înmână grefierul, scoase de sub dosarul care acoperea masa un pergament pătat, îngălbenit, înverzit, ros și spart pe alocuri, care părea să fi fost împăturit în cute foarte strânse. O parte a pergamentului era acoperită cu litere. Stând în picioare, la lumina felinarului, apropiindu-și pergamentul de ochi, șeriful citi următoarele:

„În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh.

Astăzi, douăzeci și nouă ianuarie, anul domnului o mie șase sute nouăzeci.

Fost-a cu ticăloșie lepădat, pe țarmul deșert al Portlandului, cu gândul de a-l lăsa să piară prin foame, frig și singurătate, un copil în vârstă de zece ani.

Copilul acesta fost-a vândut la vârsta de doi ani din porunca majestății sale regele Iacob al II-lea.

Copilul acesta este Fermain Clancharlie, unicul fiu legitim al lordului Linnoeus Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al regatului Engliterei, răposat, și al Annei Bradshaw, soția lui, răposată.

Copilul acesta e moștenitorul bunurilor și titlurilor tatălui său. De aceea fost-a vândut, ciuntit, sluțit și făcut să dispară, prin voința majestății sale.

Copilul acesta fost-a crescut și învățat să devină măscărici prin piețe și bâlciuri.

Fost-a el vândut pe când avea doi ani, după moartea seniorului tatăl său, și zece livre sterline fostu-i-au date regelui, pentru cumpărarea copilului acestuia, ca și pentru felurite îngăduințe, încuviințări și scutiri.

Lord Fermain Clancharlie, în vârstă de doi ani, fost-a cumpărat de mine, mai jos iscălitul, care scriu aceste rânduri, și sluțit de către un flamand din Flandra, Hardquanonne după numele lui, carele este singur în stăpânirea tainelor și meșteșugului doctorului Conquest.

Copilul era hărăzit de noi să fie o mască a râsului. *Masca ridens.*

În care scop, Hardquanonne făcutu-i-a operația *Bucca fissa usque ad aures*, care pune pe față un râs veșnic.

Copilul, printr-un meșteșug cunoscut numai de Hardquanonne, adormit și făcut nesimțitor în timpul lucrării, nu cunoaște operația care i s-a făcut.

El nu știe că este lord Clancharlie.

El răspunde la numele de Gwynplaine.

Pricina e frăgezimea vârstei și a tinerii de minte pe care o avea când a fost vândut și cumpărat, el având abia doi ani.

Hardquanonne e singurul care știe săvârși operația *Bucca fissa*, iar copilul e singurul om viu căruia i-a fost făcută operația.

Operația aceasta e neîntrecută și ciudată într-atâta, încât copilul, chiar după trecere de ani îndelungați, fie el bătrân și nu copil, și părul lui negru încărunțindu-i, el va fi de îndată recunoscut de către Hardquanonne.

La ceasul când scriem acestea, Hardquanonne, care cunoaște după cum se cuvine faptele și fost-a părtaș de frunte la săvârșirea lor, e întemnițat în ocelea înălțimii sale principelui de Orania, căruia poporul îi spune Wilhelm al III-lea. Hardquanonne fost-a prins și întemnițat ca fiind unul dintre cei numiți comprachicos sau cheylas. El zace zăvorât în foișorul de la Cliatham.

Copilul, din porunca regelui, ne-a fost vândut și încredințat în Elveția, lângă lacul Genevei, între Lausanne și Vevey, chiar în casa unde i-au răposat tatăl și mama. Vânzarea au săvârșit-o cel de pe urmă dintre slujitorii răposatului lord Linnoeus, carele slujitor datu-și-a și el duhul puțină vreme după stăpânii săi; astfel, fapta aceasta de taină nu e cunoscută, în ceasul de față, nimănuia, în afară de Hardquanonne, carele se află în temnița Chatham, și de către mine, aflat la hotarul morții.

Noi, mai jos iscăliții, crescut-am și păzit-am vreme de opt ani, ca să tragem foloase din iscusința noastră, pe micul senior cumpărat de către noi de la rege.

Iar astăzi, aflându-ne fugari din Englitera, ca nu cumva să împărtășim soarta rea a lui Hardquanonne, din sfială și teamă pricinuită de afurisitele opreliști și osânde poruncite de legiuitori, lepădat-am, la căderea nopții, numitul copil Gwynplaine, carele este lord Fermain Clancharlie.

Căci jurat-am regelui păstrarea tainei, și nu lui Dumnezeu.

Iar noaptea aceasta, în largul mării, năpăstuiți prin voința Proniei cerești de-o aprigă furtună, fiind mâhniți foarte și lipsiți de nădejde, îngenuncheați dinaintea celui în stare să ne mântuie viața și carele poate ne va mântui sufletele, nemaivând nimic de așteptat din partea oamenilor și totul de temut din partea lui Dumnezeu, având drept ancoră și izvor de mântuire pocăința pentru faptele noastre cele rele, împăcați cu gândul morții și mulțumiți dacă dreptatea cerească ne împlinește, cu umilință și pocăință lovindu-ne piepturile, facem această mărturisire și o încredințăm și o punem pe apele mării, pentru ca ea s-o folosească întru săvârșirea binelui și a voinței domnului. Amin. Și am iscălit mai jos.”

Șeriful, oprindu-se din citit, spuse:

— Iată semnăturile. Fiecare cu altă scriere.

Și începu să citească:

— „Doctor Gernardus Gesstemunde. Asuncion. O cruce, și alături: Barbara Fermoy, din insula Tyrryf, în Ebude. Gaizdorra, captal, Giangirate. Jacques Quatourze, zis Narbonneul. Luc-Pierre Capgaroupe, de la oca din Mahon.”

Șeriful se opri iar și spuse:

— Notă scrisă de aceeași mână ca textul și prima semnătură.

Și citi:

— „Din trei oameni ai echipajului, patronul fiind răpit de un talaz, nu mai rămân decât doi”. Și au iscălit: Galdeazun. Ave-Maria, tâlhar”.

Șeriful, amestecând cititul cu propriile lui cuvinte, continuă:

— În josul pergamentului e scris: „În larg, pe bordul *Matutinei*, urcă din Biscaia, de la golful Treceților”.

— Fila aceasta, adăugă șeriful, e un pergament de cancelarie care poartă filigrana regelui Iacob al II-lea. Pe marginea mărturisirii și scrisă de aceeași mână există această notă:

„Mărturisirea de față am scris-o pe dosul hrisovului regal care ne-a fost înmănat pentru a ne acoperi cumpărarea copilului. Pe cealaltă parte a filei se poate citi porunca”.

Șeriful întoarse pergamentul și-l ridică în mână dreaptă, ținându-l în bătaia luminii. Cei de față văzură o filă albă, dacă filă albă i se poate spune unui asemenea mucegai, și în mijlocul filei, trei cuvinte scrise: două cuvinte latinești –

*jussu regis*³⁶ – și o semnătură – *Jeffreys*.

— *Jussu regis, Jeffreys*, spuse șeriful, a cărui voce, din gravă, deveni puternică.

Pe Gwynplaine parcă îl lovide în cap o țiglă căzută de pe palatul viselor. Începu să vorbească, fără să știe ce spune, ca năuc:

— Gernardus, da, vaciul! Un om bătrân și trist. Mă temeam de el. Gaizdorra, capta! asta înseamnă căpetenie. Erau și niște femei. Asuncion, și cealaltă. Și apoi, mai era cel din Provența. El bea dintr-o sticlă turtită, pe care se afla scris cu roșu un nume.

— Iat-o! spuse șeriful.

Și puse pe masă un obiect pe care i-l înmânase grefierul.

— În sticla aceasta, vorbi el, a fost închisă, de către oameni aflați la un pas de moarte, mărturisirea căreia i s-a dat citire. Mesajul adresat justiției a fost adus de apele mării.

Apoi, întorcându-se spre omul legat în lanțuri, șeriful grăi:

— Hardquanonne! Când prin noi, șeriful, ți-a fost înfățișată pentru prima oară sticla aceasta care îți poartă numele, ai recunoscut-o de bună voie ca aparținându-ți. Apoi, citire fiind dată pergamentului împăturit și închis în ea, n-ai mai vrut să vorbești și, nădăjduind, fără îndoială, că copilul pierdut nu va mai fi regăsit, și că vei putea să scapi de osândă, ai refuzat să răspunzi. Ca urmare a refuzului, ai fost supus pedepsei grele și aspre și a doua citire a numitului pergament, în care sunt scrise declarațiile și mărturisirile complicilor tăi, ți-e fost făcută. Zadarnic însă! Astăzi, oare e a patra zi și ziua legal hotărâtă pentru confruntare, fiind pus în fața celui care a fost părăsit la Portland, în douăzeci și nouă ianuarie o mie șase sute nouăzeci și doi. Nădejdea drăcească ți s-a spulberat și ai rupt tăcerea, recunoscându-ți victima.

Osânditul deschise ochii, își sălta capul și, cu un glas în care răsună agonia și nu știu ce liniște ciudată amestecată printre horcăieli, de sub apăsarea bolovanilor, trebuind parcă, pentru rostirea tragică a fiecărui cuvânt, să ridice ca pe un capac de sicriu povara aflată deasupra lui, începu să vorbească:

— Am jurat să păstrez taina, și am păstrat-o cât am putut mai mult. Astăzi, tăcerea nu mai are niciun rost. Fie. De asta am să vorbesc. Ei bine, da! El este. Noi doi, regele și cu mine, l-am făcut așa. Regele prin voința lui, eu prin meșteșugul meu.

Și, privindu-l pe Gwynplaine, adăugă:

— Acum, răzi până în vecii vecilor!

Și izbucni el însuși în râs.

Acest al doilea hohot de râs, mai cumplit decât primul, ar fi putut fi luat drept un geamăt.

³⁶ Din ordinul regelui (în limba latină în text). (n.r.).

Râsul se stinse și omul se lungi iar la pământ. Pleoapele i se închiseră.

Șeriful, care îl lăsase să vorbească, spuse cu glas tare:

— S-a luat act de toate acestea.

Îi dădu timp grefierului să scrie, apoi continuă:

— Hardquanonne, potrivit legilor, după confruntare și efectul ei, după a treia citire a mărturisirii complicilor tăi, de acum înainte confirmată prin recunoașterea și destăinuirea ta, după mărturisirea ta făcută din nou, ai să fii eliberat din aceste fiare și redat bunului plac al majestății sale, ca să fii spânzurat ca vânzător și cumpărător de copii.

Șeriful puse pergamentul pe masă, își scoase ochelarii, luă iar buchetul în mână și spuse:

— Sfârșitul pedepsei grele și aspre. Hardquanonne, mulțumește-i majestății sale!

La un semn, omul înveșmântat în piele, ajutorul călăului, se apropie de osândit și îi înlătură, unul după altul, bolovani aflați pe pântec, ridică placa de fier care lăsa să se vadă coastele diforme ale nefericitului, apoi îi dezlegă, de la încheieturile mâinilor și gleznelor, cele patru lanțuri care îl legau de stâlpi.

Osânditul, despovărat de bolovani și liberat din lăuturi, rămase lungit la pământ, cu ochii închiși, cu brațele și picioarele întinse, ca un răstignit scos din piroane.

— Hardquanonne, spuse șeriful, ridică-te!

Osânditul nu se clinti.

Ajutorul călăului îi luă o mână și-i dădu drumul. Mâna căzu moale. Cealaltă mână, ridicată și ea, căzu, de asemenea. Ajutorul călăului apucă un picior, apoi altul. Călcâiele căzură, izbind pământul.

Medicul se apropie la rândul lui, scoase dintr-un buzunar al robei o oglinjoară metalică și o puse în fața gurii căscate a lui Hardquanonne. Apoi îi ridică pleoapele cu degetul. Ele nu se mai coborâră. Privirea sticloasă a osânditului rămase ațintită în gol.

Medicul se ridică și spuse:

— E mort.

Și adăugă:

— A râs. Asta l-a ucis!

— N-are importanță, spuse șeriful. După mărturisire, viața sau moartea e o simplă formalitate.

Apoi, arătându-l cu buchetul de trandafiri pe Hardquanonne, șeriful îi porunci lui Wapentake:

— Schelet de cărat de-aici la noapte.

Și adăugă:

— Cimitirul temniței e în față.

Grefierul scria.

Șeriful, ținând buchetul de trandafiri în mâna stânga, luă în cealaltă mână nuiaua albă, se așeză în fața lui Gwynplaine care stătea jos, îi făcu o adâncă plecăciune, apoi, dându-și capul pe spate, spuse:

— Vouă, aici de față, noi Philippe Denzill Parsons, cavaler, șerif al comitatului Surrey, ajutat de Aubrie Dominique, scutier, grefierul nostru, și de ofițerii noștri obișnuiți, date fiind procesele-verbale întocmite și luările de act, date fiind cele comunicate de Amiralitate, după verificarea atestărilor și a semnăturilor, după declarațiile citite și auzite, după confruntările făcute, toate constatările și informările legale fiind completate, îndeplinite și duse cu bine și dreptate la capăt, vă facem cunoscut și vă declarăm, ca să decurgă cele de drept, că sunteți Fermain Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al Angliei și Dumnezeu s-o aibă în pază pe senioria voastră.

Și făcu încă o plecăciune.

Doctorul în știința legilor, doctorul în medicină și toți ceilalți, în afară de călău se înclinară și ei, până la pământ în fața lui Gwynplaine.

— Vai! strigă Gwynplaine. Treziți-mă!

— Într-adevăr, v-am trezit, spuse un glas care nu fusese auzit până atunci.

Un bărbat ieși de după unul din stâlpi. Cum nimeni nu mai pătrunsese în beci de când placa de fier se deschisese la sosirea alaiului polițienesc, era vădit că bărbatul acesta se afla ascuns acolo înainte de intrarea lui Gwynplaine și că avea rolul de a observa și misiunea de a sta acolo. Bărbatul, gras și umflat, care purta perucă de curte și mantie de călătorie, era mai curând bătrân decât tânăr, și foarte cuviincios.

Îl salută pe Gwynplaine, respectuos și vioi, cu eleganța unui gentleman și fără stângăcia magistratului.

— Da, spuse el, acum v-am trezit. De douăzeci și cinci de ani dormiți. Ați avut un vis din care trebuie să ieșiți. Vă credeți Gwynplaine, dar sunteți Clancharlie. Vă credeți om din popor, dar faceți parte din nobileme. Vă credeți din ultima stare, și sunteți din cea mai de sus. Vă credeți comediant, și sunteți senator. Vă credeți sărac, și sunteți mai mult decât bogat. Vă credeți neînsemnat, și sunteți mare. Treziți-vă, my lord!

Gwynplaine, cu o voce înceată în care mai răsună o urmă de spaimă, șopti:

— Ce înseamnă toate astea?

— Înseamnă, my lord, răspunse bărbatul cel gras, că eu mă numesc Barkilphedro, că sunt ofițer al Amiralității, că rămășița asta, sticla lui Hardquanonne, a fost găsită la malul mării, că mi-a fost adusă ca să fie despecetluită de mine, așa cum cere funcția pe care o îndeplinesc, că am deschis-o de față cu doi jurați ai secției *Jetson*, amândoi membri ai parlamentului, William Blathwaith, pentru orașul Bath, și Thomas Jervoise, pentru Southampton, că cei doi jurați au descris și certificat conținutul sticlei și au semnat procesul-verbal de

deschidere, împreună cu mine, că eu am întocmit raportul către majestatea sa, că, din ordinul reginei, toate formalitățile legale și necesare au fost îndeplinite cu discreția pe care o poruncește un lucru atât de gingaș, și că ultima dintre ele, confruntarea, a avut loc adineauri. Asta înseamnă că aveți un venit de un milion pe an; asta înseamnă că sunteți lord al Regatului Unit al Marii Britanii, legislator și jude, jude suprem, legislator suveran, înveșmântat cu purpură și hermină, egal cu prinții, asemănător împăraților; asta înseamnă că aveți pe cap o coroană de pair, și că vă veți căsători cu o ducesă, fiica unui rege.

Din pricina schimbării uluitoare care se prăvălise peste el ca o lovitură de trăsnet, Gwynplaine leșină.

II. CEEA CE RĂTĂCEȘTE NU SE ÎNȘALĂ

Toată aventura aceasta pornise de la un ostaș care găsisese o sticlă pe malul mării.

Să povestim faptele.

Într-o zi, un ostaș din garnizoana castelului Calshor culesese din nisip, în timpul refluxului, o sticlă aruncată acolo de flux. Sticla, acoperită de mucegai, era astupată cu un dop smolit. Ostașul o dusese colonelului, iar colonelul o transmisese amiralului Angliei. Amiral însemna Amiralitate. Pentru epave, Amiralitatea însemna Barkilphedro. Barkilphedro deschisese și destupase sticla, și o dusese reginei. Regina se sfătuisese de îndată cu lordul-cancelar care este, prin lege „păzitor al conștiinței regelui Angliei” și cu lordul-mareșal, care este „jude al armelor și al stirpei nobililor”.

Cercetările începură. Gwynplaine, având firmă la stradă, era ușor de găsit. Hardquanonne, la fel. Nu murise. Temnița îl putrezește pe om, dar îl păstrează, dacă a păzi înseamnă a păstra. Oamenii dați în grija Bastiliilor erau rareori deranjați. Li se schimbau celulele la fel de rar pe cât se schimbă coșciugele: Hardquanonne se mai afla încă în foișorul fortăreței Chatham și n-a fost deloc greu să se pună mâna pe el. Îl aduseră de la Chatham la Londra. În același timp, fură făcute cercetări în Elveția. Faptele se adevăriră, cuvânt cu cuvânt. Trimișii ridicară din grefele locale, de la Vevey și Lausanne, actul de căsătorie al lordului Linnoeus în exil, actul de naștere al copilului, actele de deces ale tatălui și ale mamei. Totul se înfăptui în cea mai mare taină, cu ceea ce se numea *repeziciunea regală* și cu „*tăcerea cârtiței*”.

Jussu regis și semnătura *Jeffreys* fură verificate. Pentru cine a studiat din punct de vedere patologic așa-numitele „toane ale bunului plac”, acest *jussu regis* e un caz simplu. De ce Iacob al II-lea, care, credem, ar fi trebuit să ascundă astfel de fapte, a lăsat, cu riscul de a le zădărnici reușita, urme scrise? Cinism. Indiferență disprețuitoare. Aha! Vă închipuiți că numai fetele pot fi nerușinate! Și

motivele de stat sunt la fel. A săvârși o crimă înseamnă a te împodobi cu ea, asta e toată povestea. Regele se tatuează și el, ca un simplu ocnaș. Ai interes să scapi de jandarm și de istorie, ai fi mâhnit de-a binelea dacă ai scăpa, ții chiar cu tot dinadinsul să fii cunoscut și recunoscut. Eu sunt Iacob al II-lea! Săvârșești o crimă și pui pecetea pe ea. Să-ți desăvârșești neobrăzarea, să te denunți singur, să-ți faci isprava de nepierdut, aceasta e îndrăzneala nerușinată a răufăcătorului. Există tiranul care se ascunde, ca Tiberiu, și tiranul care se făleşte, ca Filip al II-lea. Unul e scorpion, celălalt leopard. Iacob al II-lea era din specia acestuia de pe urmă. Avea, precum se știe, fața deschisă și veselă, deosebită de a lui Filip al II-lea. Filip era lugubru. Iacob era jovial. Dar, ca și pe Filip al II-lea, nu-l tulburau mârșăviile săvârșite. Era monstru prin grația lui Dumnezeu. Deci n-avea ce să ascundă și să atenueze, iar crimele și le socotea ca pe un drept sfințit. Ar fi fost bucuros să lase urmașilor arhiva tuturor fărâdelegilor sale numerotate, datate, clasate, etichetate și puse în ordine, fiecare la locul ei, ca otrăvurile în laboratorul unui farmacist.

Regina Ana, care știa să păstreze cu strășnicie secretele, dovedindu-se prea puțin femeie în această privință, îi ceruse lordului-cancelar, în legătură cu întreaga afacere, un raport confidențial, de felul celor numite „raport la urechea regală”. Rapoartele de acest fel au fost totdeauna foarte folosite în monarhii. La Viena exista un „consilier la ureche”, cu mare vază la curte. Cel ce-i șoptește împăratului...

William, baron Cowper, cancelar al Angliei, pe care regina îl credea, fiindcă era miop ca și ea, ba chiar și mai miop, întocmise un raport. Lordul-cancelar constata faptul unui moștenitor de pairie răpit și mutilat, apoi regăsit. El nu-l defăima pe Iacob al II-lea, tatăl reginei, la urma urmelor. Dădea chiar și motive: dreptul regal de mutilare există; Iacob I, de glorioasă memorie, a crăpat ochii la doi duci de sânge regal, pentru binele regatului. Unii prinți, prea apropiați de tron, au fost cu folos înăbușiți între două saltele, ceea ce a trecut drept apoplexie. Or, a înăbuși e mai mult decât a mutila. Dar un lucru legal nu distruge alt lucru legal. „Dacă înecatul revine la suprafață și nu e mort, înseamnă că Dumnezeu îndreaptă fapta regelui. Dacă moștenitorul e regăsit, să i se înapoieze coroana. Așa s-a făcut pentru lordul Allan, rege al Northumbriei, care și el a fost măscărici. Așa trebuie făcut și pentru Gwynplaine, care e tot un rege, adică un lord. Josnicia meseriei făcută și îndurată din motive de forță majoră nu murdărește blazonul. Dovadă Abdolonyme, care a fost rege după ce fusese grădinar; dovadă Iosif care e sfânt după ce a fost dulgher; dovadă Apolo, care a fost zeu după ce fusese cioban”. Pe scurt, savantul-cancelar încheia pentru reintegrarea, în toate bunurile și demnitățile, a lui Fermain, lord Clancharlie, numit în mod fals Gwynplaine, „cu singura condiție să fie confruntat cu tâlharul Hardquanonne și recunoscut de numitul tâlhar”. Și astfel cancelarul, păzitor constituțional al conștiinței regale, liniștea conștiința majestății sale.

Altminteri, pentru lordul-cancelar, recunoașterea lui Gwynplaine de către Hardquanonne părea neîndoielnică.

Regina Ana, destul de informată cu privire la slujenia lui Gwynplaine, nevoină să-și necăjească sora, căreia îi fuseseră luate bunurile familiei Clancharlie, hotărî, cu bucurie, ca ducesa Josiane să se mărite cu noul lord, adică cu Gwynplaine.

Repunerea în drepturi a lordului Fermain Clancharlie era un lucru foarte simplu, moștenitorul fiind legitim și direct. Niciun litigiu. O legitimitate vădită. Un drept clar și sigur. Nu era cazul să fie sesizată Camera. Regina, asistată de lordul-cancelar, putea prea bine să-l recunoască și să-l admită pe noul lord.

Barkilphedro făcu totul.

Datorită lui, afacerea rămase atât de secretă și fu păzită cu atâta strășnicie, încât nici Josiane, nici lord David nu bănuiră nimic despre miraculosul fapt care își croia drum fără știrea lor. Josiane, nespus de trufașă, putea fi ușor înfrântă. Ea se izola de la sine. Cât despre lordul David, el fu trimis în larg, pe coastele Flandrei. Avea să-și piardă lordship-ul și nu bănuia nimic. Mai dăm un amănunt: se întâmplă ca, la zece leghe de stația navală comandată de lord David, un căpitan numit Halyburton dădu o lovitură flotei franceze. Contele Pembroke, președintele Consiliului, puse pe o propunere de contraamirali numele acestui căpitan Halyburton. Ana îl șterse pe Halyburton și-l puse pe lord David Dirry-Moir în locul lui, pentru ca lord David, când va afla că nu mai e pair, să aibă măcar mângâierea de-a se ști contraamiral.

Ana se simțea mulțumită. Un soț hidos pentru sora ei, un grad înalt pentru lord David. Răutate și bunătate.

Majestatea sa avea să-și ofere o comedie. Printre altele, ea spunea că e drept să repare un abuz de putere al augustului său tată, că se purta ca o mare regină, că ocrotea nevinovăția după voința lui Dumnezeu, că Pronia, în sfintele și nepătrunsele ei căi etc. etc. E plăcut să faci dreptate când știi că ea supără pe cineva care nu ți-e drag.

De fapt, reginei îi fusese de ajuns să știe că viitorul soț al Josiane era diform. Ce fel de diformitate avea Gwynplaine, ce fel de slujenie? Barkilphedro nu ținuse s-o informeze pe regină, și Ana nu binevoise să se informeze. Adânc dispreț regal. De altfel, ce importanță avea? Camera lorzilor nu putea să fie decât recunoscătoare. Lordul-cancelar, oracolul, vorbise. A restaura un pair însemna a restaura întreaga pairie. Regalitatea cu acest prilej se arăta bună și respectuoasă paznică a privilegiului pairiei. Oricum ar arăta la față noul lord, o față nu e o obiecție împotriva unui drept. Ana își spuse mai mult sau mai puțin toate acestea, și merse de-a dreptul la țintă, la această mare țintă feminină și regească, satisfacția.

Regina se afla pe atunci la Windsor, ceea ce punea o oarecare distanță între intrigile de la curte și mulțime.

Despre ce avea să se întâmple nu aflară decât persoanele absolut necesare.

Cât despre Barkilphedro, el se înveseli, și veselia îl făcu să pară lugubru. Avu, primul, nespusa plăcere de-a gusta din clondirul lui Hardquanonne. Și nu se miră mai deloc, mirarea fiind a celor nu prea inteligenți, De altfel, nu-i așa? i se datora plăcerea asta lui, care de-atâta vreme făcea de strajă la poarta hazardului. Pentru că aștepta, trebuia să se întâmple ceva.

În fond, trebuie s-o spunem, Barkilphedro fusese uluit. Dacă cineva i-ar fi putut înlătura masca sub care își ascundea conștiința până și în fața lui Dumnezeu, ar fi găsit următoarele: tocmai atunci Barkilphedro începea să fie convins că îi va fi cu neputință lui, un dușman intim și neînsemnat, să aducă o știrbire cât de mică înaltei existențe a ducesei Josiane. Și din pricina asta îl cuprinsese o înnebunitoare dușmănie ascunsă. Ajunsesse la limita numită descurajare. Cu cât era mai furios, cu atât deznădăjduia mai mult. Barkilphedro era, poate, gata să renunțe, nu la a-i dori răul Josiane, ci la a i-l face; nu la ură, ci la mușcătură.

Și deodată, tocmai atunci, sticla lui Hardquanonne îi pică în mâini. Barkilphedro, asistat de doi martori oarecare, jurați indiferenți ai Amiralității, destupă sticla, găsește pergamentul, îl desface, îl citește... Închipuți-vă ce bucurie monstruoasă!

Ciudat lucru, dacă te gândești că marea, vântul, spațiile, fluxul și refluxul, furtunile, vremea liniștită, adierile pot să-și dea atâta osteneală ca să ferească un om rău! Complicitatea aceasta durase cincisprezece ani. Timp de cincisprezece ani, marea lucrase într-una pentru el. Valurile își trimiseseră unul altuia sticla plutitoare, stâncile o feriseră, apa nu pătrunsese în ea, mușcăiul nu vătămase pergamentul, umezeala nu ștersese literele. Câtă osteneală își dăduse abisul! Și astfel, ceea ce Gernardus zvârlise în beznă, beznă îi dăruise lui Barkilphedro, iar mesajul trimis lui Dumnezeu ajunsese la diavol.

Imensitatea săvârșise un abuz de încredere și ironia obscură, amestecată în lucruri, se aranjase în așa fel încât complicase triumful acesta cinstit, copilul pierdut, Gwynplaine, redevenind lord Clancharlie, printr-o acțiune veninoasă. Scăparea victimei din mâna lui Iacob al II-lea însemna transformarea ei în pradă pentru Barkilphedro; scoaterea la iveală a lui Gwynplaine însemna lovitura Josiane. Barkilphedro izbândește. Și pentru asta, vreme de atâția ani, valurile, talazurile, rafalele aruncaseră de colo-colo, scuturaseră, împinseseră, zvârliseră, chinuiseră și respectaseră obiectul în care erau amestecate atâtea vieți! Pentru asta existase o înțelegere între vânt, apă și furtună. Infinitul, lucrând mână în mână cu un vierme! Soarta are asemenea voințe obscure.

Barkilphedro se simți fulgerat de un orgoliu titanic, își spuse că toate acestea fuseseră făcute pentru el. Se simți centru și scop.

Se înșela însă. Marea, făcându-i-se tată și mamă unui orfan, trimițând călăilor lui furtuna, spărgând luntrea care lepădase copilul, înghițind mâinile împreunate a rugă ale naufragiaților, refuzându-le toate rugile și neprimind de la ei decât pocăința; marea, schimbându-și rolul, ca o panteră care se face doică, și începând

să legene, nu copilul, ci soarta lui, pe când el creștea fără să știe ce-i pregătesc adâncurile; valurile, căroră le fusese aruncată sticla, veghind asupra acestui trecut în care se afla un viilor; curenții mânând epava plâpândă pe drumurile de necercetat ale apelor; toată spuma uriașă a abisului luând sub ocrotirea ei un nevinovat; unda netulburată, ca o conștiință; haosul restabilind ordinea; lumea întunericului tinzând către lumină; tot întunericul folosit la ivirea astrului acestuia: adevărul; exilatul consolat în mormântul lui; moștenitorul redat moștenirii; crima regelui înfrântă; cel slab, cel părăsit având infinitul drept ocrotitor; iată ce ar fi trebuit să vadă Barkilphedro în împrejurările care îl bucurau atât. Și iată ceea ce n-a văzut. El nu și-a spus nicio clipă că totul fusese făcut pentru Gwynplaine; și-a spus doar că totul fusese săvârșit pentru Barkilphedro. Și că merita osteneala. Așa sunt diavolii.

De altfel, ca să se mire cineva că o epavă fragilă a putut să plutească cincisprezece ani fără să se fărâme, ar trebui să nu cunoască adâncă blândețe a mării. Cincisprezece ani e o nimica toată. La 4 octombrie 1867, în Morbihan, între insula de Groix, capătul peninsulei Gavres și stâncă Rătăciților, pescarii din Port-Louis au găsit o amforă romană din secolul al patrulea, împodobită de incrustațiile mării. Amfora aceasta plutise o mie cinci sute de ani.

Oricât de nepăsător voia să pară Barkilphedro, uimirea îi era la fel de mare ca și bucuria.

Totul i se oferea. Totul parcă ar fi fost pus la cale. Gwynplaine? Cunoștea numele ăsta. Masca ridens! Ca toată lumea, îl văzuse și el pe Omul care Râde. Citise firma prinsă la Inn Tadcaster, cum se citește afișul unui spectacol care atrage mulțimea. Și-l aminti îndată, până în cele mai mici amănunte: „Aici poate fi văzut Gwynplaine, părăsit la vârsta de zece ani, în noaptea de 29 ianuarie 1690, pe țărmul mării, la Portland”. Copilul pierdut fusese regăsit. Exista un lord Clancharlie. Lui David Dirry-Moir i se luau toate! Pairia, averea, puterea, rangul îi erau trecute lui Gwynplaine. Totul, castele, locuri de vânat, păduri, clădiri, palate, moșii și, bineînțeles, Josiane erau ale lui Gwynplaine. Și Josiane, ce soluție! Pe cine avea acum înaintea ei? Ilustră, trufașă, avea un măscărici; frumoasă și elegantă, avea un monstru. Ar fi putut nădăjdui asemenea rezolvare? Adevărul e că Barkilphedro era entuziasmat. Toate combinațiile, cele mai dușmănoase, pot fi depășite prin dărnicia infernală a neprevăzutului. Când realitatea vrea, poate săvârși minuni. Barkilphedro găsea că toate visele de până atunci fuseseră prostești. Acum avea mai mult.

Schimbarea care avea să se facă prin el, chiar dacă s-ar fi făcut împotriva lui, tot ar fi dorit-o.

De data aceasta însă, n-avea meritul dezinteresării. Lord David Dirry-Moir nu-i datora nimic, iar lord Fermain Clancharlie avea să-i datoreze totul. Din ocrotit, Barkilphedro devenea ocrotitor. Și ocrotitor al cui? Al unui pair ai Angliei. Va avea un lord al lui. Un lord creat de el. Și acest lord va fi cumnatul morganatic al

reginei! Prin slujenia lui, îi va fi plăcut reginei pe cât îi va fi de nesuferit Josiane. Bazat pe favoarea lui, și punându-și veșminte modeste și serioase, Barkilphedro va putea să ajungă cineva. El se gândise dintotdeauna la biserică. Avea o vagă dorință să ajungă episcop.

În așteptare, era fericit.

Barkilphedro se pricepea destul de bine la arta numită sugestie și care constă din a face o mică tăietură în mintea altora și a vâri acolo o idee de-a ta. Ținându-se deoparte, și având aerul că nu se amestecă deloc, făcu așa fel ca Josiane să meargă la baraca Green-box și să-l vadă pe Gwynplaine. Asta nu putea să-i strice. Saltimbancul, văzut în mizeria lui, se potrivea de minune. Mai târziu, priveliștea avea să prindă bine...

Pregătise totul dinainte, tăcut. Dorea ceva neașteptat. Munca lui putea fi exprimată prin aceste cuvinte ciudate: a construi o lovitură de trăsnet.

După ce luaseră sfârșit primele pregătiri, veghease ca toate formalitățile cerute să fie îndeplinite în forme legale. Taina rămăsese taină, tăcerea făcând parte din lege.

Confruntarea dintre Hardquanonne și Gwynplaine avusese loc. Barkilphedro fusese de față. Rezultatele le-am văzut.

În aceeași zi, un rădvan de-al majestății sale sosi pe neașteptate la Londra, s-o caute pe lady Josiane ca s-o conducă la Windsor unde Ana, în clipa aceea, își petrecea vremea. Dacă ar fi fost după gândul ei, Josiane nu s-ar fi supus chemării, sau cel puțin și-ar fi amânat supunerea cu o zi, amânând plecarea, dar viața de la curte nu îngăduie asemenea împotriviri. Ea trebui deci să pornească imediat la drum, și să-și părăsească locuința din Londra, Hunkerville-house, pentru reședința de la Windsor, Corleone-lodge.

Ducesa Josiane părăsise Londra tocmai în clipa când Wapentake se înfățișa la Inn Tadcaster ca să-l ridice pe Gwynplaine și să-l ducă în temnița Southwark.

Când Josiane ajunse la Windsor, aprodul camerei de prezență o înștiință că majestatea sa se află închisă cu lordul-cancelar și nu putea s-o primească decât a doua zi; că, deci, trebuie să aștepte la Corleone-lodge, punându-se la dispoziția majestății sale, și că majestatea sa îi va trimite direct poruncile ei, a doua zi dimineată, la deșteptare. Josiane se duse acasă foarte înciudată, mănă prost dispusă, avu dureri de cap, îi alungă pe toți cei aflați acolo, în afară de paj, apoi îl alungă și pe el și se culcă când mai era încă ziuă.

La sosire, ea aflase că tot mâine, lordul David Dirry-Moir, primind pe mare ordinul de-a veni imediat să primească poruncile reginei, era așteptat la Windsor.

III. NICIUN OM NU POATE SĂ TREACĂ BRUSC DIN SIBERIA ÎN SENEGAL FĂRĂ SĂ-ȘI PIARDĂ CUNOȘTIȚA

(Humboldt)

Leșinul unui bărbat, chiar al celui mai tare și mai energic, sub neașteptata lovitură de măciucă a sorții, nu trebuie să ne mire deloc. Un om e doborât de neprevăzut ca vita de secure. François d'Albescola, care smulgea lanțurile de fier de la porțile turcești, a rămas leșinat o zi întreagă când a fost făcut papă. Și doar de la cardinal la papă e un pas mai mic decât de la saltimbanc la pair al Angliei...

Când Gwynplaine își reveni în fire și deschise ochii, era noapte. Gwynplaine se afla într-un fotoliu, în mijlocul unei camere imense, tapisată toată în catifea purpurie, de la tavan până la podea. Lângă el stătea în picioare, cu capul descoperit, pântecosul cu mantie de călătorie ieșit de după unul din stâlpii beciului din Southwark. În afara lor nu mai era nimeni în cameră. Întinzând brațele de pe fotoliu, Gwynplaine putea să atingă două mese, având fiecare câte un sfeșnic cu șase lumânări aprinse. Pe una din aceste mese se afla un vraf de hârtie și o casetă; pe cealaltă aștepta un platou de argint aurit, cu friptură rece de pasăre, vin și brandy.

Prin geamurile unei ferestre înalte, mergând de la podea până la tavan, cerul nopții de aprilie lăsa să se întrezărească afară un semicerc de coloane împrejmuind o curte de onoare închisă printr-un portal cu trei porți, una foarte largă și două mai mici. Coloanele probabil că erau din marmură albă, ca și pavajul curții, care părea făcut din zăpadă și încadra plăcile netede ale unui mozaic învăluit de întuneric. Fără doar și poate că la lumina zilei mozaicul acesta, cu toate smalțurile și culorile lui, înfățișa un uriaș blazon, după moda florentină. Zigzagurile unor balustrade urcau și coborau, indicând scări de terase. În josul curții se înălța o imensă clădire, întunecată și nedeslușită din pricina nopții. Cerul, încărcat de stele, decupa silueta unui palat.

În camera unde se afla Gwynplaine, în fața ferestrei din fund, se vedeau, de o parte un cămin înalt cât peretele, iar de altă parte, pe un fel de soclu, unul dintre acele spațioase paturi medievale în care te urci cu o scară și te poți culca de-a curmezișul. Un rând de fotolii lângă perete și un rând de scaune în fața fotoliilor completau mobilierul. Un foc viu ardea în cămin. După bogăția flăcărilor și după dungile lor roz și verzi, un cunoscător și-ar fi putut da seama că în foc ardea lemn de frasin, ceea ce vădea un lux deosebit. Camera era atât de mare încât cele două sfeșnice o lăsau întunecată. Ici-colo, perdele joase și falfăitoare arătau treceri spre alte încăperi. Întreaga cameră părea pătrată și masivă, după moda învechită și superbă din vremea lui Iacob I. Ca și covoarele și pereții, soclul patului, baldachinul, patul, scaunul de lângă el, perdelele, căminul, fețele de mese, fotoliile, scaunele, totul era acoperit cu catifea roșie-cărămizie. Aurul nu se vedea

decât pe tavan. Acolo, la distanță egală de cele patru colțuri, strălucea un enorm scut de metal ciocănit, pe care scânteia un orbitor relief de armorii. În aceste armorii, pe două blazoane alăturate, se zărea o coroană de baron și o coroană de marchiz. În mijlocul tavanului seniorial, ca în mijlocul unui măreț cer întunecat, scutul acesta sclipitor licărea domol, ca un soare în noapte.

Un om sălbatic, care e totodată și un om liber, se simte aproape la fel de neliniștit într-un palat pe cât s-ar simți într-o temniță. Încăperea aceasta minunată era tulburătoare. Orice minunăție sperie. Cine putea fi stăpânul unei locuințe atât de mărețe? Cărui gigant îi aparținea atâta splendoare? Cărui leu îi servea drept văgăună palatul acesta? Gwynplaine, abia trezit, își simțea inima strânsă.

— Unde mă aflu? întrebă el.

Omul care stătea în picioare dinaintea lui îi răspunse:

— În locuința dumneavoastră, my lord.

IV. FASCINAȚIE

Ca să revii la suprafață e nevoie de timp.

Gwynplaine fusese zvârlit în adâncul încremenirii. Și, dacă putem vorbi astfel, sărise de la o uimire la alta. După scrisoarea de dragoste a ducesei, destăinuirea din temnița Southwark...

Când în soarta cuiva începe neprevăzutul, așteptați-vă să vedeți cum urmează lovitură după lovitură. Odată deschisă poarta aceasta, surprizele dau năvală. Prin spărtura făcută zidului tău, pătrunde vijeliosul amestec al evenimentelor. Iar neobișnuitul nu se întâmplă numai o singură dată.

Neobișnuitul e ca o negură. Și negura aceasta plutea peste Gwynplaine. Ceea ce i se întâmplase i se părea de neînțeles. Zărea totul prin ceața cu care o zguduire profundă acoperă judecata minții, ca pulberea unei prăbușiri. Nu vedea nimic clar. Și totuși, lucrurile se limpeziră încetul cu încetul. Clipă de clipă, uluirea scădea. Gwynplaine se asemăna omului cu un ochi deschis și ațintit în vis, și care ar vrea să vadă ce e înăuntru. Împrăștiă negura, și o aduna iar. Avea clipe de rătăcire. Suferea oscilația aceea a minții în fața neprevăzutului care, rând pe rând, te împinge de partea unde poți înțelege câte ceva, ca să te aducă apoi acolo unde nu poți să înțelegi nimic.

Intrând în groaznicul beci din Southwark, Gwynplaine se așteptase la juvățul oncașului. Și i se pusese pe cap coroana de pair. Cum era cu puțință? Nu exista destul spațiu între ceea ce se temuse și ceea ce i se întâmplase, totul se petrecuse prea repede, prea brusc i se preschimbase groaza, ca să poată vedea limpede. Cele două contraste se aflau prea lipite unul de altul. Gwynplaine se căznea să-și smulgă creierul din menghinea aceasta.

Tăcea. Cel ce tace face față la toate. O vorbă scăpată, prinsă în iureșul

necunoscut, te poate trage cu totul sub nu se știe ce roți strivitoare.

Omul cu pântec mare îi mai spuse o dată:

— Sunteți în locuința dumneavoastră, my lord.

Gwynplaine se pipăi. Când ești uluit, întâi privești, ca să te asiguri că lucrurile există, apoi te pipăi, ca să te asiguri că tu însuși exiști. Nici vorbă, omul acesta i se adresa lui. Iar el nu mai purta îmbrăcămintea de ieri: avea o vestă din țesătură de argint și o haină de mătase pe care, atingând-o, simțea că e brodată. Prin buzunarul vestei simțea apăsarea unei pungi grele. Niște pantaloni de catifea, largi și lungi până la genunchi, îi acopereau pantalonii lui strâmți de clovn. Era încălțat în pantofi cu tocuri înalte, roșii. Așa cum fusese adus în palatul acesta, i se schimbaseră și veșmintele.

Omul continuă:

— Binevoiască înălțimea voastră să-și aducă aminte următoarele: numele meu e Barkilphedro. Sunt slujbaş la Amiralitate. Eu sunt cel care a deschis clondirul lui Hardquanonne și a făcut să vi se ivească soarta din el, așa cum în poveștile arabe pescarul face să se ivească un uriaș din clondirul lui fermecat...

Gwynplaine își aținti privirea pe chipul zâmbitor care îi vorbea.

Barkilphedro continuă:

— În afară de acest palat, my lord, mai aveți Humkerville-house, care e mai mare. Aveți Clancharlie-castle, unde vă este statornicită pairia, și care e o fortăreață de pe vremea lui Eduard cel Bătrân. Aveți nouăsprezece moșii ale dumneavoastră, cu satele și țăranii lor, ceea ce adună sub flamura dumneavoastră de lord și de nobleman cam optzeci de mii de vasali și de platnici. La Clancharlie sunteți jude al tuturor, al bunurilor și al persoanelor, și vă țineți curtea de baron. Regele n-are mai mult decât înălțimea voastră dreptul de a bate monedă. Ca baron, aveți dreptul la o spânzurătoare și șapte stâlpi în Sicilia; dreptul unui simplu senior fiind de doi stâlpi, ai castelanului de trei, iar ai ducelui de opt. Vechile legiuri din Northumbrie vă numesc prinț. Sunteți rudă cu viconții Valentin din Irlanda și conții Umfraville din Scoția, care sunt Angus. Sunteți șef de clan ca Ardmannech, Campbell și Mac Callummore. Aveți opt castele cu moșii, Reculver, Burton, Hell-Kerters, Homble, Moricambe, Gumdraith, Trenowardraith și altele. Aveți un drept asupra turbăriilor din Pillinmore și asupra carierelor de alabastru din Trent. În plus, aveți tot ținutul Penneth-chase și mai aveți un munte, cu un vechi oraș deasupra lui. Orașul se numește Vinecaunton; muntele se numește Moilenlli. Toate acestea vă aduc un venit anual de patruzeci de mii de lire sterline, adică de patruzeci de ori cei douăzeci și cinci de mii de franci venit, cu care se mulțumește un francez.

În timp ce Barkilphedro vorbea, Gwynplaine, din ce în ce mai năucit, își amintea. Toate numele rostite de Barkilphedro, Gwynplaine le cunoștea. Erau înșirate pe ultimele rânduri ale celor două placarde aflate în baraca unde își petrecuse copilăria și, tot privindu-le fără să-și dea seama, le învățase pe de rost.

Sosind, singur pe lume și părăsit, în baraca pe roți, la Weymouth, își găsisese toată moștenirea inventariată, așteptându-l acolo, iar dimineața, când bietul copil se trezea, primul lucru care îi atrăgea privirea neștiutoare și-l distra era senioria și pairia lui. Amănunt ciudat, care se adăuga tuturor surprizelor avute; vreme de cincisprezece ani, rătăcind din răspântie în răspântie, măscărici într-o baracă nomadă, câștigându-și pâinea de azi pe mâine, adunând gologani mărunți și trăind din firimituri, călătorise cu întreaga lui bogăție scrisă pe deasupra mizeriei.

Barkilphedro atinse cu degetul arătător caseta de pe masă.

— În caseta aceasta, my lord, sunt două mii de guinee pe care majestatea sa regina vi le trimite pentru acoperirea primelor nevoi.

Gwynplaine făcu o mișcare.

— Vor fi ale tatălui meu, Ursus, spuse el.

— Fie, my lord, se învoi Barkilphedro. Ursus, de la inn Tadcaster. Doctorul în știința legilor, care ne-a însoțit până aici, și care va pleca de îndată, îi va duce. Poate că voi pleca chiar eu la Londra. În acest caz, am să-i duc eu. Îmi iau sarcina aceasta.

— Am să-i duc eu însumi, spuse Gwynplaine.

Barkilphedro încetă să zâmbească.

— Cu neputință!

Există o mlădiere a vocii care subliniază cele spuse. Mlădierea aceasta o avu Barkilphedro. El tăcu, de parcă ar fi vrut să pună punct după cuvintele rostite. Apoi continuă, cu tonul acela respectuos și deosebit al slugii care se simte stăpân:

— My lord, vă aflați aci la douăzeci și trei de leghe de Londra, la Corleone-lodge, în reședința voastră de curte, lipită de castelul regal din Windsor. Vă aflați aici, fără ca nimeni să știe asta. Ați fost adus într-o caretă închisă, care vă aștepta în poarta temniței din Southwark. Oamenii care v-au adus în acest palat nu știu cine sunteți, dar mă cunosc pe mine, și atâta e de ajuns. Ați putut fi adus până în apartamentul acesta datorită unei chei secrete, aflate în posesia mea. Aici, în casă, mai sunt oameni care dorm, și nu e ora să-i trezim. De aceea, avem timp pentru o explicație care, de altfel, va fi scurtă. Am să v-o dau. Am sarcina aceasta din partea majestății sale.

Vorbind, Barkilphedro începu să răsfoiască vraful de dosare aflat lângă casetă.

— My lord, iată diploma dumneavoastră de pair. Iată brevetul marchizatului sicilian. Iată pergamentele și hrisoavele celor opt baronii ale domniei-voastre, cu pecetea a unsprezece regi, de la Baldret, rege în Kent, până la Iacob al VI-lea și I-ul, rege al Angliei și al Scoției. Iată scrisorile dumneavoastră de prioritate. Iată-vă drepturile de rentă, și titlurile, și descrierile fiefurilor, bunurilor ereditare și dependente ale ținuturilor și moșiilor care vă aparțin. Ceea ce aveți deasupra capului, în blazonul de pe tavan, sunt cele două coroane ale înălțimii voastre: cercul perlat de baron și cel înflorat de marchiz. Aici, alături, în vestiar, aveți roba de pair, din catifea roșie cu benzi de hermină. Chiar astăzi, acum câteva ore,

lordul-cancelar și deputatul conte mareșal al Angliei, informați de rezultatul confruntării înălțimii voastre cu tâlharul Hardquanonne, au luat ordinele de la majestatea sa. Majestatea sa a semnat din dorința ei, ceea ce este egal cu legea. Toate formalitățile sunt îndeplinite. Mâine, nu mai târziu, veți fi primit în Camera Lorzilor și veți putea lua parte la discuții...

Barkilphedro se întrerupse, respiră adânc și continuă:

— Totuși, nimic nu e săvârșit încă. Nu poți fi pair ai Angliei fără să vrei. Totul poate fi anulat și făcut să dispară. În politică se văd asemenea evenimente nimicite înainte de-a prinde viață. My lord, asupra voastră domnește încă tăcerea. Camera Lorzilor nu va fi înștiințată decât mâine. Taina întregii afaceri a fost păzită cu strășnicie, din motive de stat, care au urmărit atât de importante încât persoanele sus-puse, singurele informate în clipa aceasta de existența și de drepturile înălțimii voastre, le pot uita imediat dacă motivele de stat cer să le uite. Ceea ce e în întuneric poate rămâne în întuneric, și asta cu atât mai ușor cu cât aveți un frate, fiu nelegitim al tatălui domniei-voastre și al unei femei care pe-atunci, în vremea exilului tatălui domniei-voastre, a fost amanta regelui Carol al II-lea, ceea ce face ca fratele domniei-voastre să fie bine văzut la curte. Și atunci, fratelui domniei-voastre, așa bastard cum e, îi va reveni pairia. Asta doriți? Eu nu prea cred... Trebuie să vă supuneți reginei. Nu veți părăsi reședința aceasta decât mâine, într-o caretă a majestății sale, ca să mergeți la Camera Lorzilor. My lord, vreți să fiți pair al Angliei? Da sau nu? Regina are planuri mari în privința domniei-voastre. V-a hărăzit unei înrudiri aproape regale. Lord Fermain Clancharlie, aceasta e clipa hotărâtoare. Soarta nu deschide o ușă fără să închidă altă ușă. După câțiva pași înainte, nu mai e cu puțință un pas înapoi. My lord, Gwynplaine e mort. Înțelegeți?

Gwynplaine se înfioră din creștet până în tălpi, apoi își reveni.

— Da, spuse el.

Barkilphedro zâmbi, se înclină, vârî caseta sub mantie și părăsi încăperea.

V. CREZÂND CĂ ÎȚI AMINTEȘTI, UIȚI

Gwynplaine fusese înălțat pe-o culme și se prăbuși totodată într-o prăpastie. Simțea amețeala dublă a înălțării și a căderii. În fața lui se afla golul feeric, capcană poate a unui nor care se destramă și-i arată albastrul profund. Atât de profund, încât era întunecat...

Se afla pe muntele de unde se văd regatele pământului. Munte cu atât mai cumplit, cu cât nu există. Cei urcați pe culmile lui se află în vis. Ispitirea, acolo, e hău, și e atât de puternică încât pe piscul acesta iadul speră să corupă raiul, iar diavolul să și-l aducă pe Dumnezeu.

Palate, castele, putere, belșug, toate fericirile omenești cât vezi cu ochii în preajma ta, o înșiruire a tuturor plăcerilor, până departe, în zare, un fel de geografie strălucitoare căreia îi ești centru, amăgire periculoasă.

Închipuiți-vă cât poate să tulbure o asemenea viziune care ți se ivește dintr-odată, fără să străbați nu știu câte trepte ca să ajungi la ea, fără precauții, fără tranziție.

Ca un om care s-ar fi culcat în văgăuna unei cârțițe și s-ar fi trezit în vârful clopotniței unei catedrale, așa era Gwynplaine.

Rămas singur, el începu să se plimbe cu pași mari. În frământarea asta, în neputința de a sta locului, el cugeta. Își chema amintirile. Spovedania naufragiaților citită de șerif în temnița din Southwark îi revenea în minte cu o limpezime extraordinară. Își amintea fiecare cuvânt; și sub cuvintele ei, își revedea toată copilăria.

Deodată, Gwynplaine se opri, cu mâinile la spate, privind tavanul, cerul, privind fără țință precisă, privind în sus.

— E rândul răzbunării! spuse el.

Și se simți asemenea celui care izbutește să-și scoată capul din vâltoarea unei ape. I se păru că vede tot trecutul, viitorul, prezentul, într-o lumină ivită pe neașteptate.

„Ah! gândi el – iată adevărul. Eram lord... totul se descoperă. M-au furat, m-au trădat, m-au pierdut, m-au dezmoștenit, m-au părăsit, m-au ucis! Cadavrul destinului meu a plutit cincisprezece ani pe mare, și deodată a atins pământul, și s-a ridicat, drept și viu! Renasc! Sunt gentilom și am spadă, sunt baron și am coif, sunt marchiz și am penaj, sunt pair și am coroană! Pe toate mi le luaseră! Eram locuitorul luminii și m-au făcut să zac în întuneric. Cei care au exilat tatăl au vândut copilul. Când tata a murit, i-au scos de sub cap piatra pe care o avea drept pernă, și mi-au pus-o mie de gât, și m-au zvârlit în mocirlă! Oh! bandiții ăștia care mi-au chinuit copilăria, da, îi revăd mișcându-se și ridicându-se în străfundul memoriei mele. Am fost bucata de carne ciugulită pe un mormânt de un stol de corbi. Am sângerat și am strigat sub arătările astea hidoase. Așadar, acolo mă zvârliseră, să fiu strivit de tălpile tuturor trecătorilor, de tropăitul tuturor, mai prejos decât cea mai josnică parte a omenirii, mai prejos decât șerbul, mai prejos decât sluga, mai prejos decât ultimul bătăran, mai prejos decât sclavul! Și de acolo am ieșit. De acolo reînvii. De acolo mă înalț! E rândul meu acum!”

Se așeză, își prinse fruntea în palme, începu iar să umble și monologul furtunos se continuă înăuntrul lui:

„Unde mă aflui? Pe culme! Eram jos, și iată-mă sus! Sus, pentru totdeauna! Iată-mă lord! Voi avea o mantie stacojie, voi purta cunună înflorată, voi asista la încoronarea regilor, ei vor depune jurământ dinaintea mea, voi judeca miniștri și prinți, voi exista! Din gropile unde m-au aruncat mă ridic iar, ca o săgeată, până la zenit. Am palate la oraș și la țară, grădini, locuri de vânătoare, carete, milioane, voi da serbări, voi face legi, voi alege plăcerile și bucuriile, iar vagabondul Gwynplaine, care n-avea dreptul să culegă o floare de pe câmp, va putea să culegă stelele cerului!”

Funebră întunecare a unui suflet! Astfel se petrecea, în acest Gwynplaine, care fusese un erou și care poate că n-ar fi încetat să fie erou, înlocuirea măreției morale prin măreția materială. Toate lucrurile inferioare cărora li se spune superioare, ambițiile, dorințele necurate ale instinctului, patimile, poftele, alungate departe de Gwynplaine prin curățenia nenorocirii, dădeau năvală asupra inimii lui generoase. Și totul se trăgea de la un pergament găsit într-o epavă cărată de mare.

Gwynplaine sorbea cu nesaț trufia și ea îi întuneca inima. Amețeala îi lua mințile. Din totdeauna visase să ajungă aici. Privise totdeauna la cei mari. A privi înseamnă a dori.

Să fie lord! Acum, în unele clipe, găsea asta firesc. Abia se scurseseră câteva ore, și cât de departe se afla ziua de ieri!

După scrisoarea ducesei, Gwynplaine își revenise. Puternicele legături aflate în el rezistaseră. Dar vijelia, după ce secătuisese vântul dintr-o parte a zării, reîncepea din cealaltă parte. Și soarta, ca și natura, își are îndârjirile ei. Prima lovitură clatină, a doua dezrădăcinează.

Vai! Cum se prăbușesc stejarii!

Astfel, acela care, copil de zece ani, singur pe țărmul Portlandului, gata de luptă, privea țință vrăjmașii pe care avea să-i înfrunte, vântul mânând corabia pe care nădăjduia să se imbarce, vârtoarea care îi răpea această plută salvatoare, pământul care îi refuza un adăpost, zarea care îi refuza o stea, singurătatea fără milă, întunericul orb, marea, cerul, toate încrâncenările într-un infinit, și toate enigmatle în celălalt; cel care nici nu tremurase și nici nu-și pierduse firea în fața nemărginitei vrăjmașii a necunoscutului, cel care, mic fiind, biruise noaptea, așa cum anticul Hercule biruise moartea; cel care știuse să îndure frigid, setea și foamea, cu bărbăție; cel care, pitic prin statură, fusese uriaș prin suflet; Gwynplaine, care învinsese uraganul abisului sub dubla lui formă, furtună și mizerie, se clătina acum la suflul acestuia, din trufie!

Astfel, după ce-și irosește durerile, lipsurile, furtunile, răcnetele, nenorocirile, agoniile, revărsate asupra omului rămas în picioare, fatalitatea începe să surădă, iar omul amețit deodată, se poticnește.

În creierul lui Gwynplaine se răsuceau vertiginos o mulțime de noutăți, tot clarobscurul metamorfozei, ciocnirea trecutului cu viitorul, doi Gwymplaini, el însuși dublu; înapoi, un copil zdrențăros ieșind din noapte, umblând de colo-colo, tremurând de frig, înfometat, stârnind râsul; în față, un senior strălucitor, fastuos, superb, uluind Londra. Gwynplaine se lepăda de unul și se contopea cu celălalt. Ieșea din saltimbanc și intra în lord. Schimbări de piei care sunt, uneori, schimbări de suflet.

Își închipuia o intrare măreață în Camera Lorzilor. Venea plin de noutăți. Ce n-avea el să le spună? Câte provizii își făcuse! Ce bine e să fii printre ei, tu care ai văzut, ai pipăit, ai îndurat, și să le poți striga: „Am fost aproape de tot ce vă este

departe!” Patricienilor ăstora, ghiftuiți de iluzii, o să le zvârle în față realitatea, și ei vor tremura, căci le va spune adevărul, și vor aplauda, căci va fi mare. Se va ivi printre atotputernici, mai puternic decât ei. Li se va ivi ca o torță, căci le va arăta adevărul, și ca o spadă, căci le va arăta dreptatea. Ce triumf!

Și tot gândind astfel, lucid și rătăcit în același timp, avea clipe de delir, se prăbușea în primul fotoliu ieșit în cale, ațipea, tresărea. Umbla de colo-colo, privea tavanul, examina coroanele, studia pe cât putea însemnele blazonului, pipăia catifeaua de pe pereți, mișca scaunele din loc, răsucea pergamentele, citea numele, silabisea titlurile, Burton, Hombler, Gumdraith, Hunkerville, Clancharlie, compara ceara pecetilor, pipăia fâșiile de mătase ale sigiliilor regale, se apropia de fereastră, asculta cum țâșnește fântâna din curte, privea statuile, număra cu o răbdare de somnambul coloanele de marmură și spunea:

— Asta există!

Își pipăia haina de mătase și se întreba:

— Sunt eu oare? Da...

Se afla în plină furtună lăuntrică

În frământarea lui, își simți oare sfârșeala și istovirea? Bău? Mâncă? Dormi? Dacă ar fi făcut ceva din toate acestea, e sigur că nu și-a dat seama. În unele situații neobișnuite, instinctele se satisfac după cum au chef, fără amestecul gândirii.

Orele treceau una după alta. Se iviră zorile și se făcu ziua. O rază albă pătrunse în cameră și totodată, în sufletul lui Gwynplaine.

— Și Dea! îi spuse lumina.

CARTEA A ȘASEA

FELURITE ASPECTE ALE LUI URSUS

I. CE SPUNE MIZANTROPUL

După ce Ursus îl văzu pe Gwynplaine afundându-se sub poarta temniței din Southwark, rămase buimăcit în colțul de unde pândea. În urechi îi stăruia multă vreme scârțâitul lacătelor și al zăvoarelor care păreau urletul de bucurie al temniței înghițind un nefericit. Ursus aștepta și pândea...

Porțile acestea neînduplecate, odată închise, nu se deschid imediat; ele zac înțepenite de lăncezirea lor în bezne și se mișcă anevoie, mai ales când e vorba să libereze pe cineva. De intrat, fie. Dar de ieșit e altceva. Ursus știa asta. Dar așteptarea e un lucru la care nu poți renunța când vrei. Pânda zadarnică e o neghiobie pe care toți am avut prilejul să o săvârșim vreodată, o pierdere de timp făcută fără să vrea de orice om atent la un lucru dispărut. Nimeni nu scapă ținuturilor acestora. Te încăpățânezi cu un fel de îndârjire distrată. Nu știi de ce rămâi, unde te afli, dar rămâi totuși acolo. Ceea ce ai început activ continui pasiv. Dârzenie istovitoare, din care ieși sleit. Ursus, atât de puțin asemănător celorlalți oameni, rămase totuși, ca orice om, ținut locului de visarea aceea amestecată cu grija de a nu scăpa nimic, în care ne afundă un eveniment copleșitor și asupra căruia n-avem nicio putere. Privea rând pe rând cele două ziduri negre, când pe cel scund, când pe cel înalt, când poarta unde se afla o scară de spânzurătoare, când aceea pe care se afla un cap de mort. Se afla parcă prins în menghinea aceasta formată dintr-o temniță și un cimitir. Pe ulița ocolită și urâtă de oameni, trecătorii erau atât de rari, încât Ursus rămase nevăzut de nimeni.

În sfârșit, el ieși din ungherul care îl adăpostea și se depărtă, călcând agale. Stătuse mult de strajă și acum se lăsa înserarea. Din când în când, Ursus întorcea capul și privea cu ochi năuciți și sticloși groaznica porțiță prin care intrase Gwynplaine. Când ajunse la capătul ulicioarei, porni de-a lungul alteia, apoi a alteia, nesigur, regăsind drumul făcut cu câteva ceasuri mai înainte. Se întorcea uneori, ca și cum ar fi putut să mai vadă încă poarta temniței, deși se afla pe alte străzi. Încetul cu încetul, se apropie de Tarrinzeau-field. Mergea încovoiat, de-a lungul îngrăditurilor de tufe și a șanțurilor. Deodată se opri, își îndreptă spinarea și strigă: „Cu atât mai bine!”

În același timp își trase doi pumni în cap și doi în șale, ceea ce vădește un om care judecă lucrurile așa cum trebuie judecate.

— Aşa-i trebuie! Ah! Golanu'! Tâlharu'! Ticălosu'! Secătura! Răzvrătitul! Numai vorbele lui despre ocârmuire l-au dus acolo! E un răzvrătit! Aveam în casă un răzvrătit! Am scăpat de el! Mare noroc! Ne vără în bucluc. Acum e în temniță. Cu atât mai bine! Minunate sunt legile! Ah! Nerecunoscătorul! Și eu, care îl crescusem! Ce nevoie avea să vorbească și să judece? S-a amestecat în probleme de stat. Numărând mărunțișul, a clevetit despre impozite, despre săraci, despre popor, despre ce nu-l privește pe el. O să mi se spună: vasăzică dumneata renunți la politică? Politica, dragii mei, mă interesează cât negru sub unghie. Am încercat odată lovitura unui baston de baronet. Și mi-am zis: „asta îmi e de ajuns; înțeleg ce-i politica”. Poporul n-are decât o para chioară și o dă, regina o ia și poporul îi mulțumește. Nimic mai simplu. Restul îi privește pe lorzi. Ah! Gwynplaine e în temniță! E la galere! Și așa se cuvine. E drept, e cât se poate de bine, e meritat și legitim! El e de vină. Nu-i voie să trăncănești. Te crezi lord, dobitocule? Ce nebunie am făcut culegând de pe drumuri băiețașul și fetița! Eram atât de liniștiți înainte, Homo și cu mine! Ce căutau în baraca mea nemernicii ăștia? Și cât i-am dădăcit când erau copilași! Ce i-am mai tras cu hamurile mele! Și pe cine am salvat? El, hidos de urât, ea oarbă! Și dă-le de toate! Ce-am mai supt pentru ei din sânul mizeriei! Și uite-i că au crescut și fac dragoste! Pocitaniile își fac curte, la asta am ajuns! Broscoiul și cârțița drăgostindu-se! Asta aveam în casa mea. Și trebuia să termine, nici vorbă, în fața justiției. Broscoiul a vorbit despre politică. Bine. Iată-mă scăpat de el! Când a venit Wapentake, am fost tâmpit la început, fiindcă te îndoiești totdeauna de norocul tău, și am crezul că nu vedeam ceea ce vedeam, că era cu neputință, că aveam un vis urât, că visul își râdea de mine. Dar nu există nimic mai real! Gwynplaine e de-a binelea în temniță. A fost o lovitură a sorții. Îți mulțumesc, preabună doamnă! Monstrul acesta, care, cu scandalul pe care îi făcea, a atras atenția asupra barăcii mele și mi-a denunțat bietul lup! S-a dus Gwynplaine! Și iată-mă scăpat de amândoi! Două muște dintr-o lovitură. Căci Dea o să moară din pricina asta. Când n-o să-l mai vadă pe Gwynplaine, ea îl vede, neghioaba! n-o să mai aibă de ce trăi și o să-și spună: „ce caut eu pe lume?” Și o să se ducă și ea. Drum bun! Duceți-vă dracului amândoi! De când mă știu, mi-a fost silă de voi. Să crape Dea! Ah, cât sunt de mulțumit!

II. ȘI CE FACE

Ajunse astfel la inn Tadcaster.

Băteau orele șase și jumătate, jumătate peste șase, cum spun englezii. Amurgul era pe aproape.

Jupân Nicless se afla în pragul ușii. Măhnirea de pe chip încă nu i se risipise de azi dimineață până acum, iar spaima îi rămăsese și ea încremenită în privire.

Când dădu cu ochii de Ursus, îi strigă de departe:

— Ei?

— Ce?

— O să se reîntoarcă Gwynplaine? Ar fi timpul... Publicul sosește îndată. O să avem astă-seară reprezentația Omului care Râde?

— Omul care Râde sunt eu! spuse Ursus.

Și-l privi pe crâșmar cu un rânjete falnic.

Apoi se urcă de-a dreptul la etaj, deschise fereastra de lângă firma hanului, se aplecă în afară, întinse pumnul, împinse tăblia cu Gwynplaine – Omul care Râde, și afișul cu *Stihia învinsă*, scoase cuiele din tăblie, smulse afișul, le luă pe amândouă sub braț și se coborî.

Jupân Nicless nu-l slăbea din ochi.

— De ce le dai jos?

Ursus izbucni iar în râs.

— Reintru în viața particulară.

Jupân Nicless pricepu, și-i porunci aghiotantului său, Govicum, să anunțe oricui ar veni că în seara aceea spectacolul nu va avea loc. Scoase din ușă polobocul pe care se primeau banii pentru intrare și-l înțepeni iar într-un colț al cârciumii.

Un minut mai târziu, Ursus urcă la Green-box, puse într-un ungher cele două anunțuri și intră în ceea ce se numea „apartamentul femeilor”.

Dea dormea îmbrăcată. Lângă ea, Fibi și Vinos, una pe scăunel, alta pe podea, stăteau gânditoare. Deși târziu, nu-și pusese încă tricourile de zeițe, semn de adâncă mâhnire. Și rămăseseră înfășurate în rochiile lor de pânză grosolană.

Ursus o privi pe Dea.

— Se pregătește pentru un somn mai îndelungat, șopti el.

Apoi se rățoi la Fibi și la Vinos:

— Și, știți, s-a terminat cu muzica! Puteți să vă puneți trompetele la păstrare! Bine ați făcut că nu v-ați împopoțonat cu rochiile de zeițe. Sunteți destul de urâte și așa, dar n-ați făcut rău. Păstrați-vă fustele de cârpă. Astă-seară nu jucăm. Și nici mâine, nici poimâine, nici mai apoi. Nu mai e Gwynplaine! Nu mai e, oricât l-ați căuta...

Se uită iar la Dea.

— Ce lovitură pentru ea! O să fie ca o lumânare în care suflă.

Își umflă obraji:

— Puuuuf! Și gata!

Râse încet.

— Fără Gwynplaine e ca și cum i-ai lua totul. Cum mi-ar fi mie dacă l-aș pierde pe Homo. Ba mai rău încă. Ea o să fie mai singură decât oricine. Orbii se bălăcesc în mai multă tristețe decât noi.

Se îndreptă spre fereastra din fund.

— Cât s-a mărit ziua! La șapte mai e încă lumină! Totuși, să aprindem

felinarul.

Scăpără și aprinse felinarul din tavanul Green-boxei. Se aplecă spre Dea.

— O să răcească. Femeilor, prea i-ați descheiat bluza...

Văzu un ac cu gălălie pe jos. Îl luă și-l prinse în mână. Apoi începu să umble de colo-colo, prin Green-box, gesticulând:

— Sunt în deplinătatea facultăților mele mintale. Sunt lucid, arhilucid. Găsesc întâmplarea asta foarte corectă și aprob ceea ce s-a petrecut. Când ea o să se trezească, am să-i povestesc tot. Nenorocirea n-o să întârzie mult. Gwynplaine nu mai e. Bună seara, Dea! Ce bine s-au potrivit toate! Gwynplaine e în temniță. Dea în cimitir. Au să stea față în față amândoi. Dans macabru. Două destine omenești care trec în culise. Să strângem costumele. Să încuiem cuferele Adică sicriile. Erau greșite faptele astea două. Dea fără ochi, Gwynplaine fără chip... În cer, bunul Dumnezeu o să-i redea lumina Deei și frumusețe lui Gwynplaine. Moartea e o rânduială a lucrurilor. Totul e bine; Fibi, Vinos, agățați-vă tamburinele în cui! Talentele voastre la făcut gălăgie au să se piardă, frumoaselor. N-o să se mai cânte, n-o să se mai trâmbițeze. Stihia învinsă e învinsă. S-a isprăvit cu Omul care Râde, s-a dus pe copcă. Ta-ra-ta-ta-ra e mort. Iar Dea doarme într-una. Și bine face. În locul ei, nu m-aș mai trezi în vecii vecilor. Haida-de! O să adoarmă iar, îndată. O ființă plătândă ca asta moare cât ai clipi. Uite ce înseamnă să te ocupi de politică. Ce lecție! Și câtă dreptate au orânduirile! Gwynplaine la șerif, Dea la groapă. Amândoi, paralel. Simetrie plină de învățăminte. Sper că jupân Nicless a baricadat ușa. În seara asta o să murim între noi, în familie. Nu eu, și nici Homo. Ci Dea. Eu am să-mi târăsc mai departe rabla de baracă pe roți. Am să le dau drumul celor două fete. N-am să opresc niciuna dintre ele. N-am nevoie de ispite, la vârsta mea. Și-am să pornesc la drum, numai cu Homo. Ce-o să se mire Homo! Unde e Gwynplaine? Unde e Dea? Bătrânul meu prieten, iată-ne iarăși împreună! Pe toți dracii, mă bucur grozav! Idilele lor mă stinghereau. Ah, podoaba asta de Gwynplaine, care nu se mai reîntoarce! Ne-a părăsit aici. Foarte bine! Acum e rândul Deei. Și n-o să țină mult. Îmi plac lucrurile duse până la capăt. N-aș da o para chioară ca s-o împiedic să crape. Crapă, auzi? Ah, se trezește!

Dea întredeschise pleoapele; căci mulți orbi închid ochii când dorm. Frumosul ei chip, neștiutor de cele întâmplate, își avea toată strălucirea.

„Ea zâmbește și eu râd. Ne merge bine”.

Dea chemă:

— Fibi! Vinos! Trebuie să fie ora spectacolului. Cred că am dormit mult. Veniți de mă îmbrăcați!

Nici Fibi, nici Vinos nu se clintiră. În clipa aceea, privirea de nedescris a oarbei întâlni ochii lui Ursus. El tresări.

— Ei! strigă Ursus. Ce faceți acolo? Vinos, Fibi, nu vă auziți stăpâna? Sunteți surde? Repede! Trebuie să înceapă spectacolul!

Cele două femei îl priviră, buimăcite.

Ursus se răsti:

— Nu vedeți că intră publicul? Fibi, îmbrac-o pe Dea! Vinos, bate tamburinele!

Fibi și Vinos împreună erau supunerea întruchipată. Pentru ele Ursus fusese totdeauna o enigmă. Să nu fi înțeles niciodată e un motiv să ți se dea ascultare. Ele gândiră, pur și simplu, că înnebunise, și-i îndepliniră porunca. Fibi luă costumul Deei și Vinos toba.

Fibi începu s-o îmbrace pe Dea. Ursus coborî perdeaua încăperii femeilor și, de după perdea, continuă:

— Ia te uită, Gwynplaine! Curtea s-a și umplut pe jumătate de lume! Și cum se mai îmbulzesc la intrare! Câtă lume! Ce zici de Fibi și de Vinos care păreau că n-o observă? Ce proaste sunt țigăncile! Proști oameni mai sunt în Egipt! Nu ridică perdeaua! Fii cuviincios, Dea se îmbracă!

Făcu o pauză și, deodată, se auziră cuvintele acestea:

— Ce frumoasă e Dea!

Era vocea lui Gwynplaine, Fibi și Vinos tresăriră și se întoarseră. Era vocea lui Gwynplaine, dar în gura lui Ursus.

Cu un semn făcut printr-o despicătură a perdelei, Ursus le opri să se mire. Și continuă, cu vocea lui Gwynplaine:

— Înger!

Apoi răspunse, cu glasul lui Ursus:

— Dea, un înger! Ești nebun, Gwynplaine! În afară de lilieci nu există mamifere zburătoare.

Și coborî scara călcând ca Gwynplaine, în așa fel încât Dea putu să-i audă pașii. În curte îl zări pe Govicum, căruia cele întâmplate îi treziseră curiozitatea, și-i luaseră cheful de muncă.

— Întinde mâinile! Îi șopti el.

Și îi puse în palme o grămăjoară de mărunțiș. Govicum fu mișcat de atâta mărinimie. Ursus îi șopti la ureche:

— Boy, rămâi în curte, sări, joacă, izbește, țipă, zbiară, șuieră, cântă, nechează, aplaudă, tropăie, râzi cu hohote, sparge ceva...

Jupân Nicless, umilit și necăjit că-i vedea pe oamenii veniți pentru Omul care Râde făcând cale întoarsă și pornind șuvoi spre celelalte barăci ale bălciului, încuiase poarta hanului: renunțase chiar să dea de băut în seara aceea, ca să nu-l plictisească întrebările mușterilor. Și în răgazul spectacolului care n-avea să aibă loc, stând cu o lumânare în mână, privea în curte, de la înălțimea balconului. Ursus, având grijă să-și schimbe glasul, vorbind cu palmele puse pâlnie la aură, îi strigă:

— Hei, gentleman, faceți și dumneavoastră ca băiatul, chelălăiți, mârâiți, urlați!

Și ridicându-și glasul:

— E prea multă lume! Cred c-au să ne tulbure spectacolul!

În acest timp, Vinos bătea în tamburină.

Ursus continuă:

— Dea s-a îmbrăcat. O să putem începe. Îmi pare rău că am lăsat atâta lume să intre. Ce înghesuială! Ia te uită, Gwynplaine, ce mai gloată! Pariez că astăzi o să câștigăm mai mult ca oricând. Hai, afurisitelor, treceți la muzică, amândouă! Vino încoace, Fibi ia-ți trompeta. Bun! Vinos, bate toba! Fetelor, nu prea vă găsesec goale în seara asta Mai dezbrăcați-vă puțin! Puneți văluri în locul pânzei! Publicului îi plac formele femeii. Să-i lăsăm pe moraliști să tune cât or vrea. Puțină indecență nu strică. Fiți voluptoase. Ce de lume, dragul meu Gwynplaine!

Se întrerupse clipă. Apoi continuă:

— Gwynplaine, n-are niciun rost să dai cortina la o parte. Las-o până când începe spectacolul! Așa au să se stingherească. Veniți, veniți mai încoace, amândouă. Muzica, fetelor! Pam! Pam! Pam! E public berechet. Drojdia poporului. Ce de lume, doamne, doamne!

Țigăncile, prostit de prea multă supunere, se instalară cu instrumentele lor de cântat la locurile obișnuite, în cele două colțuri ale cortinei.

Atunci Ursus deveni extraordinar. Nu mai era un om, ci o mulțime întreagă. Silit să redea plinul prin gol, chemă în ajutorul lui un ventriloc uluitor. Toată gama sunetelor omenеști și animalice care zăceau în el intră deodată în horă. Se făcu mulțime. Dacă cineva ar fi închis ochii, s-ar fi crezut într-o piață publică, în zi de sărbătoare sau de răzmeriță. Un vârtej de băiguieli și vuiete ieșeau din Ursus; el cânta, trăncănea, discuta, tușea, scuipa, strănuta, priza tabac, schimba păreri, întreba și dădea răspunsuri, toate deodată. Silabele abia rostite intrau unele în altele. În curtea unde nu se afla nimeni se auzeau bărbați, femei, copii. Și, prin zgomotul acesta năprasnic, șerpuiau, ca printr-o ceață, sunete ciudate și de neînțeles, cloncănit de păsări, stropșit de pisici supărate, gungurit de prunci care sug. Se deslușeau răgușelile bețivilor, mârâitul nemulțumit al câinilor călcați în picioare de mulțime. Sunetele veneau de departe și de aproape, de sus și de jos, din primul și din ultimul plan. Totul era o zarvă, iar amănuntul părea un strigăt. Ursus izbea cu pumnul, lovea cu piciorul, își trimitea glasul până în fundul curții și-l făcea apoi să iasă din pământ. Era el, și toți. Din când în când, dădea la o parte perdeaua încăperii femeilor și se uita la Dea. Dea asculta.

La rândul lui, Govicum făcea mare tăraiboi în curte.

Vinos și Fibi suflau conștiincioase în trâmbețe și se frământau pe tambure, jupân Nicless, singurul spectator, își dădea, ca și ele, explicația liniștită că Ursus a înnebunit, ceea ce, altminteri, nu adăuga decât un amănunt cenușiu la melancolia lui. Bietul hagiu bombănea. Ce dezordine! Era serios ca unul care nu uită că există legi pe lume.

Govicum, încântat că poate folosi la dezordine, se zvârcolea aproape cât Ursus. Și îi făcea plăcere. În plus, își câștiga banii.

Homo era gânditor.

În vuietul lui, Ursus amesteca și cuvinte.

— Ca de obicei, Gwynplaine, nu s-au lăsat de intrigi. Concurenții vor să ne sape succesul. Huiduia! mână în mână cu triumful! Și-apoi, e și prea multă lume. Nimeni nu se simte bine. Coatele vecinului nu te îmboldesc la bunăvoință. Măcar de n-ar fărâma băncile! O să fim pradă unei gioale de nebuni. Ei, dacă prietenul nostru Tom-Jim-Jack ar fi aici! Dar nu mai vine. Ia te uită la capetele astea, unele peste altele. Cei care stau în picioare nu prea par mulțumiți. O să scurtăm spectacolul. Cum pe afiș nu e decât *Stihia învinsă*, n-o să jucăm *Ursus Rursus*. Ei, dar nu poate să meargă așa! N-o să putem juca! N-o să se înțeleagă niciun cuvânt din piesă. Am să le țin o cuvântare. Gwynplaine, dă puțin cortina la o parte. Cetățeni...

Aici, Ursus își strigă sieși, cu o voce deosebit de puternică și ascuțită:

— Jos babalăcu'!

Și continuă cu propria lui voce:

— Mi se pare că mulțimea mă insultă. O să-mi vină greu să mă fac auzit. Dar am să vorbesc totuși. Omule, fă-ți datoria! Ia te uită, Gwynplaine, la ciuma care scrâșnește din dinți, colo!

Ursus făcu o pauză în care vâri un scrâșnet. Homo, întărâtat, adăugă și el unul, iar Govicum un al treilea.

Ursus continuă:

— Femeile sunt mai afurisite decât bărbații. Momentul nu prea e prielnic. Dar mi-e totuna. Să încercăm puterea unui discurs. Cetățeni și cetățene, eu sunt ursul! Îmi scot capul ca să vă vorbesc. Vă cer cu umilință să faceți liniște!

Ursus îi împrumută mulțimii acest strigăt:

— Grumphll!

Și continuă:

— Îmi respect auditorii. Grumphll e o epifonemă, ca oricare alta. Te salut, mulțime mișunătoare! Nu mă îndoiesc nicio clipă că toți faceți parte din golătime. Și asta nu înlătură cu nimic stima pe care v-o port. Stimă nu întâmplătoare. Am cel mai adânc respect pentru domnii netrebnici care mă onorează cu prezența lor. Printre voi sunt făpturi diforme, dar asta nu mă supără deloc. Domnii șchiopi și domnii gheboși fac parte din natură. Cămila e gheboasă, zimbrul are spinarea umflată, bursucul are picioarele mai scurte în dreapta decât în stânga, faptul a fost determinat de Aristot în tratatul lui despre umbletul animalelor. Cei dintre voi care au două cămăși, poartă una pe ei și alta o păstrează la cămătar. Știu ne înseamnă asta. Albuquerque își punea mustața în gaj, iar sfântul Denis aureola. Mărețe pilde! Să ai datorii înseamnă să ai ceva. Slăvesc în voi golătimea calică.

Ursus se întrerupse, strigându-și cu o voce de bas profund:

— Dobitocule! Măgarule!

Și răspunse, cu tonul cel mai politicos:

— Așa e. Sunt un savant. Mă scuz și eu, cum pot, pentru asta. Disprețuiesc, științificește, știința. Ignoranța e o realitate din care te poți hrăni; știința e una din care poți posti. În genere, ești silit să alegi: să fii un savant și să slăbești; să paști și să fii măgar. O, cetățeni, pașteți! Știința nu face nici cât o îmbucătură dintr-un lucru bun. Îmi place mai mult să mănânc un mușchiuleț pe cînste decît să știu cum se numește mușchiul șalelor. Și n-am decît un singur merit: ochii uscați. Așa cum mă vedeți, n-am plâns niciodată. Trebuie să vă spun că nici mulțumit n-am fost niciodată. Niciodată mulțumit! Nici măcar de mine însumi! Mă disprețuiesc. Și spun aceasta opoziției, aflate aici, de față: dacă Ursus nu e decît un savant, Gwynplaine e un artist.

Sforăi din nou:

— Grumphll!

Și continuă:

— Iar grumphll! Asta e o obiecție. Totuși, am să trec peste ea. Și Gwynplaine, domnilor și doamnelor, are lângă el un alt artist, personajul acesta distins și păros care ne însoțește, senior Homo, fost câine sălbatic, astăzi lup civilizat și credincios supus al majestății sale. Homo e un mim de un talent complex și superior. Fiți atenți și reculeși. O să-l vedeți îndată pe Homo jucând ca și pe Gwynplaine, și faptul trebuie onorat. Ia te uită, mi-au aruncat un cotor de varză! Dar nu m-au atins. Și asta n-o să mă împiedice să vorbesc. Ba dimpotrivă! Oamenii buni, printre voi se află bețivani! Și sunt și femei bețive. Asta e foarte bine. Bărbații sunt infecți, femeile sunt hidoase. Aveți cele mai bune motive să vă înghesuți aici, pe băncile astea de cărciumă; trîndăvia, lenea, răgazul între două tâlhării, berea și rachiurile de tot soiul. Minunat! O minte înclinată spre glumă ar avea ce să găsească aici. Dar eu mă abțin. Destrăbălare? Fie! Dar trebuie ca și orgia să-și aibă ținuta ei. Sunteți veseli, dar prea gălăgioși. Imitați cu distincție răgetele vitelor. Dar ce-ați spune dacă, într-o bună zi, când ați vorbi despre dragoste cu o lady, într-o odăiță, mi-aș petrece timpul lătrînd după voi? Sigur că v-ar stingheri. Deci, vă dau voie să tăceți. Arta e la fel de respectabilă ca și destrăbălarea. Vă vorbesc cîstit.

Și se întrerupse iarăși, strigîndu-și:

— Să te sugrume frigurile cu sprîncenele tale ca niște spice de secară, cu tot!

Apoi răspunse:

— Preacinstiți domni și preacinstite doamne, să lăsăm spicele de secară în pace. E o nelegiuire să răstălmăciți plantele, ca să le găsiți o asemănare umană sau animală. Printre altele, febra nu sugrumă. Vă rog, faceți liniște! Arătați-vă ceva mai puțin picioarele și mâinile. Văd de-aici niște pungași care își înfig ghearele dibace în buzunărașele idioților de lângă ei. Dragi *pickpockets*, aveți un pic de rușine! Boxați-vă vecinii, dacă aveți poftă, dar nu-i jefuiți! O să-i supărați mai puțin pe oameni crăpîndu-le ochii decît șterpelindu-le gologanii. Umflați-le

nasul! Fie! Dumnealor țin mai mult la bani decât la frumusețe... My lords și domnilor, văd că discursul meu a avut fericirea să vă displacă. Îmi iau rămas bun pentru o clipă de la huiduielile voastre, și spectacolul va începe.

Părăsi tonul de orator, ca să continue cu glasul lui obișnuit:

— Ce părere ai de pușlamalele astea, Gwynplaine? Dar mi-e totuna... Să începem spectacolul!

Se auziră inecele cortinei alunecând pe vergeaua de fier. Muzica celor două țișănci încetă. Ursus își desprinsese din cui costumul, execută prologul, spuse cu jumătate glas: „Ce zici, Gwynplaine, cât e de misterios!”, apoi începu îmbrânceala cu lupul. Odată cu boarfele lui luase din cui o perucă foarte zbârlită și o aruncase pe podea, într-un colț, la îndemână.

Spectacolul *Stihiei învinse* avu loc aproape ca de obicei. Lipseau numai efecte de lumină albastră și feeriile iluminăției. Lupul jucă plin de convingere. La momentul potrivit, Dea își făcu apariția și vocea ei tremurătoare și divină îl chemă pe Gwynplaine. Ea își întinse mâinile, căutându-i capul...

Ursus se năpusti la perucă, o ciufuli, și-o puse pe cap și, ținându-și respirația, își duse încet capul zbârlit sub mâna Deei.

Apoi, chemând în ajutorul lui toată arta și imitând glasul lui Gwynplaine, cântă, cu o dragoste de nespus, răspunsul monstrului la chemarea duhului.

Imitația fu atât de perfectă, încât și de data aceasta cele două țișănci îl căutară din ochi pe Gwynplaine, speriate că-l aud fără să-l vadă.

Govicum tropăi uluit din picioare, bătut din palme, făcu un zgomot olimpic și răsă de unul singur cât o ceată de zei. Boy-ul acesta, trebuie s-o spunem, vădea un rar talent de spectator.

Fibi și Vinos, ca niște automate conduse de Ursus, făcură asurzitorul zgomot obișnuit cu instrumentele lor din aramă și piele de măgar, zgomot care marca sfârșitul reprezentației și însoțea plecarea publicului.

Ursus se ridică, learcă de sudoare, și-i șopti, încet de tot, lui Homo:

— Înțelegi, era vorba să câștigăm timp. Cred că am reușit. Am scos-o destul de bine la capăt eu, care aș fi avut totuși dreptul să-mi pierd cumpătul. Gwynplaine poate să mai revină aici mâine dimineață. N-are niciun rost s-o ucidem pe Dea imediat. Asta ți-o explic ție...

Își scoase peruca și își șterse fruntea.

— Sunt un ventriloc genial! șopti. Ce talent am! Dea e convinsă că Gwynplaine este de față.

— Ursus, întrebă Dea, unde e Gwynplaine?

Ursus se întoarse brusc spre ea.

Dea rămăsese în fundul scenei, în picioare, sub felinarul din tavan. Era palidă ca o umbră.

Și spuse, cu un zâmbet nespus de măhnit:

— Știu. El ne-a părăsit. S-a dus. Știam bine că are aripi.

Apoi, ridicându-și spre cer ochii orbi, adăugă:

— Oare când mi-o veni și mie rândul?

III. COMPLICAȚII

Ursus rămase năucit. Așadar, nu reușise să redea iluzia. Cu siguranță că nu. Izbutise să le înșele pe Fibi și pe Vinos, care aveau ochi, și nu pe Dea, care era oarbă, fiindcă numai ochii erau lucizi la Vinos și la Fibi, pe câtă vreme Dea vedea cu inima.

O privi pe Dea. Pălind din ce în ce mai mult, ea tăcea, fără să facă o mișcare. Privirea ei pierdută rămânea ațintită spre cine știe ce adâncimi lăuntrice.

Și tocmai atunci se întâmplă ca Ursus să-l zărească în curte pe jupân Nicless care, cu lumânarea în mână, îi făcea semn.

Jupân Nicless nu asistase la sfârșitul comediei-fantomă jucată de Ursus. Asta din pricină că auzise bătăi în poarta hanului. Jupân Nicless se dusesese să deschidă. De două ori răsunaseră bătăile și de două ori lipsise jupân Nicless. Dar Ursus, absorbit de monologul lui cu o sută de voci, nu văzuse nimic.

La chemarea mută a lui jupân Nicless, Ursus coborî. Se apropie de hangiu. Își duse degetul la buze. Jupân Nicless își puse și el degetul pe buze. Și amândoi se priviră așa. Fiecare dintre ei părea că-i spune celuilalt: să vorbim, dar să tăcem.

Hangiul, tăcut, deschise ușa cârciumii și intră. Ursus intră și el. În afară de ei doi, nu se mai afla nimeni în cârciumă. Hangiul împinse după el ușa dinspre curte, care se închise în nasul curiosului Govicum. Apoi puse lumânarea pe o masă.

Și începură să vorbească. Încet, parcă în șoapte.

— Jupân Ursus...

— Jupân Nicless?

— Până la urmă, am înțeles...

— De!

— Ai vrut s-o faci pe biata oarbă să creadă că totul e ca de obicei.

— Nicio lege nu-l oprește pe om să fie ventriloc.

— Ai talent.

— Ba nu.

— Acum, să-ți spun ceva. Iată: pe când îți jucai singur piesa, iar publicul erai tot dumneata, cineva a bătut la ușa cârciumii.

— A bătut la ușă?

— Da.

— Asta nu-mi place.

— Nici mie.

— Și apoi?

— Apoi am deschis.

- Cine bătea?
- Cineva care mi-a vorbit.
- Ce-a spus?
- L-am ascultat...
- Și ce i-ai răspuns?
- Nimic. M-am reîntors să te văd jucând.
- Și?
- Și din nou am auzit bătăi în ușă.
- Era același?
- Nu. Altul.
- Încă unul care ți-a vorbit?
- Unul care nu mi-a spus nimic.
- Îți prefer pe ăsta.
- Eu nu...
- Nu te înțeleg, jupân Nicless.
- Ghicește cine mi-a vorbit prima dată.
- N-am timp să fac pe Oedip.
- Era stăpânul circului de alături.
- Și ce voia?
- Îți făcea o propunere...

— Dumneata stai mai bine ca mine, jupân Nicless: mai adineauri mi-ai priceput taina, pe câtă vreme eu nu pricep o boabă din taina dumitale.

— Stăpânul circului m-a însărcinat să-ți spun că a văzut azi dimineață trecând alaiul polițienesc și că el, vrând să-ți arate cât îți e de prieten, se oferă ca să cumpere Green-box, cei doi cai ai dumitale, trâmbițele și femeile care suflă în el, piesa dumitale cu oarba care cântă, lupul și pe dumneata laolaltă cu ei, cincizeci de lire sterline, bani gheață...

Ursus zâmbi, mândru:

— Jupâne de la inn Tadcaster, să-i spui jupânului de la circ că Gwynplaine o să vină înapoi.

Hangiul luă ceva de pe un scaun aflat în întuneric și se întoarse spre Ursus, cu amândouă brațele ridicate, lăsând să-i atârne dintr-o mână o mantie și din cealaltă o bluză de piele și o pălărie de fetru. Apoi spuse:

— Omul care a bătut a doua oară, și care era de la poliție, a intrat și a ieșit fără să spună o vorbă. Dar a adus astea...

Ursus recunoscă bluza, mantia și pălăria lui Gwynplaine.

IV. MOENIBUS SURDIS CAMPANA MUTA³⁷

Ursus pipăi lucrurile primite, se încredință că sunt ale lui Gwynplaine și cu un gest scurt și poruncitor, fără să scoată o vorbă, îi arată lui jupân Nicless ușa hanului.

Jupân Nicless o deschise.

Ursus se năpusti afară.

Jupân Nicless îl urmări din ochi și-l văzu gonind, cât îi îngăduiau picioarele istovite, în direcția în care oamenii legii îl duseseră dimineața pe Gwynplaine. Peste un sfert de oră, abia răsuflând, Ursus ajunsese în ulicioara pe care se afla portița temniței din Southwark și unde petrecuse atâtea ore la pândă.

Ulicioara aceasta n-avea nevoie de beznele nopții ca să fie pustie. Dar, jalnică ziua, ea era neliniștitoare noaptea.

De la anumită oră, nimeni nu se mai încumeta s-o străbată. Oamenii păreau că se tem să nu se apropie cele două ziduri și, dacă-i dă cumva prin gând cimitirului să îmbrățișeze temnița, să nu-i strivească îmbrățișarea lor. Din instinct, după cum am spus, cei din Southwark ocoleau ulița dintre temniță și cimitir. Odinioară, un lanț de fier interzicea trecerea pe timpul nopții. Trudă zadarnică; lanțul cel mai bun pentru oprirea trecerii pe ulicioara asta era teama pe care ea o stârnea.

Ursus pătrunse hotărât pe uliță. N-avea nimic precis în minte. Venise cu gândul că poate o să afle ceva. Să bată în poartă? Să încerce să intre, ca să ceară vreo lămurire? Nici vorbă că nu. Temnițele rămân la fel de zăvorâte celor ce vor să intre, ca și celor ce vor să iasă. Balamalele lor nu se urnesc decât după lege. Ursus știa asta. Ce căuta și ce voia să facă aici? Venise să vadă. Ce să vadă? Nimic. Nu se știe ce. Posibilul. Să se afle dinaintea porții prin care dispăruse Gwynplaine însemna ceva măcar. Uneori, până și zidul cel mai întunecat și mai mohorât vorbește, iar dintre bolovani iese o licărire de lumină.

În clipa când intră în ulicioară, Ursus auzi o bătaie de clopot, apoi încă una.

„Ia te uită, gândi el, să fie oare miezul nopții?”

Și începu să numere:

— Trei, patru, cinci...

Se gândi:

„Ce rar bate clopotul ăsta! Ce încet!... Șase, șapte... Ce sunet jalnic!... Opt, nouă... E foarte simplu: când te afli întemnițat, sunetul orelor te întristează... Zece... Și apoi, cimitirul e alături. Clopotul sună ora pentru cei vii, și veșnicia pentru cei morți... Unsprezece... Vai, să suni orele pentru cine nu e liber, e ca și cum ai suna veșnicia!... Douăsprezece...”

Se opri.

— Da. E miezul nopții.

³⁷ Când zidurile sunt surde, clopotul e mut (în limba latină în text). (n.r.).

Clopotul mai sună o dată. Ursus tresări.

— Treisprezece!

Clopotul sună a paisprezecea, apoi a cincisprezecea oară.

— Ce-o fi însemnând asta?

Clopotul continuă să bată rar. Ursus asculta.

— Nu-i clopotul unui orologiu. E clopotul *Muta* și nu sună, ci toacă. Ce lucru sinistru s-o mai fi petrecând?

Pe vremuri, toate temnițele, ca și toate mănăstirile aveau un clopot numit *Muta*, care vestea întâmplările triste. *Muta*, un clopot cu dangăt încet, părea că face tot posibilul să nu fie auzit.

Din ungherul potrivit pentru pândă, de unde putuse mai toată ziua să supravegheze temnița, Ursus număra, fără niciun scop anumit, bătăile clopotului. Și privea țintă, prin întuneric, locul unde știa că se află intrarea temniței.

Deodată, în locul acela, care părea o scorbura neagră, se ivi o pâlpăire roșiatică. Pâlpăirea crescuse și deveni lumină.

Poarta mai curând părea că se crapă decât că se deschide. O temniță nu se deschide, ci cascadează. De plictiseală, poate...

Prin portița scundă ieși un om cu o torță în mână.

Clopotul bătea mereu.

După omul cu torța, poarta, care nu era decât întredeschisă, se deschise de-a binelea, lăsând să mai iasă doi oameni, apoi încă unul. Acesta din urmă era Wapentake, vizibil la lumina torței. În mână el ținea varga de fier.

După Wapentake defilară, prin poartă, în ordine, doi câte doi, țepeni ca un șir de stâlpi care s-ar mișca, niște oameni tăcuți.

Alaiul acesta nocturn străbătea portița scundă cu o lugubră grijă să nu facă zgomot. Grav, aproape încetișor, ca un șarpe care iese din văgăuna lui.

Torța scotea la iveală fețele și atitudinile oamenilor. Fețe crude, atitudini posomorâte. Ursus îi recunoscuse pe toți polițaii care, dimineața, îl luaseră pe Gwynplaine. Nicio îndoială! Erau aceiași. Reapăreau. Sigur că avea să reapară și Gwynplaine. Ei îl duseseră acolo, ei îl scoteau. Era clar.

Ursus privi și mai atent. Aveau să-i dea drumul lui Gwynplaine? Dublul șirag al polițailor se scurgea pe sub bolta joasă, foarte încet, scurgându-se parcă, picătură cu picătură. Clopotul, care bătea într-una, părea că le măsoară pașii. Ieșind din temniță, cu spatele spre Ursus, alaiul se îndrepta spre dreapta, în crâmpieul de uliță opus celui în care pândea el.

O a doua torță luci sub boltă, arătând sfârșitul alaiului. Ursus avea să vadă ce duceau. Avea să vadă deținutul. Omul. Avea să-l vadă pe Gwynplaine.

Ceea ce duceau polițaii se ivi. Era un coșciug. Patru oameni purtau coșciugul învelit într-o pânză neagră. După ei, venea încă un om, cu o lopată pe umeri. O a treia torță aprinsă, ținută de un ins care citea într-o carte, pesemne un preot, închidea alaiul.

Coșciugul urmă șirul polițailor. Deodată, alaiul se opri. Ursus auzi zgomotul unei chei răsucite în broască.

Peste drum de temniță, în zidul scund care mărginea cealaltă parte a uliței, o a doua poartă deschisă se ivi la lumina unei torțe care trecu prin ea. Poarta aceasta, deasupra căreia se deslusea un craniu, era poarta cimitirului.

Primul intră Wapentake, apoi ceilalți. Alaiul descrescu, așa cum descresce o reptilă când reintră în scorbură ei. Polițaii pătrunseseră pe rând în această a doua beznă, aflată dincolo de poartă. Apoi pătrunse coșciugul, urmat de omul cu lopata, și de preotul cu torța și cartea. Iar poarta se închise și nu se mai zări decât o pată de lumină, deasupra zidului.

Se auziră șoapte, bufnituri sunete...

Fără îndoială că era preotul și groparul care aruncau peste coșciug, unul vorbele rugăciunii, celălalt bulgării de țărână.

Apoi încetară și șoaptele, și bufniturile, oamenii se iviră iar. Torțele licăriră. Pe sub poarta deschisă a cimitirului se ivi Wapentake, ținând sus varga de fier; trecu apoi preotul cu cartea și groparul cu lopata. Întreg alaiul, fără coșciug, făcu același drum între cele două porți, în aceeași tăcere și în sens invers. Poarta cimitirului se închise, iar poarta temniței se redeschise...

Clopotul tăcu. Tăcerea încuie parcă totul, ca un sinistru zăvor al beznelor.

Întâmplările care coincid logic încropesc până la urmă ceva care seamănă a realitate. La arestarea lui Gwynplaine, la felul tăcut în care fusese îndeplinită, la veșmintele lui aduse de omul poliției, la dangătul clopotului temniței în care Gwynplaine fusese închis, se adăuga sau, mai bine-zis, se îngemăna coșciugul acesta vârat în pământ.

— E mort! strigă Ursus.

Și se lăsă să cadă pe un bolovan.

— E mort! L-au ucis! Gwynplaine! Copilul meu! Fiul meu!

Și izbucni în hohote de plâns.

V. INTERESELE DE STAT LUCREAZĂ ÎN MIC CA ȘI ÎN MARE

Ursus se lăudase, vai! că nu plânse niciodată. Izvorul lacrimilor îi era plin. Belșugul lacrimilor strânse strop cu strop, durere cu durere, o viață întreagă, nu se golește într-o clipă. Ursus hohoti multă vreme. Îl plânse pe Gwynplaine, o plânse pe Dea, își plânse soarta lui și a lui Homo. Plânse ca un copil. Plânse ca un bătrân. Plânse pentru toate lucrurile de care răsese. Plăti pentru tot ce avea de plătit. Dreptul omului la lacrimi rămâne oricând valabil.

De fapt, mortul care fusese vârat în pământ era Hardquanonne; dar Ursus nu era obligat să știe asta.

Trecură mai multe ore. Peste bowling-green se aşternu pânza palidă a zorilor, cu vagile ei cute de umbră. Jupân Nicless nu se culcase. Neliniştit şi întrevăzând complicaţii, el cugeta. Îi părea rău că îi primise în casă pe „oamenii ăştia”. Dacă ar fi ştiut! Până la urmă or să-l vâre în cine ştie ce bucluc. Cum să-i dea afară acum? Avea contract cu Ursus. Ce bine ar fi fost să poată scăpa de el! Cum să procedeze ca să-l alunge?

Şi deodată se auzi în poarta hanului una din acele bătăi zgomotoase, care, în Anglia, anunţă pe „cineva”. Gama bătăilor corespunde scării ierarhiei. Ceea ce se auzea nu era tocmai o ciocănitură de lord, dar era de magistrat.

Tremurând groaznic, hangiul crăpă puţin fereastra cea mică. Într-adevăr, erau oamenii legii. Jupân Nicless zări afară, în lumina zorilor, o ceată de poliţai în fruntea cărora se desprindeau doi oameni dintre care unul era împuternicitul regelui. Jupân Nicless îl văzuse de dimineaţă pe împuternicitul regelui şi îl cunoştea. Celălalt însă, un gentleman gras, cu faţa ca de ceară, cu perucă la modă şi cu mantie de călătorie, îi era necunoscut.

Jupân Nicless se temu de primul dintre aceste două personaje, de împuternicitul regelui. Dacă ar fi fost de la curte, s-ar fi temut şi mai mult de cel de-al doilea, căci acesta era Barkilphedro.

Unul dintre poliţai bătu pentru a doua oară în poartă, şi mai tare. Hangiul, cu fruntea leoarcă de sudoarea spaimei, deschise.

Împuternicitul regelui, cu tonul unuia care e în slujba poliţiei, şi cunoaşte cât se poate de bine tot ce-i priveşte pe vagabonzi, ridică glasul şi întrebă aspru:

— Jupân Ursus?

Hangiul, supus, îi răspunse:

— Aici, înălţimea voastră!

— Ştiu, spuse omul legii.

— Fără îndoială, înălţimea voastră.

— Să vină încoace!

— Înălţimea voastră, jupân Ursus nu-i aici.

— Unde e?

— Nu ştiu.

— Cum?

— Încă nu s-a întors.

— A plecat aşa devreme?

— Nu. Dar a plecat foarte târziu.

— Vagabonzii ăştia! făcu omul legii.

— Înălţimea voastră, spuse blând jupân Nicless, iată-l!

Într-adevăr, Ursus tocmai se ivise de după un colţ al zidului. Venea la han. Îşi petrecuse aproape toată noaptea între temniţa unde, la amiază, îl văzuse intrând pe Gwynplaine, şi cimitirul unde, la miezul nopţii, auzise acoperindu-se o groapă.

— Jupân Ursus, îi strigă hangiul, vino încoace! Înălţimile lor vor să-ţi

vorbească.

Ursus tresări ca un om căzut pe neașteptate din patul în care dormea adânc. Văzu poliția, îl văzu în fruntea ei pe magistrat și se supuse.

Govicum, care se trezise de cu vreme și mătura acum sala, se opri, se trase pe după mese și își ținu respirația. Își vârî apoi mâna în păr și se scărpină ușurel. Ceea ce îi vădea atenția deosebită față de cele petrecute.

Împuternicitul regelui se așeză pe o bancă, în fața unei mese. Barkilphedro luă un scaun. Ursus și jupân Nicless rămaseră în picioare. Polițaii, rămași afară, se îngrămădiră dinaintea ușii.

Împuternicitul regelui își aținti privirea asupra lui Ursus și spuse:

— Dumneata ai un lup?

Ursus răspunse:

— Nu tocmai.

— Au un lup, continuă împuternicitul regelui, subliniind cu hotărâre cuvântul „lup”.

— Păi...

— Încălcare a legii, spuse omul legii.

Ursus încercă să se apere:

— E servitorul meu.

Împuternicitul regelui își întinse palma pe masă, cu toate cele cinci degete rășchirate.

— Măscăriciule, mâine la ora asta, tu și lupul tău veți părăsi Anglia. Dacă nu, lupul va fi ridicat și ucis.

Ursus se gândi: „Uciderile continuă”. Dar nu scoase o vorbă și tremură mai departe, ca scuturat de friguri.

— Mă auzi? Întrebă omul legii. Și stăruie: Ucis. Sugrumat sau înecat. Iar tu, în temniță... Așa e porunca, dacă nu pleci până mâine dimineață.

— Trebuie să părăsim Anglia, el și cu mine, astăzi, dar cum?

Jupân Nicless se simțea fericit. Magistratul de care se temuse îi venea în ajutor. Poliția dovedea că lucrează în folosul lui. Avea să-l scape de „oameniiăștia”. El dorise să-l dea afară pe Ursus și poliția i-l alunga. Forță majoră. Nimic de obiectat. Era încântat. Și se amestecă în vorbă:

— Înălțimea voastră, omul acesta...

Arată pe Ursus cu degetul.

— ...omul acesta întreabă cum să facă să părăsească Anglia astăzi. Nimic mai simplu. Există în fiecare zi și în fiecare noapte, în schelele Tamisei și de o parte și de alta a Londrei, corăbii care pleacă spre toate țările. Din Anglia te poți duce în Danemarca, în Olanda, în Spania, doar în Franța nu, din pricina războiului. Poți pleca oriunde. La noapte vor porni mai multe nave, cam pe la unu, când e ora fluxului. Printre altele, și *Vograat*, din Rotterdam...

Împuternicitul regelui făcu un gest cu umărul, spre Ursus:

— Fie. Pleacă cu prima navă. Cu *Vograat*.

— Dar... – făcu Ursus.

— Ce-i?

— Dacă n-aș avea, ca pe vremuri, decât mica mea baracă pe roți, s-ar putea. Ea ar încăpea într-un vas. Dar...

— Dar ce?

— Dar am Green-box, câtă mai hardughia cu doi cai, și oricât ar fi de încăpătoare o corabie, n-o poate primi.

— Ce-mi pasă mie? spuse împuternicitul regelui. Lupul va fi ucis. „Monștrii! gândi Ursus. Să uciți! Astea sunt mijloacele lor!”

Hangiul zâmbi și i se adresă lui Ursus:

— Jupâne Ursus, ai putea vinde Green-box.

Ursus se uită la el.

— Ai o ofertă.

— Pentru ce?

— Pentru camion, pentru cei doi cai. Pentru cele două țigănci.

— Din partea cui?

— Din partea jupânului de la circul de alături.

— Așa e!

Ursus își aminti.

Jupân Nicless se întoarse spre omul justiției:

— Înălțimea voastră, târgul poate fi încheiat chiar astăzi. Stăpânul circului de alături vrea să cumpere camionul și caii...

— Bine face stăpânul circului, spuse împuternicitul regelui. Va avea nevoie de ele. Au să fie folositoare, căci și el va pleca astăzi. Preoții din parohia Southwark s-au plâns de tărăboiul nerușinat care există în Tarrinzeau-field. Șeriful a luat măsuri. Deseară n-o să mai existe nicio baracă în piața asta. S-a terminat cu scandalurile. Onorabilul gentleman care binevoiește să se afle aici de față...

Împuternicitul regelui se întrerupse și făcu o plecăciune spre Barkilphedro, care îi răspunse tot cu o plecăciune.

— ...onorabilul gentleman care binevoiește să se afle aici de față, a sosit în noaptea aceasta de la Windsor. El aduce porunci. Majestatea sa zice: „Trebuie să se facă odată curățenie!”

În lunga lui frământare din timpul nopții, Ursus firește că își pusese câteva întrebări. La urma urmei, el nu văzuse decât un coșciug. Era oare sigur că Gwynplaine se afla înăuntru? Mai puteau exista pe lume și alți morți în afară de Gwynplaine. Un coșciug care trece nu e un răposat care își spune numele. După arestarea lui Gwynplaine avusese loc o înmormântare. Asta nu dovedea nimic. S-ar fi putut ca Gwynplaine să fi fost cel înmormântat. Dar nu era sigur. Cine știe? Poate că Gwynplaine mai trăia...

Ursus se înclină în fața omului legii.

— Preacinstite jude. Am să plec. O să plecăm. Plecăm. Cu *Vograat*. La Rotterdam. Am să vând Green-box, caii, trâmbițele, femeile egiptene. Dar mai am pe cineva cu mine, un tovarăș, pe care nu-l pot părăsi așa... Gwynplaine...

— Gwynplaine e mort, spuse un glas.

Lui Ursus i se păru că răceala unei reptile i-a atins pielea. Vorbise Barkilphedro. Și personajul acesta sinistru trebuia să știe...

Ursus făcu o plecăciune.

Jupân Nicless, în afara lașității, era om cumsecade. Dar când se speria, devenea cumplit. Și mormăi:

— Așa se simplifică lucrurile.

Ursus, copleșit, își plecase fruntea. Gwynplaine fusese ucis, pe el îl aștepta exilul. Nu-i mai rămăsese decât să se supună. Se gândea. Și deodată simți că cineva îi atinge cotul. Glasul care îi spusese: Gwynplaine e mort, îi şușoti la ureche:

— Iată zece lire sterline pe care ți le trimite cineva care îți vrea binele.

Și Barkilphedro puse o punguliță pe masă, în fața lui Ursus. Zece guinee din două mii era tot ce putea face Barkilphedro. Și i se părea destul. Dacă ar fi dat mai mult, ar fi pierdut. Își dăduse osteneala să găsească un lord, și începea să câștige de pe urma lui: era firesc deci să-și însușească primele roade. Cei care ar vedea în asta o meschinărie ar fi în dreptul lor, dar dacă s-ar mira, n-ar avea dreptate. Barkilphedro iubea banii, mai cu seamă când erau furați. De aceea, el se întoarse spre împuternicitul regelui și-i spuse:

— Binevoiește și pune capăt chestiunii, domnule. Sunt foarte grăbit. Mă așteaptă o trăsură de-a majestății sale. Trebuie să pornesc în galop la Windsor, și să ajung în mai puțin de două ore. Am de dat seama și de primit porunci.

Împuternicitul regelui se ridică. Se îndreptă spre ușa care nu era închisă de tot, o deschise și-i privi, fără să spună o vorbă, pe oamenii poliției. Apoi le făcu un gest fulgerător cu degetul. Întreaga ceată intră în cârciumă, cu tăcerea aceea în care se întrevede apropierea unor lucruri grave.

Jupân Nicless, mulțumit de sfârșitul atât de grabnic care punea capăt tuturor încurcăturilor viitoare, încântat că se afla în afara acestor ște încâlcite, se temu, văzând atâta desfășurare de forțe, să nu-l înhațe pe Ursus la el acasă. Două arestări, una după alta, în han – a lui Gwynplaine și apoi a lui Ursus – puteau dăuna cârciumii, băutorilor nefiindu-le pe plac amestecul politiei. Se cuvenea deci să facă o intervenție oarecum rugătoare și plină de mărinimie. Își întoarse deci fața spre împuternicitul quorumului, cu un zâmbet în care încrederea era domolită de respect:

— Înălțimea voastră, aș vrea să vă atrag atenția că domnii sergenți nu sunt deloc necesari, din moment ce lupul vinovat va fi scos în afara Angliei, iar numitul Ursus nu se împotrivește, dând ascultare întocmai poruncilor înălțimii voastre. Binevoiți a ține seama că acțiunile vrednice de respect ale poliției, atât de

folositoare pentru binele regatului, dăunează unui local public, și că hanul meu e nevinovat. Saltimbancii din Green-box fiind curățați, cum spune majestatea sa regina, nu mai văd cine ar putea fi vrednic de osândă aici, căci nu-mi închipui că fata oarbă și cele două țigănci să fie vinovate cu ceva și aş ruga-o pe înălțimea voastră să binevoiască a-și scurta augusta vizită și a le da drumul acestor preacinstiți domni, care au intrat acuma, căci n-au ce căuta în casa mea. Iar dacă înălțimea voastră îmi îngăduie să dovedesc dreptatea spuselor mele sub forma unei umile întrebări, aş face vădită inutilitatea aflării acestor preacinstiți domni în casă, întrebând-o pe înălțimea voastră: dacă numitul Ursus se supune și pleacă, cine ar mai putea fi arestat aici?

— Dumneata, spuse împuternicitul regelui.

Cu o lovitură de spadă, care te străpunge dintr-o parte în alta, nu se discută. Jupân Nicless se prăbuși, doborât, pe primul scaun aflat la îndemână.

Împuternicitul regelui ridică glasul într-atâta, încât dacă s-ar fi aflat oameni pe afară să-l poată auzi:

— Jupân Nicless, iată ultimul punct al socotelilor care trebuie încheiate. Măscăriciul și lupul sunt niște vagabonzi. Pe ei îi alungăm. Dar cel mai vinovat ești dumneata. La dumneata, și cu consimțământul dumatăle a fost încălcată legea, și dumneata, om învestit cu o răspundere publică, ți-ai rânduit scandalul în casă. Jupân Nicless, ți se ridică brevetul, vei plăti amendă și vei fi dus la temniță.

Polițiștii îl înconjură pe hangiu. Arătând spre Govicum, omul legii continuă:

— Băiatul acesta, complicele dumatăle, e arestat.

Pumnul unui polițist se abătu pe gulerul lui Govicum, care se uita curios. Govicum, nu prea speriat, înțelegea puțin și văzuse în viața lui destule lucruri ciudate ca să se întrebe dacă lua parte la urmarea unei comedii.

Împuternicitul regelui își înfundă pălăria pe cap, își încrucișă mâinile pe pânțele, ceea ce e culmea măreției, și adăugă:

— Acestea spuse, jupân Nicless, vei fi dus la temniță și închis acolo. Dumneata, împreună cu băiatul. Iar casa aceasta, inn Tadcaster, va rămâne închisă, osândită și zăvorâtă. Drept pildă. Acum, porniți înainte! Noi vă vom urma...

CARTEA A ȘAPTEA

TITANA

I. TREZIRE

Și Dea?

Lui Gwynplaine, care privea cum mijesc zorile la Corleone-lodge, pe când se petreceau toate acestea la inn Tadcaster, i se păru că strigătul venea dinafară; dar strigătul era în el.

Gwynplaine – vom continua să-l numim astfel; Clancharlie e un lord, Gwynplaine e un om; Gwynplaine se simți ca reînviat.

— Și Dea? spuse el aproape mirat că nu i se răspunde.

Apoi continuă, privind plafonul și pereții:

— Unde ești? Unde mă aflu?

Și în camera aceasta, în cușca aceasta, Gwynplaine își relua mersul de fiară sălbatică, închisă după gratii.

— Unde mă aflu? La Windsor. Și tu? La Southwark. Doamne! Iată-ne despărțiți pentru prima oară! Cine a săpat prăpastia dintre noi? Eu aici, tu acolo! Ce mi-au făcut?

Se opri.

— Cine mi-a vorbit de regină? Iată-mă schimbat! Eu, schimbat! De ce? Pentru că sunt lord. Știi ce s-a întâmplat, Dea? Tu ești lady. S-a petrecut ceva uimitor. Ei, dar e vorba să-mi regăsesc drumul. Nu cumva m-am rătăcit? Un om mi-a spus: „My lord, o poartă care se deschide închide altă poartă. Ceea ce se află în urma dumneavoastră nu mai există”. Cu alte cuvinte ești un laș! Omul ăsta, ticălosul! Îmi vorbea când nu eram încă trezit. Folosea primele mele clipe de uimire. Eram ca o pradă în mâinile lui. Unde e acum, să-l insult! Îmi vorbea cu zâmbetul întunecat al visului. Ah! Iată că îmi revin în fire! Se înșală cine își închipuie că va face ce va pofti din lordul Clancharlie! Pair al Angliei, da, cu o soție care e Dea. Condiții? Nici gând să le primesc! Regina? Ce-mi pasă mie de regină? N-am văzut-o niciodată. Doar nu sunt lord pentru a fi sclav! Iau puterea, liber. Oare își închipuie că m-au dezlănțuit de pomană? Mi-au scos botnița, atâta tot. Dea! Ursus! Suntem împreună! Ce-ați fost voi am fost și eu. Ce sunt eu acum sunteți și voi. Veniți! Nu. Vin eu la voi! Imediat! Imediat! Și așa au așteptat destul. Ce și-or fi închipuind, văzând că nu mai revin? Banii! Când mă gândesc că le-am trimis bani! Ei de mine aveau nevoie. Mi-aduc aminte: omul acela mi-a spus că nu pot

ieși de aici. Vedem noi. Hei, o trăsură! Să se înhame caii! Mă duc să-i caut. Trebuie să existe și slugi, din moment ce există un stăpân. Eu sunt stăpân aici! E casa mea! Și-am să fărâș zăvoarele, am să frâng lacătele, am să sparg ușile cu piciorul. Celui ce-mi va stăvili drumul am să-i străpung trupul cu spada, căci am spadă acum. Tare aș vrea să văd că mi se poate sta împotriva! Am o soție, pe Dea. Am un tată, pe Ursus. Casa mea e un palat și i-l dăruiesc lui Ursus. Numele meu e o cunună, și i-l dăruiesc Deei. Repede! Imediat! Iată-mă, Dea! Ah, am să străbat într-o clipă distanța care ne desparte...

Ridicând prima draperie întâlnită, Gwynplaine ieși furios din cameră.

Se pomeni într-un coridor. Merse drept înainte. Dădu într-un al doilea coridor. Toate ușile erau deschise. Și începu să meargă la întâmplare, din cameră în cameră, din coridor în coridor, căutând ieșirea. Dar n-o găsi. Cu neputință să se orienteze. Se afla într-un adevărat labirint. La fiecare pas, o nouă minunăție i se punea în cale, părând că vrea să-i împiedice plecarea, să nu-l scape. Se simțea prins și reținut.

„Ce palat oribil!” gândea el.

Umbla de colo-colo prin labirintul acesta, neliniștit, întrebându-se ce-or fi voind să însemne toate, întrebându-se dacă se află într-o închisoare, înfuriindu-se, dorind să iasă la aer. Și repeta într-una: „Dea. Dea!”, ca și cum ar fi ținut firul care nu trebuia lăsat să se rupă ca să poată ieși.

Din când în când striga cu glas tare:

— Hei! Nu-i nimeni pe-aici?

Nu-i răspundea nimeni.

Încăperile păreau nesfârșite. Pustiu, tăcere, splendoare, sinistru.

Gwynplaine privea prin ferestre. Priveliștea se schimba. Vedea când grădini, pline de prospețimea primăverii și a dimineții, când fațade noi, cu alte statui, când niște curți mici și pătrate, între clădiri mari, când o apă care trebuie să fi fost Tamisa, când un turn uriaș care era Windsor.

Afară, la ora aceea din zori, nu se afla încă nimeni.

Gwynplaine se oprea. Asculta.

— Am să plec! spunea el. Am s-o reîntâlnesc pe Dea. Doar n-or să mă rețină cu forța! Vai de cel care va îndrăzni să-mi oprească ieșirea! Ce-o fi turnul cel mare de colo? Dacă se află în el un uriaș, un câine al iadului, un zmeu, ca să zăvorească poarta castelului ăstuia vrăjit, îl voi ucide. Chiar o armată întreagă dacă se află în el o voi nimici. Dea! Dea!

Deodată auzi un zgomot ușor, un susur slab, ca al unei ape curgătoare.

Se afla într-o galerie strâmtă, întunecoasă, a cărei ieșire, la câțiva pași înaintea lui, era acoperită cu o draperie făcută din două fâșii.

Gwynplaine se îndreptă spre draperie, o dădu în lături și pătrunse într-o lume a lucrurilor cu totul neașteptate.

II. EVA

O încăpere cu opt colțuri, boltită, fără ferestre, luminată de sus și îmbrăcată toată, de la podea până la boltă, în marmură; în mijlocul încăperii un soi de baldachin, tot din marmură, sprijinit pe coloane răsucite, acoperind cu umbra lui bazinul unei băi din marmură neagră; în mijlocul bazinului un firișor de apă înmiresmată și caldută, umplând domol și lin bazinul. Iată ce se afla în fața ochilor lui Gwynplaine.

Susurul apei acesteia îl auzise el. O gură făcută la un oarecare nivel o împiedica să se reverse. Bazinul aburea, dar atât de ușor, încât aburul abia dacă se zărea, ca niște pete, ici-colo, pe luciul marmurii. Firul subțirel de apă țâșnitoare părea o nuielușă de oțel clătinându-se la cea mai slabă adiere.

Nicio mobilă. Doar lângă baie se afla o canapea, cu perne de reazim îndeajuns de lungi pentru ca o femeie, dacă s-ar fi culcat acolo, să-și poată ține la picioare câinele sau amantul.

De cealaltă parte a bazinului se înălța, sprijinită de perete, o toaletă înaltă, din argint masiv, cu toate cele trebuitoare în ea, având în mijloc opt oglinjoare de Venetia prinse într-o ramă de argint și închipuind o fereastră.

În colțul peretelui celui mai apropiat de canapea, se afla tăiat un ochi pătrat, care aducea a lucarnă și era astupat cu un panou făcut dintr-o placă subțire de argint roșu. Panoul avea balamale, ca un oblon. Pe argintul roșu strălucea, încrustată și aurită, o coroană regală. Deasupra panoului, prins și pecetluit în perete, se afla un fel de gong turnat din argint aurit sau poate chiar din aur.

În fața lui Gwynplaine, care se oprise brusc, colțul peretelui de marmură era înlocuit printr-o deschizătură de aceeași mărime, mergând până la boltă și acoperită cu o pânză de argint largă și înaltă.

Pânza aceea atât de subțire încât parcă ar fi fost țesută de zâne, era străvezie. În mijlocul pânzei, acolo unde stă de obicei păianjenul, Gwynplaine zări ceva de necrezut: o femeie goală. Dar nu goală în sensul obișnuit al cuvântului. Femeia aceea era înveșmântată, înveșmântată într-o cămașă foarte lungă, ca rochiile îngerilor din icoane, dar atât de fină încât părea muiată în lumină.

Pânza de argint, străvezie ca sticla, era o draperie, prinsă numai în partea de sus. Și se putea ridica. Ea despărțea sala de marmură, care era sală de baie, de un dormitor. Încăperea aceasta, foarte mică, părea o grotă făcută din oglinzi. Pretutindeni, oglinzi de Venetia alipite una de alta și legate între ele prin vergele aurite, reflectau patul aflat în mijloc. Pe patul acesta de argint era culcată femeia. Ea dormea.

Între goliciunea ei și privire se aflau două obstacole, două transparente: cămașa și draperia din voal de argint. Camera, mai curând alcov decât cameră, era luminată discret de razele reflectate din încăperea de marmură. Poate că femeia nu știa ce-i rușinea, dar lumina, vădit lucru, știa prea bine.

Un capot croit dintr-o mătase ciudată, chinezească, fără îndoială, căci în cutele lui se întrezărea o șopârlă uriașă de aur, zăcea la picioarele patului.

Dincolo de pat, în fundul alcovului, se mai afla pesemne o ușă mascată și marcată printr-o oglindă mărișoară, pe care se aflau pictați păuni și lebede. La căpătâiul patului era fixat un pupitru de argint pe care se putea vedea o carte cu titlul scris în litere mari, roșii: *Alcoranus Mahumedis*.

Gwynplaine nu observă niciunul din amănuntele acestea. El nu vedea decât un singur lucru: femeia goală. Ea dormea, cu ochii închiși și cu fața întoarsă spre el. Și Gwynplaine o recunoscuse: femeia aceea era ducesa.

Ea, ființa misterioasă în care se învălmășea toată strălucirea necunoscutului, ea, care îi pricinuisese atâtea visuri de nemărturisit și-i scrisese o scrisoare atât de ciudată! Singura femeie din lume despre care ar fi putut să spună: m-a dorit! M-a dorit pe mine! Gwynplaine alungase visele și arsese scrisoarea. Pe ea o surghiunise cât mai departe cu putință, în afara visării și a memoriei. Nu se mai gândea la ea. O uitase. Și acum o revedea! O revedea, cumplită. Căci femeia goală e femeia înarmată.

Gwynplaine dădu să fugă, dar simți că nu poate. Privirile îi deveniseră lanțuri și-l legau de apariția aceasta care se dăruia privirilor, dorințelor, nebuniilor, viselor, culcată pe patul alcovului, la fel de mândră ca Venus în imensitatea spumei.

Gwynplaine se înfioră: o admira.

Așadar, era ea! Ducesa! O avea în fața lui, în camera aceasta, în locul acesta pustiu, adormită, la îndemână, singură. Ea se afla la cheremul lui, și el era în stăpânirea ei.

Ducesa!

Zărești o stea, în adâncul cerului. O admiri. E atât de departe! De ce te-ai teme de-o stea fixă? Și odată, într-o noapte, o vezi mișcându-se. Deslușești un fior de lumină în jurul ei. Astrul, pe care îl credeai neclintit, se mișcă. Nu e o stea, ci o cometă. E uriașă incendiatoare a cerului. Astrul pornește, crește, își clatină pletele de purpură, devine enorm. Și se îndreaptă spre tine! Cometa te cunoaște, cometa te dorește, cometa te vrea! Însălmântătoare apropiere cerească! Ceea ce vine spre tine e prisosul de lumină, adică orbirea; e excesul de viață, adică moartea. Semnul pe care ți-l face zenitul îl refuzi. Chemarea la dragoste a abisului, o lepezi. Îți acoperi pleoapele, te ascunzi, te ferești, te crezi salvat... Și descinzi iar ochii. Temuta stea e colo. Ea nu mai e stea, ci lume. Lume neștiută. Lume de lavă și jeratic. Și umple cerul. În afara ei, nu mai există nimic. Rubin arzând în adâncul infinitului, diamant – de departe, cuptor încins – de aproape. Te afli în văpaia ei.

Și simți cum arderea ta începe, printr-o căldură de paradis.

III. SATANA

Deodată, femeia se trezi. Se ridică pe pat, plină de măreție bruscă și armonioasă. Părul de mătase blondă i se revărsa de-a lungul spinării, ca o cascadă domoală. Cămașa căzută lăsă să i se vadă umerii. Își privi câteva clipe piciorul gol, vrednic să fie admirat de Pericle și copiat de Fidias, apoi căscă și se întinse, ca o tigresă în lumina zorilor.

Pesemne că Gwynplaine respira greu, ca atunci când te forțezi să-ți oprești răsuflarea.

— E cineva acolo? întrebă ea.

Întrebă căscând, și era plină de grație.

Gwynplaine îi auzi glasul pe care nu i-l cunoștea.

Glas de vrăjitoare, nespus de plăcut în trufia lui; ton mângâietor încercând să domolească obiceiul de-a porunci.

În același timp, ridicându-se în genunchi – există o statuie antică, astfel înngenuncheată printre miile de pliuri transparente – ea își trase capotul și sări din pat, rămânând goală și dreaptă, cam cât ai vedea trecând o săgeată. Și, într-o clipă, mătasea o acoperi. Mânele, foarte lungi, îi ascundeau mâinile. Nu i se mai vedeau decât vârfulurile degetelor de la picioare, albe, cu unghii mici, ca la copii.

Își aruncă de pe spate valul de păr care i se revărsa pe capot, apoi fugi dincolo de pat, în fundul alcovului, și-și lipi urechea de oglinda pictată care, după cât se părea, acoperea o ușă. Ciocăni apoi în oglindă, eu încheietura arătătorului îndoită.

— E cineva acolo? Lord David? Ai și venit oare? Cât e ceasul? Tu ești, Barkilphedro?

Apoi se întoarse.

— Nu, nu! Nu-i în partea asta. E oare cineva în baie? Răspunde odată! Adică nu, pe-acolo nu poate să vină nimeni.

Se duse la draperia din pânză de argint, o ridică cu vârful piciorului, o împinse cu umărul și intră în camera de marmură.

Gwynplaine simți că-l cuprind frigurile morții. Niciun adăpost. Era prea târziu ca să poată fugi. De altfel, nici n-avea putere s-o facă. Ar fi dorit să se despică podeaua și să-l înghită pământul. Era cu neputință să nu-l vadă.

Ea îl văzu. Și îl privi peste măsură de mirată, dar fără să tresară măcar, cu o nuanță de fericire și de dispreț.

— Ia te uită, făcu ea, Gwynplaine!

Apoi, pe neașteptate, ca o panteră, i se aruncă de gât. Îi prinse capul și i-l strânse între brațele dezgolite din pricina avântului îmbrățișării. Și deodată, respingându-l, punându-și pe umerii lui Gwynplaine mânuțele ca niște gheare, începu să-l privească într-un fel ciudat.

El tăcea, ca și cum l-ar fi apăsător o povară cu neputință de ridicat. Ea spuse:

— Ești inteligent. Ai venit. Ai știut că am fost silită să părăsesc Londra. M-ai

urmărit. Și bine ai făcut. Ești extraordinar, fiindcă te afli aici!

Gwynplaine, avertizat printr-o vagă teamă sălbatică și onestă, se dădu înapoi, dar unghiile roze, crispate pe umerii lui, îl rețineau.

Ea urmă:

— Ana, proasta asta, știi, regina, m-a făcut să vin la Windsor fără să știu de ce. Când am sosit, era încuiată cu idiotul ei de cancelar. Dar cum ai făcut să pătrunzi până la mine? Iată ce numesc eu a fi bărbat. Piedici? Pentru el nu există. Îl chemi, și dă fuga. Te-ai informat? Numele meu, ducesa Josiane, cred că-l știai. Cine ți-a arătat drumul? Pajul, fără îndoială. E isteț. Am să-i dau o sută de guinee. Spune-mi, cum ai făcut să ajungi până aici? Adică nu, nu-mi spune. Nu vreau să știu. A explica un lucru înseamnă a-l micșora, îmi placi mai mult așa, ivit pe neașteptate. Ești destul de monstruos ca să poți săvârși miracole. Nimic mai simplu: s-a desfăcut tavanul sau s-a deschis podeaua. O coborâre prin nori sau o înălțare printre vâlvătai de sulf. Așa trebuie să ai sosit. Meriți să intri ca zeli. Deci, ești amantul meu!

Gwynplaine asculta buimăcit, simțind cum își pierde cumpătul minții. Se sfârșise. Nu mai era cu puțință nicio îndoială. Femeia aceasta adeverea cuvintele scrisorii din timpul nopții. El, Gwynplaine, amantul unei ducese, amantul iubit! Imensul orgoliu cu o mie de capete întunecate i se trezi în inima nefericită.

Ducesa continuă:

— Dacă ești aici, înseamnă că așa trebuie să fie. Mai mult nici nu întreb. Există în cer sau în afundul pământului cineva care ne aruncă unul spre altul. Logodnă neînfrântă, în afara tuturor legilor. În ziua când te-am văzut, mi-am zis: El e! Îl recunosc. E monstrul visurilor mele. Va fi al meu! Destinul trebuie ajutat! De-asta ți-am scris. Vreau să te întreb ceva, Gwynplaine: Tu crezi în predestinare? Eu, una, cred. Ia te uită! Nu observasem... Ești îmbrăcat ca un senior! De ce nu? Tu ești saltimbac și asta e un motiv în plus. Un măscărici prețuiește cât un lord. De altfel, ce sunt lorzii? Niște clovni. Tu ai o ținută nobilă, ești bine făcut. E uimitor că te afli aici. Când, ai sosit? De cât timp aștepți acolo? M-ai văzut oare goală? Sunt frumoasă, nu-i așa? Oh, te iubesc! Mi-ai citit scrisoarea? Ai citit-o chiar tu? Ți-a fost citită? Știi să citești? Îmi închipui că nu. Îți pun întrebări, dar să nu-mi răspunzi la ele. Nu-mi place sunetul glasului tău. E frumos. O ființă de neasemuit, ca tine, n-ar trebui să vorbească, ci să scrâșnească. Tu cânti armonios. Urăsc asta. E singurul lucru care îmi displace la tine. Tot restul e nemaipomenit, e superb! În India ai fi zeu. Te-ai născut oare cu râsul ăsta înspăimântător pe față? Nu, nu-i așa? Fără îndoială că e o mutilare penală. Nădăjduiesc că ai săvârșit vreo crimă. Vino în brațele mele!

Ea se lăsă să cadă pe canapea și-l trase lângă ea. Se pomeniră unul lângă altul, fără să știe cum. Cuvintele ei se abăteau asupra lui Gwynplaine ca o furtună. Abia dacă deslușea sensul vârtejului de cuvinte rostite cu furie parcă. În ochii ei licărea admirația. Vorbea fără șir, frenetică, cu glas înnebunit și duios. Glasul ei părea o

muzică, dar Gwynplaine asculta muzica asta ca pe un uragan...

Ea își aținti din nou asupra lui privirea fixă:

— Lângă tine mă simt înjosită. Ce fericire! Cât e de plictisitor să fii alteță! Nu există lucru mai obositor decât să fii augustă! Decăderea odihnește. Sunt sătulă până-n gât de respect, și am nevoie de dispreț. Am să te arăt tuturor, n-ai grijă. Plăcerea asta o să-i facă o vânătaie regalei familiei Stuart, căreia îi aparțin. Ah, respir, în sfârșit! Am izbutit să ies! Mă aflu în afara majestății. Declasarea e o eliberare. Să rupi totul, să înfrunți totul, să faci și să desfaci totul, iată ce înseamnă să trăiești. Ascultă, te iubesc...

Ea se întrerupse și zâmbi înfricoșător.

— Te iubesc nu numai pentru că ești diform, ci și pentru că ești o zdreanță omenească. Iubesc monstrul și iubesc măscăriciul. Un amant umilit, batjocorit, caraghios, hidos, expus râsului pe un eșafod căruia i se spune teatru, e nespus de plăcut. E ca și cum ai mușca din fructul abisului. Să muști nu din mărul paradisiului, ci din al iadului, iată ce mă ispitește. Tu ești stăpânul așteptat. Tu ești ce îmi doream. Îți spun atâtea lucruri pe care probabil că nu le înțelegi... Gwynplaine, nimeni nu m-a avut, și mă dau ție, pură, ca jeraticul încins. Firește că nu mă crezi, dar dacă ai ști cât îmi e de egal.

Se opri. El tremura, înfiorat. Ea începu să zâmbească iar.

— Vezi tu, Gwynplaine, a visa înseamnă a crea. O dorință e o chemare. Să construiești o himeră înseamnă să provoci realitatea. Umbra atotputernică și cumplită nu se lasă sfidată. Ea ne satisface. Iată-te! Voi îndrăzni să mă pierd? Da! Voi îndrăzni să-ți fiu amantă, sclavă? Din toată inima, Gwynplaine, eu sunt femeia. Femeia e lutul care se vrea mocirlă. Am nevoie să mă disprețuiesc. Asta dă gust orgoliului. Aliajul mării e înjosirea. Nimic nu se combină mai bine decât ele două. Disprețuiește-mă, tu, care ești disprețuit. Înjosirea mai prejos de înjosire! Floarea dublă a ticăloșiei! Eu o culeg. Calcă-mă în picioare; mă vei iubi și mai mult. Eu știu. Pricepi de ce te ador? Pentru că te disprețuiesc... Suntem făcuți unul pentru altul, Gwynplaine! Tu ești monstru pe dinafară, iar eu sunt monstru pe dinăuntru. De data asta te iubesc. Capriciu? Fie. Și uraganul nu-i tot un capriciu? Între noi doi există o afinitate siderală: și unul și altul suntem ai nopții. Tu prin chip, eu prin inteligență. Aproximarea ta face să iasă hidra din mine, zeița. Tu îmi vadești adevărata mea natură. Mă faci să mă descopăr pe mine însămi. Iată cât îți seamăn. Privește-te în mine ca într-o oglindă. Chipul tău e sufletul meu. Nu mă știam atât de cumplită. Așadar, și eu sunt un monstru. O, Gwynplaine, tu îmi alungi plictiseala...

Ceea ce simțea Gwynplaine este de nedescris: carnea, viața, groaza, voluptatea, o beție copleșitoare, toată rușinea aflată în orgoliu. Avea să cadă oare?

Ea repetă:

— Te iubesc!

Și, frenetică, îl strânse la piept.

Gwynplaine gâfâia.

Deodată, în imediata lor apropiere, sună tare și clar bătaia gongului ținut în perete. Ducea înteorse capul și spuse:

— Ce-or mai fi vrând iar cu mine?

Brusc, panoul de argint pe care se afla încrustată o coroană regală se deschise lăsând să se ivească interiorul unui dulăpior tapizat cu catifea albastră și o tăviță de aur cu o scrisoare pe ea.

Scrisoarea, mare și pătrată, era pusă în așa fel încât să i se vadă sigiliul de ceară aurie. Panoul deschis aproape că atingea canapeaua. Ducea, plecându-se, cu o mână de după gâtul lui Gwynplaine, întinse cealaltă mână, luă scrisoarea și împinse panoul la loc. Apoi rupse sigiliul, desfăcu plicul, scoase ce se afla în el și zvârli plicul la picioarele lui Gwynplaine.

Sigiliul fărâmat mai era încă descifrabil și Gwynplaine putu să zărească o coroană regală sub care se afla litera A. Plicul sfâșiat lăsa să i se vadă ambele fețe, așa că putu să citească totodată adresa: *Înălțimii sale ducesa Josiane*.

Din plic, Josiane scoase un pergament și o hârtie velină. Pergamentul era mare, hârtia era mică.

— Ah, spuse ducea, ce mi-a trimis aici? Niște hârtoage! Femeia asta e neîntrecută când e vorba să strice cheful oamenilor...

Și, lăsând la o parte pergamentul, desfăcu hârtia.

— E scrisul ei. E scrisul surorii mele. Mă obosește... Gwynplaine, te întrebam dacă știi să citești. Știi?

Gwynplaine făcu semn din cap că știe.

Ea se întinse pe canapea, aproape în poziția unei femei care ar vrea să doarmă, își ascunse cu grijă picioarele sub capot și brațele în mâneci, cu o pudoare ciudată, lăsând să i se vadă sânii și învăluindu-l pe Gwynplaine într-o privire pătimașă, îi întinse hârtia.

— Gwynplaine, tu ești al meu. Începe-ți slujba. Iubitule, citește ce-mi scrie regina!

Gwynplaine luă hârtia, o desfăcu de tot și, cu un glas tremurător, citi:

„Doamnă,

Vă trimitem cu plăcere copia alăturată a unui proces-verbal, certificat și semnat de slujitorul nostru William Cowper, lord-cancelar al regatului Engliterei, și din care rezultă faptul deosebit de important că fiul legitim al lordului Linnoeus Clancharlie a fost acum constatat și regăsit, sub numele de Gwynplaine, în josnicia unei vieți ambulante și vagabonde și printre saltimbanci și măscărici. Această scoatere a lui din rang a fost săvârșită încă de pe când era copil mic. Ca urmare a legilor regatului, și în virtutea dreptului său ereditar, lordul Fermain Clancharlie, fiul lordului Linnoeus, va fi, chiar astăzi, primit și reintegrat în Camera Lorzilor. Iată de ce, voind să ne purtăm bine cu domnia-voastră și să vă

păstrăm transmiterea bunurilor și a domeniilor lordului Clancharlie Hunkerville, îl substituim în bunăvoința domniei-voastre lordului David Dirry-Moir. L-am adus pe lordul Fermain în reședința domniei-voastre, Corleone-lodge; poruncim și dorim, în calitatea noastră de regină și de soră, ca lordul Fermain Clancharlie, numit până astăzi Gwynplaine, să vă fie soț. Vă veți căsători cu el, aceasta fiind dorința majestății noastre.“

În timp ce Gwynplaine citea, cu un glas care aproape că șovăia la fiecare cuvânt, ducesa, sprijinită de perna canapelei, asculta, cu ochii ațintiți în gol. Când Gwynplaine sfârși, îi smulse scrisoarea.

— ANA, REGINA, spuse ea visătoare, citind semnătura.

Apoi culese de pe jos pergamentul pe care îl zvârlise și-l străbătu cu privirea. Era declarația naufragiaților de pe *Matutina*, copiată pe un proces-verbal semnat de șeriful Southwarkului și de lordul-cancelar.

După ce citi procesul-verbal și reciti mesajul reginei, Josiane spuse:

— Fie!

Și calmă, arătându-i lui Gwynplaine cu degetul portiera galeriei prin care intrase, îi porunci:

— Pleacă!

Gwynplaine, împietrit, nu se clinti.

Ea continuă, glacială:

— Pentru că ești soțul meu, pleacă!

Gwynplaine, fără să scoată o vorbă, cu ochii plecați ca un vinovat, nu se mișcă.

Ea adăugă:

— N-ai dreptul să rămâi. Aici e locul amantului meu...

Gwynplaine părea ținut.

— Bine! spuse ea. Atunci am să plec eu. Ah! Ești soțul meu! Nici nu se putea mai bine! Te urăsc!

Și ridicându-se, făcând un gest de adio către nu se știe ce ființă invizibilă, ducesa ieși.

Portiera galeriei se închise în urma ei.

IV. SE RECUNOSC, DAR NU SE CUNOSC

Gwynplaine rămase singur. Singur, în fața băii călduțe și a patului desfăcut. În el, pulverizarea ideilor atinsese culmea. Ceea ce gândea au mai semăna deloc a gândire. Era o împrăștiere, o risipire, teama de a fi în mijlocul unor lucruri cu neputință de înțeles. Din clipa când pajul adusese scrisoarea ducesei, pentru Gwynplaine începuse un șir de ore din ce în ce mai de neînțeles. Până acum trăia

în vis, dar vedea clar. Acum orbecăia. Nu mai gândea, nici nu mai visa măcar, ci se lăsa mânat de soartă.

Deodată se auzi în umbră zgomotul unor pași. Erau pași de bărbat, venind din partea opusă a galeriei, pe unde ieșise ducesa. Pașii se apropiau și se auzeau încet, dar deslușit. Gwynplaine, deși buimăcit, deveni atent.

Pe neașteptate, după draperia de argint pe care ducesa o lăsase întredeschisă, în spatele patului, ușa ascunsă de oglinda pictată se deschise larg și o voce bărbătească și veselă, cântând cât putea de tare, făcu să răsunе în camera oglinzilor refrenul unui vechi cântec franțuzesc.

Un bărbat intră. Avea spadă la șold, ținea în mână o pălărie cu pene și fireturi, și purta un măreț costum marinăresc, cu galoane.

Gwynplaine, ca împins de un resort, se ridică în picioare. Îl recunosc pe bărbatul acesta care, la rândul lui, îl recunosc și el. Uimiți, strigară amândoi odată:

— Gwynplaine!

— Tom-Jim-Jack!

Omul cu pălăria împodobită se îndreptă spre Gwynplaine, care își încrucișă brațele.

— Cum de te afli aici, Gwynplaine?

— Și tu, Tom-Jim-Jack, cum de vii aici?

— Ah. Înțeleg, Josiane! Un capriciu. Un saltimbanc care e și monstru e prea frumos ca să i se poată rezista. Te-ai deghizat ca să vii aici, Gwynplaine!

— Și tu la fel, Tom-Jim-Jack!

— Gwynplaine, ce-i cu veșmântul ăsta de senior?

— Tom-Jim-Jack, ce-i cu uniforma asta de ofițer?

— Gwynplaine, eu nu răspund la întrebări.

— Nici eu, Tom-Jim-Jack!

— Gwynplaine, eu nu mă numesc Tom-Jim-Jack!

— Tom-Jim-Jack, eu nu mă numesc Gwynplaine.

— Gwynplaine, aici mă aflu în casa mea.

— Aici mă aflu în casa mea, Tom-Jim-Jack.

— Îți interzic să faci pe ecoul! Tu ai ironia, dar eu am bastonul. Termină cu imitațiile, caraghios netrebnic!

Gwynplaine păli.

— Netrebnic ești tu! Și o să-mi dai socoteală pentru insulta asta!

— În baraca ta, oricând vrei. Cu lovituri de pumn.

— Ba aici, cu lovituri de spadă!

— Amice Gwynplaine, spada e rezervată gentilomilor. Eu nu mă bat decât cu semenii mei. Suntem egali în fața pumnilor, dar inegali în fața spadei. La inn Tadcaster, Tom-Jim-Jack poate să boxeze cu Gwynplaine. La Windsor, e altceva. Află următoarele: sunt contraamiral.

— Și eu sunt pair al Angliei.

Omul în care Gwynplaine îl vedea pe Tom-Jim-Jack izbucni în râs.

— De ce nu rege? De fapt, ai dreptate. Un comediant poate fi oricare din rolurile pe care le joacă. Spune-mi că ești Tezeu, principe atenian...

— Sunt pair al Angliei și ne vom încrucișa spadele!

— Gwynplaine, te cam întinzi! Nu juca față de cineva care te poate pedepsi cu biciuirea! Numele meu e lord David Dirry-Moir.

— Iar numele meu e lord Clancharlie.

Lord David izbucni din nou în râs.

— Nici nu se poate ceva mai nimerit! Gwynplaine e lord Clancharlie. Într-adevăr, asta e numele pe care trebuie să-l ai ca s-o posezi pe Josiane. Uite că te iert. Și știi de ce? Fiindcă noi suntem cei doi amanți. Portiera galeriei se dădu în lături și un glas spuse:

— Sunteți cei doi soți, monseniore!

Amândoi se întoarseră spre cel ce vorbise.

— Barkilphedro! strigă lord David.

Barkilphedro îi salută cu o plecăciune adâncă pe cei doi lorzi și zâmbi.

La câțiva pași în spatele lui se afla un gentilom cu chipul respectuos și aspru, care ținea în mână o vargă neagră. Gentilomul acesta se apropie, se înclină de trei ori în fața Gwynplaine și-i spuse:

— My lord, sunt aprodul vergii negre. La porunca majestății sale, vin s-o caut pe senioria voastră.

CARTEA A OPTA

CAPITOLIUL SI VECINĂTATEA LUI

I. DISECARE A LUCRURILOR SOLEMNE

În seara aceleiași zile, Gwynplaine se afla într-un loc cu totul neobișnuit. Stătea pe o bancă împodobită cu steme regale. Purta pe deasupra veșmintelor de mătase o robă de velur stacojiu, căptușită cu tafta albă și având la umeri două benzi de hermină, tivite cu aur. În jurul lui se aflau oameni de toate vârstele, tineri și bătrâni, stând ca și el pe steme regale și, asemenea lui, înveșmântați în hermină și purpură.

Mai încolo, se zăreau alți oameni, îngenucheați. Aceștia purtau robe de mătase neagră. Câte unul dintre ei scria.

În fața lui, nu prea departe, vedea trepte, o estradă, un baldachin, un larg scut de armorie strălucind între un leu și un licorn și, sub baldachin, deasupra treptelor, proptit de scut, un jilț aurit și încoronat. Un tron. Tronul Marii Britanii.

Gwynplaine, el însuși pair, se afla în camera pairilor Angliei.

În ce fel avusese loc intrarea lui Gwynplaine în Camera Lorzilor, vom arăta acum.

Toată ziua, de dimineață până seara, de la Windsor până la Londra, de la Corleone-lodge până la Westminster-hall, fusese înălțat din treaptă în treaptă. La fiecare treaptă, o nouă ameteală.

De la Windsor fusese luat în trăsurile reginei, cu escorta cuvenită unui pair. Garda care dă onorul semăna grozav cu garda care face pază.

În ziua aceea, cei ce locuiau de-a lungul drumului de la Windsor la Londra văzură galopând o ceată de gentilomi pensionari ai majestății sale, însoțind două rădvane mânate la galop. În primul stătea aprodul vergii negre, cu varga în mână. În al doilea se zărea o pălărie mare, cu pene albe, umbrind o față care nu se vedea. Cine trecea oare? Un prinț sau un deținut?

Era Gwynplaine. Și părea unui dintre cei duși pentru întemnițare în turnul Londrei, dacă nu e dus cumva în camera pairilor.

Regina orânduise bine totul. Fiind vorba de viitorul soț al surorii sale, îi dăduse o escortă din propriile ei trupe.

Ofițerul aprodului vergii negre călărea în fruntea alaiului.

Aprodul vergii negre avea, lângă el, pe o strapontină, o pernă din țesătură de argint. Pe această pernă se afla un portofoliu negru, cu stema regală.

La Brentford, ultima etapă înaintea Londrei, cele două rădvane și escorta făcură popas. O caretă făcută parcă din solzi aștepta acolo, cu patru lachei în spate, doi surugii înaintea și un vizitiu cu perucă. Roțile, scărița, frâiele, oiștea, toată caretă, în sfârșit, erau aurite. Hamurile cailor erau din argint.

Gwynplaine se dădu jos din rădvan și se urcă în caretă. Aprodul, purtând varga, și ofițerul său, purtând perna, se urcară după el și se așezară pe bancheta joasă care, în vechile trăsurile de ceremonie, era hărăzită pajilor.

Caretă se îndreptă spre Londra. Demnitatea perucii vizitiului cerea să se meargă la pas.

Încă nu se înnoptase bine când caretă se opri la King's Gate, poartă greoaie, boltită între două turnuri care fac legătura între White-Hall și Westminster. Ceata gentilomilor pensionari se strânse în jurul caretei. Unul dintre valeți sări jos și deschise portiera. Aprodul vergii negre, urmat de ofițerul său care purta perna, ieși din caretă și-i spuse lui Gwynplaine:

— My lord, binevoiți să coborâți! Înălțimea voastră să-și păstreze pălăria pe cap.

Pe sub mantia de călătorie, Gwynplaine purta veșmântul de mătase pe care nu și-l mai scosese din ajun. Spadă nu avea. Mantia și-o lăsă în caretă.

Sub bolta pentru trăsurile de la King's Gate se afla o poartă laterală, mică și înălțată pe câteva trepte. Aprodul vergii negre, urmat de ofițerul său, porni înainte. Gwynplaine îi urmă. Urcară treptele și intrară sub poarta laterală. Peste câteva clipe, se aflau într-o încăpere rotundă și largă, cu un stâlp în centru, încăpere luminată prin ogive înguste și care trebuie că era întunecată chiar ziua în amiaza mare.

Acolo, treisprezece oameni așteptau în picioare. Trei în față, șase în rândul al doilea, și patru după ei. Dintre cei trei așezați în față, unul purta veșminte de catifea stacojie, iar ceilalți doi, veșminte tot stacojii, dar din mătase. Toți trei aveau brodate pe umăr însemnele Angliei.

Cei șase din rândul al doilea purtau veste din moar alb, și fiecare avea pe piept un blazon felurit.

Ultimii patru, toți îmbrăcați în moar negru, se deosebeau unul de altul; primul purta o capă albastră; al doilea avea pe pânțe un chip al sfântului Gheorghe, stacojiu; al treilea avea brodate pe piept și pe spate câte o cruce cărămizie; al patrulea purta un guler de blană neagră. Toți purtau peruci, aveau capetele descoperite și spade la sold.

În semiîntunericul sălii, abia li se deslușeau chipurile. Ei nu puteau să vadă fața lui Gwynplaine.

Aprodul vergii negre își ridică varga și spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville, eu, aprod al vergii negre, prim-ofițer al camerei de prezență, o predau pe senioria voastră lui Garter, rege de arme al Angliei.

Personajul înveșmântat în catifea, depărtându-se întrucâtva de ceilalți, se ploconi până în pământ în fața lui Gwynplaine și spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, eu sunt Garter, primul rege de arme al Angliei. Sunt ofițer creat și încoronat de înălțimea sa ducele de Norfolk, conte-mareșal ereditar. Am jurat supunere față de rege, față de pairi și față de cavalerii Jartierei. În ziua încoronării mele, când contele-mareșal al Angliei mi-a vărsat un pahar cu vin pe cap, am făgăduit solemn să fiu îndatoritor față de nobili, să mă feresc de tovărășia celor cu faimă rea, să-i scuz mai degrabă decât să-i defăimez pe cei de neam ales și să ajut văduvele și fecioarele. Eu sunt cel însărcinat cu orânduirea ceremoniilor de înmormântare a pairilor și am în grijă și pază armoriile lor. Sunt gata să primesc poruncile senioriei voastre!

Primul dintre cei înveșmântați în mătase făcu o plecăciune și spuse:

— My lord, eu sunt Clarence, al doilea rege de arme al Angliei. Sunt ofițerul care orânduiește înmormântările nobililor mai mici în rang decât pairii. Sunt gata să primesc poruncile senioriei voastre.

Celălalt bărbat, înveșmântat în mătase, făcu o plecăciune și spuse:

— My lord, eu sunt Norroy, al treilea rege de arme al Angliei. Sunt gata să primesc poruncile senioriei voastre!

Cei șase din rândul al doilea, nemișcați și fără să salute, făcură un pas.

Primul din dreapta lui Gwynplaine spuse:

— My lord, noi suntem cei șase duci de arme ai Angliei. Eu sunt York.

Apoi fiecare dintre heraldzi sau duci de arme își rosti numele pe rând:

— Eu sunt Lancaster.

— Eu sunt Richmond.

— Eu sunt Chester.

— Eu sunt Somerset.

— Eu sunt Windsor.

Blazoanele purtate pe piept erau ale comitatelor și ale orașelor cărora heraldzii le purtau numele.

Cei patru înveșmântați în negru și aflați în spatele heraldzilor tăceau.

Regele armelor, Garter, îi arătă cu degetul lui Gwynplaine și spuse:

— My lord, iată-i pe cei patru urmăritori ai armelor.

La un semn al regelui armelor, primul dintre urmăritori, cel cu mantia albastră, înaintă și luă din mâinile ofițerului aprodului perna din țesătură de argint și portofoliul cu coroană.

Regele armelor i se adresă lui Gwynplaine:

— Binevoiți să mă urmați, my lord.

Și adăugă:

— Veți fi salutat. Senioria voastră să-și ridice numai borul pălăriei.

Alaiul se îndreptă spre ușa din fundul sălii rotunde. Aprodul vergii negre mergea în frunte. După el venea omul cu mantia albastră, purtând perna; apoi

regele armelor; după regele armelor venea Gwynplaine, cu pălăria pe cap. Ceilalți regi ai armelor, heralzi, urmăritori, rămaseră în sala rotundă.

Gwynplaine, precedat de aprod și sub conducerea regelui armelor, urmă din sală în sală un itinerar cu neputință de regăsit astăzi când vechea clădire a parlamentului Angliei a fost dărâmată.

Se înnoptase și prin galerii, din loc în loc, ardeau lămpi. În săli fuseseră aprinse lumânări de ceară, puse în candelabre de aramă.

Într-una din camerele pe care o străbătu alaiul se afla onorabilul Philip Sydenham, cavaler „banneret”, senior de Bympton, în Somerset. Cavalerul „banneret” este cavalerul făcut în război de către rege, sub flamura regală desfășurată.

Într-o alta, se afla cel mai vechi baronet al Angliei, sir Edmund Bacon de Suffolk, moștenitor al lui sir Nicholas, și denumit *primus baronetorum Angliae*.

La intrarea unui coridor, Gwynplaine fu salutat de către sir Thomas Mansell de Margam, controlor al casei reginei și membru în parlament pentru Glamorgan; la ieșirea din coridor îl salută o delegație a baronilor celor Cinci-Porturi, așezați la dreapta și la stânga lui, câte patru, cele Cinci-Porturi fiind, de fapt, opt. William Ashburnham îl salută pentru Hastings, Matthew Aylmer pentru Douvres, Josias Burchett pentru Sandwich, sir Philip Boteler pentru Hythe, John Brewer pentru New Rummey, Edward Southwell pentru orașul Rye, James Hayes pentru orașul Vinchelsea și Georges Nailor pentru orașul Seaford.

Când Gwynplaine voi să le răspundă la salut, regele armelor îi reaminti, în șoaptă, ceremonialul:

— Numai borul pălăriei, my lord!

Gwynplaine făcu așa cum i se spuse.

Ajunse apoi în camera pictată, unde nu există deloc picturi, în afară de chipurile unor sfinți, printre care și sfântul Edward. Dincoace de bariera de lemn care străbătea dintr-o parte într-alta camera pictată, așteptau trei secretari de stat, oameni nespuse de importanți. Primul dintre ei avea în atribuțiile lui sudul Angliei, Irlanda și coloniile, plus Franța, Elveția, Italia, Spania, Portugalia și Turcia. Al doilea conducea nordul Angliei, cu supravegherea Țărilor de Jos, Germaniei, Danemarcei, Suediei, Poloniei și țării Moscovei. Al treilea, scoțian, avea Scoția. Primii doi erau englezi. Unul dintre ei era onorabilul Robert Harley, membru al parlamentului pentru orașul New Radnor. Un deputat de Scoția, Mungo Graham, esquire, rudă cu ducele de Montrose, se afla de față. Toți îl salutară în tăcere pe Gwynplaine.

Gwynplaine își atinse borul pălăriei.

Paznicul ridică bariera de lemn care ducea spre fundul camerei pictate, unde se afla masa cea lungă și îmbrăcată în verde, rezervată numai pentru lorzi.

Pe masă se afla un sfeșnic aprins.

Gwynplaine, precedat de aprodul vergii negre, de omul cu mantia albastră și

de Garter, pătrunse în locul acesta privilegiat.

Paznicul lăasă bariera în urma lui Gwynplaine. Regele armelor se opri de îndată ce trecu dincolo de barieră.

Camera pictată era spațioasă. În fund, sub stema regală aflată între două ferestre, se zăreau stând în picioare doi bătrâni înveșmântați în robe de catifea roșie, având câte două benzi de hermină tivite cu aur, pe umăr, și pălării cu pene albe puse peste peruci. Prin despicătura robelor li se vedeau hainele de mătase și mânerele spadelor.

Înapoia lor stătea neclintit un bărbat înveșmântat în moar negru, ținând sus un topuz uriaș, de aur, la al cărui capăt se vedea un leu încoronat – însemnul pairilor Angliei.

Garter i-i arătă lui Gwynplaine pe cei doi bătrâni în robe de catifea și-i spuse la ureche:

— My lord, aceștia sunt egalii senioriei voastre. Le veți răspunde la salut exact cum vă vor saluta ei. Acești doi nobili, aici de față, sunt doi baroni și nașii senioriei voastre, aleși de lordul-cancelar. Sunt foarte bătrâni și aproape orbi. Ei au să vă introducă în Camera Lorzilor. Primul e Charles Mildmay, lord Fitzwalter, al șaselea senior de pe banca baronilor, iar celălalt e Augustus Arundel, lord Arundel de Trerice, al treizeci și optulea senior de pe banca baronilor.

Garter, făcând un pas spre cei doi bătrâni, ridică glasul:

— Fermain Clancharlie, baron Clancharlie, baron Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al regatului, salută pe senioriile voastre.

Cei doi lorzi își ridicară pălăriile deasupra capetelor, întinzând cât puteau mai sus brațul care ținea pălăria, apoi și le puseră iar pe cap.

Gwynplaine le răspunse la salut în același fel.

Aprodul vergii negre porni înainte, urmat de omul cu mantia albastră și de regele armelor. Purtătorul topuzului se așează în fața lui Gwynplaine, iar cei doi lorzi la dreapta și la stânga lui. Alaiul ieși din camera pictată și pătrunse într-o galerie cu stâlpi unde stăteau de gardă, la fiecare stâlp, când un ostaș englez cu baltag, când un scoțian cu halebardă.

Căpitanul ostașilor cu baltag și căpitanul halebardierilor îi făcură lui Gwynplaine și celor doi lorzi-nași salutul cu spada. Soldații salutau, unii cu baltagul, alții cu halebarda.

În fundul galeriei strălucea o ușă atât de măreață, încât părea făcută din aur. De fiecare parte a ușii stătea neclintit câte un om. După uniformele lor se vedea că sunt door-keepers, „paznici ai ușilor”.

Ceva mai încoace de ușă, galeria se lărgea formând un fel de rotundă cu geamuri. În rotonda aceasta stătea într-un jilț cu spătar enorm un personaj mareț prin dimensiunile uriașe ale robei și ale perucii sale. Personajul era William Cowper, lord-cancelar al Angliei.

Să fii mai beteag decât regele e o calitate. William Cowper era miop. Ana era și ea mioapă, dar ceva mai puțin decât el. Vederea aceasta scurtă a lui William Cowper plăcu miopiei majestății sale și-l făcu să fie ales de regină drept cancelar și păzitor al conștiinței regale.

Lordul-cancelar, stând grav în jilțul lui înalt, avea la dreapta o masă, la care stătea diacul coroanei, iar la stânga o altă masă, la care se afla diacul parlamentului. Amândoi slujbașii aveau în față câte un catastif deschis și cele trebuitoare pentru scris.

În spatele jilțului lordului-cancelar stătea purtătorul lui de topuz, ținând topuzul cu coroană. Se mai aflau acolo purtătorul-cheii și purtătorul-pungii, toți cu peruci. Slujbele acestea mai există și astăzi.

Pe o mescioară, lângă jilț, se afla o spadă cu mâner de aur și cu teaca și centura învelite în catifea roșie.

În spatele diacului coroanei stătea în picioare un ofițer, ținând desfăcută, cu amândouă mâinile, o robă care era roba de încoronare.

În spatele diacului parlamentului, un alt ofițer ținea desfăcută o altă robă, care era roba parlamentului.

Robele acestea, amândouă din velur cărămiziu, căptușite cu tafta albă și cu două bande de hermină galonate cu aur, pe umeri, erau aidoma una cu alta; atâta doar că roba de încoronare avea podoabele de hermină ceva mai late.

Un al treilea ofițer, care era „librarian-ul”, purta, pe un pătrat de piele de Flandra, un red-book, adică o cărtică legată în marochin roșu, conținând lista pairilor și a parlamentarilor, plus filele albe și un creion care de obicei se înmânau la intrarea fiecărui nou membru al parlamentului.

Alaiul în mers, format de Gwynplaine între cei doi pairi-nași, se opri în fața jilțului lordului-cancelar.

Cei doi lorzi-nași își scoaseră pălăriile. Gwynplaine făcu și el ca ei.

Regele armelor primi din mâinile omului cu mantie albastră perna din țesătură de argint, se așază în genunchi și-i înfățișă și lordului-cancelar portofoliul negru aflat pe pernă.

Lordul-cancelar luă portofoliul și-i întinse diacului parlamentului. Acesta veni să-l primească, solemn, apoi se așază la măsuta lui, deschise portofoliul și se ridică iar.

Portofoliul cuprindea cele două mesaje regale obișnuite în asemenea ocazii, unul adresat Camerei Lorzilor, celălalt adresat noului pair.

Diacul parlamentului, stând în picioare, citi cu glas tare și cu o încetineală plină de respect cele două mesaje. Când sfârși de citit, lordul-cancelar ridică glasul:

— Lord Fermain Clancharlie, renunță senioria voastră la credința în prefacerea pâinii și a vinului în trupul și sângele lui Crist, la adorarea sfinților și la liturghie?

Gwynplaine se înclină.

Lordul-cancelar spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, vă puteți lua locul cuvenit.

— Așa să fie! spuseră cei doi nași.

Regele armelor se ridică, luă spada de pe mescioară și încinse centironul în jurul taliei lui Gwynplaine.

Gwynplaine auzi cum cineva, în spatele lui, spunea:

— O înveșmânt pe senioria voastră cu roba parlamentară.

Și, în același timp, ofițerul care îi vorbea și care ținea roba aceasta, îl înveșmântă și îi înnodă la gât panglica neagră care lega hermina.

Acum, cu roba de purpură pe el și cu spada de aur la șold, Gwynplaine era asemenea celor doi lorzi aflați în dreapta și în stânga lui. Purtătorul cărții îi înfățișă *red-book-ul* și i-l puse în buzunarul hainei. Regele armelor îi șopti la ureche;

— My lord, când intrați, să salutați scaunul regal.

Scaunul regal e tronul.

În acest timp diecii scriau, fiecare la masa lui, unul în catastiful coroanei, celălalt în catastiful parlamentului. Apoi aduseră, pe rând, în fața lordului-cancelar, care le semnă, cele două catastife.

După ce semnă, lordul-cancelar se ridică în picioare.

— Lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie, baron Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, fiți binevenit printre egalii senioriei voastre, lorzii spirituali și temporari ai Marii Britanii.

Cei doi nași ai lui Gwynplaine îi atinseră umărul. El se întoarse.

Marea ușă aurită din fundul galeriei se deschisese larg.

Era ușa Camerei pairilor Angliei.

Nu trecuseră nici treizeci și șase de ore de când Gwynplaine, împrejmuit de-un alt alai, văzuse deschizându-se în fața lui poarta de fier a temniței din Southwark.

Cumplită repeziciune a tuturor acestor nori abătuți asupra capului său! Nori care erau evenimente; repeziciune care era o luare cu asalt.

II. VECEHA CAMERĂ

Toată ceremonia învestirii lui Gwynplaine avusese loc într-un fel de penumbră.

Lordul William Cowper nu îngăduise să i se dea, lui, cancelar al Angliei, prea multe amănunte cu privire la desfigurarea tânărului lord Fermain Clancharlie, găsind că nu e la înălțimea demnității sale să știe că un pair nu e frumos, și simțindu-se înjosit de cutezanța pe care ar fi avut-o un inferior care i-ar fi adus asemenea informații. Un om de rând fără îndoială că spune cu dragă inimă: prințul ăsta e ghebos. Deci, a fi diform e insultător pentru un lord. La cele câteva

cuvinte pe care i le spusese regina, lordul-cancelar se mărginise să răspundă: *Un senior are drept chip senioria*. În mod sumar și din procesele-verbale pe care trebui să le verifice și să le certifice, înțelesese și luase unele măsuri de prevedere.

Fața noului lord ar fi putut, la intrarea în cameră, să provoace oarecare vâlvă. Asta trebuia preîntâmpinat. Lordul-cancelar luase măsuri. Trebuia făcut așa fel încât primirea lui Gwynplaine să treacă nestingherită, ca a oricărui alt moștenitor de pairie. De aceea lordul-cancelar fixase primirea lordului Fermain Clancharlie într-o ședință de seară.

Lord William Cowper uzase de dreptul lui îndeplinind, în rotonda cu geamuri, formalitățile de investire a lordului Fermain Clancharlie. În plus, fixase și ora în așa fel încât noul pair să-și facă intrarea în cameră înainte de începerea ședinței.

Miop, după cum am spus, lordul William Cowper abia dacă zărise diformitatea lui Gwynplaine. Cei doi lorzi-nași nici n-o zăriseră măcar. Erau amândoi bătrâni și aproape orbi.

Lordul-cancelar îi alesese dinadins.

Ceva mai mult: lordul-cancelar, nevăzând decât statura și prestanța lui Gwynplaine, găsisese că „arată foarte bine”.

Să mai adăugăm că Barkilphedro, perfect informat ca un spion ce era, și hotărât să-și ducă la capăt mașinațiile, în spusele lui oficiale față de lordul-cancelar scăzuse într-o oarecare măsură slușenia lordului Fermain Clancharlie, stăruind asupra amănuntului că Gwynplaine putea, oricând voia, să înlătore efectul răsului și să-și readucă la seriozitate fața desfigurată. Probabil că Barkilphedro exagerase chiar această însușire. Altminteri, din punct de vedere aristocratic, ce importanță avea? Lordul William Cowper nu era oare autorul maximei: *În Anglia restaurarea unui pair e mai importantă decât restaurarea unui rege*? Hidoasele pete de sânge de pe față îl împiedicaseră oare pe Cezar Borgia să fie duce de Valentinois? Orbirea îl împiedicase oare pe Jean de Luxembourg să fie rege al Boemiei? Gheba îl împiedicase oare pe Richard al III-lea să fie rege al Angliei?

După cum se vede, nimic nu putea împiedica primirea lui Gwynplaine și precauțiile prudente ale lordului-cancelar, folositoare punctului de vedere inferior al tacticii, erau un lux față de punctul de vedere superior al principiului aristocratic.

În clipa când cei doi *door-keepers* deschiseseră dinaintea lui Gwynplaine ușa cea mare, în sală abia dacă se aflau vreo câțiva lorzi. Și lorzii aceștia erau aproape toți bătrâni. În banca ducilor nu se zăreau decât doi duci – unul albit de-a binelea, celălalt cărunt, Thomas Osborne, duce de Leeds, și Schomberg, fiul aceluia Schomberg, german prin naștere, francez prin bastonul de mareșal și englez prin pairie care, alungat prin edictul din Nantes, se luptase împotriva Angliei ca francez și împotriva Franței ca englez. În banca lorzilor spirituali nu se afla decât arhiepiscopul de Canterbury, primat al Angliei, sus de tot, iar jos, doctorul Simon

Patrick, episcop de Ely, discutând cu Evelyn Pierrepont, marchiz de Dorchester, care îi explica deosebirea dintre mai multe feluri de fortificații militare și în ce fel poate fi întărită cu stâlpi o redută, punând stâlpii jumătate în pământ și jumătate afară. Thomas Thynne, viconte Weimouth, stând lângă un candelabru, examina un plan al arhitectului său cu gând să-și facă în grădina din Longlest, în Wiltshire, o peluză numită „gazon tăiat”, prin folosirea pătratelor de gazon, alternând cu pătrate de nisip galben, de nisip roșu, de scoici de râu și de pulbere fină din cărbune de pământ. Pe banca viconților se afla un talmeș-balmeș de lorzi bătrâni – Essex, Ossulston, Peregrine, Osborne, William Zulestein, conte de Rochford. Printre ei, câțiva tineri din tabăra răzvrătiților care nu purtau perucă, îl conjurau pe Price Devereux, viconte Hereford, discutând problema dacă o infuzie din nu știu ce plantă este ceai.

— Oarecum, spunea Osborne.

— Nici vorbă că da, spunea Essex.

Pe banca marchizilor, Thomas de Grey, marchiz de Kent, lord-șambelan al reginei, îi spunea lui Robert Bertie, marchiz de Lindsay, lord-șambelan al Angliei, că lozul cel mare al loteriei engleze fusese câștigat în anul 1694 de către doi francezi refugiați, domnul Lecoq, pe vremuri consilier al parlamentului din Paris, și domnul Ravenel, gentilom breton. Contele de Wymes citea o carte intitulată: *Curioasa folosință a oracolelor sibilelor*. John Campbell, conte de Greenwich, faimos prin bărbia prelungă, prin veselia și prin cei optzeci și șapte de ani ai săi, îi scria amantei. Lord Chandos își făcea unghiile.

Ședința care avea să urmeze, trebuind să fie o ședință regală, în care coroana avea să fie reprezentată prin comisari, doi ajutori de door-keepers puneau în fața tronului o bancă îmbrăcată în catifea roșie ca focul.

În acest timp, lordul-cancelar lua loc pe primul sac de lână, ofițerii Camerei se instalau, unii jos, alții în picioare, arhiepiscopul de Canterbury se ridica și spunea rugăciunea, iar ședința începea. Gwynplaine intrase de câțeva vreme fără ca să-l observe cineva. A doua bancă a baronilor, unde se afla locul lui, era lipită de bară, așa că nu trebui să facă decât doi-trei pași până la ea. Cei doi lorzi-nași i se așezaseră la dreapta și la stânga, mascând într-o oarecare măsură prezența acestui nou venit. Nimeni nefiind anunțat, diacul parlamentului citise cu jumătate glas și, ca să zicem așa, aproape șușotise diversele formule, privindu-l pe noul lord, iar lordul-cancelar îi proclamase admiterea în mijlocul a ceea ce se numește în dări de seamă „neatenție generală”.

Toți cei de față vorbeau. Gwynplaine se așezase, tăcut, cu capul descoperit, între cei doi bătrâni pairi – lord Fitzwalter și lord Arundel.

Intrând, după recomandarea pe care i-o făcuse regele de arme și pe care cei doi lorzi-nași i-o reînnoiseră, el salutase „scaunul regal”. Deci, se terminase. Era lord!

Înălțimea aceasta, sub a cărei strălucire îl văzuse încovoiindu-se cu spaimă toată viața lui pe Ursus, culmea aceasta miraculoasă, el o avea acum sub tălpi.

Vechi pisc al lumii feudale, privit de șase veacuri de Europa și de istorie. Aureolă înfricoșătoare a unei lumi de bezne.

Intrarea lui în aureola aceasta avusese loc, irevocabilă. Se afla în casa lui. Stătea pe scaunul lui, așa cum regele putea să stea pe al său. Era acolo, și nimic în lume n-ar mai fi putut face să nu fie. Coroana regală pe care o vedea era sora coroanei lui. El era pairul acestui tron!

Ieri ce fusese? Un biet măscărici. Și acum, iată-l prinț! Ieri, nimic! Astăzi, totul! Confruntare bruscă a mizeriei și a puterii, stând față în față într-un destin și devenind, pe neașteptate, două jumătăți ale uneia și aceleiași conștiințe.

Două spectre al sărăciei crunte și al belșugului înfloritor – luând în stăpânire același suflet și trăgându-l fiecare către sine. Tulburătoare împărțire a unei minți, a unei voințe, a unui creier, între cei doi frați dușmani, spectrul bogat și spectrul sărac. Cain și Abel în același om.

III. CONVORBIRI SEMEȚE

Încetul cu încetul, băncile Camerei se umplură. Lorzii începură să sosească. La ordinea de zi era proiectul de lege privind mărirea cu o sută de mii de livre sterline a venitului anual al lui George de Danemarca, duce de Cumberland, soțul reginei. Printre altele, se anunțase că mai multe proiecte îngăduite de majestatea sa aveau să fie aduse Camerei de către comisarii coroanei, având puterea și sarcina de a le sancționa, ceea ce ridica ședința la rangul de ședință regală.

Pairii aveau toți robele de parlament puse peste veșmintele de curte sau de oraș. Robele acestea, asemănătoare robei cu care fusese îmbrăcat Gwynplaine, erau aceleași la toți, cu deosebire doar că ducii aveau cinci benzi de hermină cu margini de aur, marchizii patru, conții și viconții trei, iar baronii două.

Lorzii intrau, grupuri-grupuri. Se întâlneau în coridoare și continuau discuțiile începute. Câte unii veneau singuri. Costumele erau solemne, dar atitudinile nu. Și nici cuvintele. Intrând, toți salutau tronul.

Se aflau acolo mulțime de pairi. Defilarea mărețelor nume se făcea aproape fără ceremonial, publicul fiind absent. Leicester intra și îi strângea mâna lui Lichfield; apoi Charles Mordaunt, conte de Peterborough și de Monmouth, care, la inițiativa prietenului său Lacke, propusese reforma monetară; apoi Charles Campbell, conte de Loudoun, ascultând ce-i spunea Fulke Grevilke, lord Brooke; apoi Dorme, conte de Caernarvon; apoi Robert Sutton, baron Lexington, fiul lui Lexington care îl sfătuisese pe Carol al II-lea să-l alunge pe Gregorio Leti, istoriograful destul de neiscusit ca să vrea să fie istoric; apoi Thomas Bellasyse, viconte Falconberg, un bătrân frumos; și, împreună, cei trei veri Howard, Howard, conte de Bindon, Bowes-Howard, conte de Berkshire și Stafford-Howard, conte de Stafford; apoi John Lovelace, baron Lovelace, a cărui pairie,

stinsă în 1736, i-a dat puțință lui Richardson să-i introducă pe Lovelace într-o carte și să creeze sub acest nume un tip. Toate aceste personaje, celebre fie în politică, fie în război, și dintre care unele făceau cinste Angliei, râdeau și discutau. Era ca și cum ai fi privit istoria în halat și papuci.

În mai puțin de o jumătate de ceas, Camera Lorzilor se umplu aproape cu totul. Lucru firesc, ședința fiind regală. Mai puțin firească însă era însuflețirea discuțiilor. Camera, atât de amorțită mai adineauri, zumzăia acum ca un stup neliniștit. O trezise sosirea lorzilor întârziați. Ei aduceau noutăți. Lucru ciudat, pairii care la deschiderea ședinței se aflau în cameră nu știau ce se întâmplase acolo, iar cei care nu fuseseră știau.

Câțiva lorzi veneau de la Windsor.

De câteva ore, aventura lui Gwynplaine fusese aflată. Secretul e ca o plasă: dacă se rupe un ochi, se deșiră toată. De dimineață, în urma întâmplărilor arătate mai sus, toată povestea unei pairii regăsite pe scena unei barăci și a unui măscărici recunoscut drept lord făcuse vâlvă la Windsor, printre cei apropiați de curtea regală. Mai întâi vorbiseră prinții, apoi lacheii. De la curte, evenimentul umpluse orașul. La șapte, nimeni din Londra nu cunoștea povestea. La opt, tot orașul vorbea despre Gwynplaine. Doar cei câțiva lorzi exacți, care veniseră înainte de deschiderea ședinței, nu știau nimic, neaflându-se în oraș, unde se povestea totul, și fiind la cameră, unde nu observaseră nimic. De aceea, stând liniștiți pe băncile lor, erau apostrofați de către noii-veniți, cuprinși de emoție.

— Ei? făcu Francis Brown, viconte de Mountacute, către marchizul de Dorchester.

— Ce-i?

— E oare cu puțință?

— Ce?

— Omul care Râde!

— Ce-i asta Omul care Râde?

— Nu-l cunoști pe Omul care Râde?

— Nu.

— Un clovn. Un băiat de bălci. O față slută, pe care se duceau oamenii s-o vadă pentru câțiva gologani. Un saltimbanc.

— Ce-i cu el?

— A fost făcut pair al Angliei.

— Omul care Râde ești dumneata, my lord Mountacute.

— Ba nu râd deloc, my lord Dorchester.

Și viconte de Mountacute îi făcea semn diacului parlamentului, care se ridica de pe scaunul său și le confirma senioriilor lor faptul admiterii noului pair. Plus amănuntele.

— Ța-ța-ța! făcea lord Dorchester. Și eu discutam cu episcopul de Ely...

Tânărul conte d'Annesley se apropie de bătrânul lord Eure, care nu mai avea

decât doi ani de trăit, căci trebuia să moară în 1707.

— My lord Eure?

— My lord Annesley?

— L-ați cunoscut pe lordul Linnoeus Clancharlie?

— Un om de pe vremuri. Da.

— Care a murit în Elveția?

— Da. Eram rude.

— Care a fost republican sub Cromwell, și a rămas republican sub Carol al II-lea?

— Republican? Deloc. Făcea mutre. Era o ceartă personală între rege și el. Știu din sursă sigură că lordul Clancharlie s-ar fi împăcat, dacă i s-ar fi dat lui locul de cancelar pe care l-a avut lordul Hyde.

— Mă uimiți, my lord Eure! Mi se spusese că lord Clancharlie era un om cinstit.

— Un om cinstit! Oare există un asemenea om? Tinere, om cinstit nu există!

— Dar Caton?

— Dumneata crezi în Caton?

— Dar Aristide?

— Bine i-au făcut că l-au exilat!

— Dar Thomas Morus?

— Bine au făcut că i-au tăiat gâtul!

— Și, după părerea dumneavoastră, lordul Clancharlie?...

— Era de soiul acesta. Altminteri, un om care rămâne în exil e ridicol.

— Acum e mort...

— Un ambițios amăgit. Oh! Dacă l-am cunoscut? Cred și eu! Îi eram cel mai bun prieten.

— Știți, my lord Eure, că se căsătorise în Elveția?

— Parcă aș ști...

— Și că, din căsătoria aceasta, a avut un fiu legitim?

— Da. Care e mort.

— Care e viu.

— Viu?!

— Viu.

— Cu neputință!

— Real. Dovedit. Constatat. Omologat. Înregistrat.

— Păi atunci fiul acesta va moșteni pairia Clancharlie!

— Nu va moșteni-o.

— De ce?

— Fiindcă a și moștenit-o. E fapt împlinit.

— Fapt împlinit?

— Întoarceți capul, my lord Eure! E așezat în spatele domniei voastre, pe

banca baronilor.

Lordul Eure se întoarse. Dar fața lui Gwynplaine rămânea ascunsă sub clăia de păr.

— Ia te uită! făcea bătrânul, nevăzându-i decât părul, a și adoptat moda nouă! Nu poartă perucă!

Grantham se apropia de Colepepyr.

— Iată unul care s-a păcălit!

— Cine anume?

— David Dirry-Moir.

— De ce?

— Nu mai e pair.

— Cum asta?

Și Henry Auverquerque, conte de Grantham, îi povesti lui John, baron Colepepyr, întreaga „anecdotală” a sticlei-epavă adusă la Amiralitate, a pergamentului lăsat de comprachicos, a confruntării din beciul justiției de la Southwark, a acceptării tuturor acestor fapte de către lordul-cancelar și de către regină, și, în sfârșit, a admiterii lordului Fermain Clancharlie la începutul ședinței. Și amândoi se căzneau să deslușească între lordul Fitzwalter și lordul Arundel chipul despre care se vorbea atâta, al noului lord, fără să izbutească însă mai mult decât lordul Eure sau decât lordul Annesley.

Gwynplaine, de altfel, fie întâmplător, fie pus cu dinadinsul de nașii lui avertizați de lordul-cancelar, stătea în umbră, ca să scape de privirile curioșilor.

— Unde e? Unde e?

Acesta era strigătul noilor-sosiți, dar niciunul nu izbutea să-l vadă ca lumea. Câte unii, care-l văzuseră pe Gwynplaine la Green-box, erau pătimași de curioși; dar se osteneau zadarnic.

Cei de față își treceau din mână în mână copii ale scrisorii de trei rânduri pe care ducesa Josiane, după câte se spunea, i-o scrisese surorii sale, regina, ca răspuns la porunca majestății sale de a se mărita cu noul pair, moștenitor legitim al familiei Clancharlie, lord Fermain. Scrisoarea aceasta era astfel concepută:

„Doamnă,

Îmi place la fel de mult și așa.

Îl voi putea avea pe lord David ca amant”.

Semnat, *Josiane.*

Adevărat sau fals, răvașul acesta stârnea entuziasm.

Un tânăr lord, Charles d'Okehampton, baron Mohun, din grupul celor ce nu purtau perucă, îl citea și-l recitea cu plăcere. Lewis de Duras, conte de Feversham, englez care avea spirit franțuzesc, îl privea pe Mohun și zâmbea.

— Zău așa, spunea lord Mohun, iată femeia cu care mi-ar plăcea să mă însor!

Iar vecinii celor doi lorzi auzeau dialogul dintre Duras și Mohun:

— Să te însori cu ducesa Josiane, Mohun?

— De ce nu?

— La naiba!

— Am fi fericiți!

— Ar fi mai mulți!

— Parcă nu sunt totdeauna mai mulți?

— Lord Mohun, ai dreptate. În privința femeilor, toți avem parte de resturi lăsate de la unii la alții. O fi avut cineva vreun început?

— Adam, poate...

— Nici el măcar.

Hugh Cholmley, conte de Cholmley, legist de frunte, era interogat de pe banca episcopilor de către Nathanaël Crew, care era de două ori pair, pair temporal, fiind baron Crew, și pair spiritual, fiind episcop de Durham.

— E cu puțință? spunea Crew.

— E conform legii? spunea Cholmley.

— Întărirea acestui nou-venit s-a făcut în afara Camerei, continua episcopul, dar se zice că există precedente.

— Da. Lordul Beauchamp, sub Richard al II-lea. Lordul Chenay, sub Elisabeth.

— Și lordul Broghill, sub Cromwell.

— Cromwell nu contează.

— Ce părere aveți despre toate astea?

— Păreri felurite.

— My lord conte de Cholmley, care va fi rangul tânărului Fermain Clancharlie în Cameră?

— My lord episcop, deoarece întreruperea republicană a deplasat vechile ranguri, Clancharlie e situat astăzi în pairie între Barnard și Somers, ceea ce face ca, dacă se cere părerea tuturor, lord Fermain Clancharlie să fie al optulea la luarea cuvântului.

— Zău așa! Un măscărici de bălci!

— Incidentul în sine nu mă miră deloc, my lord episcop. Asemenea lucruri se mai întâmplă. Ba chiar se întâmplă lucruri și mai uimitoare. Oare războiul celor două roze n-a fost anunțat prin secarea pe neașteptate a râului Ouse din Bedford, la 1 ianuarie 1399? Și-atunci, dacă un râu poate să ajungă la secătuire, și un senior poate ajunge într-o stare de slugărnicie. Ulise, rege în Itaca, a avut tot felul de îndeletniciri. Fermain Clancharlie a rămas lord sub învelișul de măscărici. Josnicia veșmântului nu atinge noblețea sângelui. Dar investiția în afara ședinței, deși legală la rigoare, poate ridica obiecții. O să vedem, peste câteva săptămâni, ce va fi de făcut.

Gwynplaine, Omul care Râde, inn Tadcaster, Green-box, *Stihia învinsă*,

Elveția, comprachicos, exilul, mutilarea, republica, Iacob al II-lea, sticla deschisă la Amiralitate, tatăl, lord Linnoeus, fiul legitim, lord Fermain, fiul bastard, lord David, conflictele probabile, ducesa Josiane, lordul-cancelar, regina, toate acestea erau pomenite din bancă în bancă, într-un nesfârșit murmur. Vag, din adâncul visării care îl cuprinsese, Gwynplaine auzea zumzetul acesta, fără să știe că se vorbea despre el.

IV. FURTUNA OAMENILOR MAI REA DECÂT FURTUNA MĂRILOR

Deodată, în cameră se ivi o lumină puternică. Patru *door-keepers* aduseră și puseră de o parte și de alta a tronului patru sfeșnice înalte, pline de lumânări. Tronul, astfel luminat, apăru într-un fel de purpură lucitoare. Gol, dar măreț. Dacă regina s-ar fi așezat pe el, nu i-ar fi putut adăuga mare lucru în privința asta.

Aprodul vergii negre intră, cu varga ridicată, și spuse:

— Înălțimile lor, comisarii majestății sale.

Se făcu liniște desăvârșită.

Cei trei comisari regali, lordul-vistiernic al Angliei, Godolphin, lordul-președinte al consiliului, Pembroke, și lordul-sigiliului domnesc, Newcastle, veniră la banca dinaintea tronului, se înclinară în fața scaunului regal, și se așezară pe bancă.

Aprodul vergii negre ieși din sală.

Peste câteva minute, ușa cea mare, care fusese închisă, se deschise iar și o voce strigă:

— Credincioasele comune ale Angliei!

Era aprodul vergii negre, care anunța intrarea celeilalte jumătăți a parlamentului.

Lorzii își puseră pălăriile. Membrii comunelor intrară toți cu capul descoperit și se opriră la bară. Erau în costume de oraș, cei mai mulți în negru, cu spadă la șold.

Câtăva vreme urmă sancționarea unor proiecte făcute legi, prin salutarea tronului și prin rostirea cuvintelor: „regina vrea”, adresate peste umăr, către reprezentanții comunelor, de un slujbaș având această misiune.

Apoi, același slujbaș se așază în genunchi în fața celui de-al patrulea sac de lână, iar lordul-cancelar spuse:

— Să fie făcut precum e dorit!

Cu aceasta, ședința regală luă sfârșit. Reprezentanții comunelor se plecară până la pământ și, pe când Camera Lorzilor își relua, fără să dea vreo atenție acestor ploconeli, ordinea de zi întreruptă, reprezentanții comunelor părăsiră sala.

Ușa cea mare se închise iar. Aprodul vergii negre reîntră în sală. Lorzii-

comisari părăsiră banca oficială și veniră să se așeze la capătul băncii ducilor. Lordul-cancelar luă cuvântul:

— My lords, Camera deliberând de mai multe zile proiectul care propune mărirea cu o sută de mii de livre sterline a venitului anual al alteței sale regale principele soț al majestății sale, dezbaterea fiind sfârșită și încheiată, se va trece la vot. Votul va fi făcut, potrivit obiceiului, începând cu banca baronilor.

Fiecare lord, la strigarea numelui său, se va ridica și va răspunde *mulțumit* sau *nemulțumit*, și va fi liber să-și expună motivele de vot, dacă socotește că e cazul. Diac, fă strigare pentru vot!

Diacul parlamentului, în picioare, desfăcu un imens catastif înălțat pe un pupitru aurit: Cartea Pairiei.

Primul de pe banca baronilor era, pe vremea aceea, lord John Hervey, făcut baron și pair în 1703.

Diacul strigă:

— My lord, baron Hervey.

Un bătrân cu perucă blondă se ridică și spuse:

— Mulțumit.

Apoi se așeză iar.

Un slujbaş înregistra votul.

Diacul continuă:

— My lord Francis Seymour, baron Conway de Killultagh.

— Mulțumit, șopti, ridicându-se pe jumătate, un tânăr elegant, cu figură de paj.

— My lord John Leveson, baron Gower, urmă diacul.

— Mulțumit.

— My lord Heneage Finch, baron Guernesey.

— Mulțumit.

— My lord John, baron Granville.

— Mulțumit.

— My lord Charles Mountague, baron Halifax.

— Mulțumit.

Și lordul Halifax adăugă:

— Prințul George are o dotație ca soț al majestății sale; mai are una, ca principe de Danemarca; una ca duce de Cumberland, una ca lord înalt-amiral al Angliei și Irlandei, dar nu primește nimic ca generalisim, ceea ce e o nedreptate. În interesul poporului englez, neorânduială aceasta trebuie să înceteze.

Apoi lordul Halifax făcu elogiul religiei creștine, ocări papismul, și votă mărirea venitului princiar.

După ce tăcu, diacul strigă:

— My lord Cristoph, baron Barnard.

— Mulțumit.

Lord Barnard se așeză la loc cu oarecare încetineală, având un guler de dantelă care merita osteneala să fie văzut. Altminteri, era un vrednic gentilom și un strașnic ofițer acest lord Barnard.

În timp ce el se așeza, diacul, care citea din obișnuință, șovăi puțin, își potrivea ochelarii și se plecă peste catastif cu deosebită atenție, apoi, ridicând capul, spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville.

Gwynplaine se ridică.

— Nemulțumit, spuse el.

Toate capetele se întoarseră deodată. Gwynplaine era în picioare. Sfeșnicele puse de o parte și de alta a tronului îi luminau din plin fața și-o făceau să apară, în vasta sală întunecată, ca reliefurile unei măști pe un fond cenușiu.

Gwynplaine făcuse efortul pe care, după cum ne amintim, putea să-l facă, la nevoie, printr-o concentrare a voinței egală cu aceea necesară pentru îmblânzirea unui tigru, izbutise să-și înlăture pentru o clipă fatala strâmbătură a râsului. Până una alta, nu râdea. Așa, era și mai înfricoșător însă.

— Cine e omul acesta? strigară toți.

Un fior de nedescris trecu peste toate băncile. Părul vâlvoi al lui Gwynplaine, adânciturile negre de sub sprâncene, privirea profundă a ochiului care nu vede, linia sălbatică a capului amestecând hidos umbra și lumina erau uluitoare. Închipuți-vă, pe un munte hărăzit numai zeilor, în sărbătoarea unei seri senine, de față cu ceata atotputernicilor, ivindu-se deodată chipul lui Prometeu, sfâșiat de ciocul vulturului, așa cum se ivește în zare luna însângerată. Bătrâni și tineri, năuciți, îl priviră pe Gwynplaine.

Un moșneag venerat de întreaga Cameră, om care văzuse multe în viața lui, Thomas de Wharton, se ridică îngrozit.

— Ce înseamnă asta? strigă el. Cine l-a introdus pe omul acesta în Cameră? Dați-l afară!

Și, adresându-i-se lui Gwynplaine, îi spuse cu trufie:

— Cine ești? De unde ai apărut?

Gwynplaine îi răspunse:

— Din fundul prăpastiei.

Și, încrucișându-și brațele, privi lorzii.

— Cine sunt? Eu sunt mizeria! My lords, am ceva să vă spun.

Un freamăt, apoi tăcere. Gwynplaine continuă:

— My lords, domniile voastre vă aflați sus. Asta e bine. Trebuie crezut că Dumnezeu are motivele lui ca să fie așa. Voi aveți puterea, belșugul, bucuria. Fie! Dar sub voi există un lucru. Sau poate deasupra voastră. My lords, vin să vă aduc o veste. Neamul omenesc există!

În clipa aceea, Gwynplaine simțea în el o forță ciudată. Nu mai era cel care, noaptea trecută, fusese aproape mic. Ceea ce îl coborâse la început îl înălța acum. Era iluminat de unul dintre fulgerele acelea iscate de datorie. Crispat și

supraomenească, izbutea să-și mențină pe față strâmbătura lugubră sub care se zbătea rânjetul ca un cal sălbatic, gata să scape. El continuă:

— Eu sunt cel ce vine din adâncuri. My lords, domniile voastre sunteți cei mari și cei bogați. Asta e periculos. Voi profitați de noapte. Dar luați seama, există o mare putere, zorile. Zorile nu pot fi învinse. Ele vor veni. Ele vin, purtând înăuntrul lor fâșnirea zilei căreia nu se poate sta împotrivă. Și cine va împiedica praștia aceasta să zvârle soarele pe cer? Soarele e dreptul. Voi sunteți privilegiul. Temeți-vă! Adevăratul stăpân al casei va bate la ușă. Cine e mama privilegiului? Întâmplarea. Și cine îi e fiu? Abuzul. Nici întâmplarea și nici abuzul n-au temelii trainice. Și pe una și pe cealaltă le pândește un viitor nefericit. Eu am venit să vă avertizez. Am venit să vă denunț fericirea. Ea e făcută din nenorocirea altora. Voi aveți totul, și totul acesta e făurit din nimicul celorlalți. My lords, eu sunt avocatul deznădăjduiților, și pledez pentru o cauză pierdută. Nu sunt nimic altceva decât un glas. Neamul omenesc e o gură, iar eu îi sunt strigătul. Vin să deschid în fața voastră, pairi ai Angliei, marele proces al poporului, acest suveran care e cel ce îndură, acest osândit care e judecătorul. Ceea ce am de spus mă încovoiaie. Cu ce să încep? Nu știu. Am strâns din uriașa întindere a suferințelor pledoaria aceasta răvășită. Ce să fac cu ea acum? Mă copleșește, și o zvârl, de-a valma, înaintea mea. Prevăzusem asta? Nu. Vă mirați? Și eu la fel. Până ieri am fost măscărici iar astăzi sunt lord. Locuri tainice. Ale cui? Ale necunoscutului. Să tremurăm toți! My lords, tot seninul cerului e de partea voastră. Din universul acesta imens, voi nu vedeți decât sărbătoarea. Aflați că în el există și întuneric. Printre voi, mă numesc lord Fermain Clancharlie, dar adevăratul meu nume e un nume de sărac, Gwynplaine. Mulți dintre voi l-au cunoscut pe tata. Eu nu l-am cunoscut. De voi, el e legat prin latura feudală, iar de mine prin cea de proscris. Ceea ce Dumnezeu a făcut e bine. Am fost zvârlit în adâncul hăului. Sunt un scufundător și vă aduc de acolo perla adevărului. Eu am văzut. Suferința? Nu, nu-i acesta cuvântul, domnilor fericiți. Sărăcia, am crescut în ea; iarna am tremurat în ea; foamea am gustat-o; disprețul l-am îndurat; ciurma am avut-o; ocară am sorbit-o. Și le voi revărsa în fața voastră, iar revărsarea asta a tuturor mizeriilor vă va umple picioarele cu stropii ei de noroi și va scoate vâpăi. Am șovăit înainte de a mă lăsa adus aici, căci am în altă parte alte datorii. Iar inima nu-mi este aici. Ceea ce se petrece în mine nu vă privește. Când omul căruia îi spuneți aprod al vergii negre a venit să mă caute trimis de femeia căreia îi spuneți regină, mi-a dat o clipă prin gând să refuz. Dar mi s-a părut că întunecata mână a lui Dumnezeu mă împingea încoace, și m-am supus. Am simțit că trebuia să vin printre voi. De ce? Din pricina zdrențelor mele de ieri. Pentru ca să iau cuvântul printre sătui, Dumnezeu m-a amestecat cu flămânzii. O, voi, stăpânii, știți ce sunteți? Vedeți ceea ce faceți? Nu! Ah! Totul e cumplit. Într-o noapte, într-o noapte de furtună, mic de tot, părăsit, orfan, singur în fața universului nemărginit, mi-am făcut intrarea în bezna pe care o numiți societate. Primul lucru pe care l-am văzut a fost legea, sub

forma unei spânzurători. Al doilea a fost bogăția, bogăția voastră, sub forma unei femei moarte de frig. Al treilea a fost viitorul, sub forma unui prunc în agonie. Iar al patrulea a fost bunul, adevărul și dreptul, sub chipul unui vagabond, neavând drept tovarăș și prieten decât un lup.

Spunând acestea, Gwynplaine, cuprins de-o emoție străpungătoare, simți că i se umple pieptul de suspine, ceea ce îl făcu, sinistru lucru, să izbucnească în râs.

Și râsul lui se întinse imediat, ca o molimă. Deasupra adunării plutise un nor care putea să aducă spaima. Dar norul se sparse, aducând veselia. Râsul, nebunia aceasta voioasă, cuprinse întreaga Cameră. Lorzii începură să bată din palme în jurul celui care vorbea și îl acoperiră cu ocări. Un talmeș-balmeș de strigăte vesele îl asaltară, ca o grindină ucigătoare.

— Bravo, Gwynplaine!

— Bravo, Omul care Râde!

— Bravo, mutră de la Green-box!

— Bravo, căpățână din Tarrinzeau-field!

— Ai venit să ne dai o reprezentație. Bravo ție, flecarule!

— Uite unul care mă amuză!

— Da' bine mai râde animalul ăsta!

— Bună ziua, paiață!

— Salut, lord Clown!

— Du-te-ncolo, trăncăneală!

— Ăsta e pair al Angliei!

— Zi mai departe!

— Nu, nu!

— Ba da! Ba da!

Lordul-cancelar nu-și mai găsea locul.

Un lord surd, James Butler, duce de Ormond, făcându-și cornet acustic din mâna dusă la ureche, îl întrebă pe Charles Beauclerk, duce de Saint-Albans:

— Cum a votat?

— Nemulțumit.

— Păi cred și eu! Cu mutra asta!

Gwynplaine îi privi o clipă.

— Așadar, strigă el, insultați mizeria! Tăcere, pairi ai Angliei! Judecători, ascultați pledoaria! Vă rog, fie-vă milă! Milă față de cine? Față de voi. Cine e în pericol? Voi. Nu vedeți oare că vă aflați într-o cumpănă și că într-unul din talgere se află puterea, iar în celălalt răspunderea voastră? Mă adresez sufletelor cinstite care se află aici; mă adresez minților luminate, inimilor generoase. Fiecare dintre voi e tată, fiu și frate, deci vă înduioșați adeseori. Cel care a privit azi dimineață deșteptarea pruncului său e bun. Inimile sunt la fel. Omenirea nu-i altceva decât o inimă. Între cei ce asupresc și cei asupriți nu există altă deosebire decât locul unde se află situați. Dacă tălpile voastre calcă peste capete, nu sunteți voi de vină, ci

Babelul social. Clădire greșită, toată numai povârniș. Un etaj copleșește alt etaj. Ascultați-mă, am să vă spun. O, fiindcă sunteți puternici, fiți buni, fiți ca niște frați; fiindcă sunteți mari, fiți blânzi! Dacă ați ști ce am văzut eu! Vai, ce chinuri sunt la cei de jos! Neamul omenesc zace în temniță. Câți osândiți nevinovați! Nu mai e lumină, nici aer și nici virtute. Nimeni nu mai nădăjduiește. Și, ceea ce e de temut, ei așteaptă. Dați-vă seama de chinurile astea. Există ființe care trăiesc în moarte. Există copile care încep la opt ani prin prostituție și sfârșesc la douăzeci de ani, îmbătrânite. Iar asprimitile penale sunt înfiorătoare. Vorbesc cam fără șir și nu aleg. Spun ce-mi vine în minte. Nu mai târziu decât ieri, eu, care mă aflu aici, am văzut un om înlănțuit și gol, cu bolovani pe pântec, dându-și suflul în chinuri. Asta o știți? Nu. Dacă ați ști ce se petrece, niciunul dintre voi n-ar mai îndrăzni să fie fericit. Care din voi a fost la minele din Newcastle-on-Tyne? Există acolo, în mine, oameni care rumegă cărbuni ca să-și umple burta și să înșele foamea. Iată, în comitatul Lancaster, orașul Ribbleshead, din pricina sărăciei, a devenit sat. Nu găsesc deloc că prințul George de Danemarca are nevoie de o sută de mii de guinee. Mi-ar plăcea mai mult să fie primit la spital calicul bolnav, fără să i se ceară dinainte plata înmormântării. În Caernarvon, la Traith-maur, ca și la Traith-bichan, istovirea celor săraci e îngrozitoare. La Stratford nu pot fi secătuite mlaștinile, din lipsă de bani. Toate fabricile de draperii sunt închise în Lancashire. Șomaj pretutindeni. Știți că la Burton-Lazars mai există încă leproși hăituiți și că în ei se trage cu pușca dacă ies din vizuini? La Ailshury, oraș căruia unul dintre voi îi este lord, foametea nu încetează nicio clipă. La Penckridge, în Coventry, căruia i-ați înzestrat catedrala și i-ați îmbogățit episcopul, nu există paturi în colibe și oamenii își scobesc găuri în pământ ca să-și culce pruncii, în așa fel încât în loc să înceapă cu leagănul, ei încep cu mormântul. Le-am văzut astea, cu ochii mei. My lords, știți cine plătește impozitele pe care voi le votați? Cei ce-și dau sufletul. Vai! Vă înșelați. Mergeți pe un drum greșit. Sporiți sărăcia săracului ca să măriți bogăția bogatului. Și ar trebui să faceți tocmai dimpotrivă. Cum adică, să-i iei muncitorului ca să-i dai trântorului, să-i iei zdrențărosului ca să-i dai ghiftuitului, să-i iei săracului ca să-i dai prințului? Da, am sânge vechi, sânge republican în vine. Mi-e scârbă de toate astea. Regii mă dezgustă! Și femeile, cât sunt de nerușinate! Mi s-a spus o tristă poveste. O! îl urăsc pe Carol al II-lea! O femeie pe care tatăl meu o iubise, i s-a dat, târfă, regelui Carol, în timp ce tata murea în exil. Carol al II-lea, Iacob al II-lea. După o secătură, un ticălos. Ce zace într-un rege? Un om, un firav și nemernic rob al nevoilor și al betșugurilor. La ce-i bun regele? Regalitatea asta parazită voi o îndopați. Râma asta voi o faceți șarpe-bona. Tenia asta, voi o faceți balaur. Voi împovărați impozitele, în profitul tronului. Luați seama la legile pe care le decretați! Luați seama la furnicarul dureros pe care îl striviți. Plecați-vă ochii! Priviți la picioarele voastre! O, voi, cei mari, acolo mișună cei mici! Fie-vă milă de voi! Căci mulțimile trag să moară, și când moare, cel de jos îl face să

moară și pe cel de sus. Dacă sunteți egoiști, salvați-i pe ceilalți. Pieirea navei nu-i e indiferentă niciunui călător. Să știți că abisul se deschide pentru toți.

Râsul spori, de nestăpânit. Altminteri, ca să înveselești o adunare, era de ajuns doar ciudățenia cuvintelor acestora.

Nu există suferință mai umilitoare și nici mânie mai adâncă decât să fii comic pe dinafară și tragic pe dinăuntru. Gwynplaine avea suferința aceasta în el. Cuvintele lui ținteau către un sens, iar fața lui către altul. Groaznică situație! Și, deodată, începu să strige:

— Veseli mai sunt oamenii ăștia! Foarte bine. Ironia face față agoniei. Rânjetul insultă horcăitul. Ei sunt atotputernici! Se prea poate. Fie. Vom vedea. Ah! Eu sunt unul de-ai lor. Dar sunt totodată și de-al vostru, oameni săraci! Un rege m-a vândut, un sărac m-a cules. Cine m-a betegit? Un prinț. Cine m-a vindecat și m-a hrănit? Un muritor de foame. Eu sunt lordul Clancharlie, dar rămân Gwynplaine. Țin de cei mari și aparțin celor mici. Sunt printre cei ce se bucură și cu cei ce suferă. Cât e de falsă societatea asta! Dar într-o zi va veni cea adevărată. Atunci nu vor mai exista stăpâni, vor fi numai părinți. Acesta e viitorul. Fără temenele, fără josnicie, fără ignoranță, fără oameni-vite de povară, fără târfe, fără lachei, fără regi, numai lumină! Așteptând-o, iată-mă! Am un drept și îl folosesc. E oare un drept? Nu, dacă îl folosesc pentru mine. Da, dacă îl folosesc pentru toți. Le voi vorbi lorzilor, fiind unul dintre ei. O, frații mei de jos, am să le spun despre cumplita voastră sărăcie. Mă voi ridica, ținând în mână pumnul de zdrențe al poporului, și voi scutura peste stăpâni mizeria sclavilor, iar ei nu vor mai putea să scape de amintirea nefericiților, ei, favorizații și plinii de trufie, nu vor mai putea să scape de durerea groaznică a săracilor, ei, prinții și cu atât mai rău dacă asta-i pleavă murdară și dacă pică peste ei!

Aici, Gwynplaine se întoarse spre slujbașul îngenuncheat, care scria peste al patrulea sac de lână.

— Ce-i cu lumea asta îngenuncheată? Ce faci aici? Ridică-te! Ești om!

Cuvintele acestea adresate pe neașteptate unui slujbaș pe care un lord nici nu trebuie să-l observe măcar stârni culmea veseliei. Până atunci i se strigase bravo; acum izbucniră urale. De la aplauze, se trecu la tropăituri. Te-ai fi putut crede la Green-box. Dar numai la Green-box râsul îl sărbătorea pe Gwynplaine; aici îl nimicea. Râsul oamenilor face uneori tot ce poate ca să ucidă.

Se auzeau strigăte contradictorii:

— Ajunge! Ajunge!

— Mai zi! Mai zi!

William Farmer, baron Leimpster, îi zvârli lui Gwynplaine ocară lui Rye-Quiny către Sliakespeare:

— *Histrio! Mima!*

Lord Vaughan, al douăzecilea de pe banca baronilor, exclamă:

— Iată-ne iar pe vremea când animalele țineau discursuri! În mijlocul gurilor

omenești, o falcă de vită are cuvântul.

— Să ascultăm măgarul lui Balaam, adăugă lord Yarmouth.

Lord Yarmouth avea înfățișarea ageră pe care o dă un nas turtit și o gură piezișă.

— Rebelul Linnoeus e pedepsit în mormânt. Fiul e pedeapsa tatălui, spunea John Hough, episcop de Lichfield și de Coventry, căruia Gwynplaine îi atinsese din treacăt veniturile canonice.

— Minte – afirma lord Cholmley, legislatorul legist. Ceea ce el numește tortură e pedeapsa aspră și grea. O foarte bună pedeapsă. În Anglia nu există tortură!

Thomas Wentworth, baron Raby, îi strigă cancelarului

— My lord cancelar, ridicăți ședința!

— Nu! Nu! Nu! Să continue! Ne distrează! Uraaa! Hip! Hip! Hip!

Așa strigau tinerii lorzi; veselie lor semăna a furie. Patru dintre ei mai ales erau în plină exasperare de râs și de ură: Laurence Hyde, conte de Rochester, Thomas Tufton, conte de Thanet, viconte Hatton și ducele de Montagu.

— La cușcă cu Gwynplaine! spunea Rochester.

— Jos! Jos! Jos! striga Thanet.

Viconte Hatton scotea un bănuț din buzunar și i-l arunca lui Gwynplaine. Iar John Campbell, conte de Greenwich, Savage, conte Bivers, Thompson, baron Haversham, Warrington, Escrick, Rolleston, Rockingham, Carteret, Landgale, Banester, Maxnard, Hudson, Caernarvon, Cavendish, Burlington, Robert Darcy, conte de Holderness, Ot her Windsor, conte de Plymouth, aplaudau.

Ralph, duce de Montagu, abia ieșit de la Oxford și având încă prima mustață, coborî de pe banca ducilor unde ocupa locul al nouăsprezecelea și merse de se așeză cu brațele încrucișate în fața lui Gwynplaine. Orice tăiș are un punct care taie mai bine și orice glas un ton care insultă mai tare. Montagu luă tonul acesta și rânjind în nasul lui Gwynplaine, îl întrebă:

— Ce tot spui?

— Prorocesc, îi răspunse Gwynplaine.

Hohotele de râs izbucniră iar. Iar sub ele mormăia într-una mânia. Unul dintre pairii minori, Lionel Cranfield Sackville, conte de Dorset și de Middlesex, se ridică în picioare pe bancă, fără să râdă, grav cum îi șade bine unui viitor legislator și, fără să spună o vorbă, îl privi pe Gwynplaine cu fața lui rumenă, de băiat care abia a împlinit doisprezece ani. Apoi ridică din umeri. Din pricina asta episcopul de Saint-Asaph se plecă la urechea episcopului de Saint-David, care stătea lângă el, și îi spuse, arătându-i-l pe Gwynplaine: Iată nebunul! Apoi, arătându-i copilul: Iată înțeleptul.

Din zarva rânjetelor se desprindeau strigăte nedeslușite:

— Chip de gorgonă.

— Ce înseamnă aventura asta?

- E insultată Camera!
- Omul ăsta e o excepție!
- Rușine! Rușine!
- Să fie ridicată ședința!
- Nu! Să termine!
- Vorbește, bufonule!

Lord Lowis de Dures, cu mâinile în șolduri, striga:

— Ah! Ce bine e să râzi! Îmi place grozav! Propun un vot de recunoștință, conceput astfel: Camera Lorzilor mulțumește Green-boxei!

Gwynplaine, după cum ne amintim, visase o cu totul altă primire.

Cine a urcat, pe nisip, un povârniș drept și fărâmicios, deasupra unei prăpăstii amețitoare, cine a simțit sub palme, sub unghii, sub coate, sub genunchi, sub tălpi, cum îi fuge și-i dispare punctul de sprijin, cine, dând înapoi în loc să înainteze, pe panta aceasta îndărătnică, în prada spaimei, alunecării, înfundându-se în loc să urce, sporindu-și certitudinea prăbușirii prin efortul către vârf și pierzându-se câte puțin la fiecare încercare de a scăpa din pericol, cine a simțit apropierea formidabilă a abisului și fiorul întunecat al căderii i-a trecut prin oase, cine a simțit gura căscată sub el, acela a încercat ceea ce încerca Gwynplaine.

Simțea cum se prăbușește urcușul sub el, iar cei cărora le vorbea erau prăpastia.

Și, pentru că trebuie să existe totdeauna cineva care printr-un cuvânt rezumă totul, lordul Scarsdale cuprinse într-un strigăt toată părerea adunării:

— Ce caută monstrul ăsta aici?

Gwynplaine își îndreptă spinarea, înnebunit și indignat, într-un fel de tresărire supremă. Și îi privi țintă, pe toți.

— Ce caut aici? Am venit să fiu cumplit. Ziceți că sunt un monstru? Nu. Eu sunt poporul. Ziceți că sunt o excepție? Nu. Eu sunt lumea. Voi sunteți excepții. Voi sunteți himere, iar ea realitatea. Eu sunt Omul. Sunt înfricoșătorul Om care Râde. Cine râde și de cine? De voi. De el. De toate. Ce-i râsul lui? Crima voastră și tortura lui. Crima asta, el v-o aruncă în față. Tortura, el v-o scuipă în obraz. Râd, și asta înseamnă că plâng.

Se opri. Ceilalți tăceau. Răsetele continuau, dar încet. Gwynplaine crezu că au să reînceapă oarecum să-l asculte și continuă:

— Râsul de pe fața mea, un rege l-a pus. Râsul ăsta exprimă deznădejdea universală. El vrea să arate ură, tăcere silită, furie, desperare. Ah! Mă socotiți o excepție? Eu sunt un simbol. Voi, imbecili atotputernici, deschideți ochii! Eu reprezint omenirea, așa cum au făcut-o stăpânii ei. Omul e mutilat. Ceea ce mi s-a făcut mie i s-a făcut neamului omenesc. I s-au schilodit drepturile, justiția, adevărul, rațiunea, inteligența, așa cum mi s-au schilodit mie ochii, nările și urechile; ca și mie, i s-a vârat în inimă o cloacă de mânie și de durere și i s-a pus pe față o mască de mulțumire. Episcopi, pairi și prinți, poporul e cel care pe

dinăuntru suferă, iar pe deasupra râde. My lords, vă spun, poporul sunt eu. Astăzi îl asupriți, astăzi mă huiduiți. Dar viitorul aduce un sumbru dezgheț. Ce a fost piatră devine val, ce părea solid se preschimbă în revărsare de ape. Un trosnet, și totul s-a dus. Va veni ceasul când o zvârcolire va sparge asuprirea, când un răcnet va răspunde huiduielilor voastre. Ceasul acesta a și bătut; el se numește *Republică*. L-ați alungat, dar va veni iar. În așteptare, amintiți-vă că șirul regilor înarmați cu spade a fost întrerupt de Cromwell, înarmat cu securea. Cutremurați-vă! Dezlegarea de neabătut se apropie, unghiile tăiate cresc iar, limbile smulse își iau zborul și se preschimbă în limbi de foc risipite în vântul beznelor și urlă în infinit; cei cărora le e foame își arată dinții lor netociți, raiurile clădite pe iaduri se elatină, e ceasul pătimirilor. Și ceea ce e sus se pleacă, iar ceea ce e jos se cascadează. Întunericul cere să devină lumină, osânditul îl discută pe cel ales. Iată poporul care vine, vă spun, omul care se înalță, sfârșitul care începe, zorile roșii ale cataclismului. Și iată ce e cuprins în râsul acesta de care voi râdeți! Londra e un foc veșnic. Fie! Anglia e, de la un capăt la altul, numai aclamații. Da. Dar ascultați: tot ce vedeți, sunt eu! Sărbătorile voastre sunt râsul meu! Serbările voastre publice sunt râsul meu! Căsătoriile, sfințirile și încoronările voastre sunt râsul meu. Nașterile voastre de prinți sunt râsul meu! Tunetul pe care îl aveți deasupra voastră e râsul meu!

Cum să te abții când auzi asemenea lucruri? Râsul reîncepu, de data aceasta copleșitor. Din toate lăvele pe care, ca un crater, gura omenească le aruncă, veselie e cea mai nimicitoare. Nicio adunare de oameni nu rezistă plăcerii de-a face rău cu voioșie. Nu există tortură care să se asemene celei a unui nefericit vrednic de răs. Tortura aceasta o îndura Gwynplaine. Lorzii râdeau, episcopii râdeau, judecătorii râdeau. Cei de pe băncile bătrânilor se veseleau, cei de pe băncile copiilor se tăvăleau. Arhiepiscopul de Canterbury îi dădea cu cotul arhiepiscopului de York. Henry Compton, episcop al Londrei, fratele contelui de Northampton, se ținea de coaste. Lordul-cancelar privea în jos ca să-și ascundă râsul, probabil. Iar la bară, statuia respectului, aprodul vergii negre, râdea.

Gwynplaine, palid, își încrucișase brațele. Se sfârșise. Nu-și mai putea stăpâni fața care îl trăda, nu-și mai putea stăpâni publicul care îl insulta. Asista la nimicirea definitivă a destinului său printr-un hohot de răs. Simțea ceva care aducea cu reversul măștii lui. Pe o parte a măștii era simpatia poporului primindu-l pe Gwynplaine, pe alta, ura celor mari lepădându-l pe lordul Fermain Clancharlie. Pe o parte atracția, pe alta repulsia, amândouă ducându-l spre întuneric. Se simțea lovit pe la spate. Cu asemenea lovituri trădătoare bate soarta.

Lordul-cancelar, „dat fiind incidentul”, amână urmarea votului pentru a doua zi. Ședința Camerei luă sfârșit. Lorzii făcură plecăciuni în fața scaunului regal și plecară. Se auzeau râsetele lor prelungindu-se și pierzându-se în coridoare. În scurtă vreme, sala rămase pustie.

Gwynplaine se trezi deodată. Era singur în sala goală. El nici nu observase

măcar că ședința se terminase. Dispăruseră toți pairii, până și cei doi lorzi-nași. Ici-colo, mai rămăseseră doar câțiva slujbași mărunți, așteptând să acopere băncile și să stingă lumânările după ce „senioria sa” va pleca. Își puse pălăria pe cap, ca un automat, ieși din bancă și se îndreptă către ușa cea mare, deschisă spre galerie. În clipa când pășea peste pragul barei, un *door-keeper* îl descotorosi de roba de pair. El abia dacă observă asta. O clipă mai târziu se afla în galerie.

Slujbașii aflați acolo văzură cu mirare că lordul acesta ieșise fără să salute scaunul regal.

V. AR FI FOST FRATE BUN DACĂ NU ERA FIU BUN

În galerie nu se mai afla nimeni. Gwynplaine străbătu rotonda de unde fuseseră luate jilțul și mesele și unde nu mai rămăsese nici urmă de învestirea lui. Din loc în loc, sfeșnicele și candelabrele arătau drumul spre ieșire. Grație acestui brâu de lumină, nimeri lesne prin încălceala saloanelor și a galeriilor drumul făcut la venire, împreună cu regele de arme și cu aprodul vergii negre. Nu întâlni pe nimeni, în afara câtorva bătrâni lorzi zăbavnici, care mergeau anevoie și întorcând spatele.

Deodată, în liniștea tuturor acestor mari săli pustii, îi ajunseră la urechi frânturi de cuvinte nedeslușite, un soi de zarvă nocturnă, ciudată pentru locul unde se afla. Gwynplaine se îndreptă spre partea de unde venea zgomotul și, pe neașteptate, se pomeni într-un spațios vestibul, slab luminat, care forma una din ieșirile camerei. Zări acolo o ușă de sticlă, larg deschisă, un peron, niște lachei, niște făclii. Afară se vedea o piață. Câteva carete așteptau în josul peronului.

De acolo venea zgomotul pe care îl auzise.

Dincoace de ușă, sub felinarul din vestibul, se afla o ceată gălăgioasă și o furtună de gesturi și de voci. Gwynplaine, în penumbră, se apropie.

Izbucnise o ceartă. De o parte se aflau vreo zece sau doisprezece lorzi tineri care voiau să iasă, de cealaltă parte un bărbat, cu pălăria pe cap, ca și ei, drept și cu fruntea sus, oprindu-le ieșirea.

Bărbatul acela era Tom-Jim-Jack.

Câțiva dintre lorzi mai purtau încă robele de pairi. Alți câțiva lepădaseră veșmântul parlamentar și purtau costumul de oraș.

Tom-Jim-Jack avea o pălărie cu pene, nu albe, ca ale pairilor, ci verzi și, pe ici-pe colo, portocalii. Era brodat și galonat din creștet până-n tălpi, avea valuri de panglici și de dantele la mâneci și la gât și strângea cu înfrigurare în pumnul stâng mânerul unei spade.

El era cel care vorbea, legându-se de tinerii lorzi, și Gwynplaine auzi următoarele:

— V-am spus că sunteți lași! Vreți să-mi retrag cuvintele? Fie. Nu sunteți lași.

Sunteți idioți. V-ați pornit toți împotriva unuia singur. Asta nu e lașitate. Bine. Atunci e tâmpenie. Vi s-a vorbit, și voi n-ați înțeles. Aici bătrânii sunt slabi de urechi și tinerii slabi de minte. Sunt de ajuns unul de-al vostru ca să vă spun adevărul. Noul-venit e ciudat, a spus o groază de țicneli, sunt de acord, dar în țicnelile astea existau și lucruri adevărate. Vorbea încâlcit, neplăcut, prost. Fie. A repetat de prea multe ori știți, știți, știți... Dar un om care până ieri a fost măscărici de bălci nu e obligat să vorbească la fel de bine ca Aristot sau ca doctorul Gilbert Burnet, episcop de Sarum. Zdrențele, leii, cuvintele adresate subdiacului, toate astea erau de prost gust. Pe legea mea! Cine spune altfel? Era o predică nesăbuită și dezlănătă, care mergea pieziș, dar din ea se desprindeau, ici-colo, adevăruri. E mare lucru să poți vorbi așa, când nu ești de meserie, și aș vrea să vă văd pe voi în locul lui. Ce-a povestit despre Burton-Lazers e adevărul adevărat. De altfel, n-o fi el primul care spune prostii. În fine, my lords, mie nu-mi place să se năpustească mai mulți împotriva unuia singur, așa mi-e firea, și cer senioriilor voastre îngăduința de a fi insultat. Mi-ați displăcut, și sunt supărat. Eu nu prea cred în Dumnezeu, dar ce m-ar face să cred ar fi faptele lui bune, pe care nu prea le săvârșește des. De aceea îi sunt recunoscător acestui bun Dumnezeu, că l-a scos din străfundurile unei vieți josnice pe noul pair al Angliei și că i-a redat moștenitorului moștenirea cuvenită. Fără să-mi bat capul dacă întâmplarea convine sau nu pungii mele, îmi face plăcere să văd cum dintr-odată gândacul devine vultur și Gwynplaine se preschimbă în Clancharlie. My lords, vă interzic să aveți altă părere decât a mea. Îmi pare rău că nu e aici și Lewis de Duras. L-aș insulta cu mare plăcere. My lords, Fermain Clancharlie a fost lord, iar voi ați fost niște saltimbanci. În privința răsului, nu e el vinovat. Voi ați râs de răsul acesta. De-o nenorocire nu se râde. Sunteți niște nerozi. Niște nerozi fără inimă. Vă înșelați dacă credeți cumva că nu se poate râde la fel și de voi. Sunteți sluți și vă îmbrăcați urât. My lord Naversham, ți-am văzul mai deunăzi ibovnica. E hidoasă. Ducesă, dar maimuță. Domnilor care râdeți, repet că aș da nu știu ce să vă aud rostind patru cuvinte în șir. Mulți trăncănesc, dar puțini vorbesc. Vă închipuiți că știți câte ceva, fiindcă v-ați târșăit nădragii trândavi pe la Oxford sau Cambridge și fiindcă, înainte de-a fi pairi ai Angliei pe băncile din Westminster-Hall, ați fost măgari pe băncile colegiului Gonville sau Caius! Eu sunt aici și țin să vă privesc în față. Ați fost neobrăzați cu noul lord. Un monstru, fie! Dar zvârlit în cușca fiarelor. Mi-ar plăcea mai mult să-i semăn lui decât vouă. Am asistat la ședință, pe locul meu, ca moștenitor posibil al pairiei, și am auzit tot. N-aveam dreptul să vorbesc, dar am dreptul să fiu gentilom. Aerele voastre vesele m-au plictisit. De asta am venit să vă aștept la ieșire. E bine să discuți, și noi avem unele lucruri de pus la punct. My lords, am dorința hotărâtă să-i ucid pe câțiva dintre voi. Pe voi toți care vă aflați aici, Thomas Tufton, conte de Thanet, Savage, conte Rivers, Charles Spencer, conte de Lunderland, Laurence Hyde, conte de Rochester, pe voi, baroni, Grey de Rolleston, Cary Hunsdon, Escrick, Rockingham, pe tine,

micuțele Carteret, pe tine, Robert Darcy, conte de Holderness, pe tine, William, viconte Halton, pe tine Ralph, duce de Montagu, și pe toți ceilalți care vor dori, eu, David Dirry-Moir, unul din ostașii flotei, vă somez și vă chem și vă poruncesc să faceți rost cât mai repede de martori și de nași, și vă aștept față în față și piept la piept, astă-seară, imediat, mâine, ziua, noaptea, în plin soare, la lumina torțelor, unde, când și cum poftiți, unde e loc pentru două lungimi de spadă, dat fiind că am intenția să las vacante câteva din pairiile voastre. Marmaduke Langdale, tu ai face bine să vii urmat de un sicriu, ca strămoșul tău Gundold. George Booth, conte de Warrington, n-ai să-ți mai revezi comitatul palatin din Chester, nici labirintul asemănător celui din Creta și nici înaltele turnuri de la Dunham Massie. Cât despre lordul Vaughan, el e destul de tânăr ca să spună obrăznicii și prea bătrân ca să răspundă pentru sine; am să cer socoteală pentru cele spuse nepotului său Richard Vaughan, membru al comunelor pentru burgul Merioneth. Acestea fiind zise, my lords, dacă aveți chef, folosiți vrăjile, consultați ghicitoarele, ungeți-vă pielea cu unsori și leacuri care o face de nevătămat, spânzurați-vă la gât săculețe ale diavolului sau ale sfintei fecioare, eu vă voi ataca oricum veți fi, binecuvântați sau blestemați, și n-am să vă pipăi ca să aflu dacă aveți pe voi talismane vrăjite. Pe jos sau călare, în plină răspântie, dacă vreți, la Piccadilly sau la Charing-Cross. Și se va scoate pavajul străzii pentru întâlnirea noastră, așa cum s-a scos pavajul Luvrului pentru duelul dintre de Guise și Bassompierre. Pe toți, auziți? Pe toți vă vreau! Dornic, conte de Caërnarvon, am să te fac să-mi înghiți spada până la mâner și-o să vedem apoi, my lord, dacă ai să mai râzi. Tu, Burlington, care pari o fecioară cu cei șaptesprezece anișori ai tăi, vei avea de ales între peluzele casei tale din Middlessex și frumoasa ta grădină din Londesburg, în Yorkshire, ca să fii înmormântat. Aduc la cunoștința senioriilor voastre că nu-mi place să fiți obraznici în fața mea. Și vă voi pedepsi, my lords! Găsesc că ați făcut rău batjocorindu-l pe lord Fermain Clancharlie. El are noblețea pe care o aveți și voi; fiind Gwynplaine, are mintea pe care voi n-o aveți. Fac din cauza lui cauza mea, din ocară lui ocară mea, din rânjetele voastre mânia mea. Vom vedea noi cine va scăpa viu din afacerea asta, căci vă provoc la luptă înverșunată, auziți? Cu orice fel de armă și oricum. Alegeți-vă moartea, după plac. Vă ofer toate soiurile de ucidere existente pe lume, de la spadă, ca prinții, până la pumni, ca gloata.

Acestui val furios de cuvinte, întregul grup trufaș al ținătorilor lorzi îi răspunse printr-un zâmbet.

— De acord, spuseră ei.

— Eu aleg pistolul, spuse Burlington.

— Eu, spuse Escrick, aleg vechea luptă cu ghioaga și pumnalul.

— Eu, spuse Holderness, aleg duelul cu două cuțite, unul lung și unul scurt, cu bustul gol și corp la corp.

— Eu spada, spuse Lockingham.

— Eu prefer boxul, spuse ducele Ralph. E mai nobil.

Gwynplaine se ivi din întuneric și se îndreptă spre cel pe care îl numise până atunci Tom-Jim-Jack, și în care începuse să întrezărească altceva.

— Vă mulțumesc, îi spuse el, dar asta mă privește pe mine.

Toate capetele se întoarseră spre noul-venit.

Gwynplaine înaintă câțiva pași. Se simțea împins spre omul acesta pe care îl auzise numindu-se lord David și care îi era apărător, ba poate ceva mai mult încă. Lord David se trase înapoi.

— Ia te uită! spuse lord David. Dumneata erai! Iată-te! Se nimerește bine. Și dumitale aveam să-ți spun ceva. Ai vorbit mai adineauri de o femeie care, după ce îl iubise pe lord Linnoeus, l-a iubit pe Carol al II-lea.

— E adevărat.

— Domnule, ai insultat-o pe mama mea.

— Mama domniei tale? strigă Gwynplaine. În acest caz ghicisem: suntem...

— ...frați – răspunse lord David.

Și îi trase o palmă lui Gwynplaine.

— Suntem frați, continuă el. Asta face să ne putem bate. Numai egalii între ei au drept să se bată. Și cine îți poate fi mai egal decât propriul tău frate? Am să-ți trimit martorii mei. Măine ne vom spinteca gâtleurile!

CARTEA A NOUA ÎN RUINĂ

I. NUMAI PRIN CULMEA MĂRIRII AJUNGI LA CULMEA MIZERIEI

Pe când bătea miezul nopții la Saint-Paul, un om, care tocmai străbătuse podul Londrei, intra în ulicioarele din Southwark. Felinare aprinse nu existau, pe atunci fiind obiceiul, la Londra ca și la Paris, să se stingă iluminatul public la orele unsprezece, adică să fie suprimate felinarele tocmai când ele devin mai necesare. Străzile întunecate erau pustii. Lipsa felinarelor făcea ca și trecătorii să fie rari. Omul mergea cu pași mari. Îmbrăcămintea lui nu se potrivea deloc cu mersul pe străzi, la o asemenea oră. Omul purta un costum de mătase, brodat, spada la șold, o pălărie cu pene albe și n-avea mantie.

Omul acesta era Gwynplaine, care fugise.

Unde se afla? Nu știa nici el. Simțea că îl arde setea s-o revadă pe Dea. Altceva nu mai simțea nimic. Să ajungă la Green-box, la inn Tadcaster, în locul acela zgomotos, luminos, plin de râsul prietenesc al oamenilor din popor, să-i regăsească pe Ursus și pe Homo, s-o revadă pe Dea, să reintre în viață.

Gwynplaine grăbea pașii. Se apropie de Tarrinzeau-field. Nu mai mergea acum, ci alerga. Ochiul lui străpungeau întunericul. Ce fericire când va zări ferestrele luminate de la inn Tadcaster!

Ieși pe bowling-green. Ocoli un colț de zid și găsi, drept în față, la celălalt capăt al maidanului, nu prea departe, hanul care, după cum ne amintim, era singura clădire din bălci.

Gwynplaine privi într-acolo. Nicio lumină. Doar o imensă umbră neagră. Îl trecu un fior. Apoi își spuse că fiind târziu, cârciuma fără îndoială se închisese, că așa e firească, că se culcaseră, că n-avea decât să-l trezească pe jupân Nicless sau pe Govicum, că trebuia să meargă la han și să bată în ușă. Și merse într-acolo. Nu alergă, ci se năpusti.

Ajunse la ban cu respirația tăiată. Singura lui grijă era să n-o trezească pe Dea. Se apropie, făcând cât mai puțin zgomot Cunoștea odăița, fost coteț pentru câinele de pază unde dormea Govicum. Odăița aceasta, lipită de sala de jos, avea un ochi de geam care dădea spre piață. Gwynplaine zgârie ușor geamul. Era de ajuns ca să-l deștepte din somn pe Govicum.

Din odăița lui Govicum nu se auzi nicio mișcare.

„La vârsta lui, ai somnul greu” – își spuse Gwynplaine.

Și bătu cu dosul palmei, o dată, ușurel, în geam. Niciun răspuns.

Bătu mai tare, de două ori. În odăiță nicio mișcare.

Atunci, înfiorat, se îndreptă spre ușa hanului și bătu în ea.

Nu-i răspunse nimeni.

Gwynplaine se gândi, începând să simtă cum îi îngheață sângele în vine:

„Jupân Nicless e bătrân, copiii dorm adânc, iar bătrânii au somnul greu. Hai.

Mai tare!”

Zgâriase. Ciocăniase. Bătuse. Acum izbi cu putere. Asta îl făcu să-și amintească vremurile de demult, la Weymouth, când mic de tot, o avea pe micuța Dea în brațe.

Lovi cu toată puterea, ca un lord ce era...

Casa rămase tăcută.

Gwynplaine simți că-și pierde mințile. Nu se mai feri să nu facă zgomot.

Începu să strige:

„Nicless! Govicum!”

În același timp, se uită prin ferestre să vadă dacă nu cumva se aprinde vreo lumânare. În han, nimic. Niciun glas. Niciun zgomot. Nicio licărire de lumină!

Gwynplaine se îndreptă spre poarta mare și bătu în ea, o împinse, o zgâlțâi furios, strigând:

„Ursus! Homo!”

Lupul nu lătră.

O sudoare de gheață îi năpădi fruntea.

Se uită în preajmă. Noaptea era neagră, dar sclipeau destule stele pentru ca piața bâlciului să se vadă clar. Și văzu un lucru înfiorător: totul dispăruse. Nu se mai afla nicio baracă pe bowling-green. Circul nu mai era acolo. Niciun cort! Nicio podină. Niciun cărucior! Hoinăreala cu mii de vuiete care mișunase făcuse loc nu știu cărei cumplite întunecimi pustii. Totul plecase.

Pe Gwynplaine îl cuprinse nebunia neliniștii.

Ce însemnau toate astea? Ce se întâmplase? Oare nu mai era nimeni prin partea locului? Oare viața se prăbușise în urma lui? Ce li se făcuse tuturor? Ah, doamne! Se năpusti ca o furtună asupra casei. Bătu la poarta cea mică, la poarta cea mare, la ferestre, în obloane, în pereți, cu pumnii și cu picioarele, înnebunit de spaimă și de neliniște. Strigă: Nicless, Govicum, Fibi, Vinos, Ursus, Homo! Toate vuietele, toate zgomotele le zvârli asupra zidului acestuia. Din când în când se oprea și asculta. Casa rămânea mută și ca moartă. Atunci, scos din fire, începea iar. Bătăi, lovituri, strigăte, bubuituri răsunau pretutindeni, făcându-i ecou. S-ar fi zis că trăsnetul încearcă să trezească mormântul.

Îi striga de zeci de ori pe toți cei care ar fi putut să se afle în casă. Strigă toate numele, în afară de al Deei. După ce secătui strigătele și chemările, îi mai rămase doar să pătrundă cu forța.

Își spuse:

„Trebuie să intru în casă! Dar cum?”

Sparse un geam de la odăița lui Govicum, își vârî pumnul înăuntru sfâșiindu-și carnea, trase zăvorul și deschise. Își dădu seama că spada îl stingherea. Smulse mânios teaca, lama și centura și le zvârli cât colo. Apoi se cocoță pe ieșiturile zidului și, cu toate că ochiul de geam era îngust, izbuti să treacă prin el. Astfel, pătrunse în han.

Patul lui Govicum, abia vizibil, se afla în odăiță, dar Govicum nu era acolo. Dacă Govicum nu se afla în pat, trebuia neapărat ca nici jupân Nicless să nu se găsească în patul lui. Toată casa era întunecată. În beznă aceasta, se simțea încremenirea misterioasă a vidului și teama nedeslușită care parcă ar vrea să spună: nu-i nimeni aici. Înnebunit, Gwynplaine străbătu sala de jos, se ciocni de mese, călcă vesela, dărâmă băncile, răsturnă ulcioarele, sări peste mobile, ajunse la ușa care dădea în curte și o deschise printr-o lovitură de genunchi, care făcu să sară clanța. Ușa se învârti pe balamale. Gwynplaine privi în curte. Green-box nu mai era acolo.

II. CE-A MAI RĂMAS

Gwynplaine ieși din casă și începu să cerceteze în toate direcțiile maidanul. Merse pretutindeni, unde în ajun fusese o baracă, un cort, un bordei. Acum, nu mai era nimic din toate acestea. Bătu la ușile maghernițelor, deși știa foarte bine că sunt nelocuite. Ciocăni oriunde i se păru că vede o fereastră sau o ușă. Niciun glas nu-i răspunse din întuneric. Ceva asemănător morții trecuse pe acolo.

Furnicarul fusese strivit. Se vedea cât de colo că poliția luase o măsură. Avusese loc ceea ce în zilele noastre se numește o razie. Tarrinzeau-field era mai mult decât pustiu; era pustiit, și se simțea în toate ungherele zgârietura unei gheare nemiloase. Buzunarele acestui bâlci nenorocit fuseseră parcă întoarse pe dos și golite.

După ce scormoni pretutindeni, Gwynplaine părăsi câmpul, pătrunse în ulițele întortocheate dinspre partea numită East-point, și se îndreptă spre Tamisa.

Străbătu câteva zigzaguri ale rețelei de ulcioare unde nu se aflau decât ziduri și garduri de măracini, apoi simți în văzduh răcoarea apei, auzi scurgerea tăcută a fluviului și, pe neașteptate, se pomeni în fața unui parapet. Ajunsesse la parapetul Effroc-stone, care mărginea o frântură de chei, foarte scurtă și foarte îngustă. Sub parapet, un zid înalt se afunda de-a dreptul în apa întunecată.

Gwynplaine se opri lângă parapet, se sprijini cu coatele de el, își prinse fruntea în palme și începu să se gândească. Nu privea apa, ci întunericul, și nu întunericul dinafară, ci pe cel dinăuntru lui.

În peisajul melancolic al nopții, căruia el nu-i dădea nicio atenție, în

profunzimea aceasta exterioară în care nu-și afunda privirea, se puteau desluși siluetele vergilor și ale catargelor. Sub Effroc-stone nu se afla decât talazul, dar cheiul povârnit se cobora la vale, pe nesimțite, și ajungea, ceva mai încolo, la un mal de-a lungul căruia erau înșiruite mai multe vase, unele abia sosite, altele gata de plecare, comunicând cu țărmul prin diguri special făcute din bolovani sau din lemn și prin punți de scânduri. Vasele acestea, unele ancorate, altele prinse cu odgoane, stăteau neclintite. Nu se auzeau prin preajmă nici glasuri, nici pași, marinarii având bunul obicei de a dormi cât pot mai mult și de a nu se ridica decât pentru treburi.

Gwynplaine nu văzu nimic din câte avea în față. Ceea ce privea el era soarta.

Se părea că aude, în spatele lui, ca pe un cutremur de pământ, râsul lorzilor. Din râsul acesta, abia ieșise. Și ieșise palmuit de propriul său frate. Iar când ieșise, cu palma pe obraz, și se refugiase ca o pasăre rănită la cuib, fugind de ură și căutând dragostea, găsise beznele. Beznele acestea el le compara cu visul pe care și-l făurise.

Ce putuse să se întâmple în lipsa lui? Unde erau ceilalți? Pentru Gwynplaine, soarta fusese o lovitură, mărirea, iar pentru ceilalți o contralovitură – nimicirea. Era limpede că n-avea să-i mai revadă niciodată. Se luaseră măsuri în privința asta. Și-i nimiciseră în același timp pe toți cei ce locuiau în bălci, începând cu Nicless și Govicum, ca nu cumva să-i poată da vreo știre. Pe când el, Gwynplaine, o fărâma în Camera Lorzilor, temuta forță socială îi strivise pe ei, în bieteile lor cocioabe. Acum erau pierduți. Dea era pierdută. Pentru vecie. Doamne! Unde au dus-o! Și el nu fusese acolo, s-o apere!

Își aminti de Barkilphedro, de omul acela funest, și de cuvintele lui enigmatice, lămurite acum, care păreau că-i ard încă în adâncul creierului: *Soarta nu deschide o ușă fără să închidă altă ușă.*

Absența lui provocase un dezastru. Dar absența asta depinsese oare de el? În toate câte se întâmplaseră, fusese el liber? Deloc. Se simțise prizonier. Nu-l oprise și nu-l reținuse mai apoi nici temnița și nici lanțul, ci o momeală. Se năclăise în mărire.

Că fusese forțat și luat pe neașteptate într-o oarecare măsură, era adevărat. Dar și el, într-o oarecare măsură, se lăsase dus. Că se lăsase luat, nu era vina lui. Amețeala de mai apoi însă fusese o mare slăbiciune. Existase un moment hotărâtor, în care fusese pusă problema. Barkilphedro îl vârâse într-o dilemă și-i dăduse, fără discuție, prilejul să-și rezolve soarta printr-un cuvânt. Ar fi putut spune: „nu”. Dar el, Gwynplaine, spusese da.

Și totuși, se frământa Gwynplaine, era o vină atât de mare să reîntre în drepturile lui, în averea lui, în moștenirea lui, în casa lui, să reîntre, ca nobil, în rangul strămoșilor lui și ca orfan să-și reia numele tatălui? Ce acceptase? O restituire făcută de soartă.

Și atunci simțea cum se revoltă. Neghioabă acceptare! Ce târg făcuse? Ce

schimb de neghiob? Pentru un venit de două milioane, pentru șapte sau opt seniorii, pentru zece sau douăsprezece palate, pentru niște locuințe la oraș și niște castele la țară, pentru o sută de slugi, pentru niște haite de ogari, pentru carete și armorii, pentru a fi jude și legislator, pentru a fi încoronat și înveșmântat în purpura ca un rege, pentru a fi baron, marchiz și pair al Angliei dăduse baraca lui Ursus și zâmbetul Deei! Pentru o imensitate care se clatină, în care te scufunzi și te pierzi, dăduse fericirea! Dăduse perla pentru ocean. O, nesăbuitul, neghiobul tras pe sfoară!

Se părea că aude porunca însăși a datoriei. Intrând în locul unde putea discuta asupra și putea lupta împotriva ei, nu-și îndeplinise oare unul dintre imboldurile lui cele mai adânci? Când i-a fost dat cuvântul lui, groaznică mostră socială, lui, dovadă vie a bunului plac sub care de șase mii de ani horcăie neamul omenesc, avea oare dreptul să-l refuze? Avea dreptul să-și tragă capul de sub văpaia focului căzut din cer și venit asupra lui?

În neînțeleasa și amețitoarea frământare a conștiinței, își spusese:

„Poporul e o tăcere. Eu voi fi uriașul avocat al acestei tăceri. Voi vorbi pentru muți. Le voi vorbi despre cei mici, celor mari, despre cei slabi, celor puternici. Iată ținta destinului meu. Dumnezeu vrea ce vrea, și săvârșește. Nici vorbă, e de mirare că sticla lui Hardquanonne, care cuprindea preschimbarea lui Gwynplaine în lord Clancharlie, a plutit vreme de cincisprezece ani pe mare, în furtuni, în ciocnirile valurilor de stânci, în rafale, și că toată mânia asta n-a vătămat-o. Și văd pentru ce. Există destine tănuite. Eu am cheia destinului meu și-i dezleg taina. Sunt predestinat! Am o menire. Voi fi lordul săracilor. Voi vorbi pentru toți tăcuții deznădăjduiți. Le voi tălmăci gândurile. Voi tălmăci vuietele, urletele, șoaptele, zgomotul de nemulțumire al mulțimilor, vaietele rostite prost, glasurile de neînțeles, și toate răcnetele vitelor care prin forța neștiinței și a suferinței au fost iscate de oameni. Zgomotul oamenilor este nelămurit, ca zgomotul vântului. Ei strigă, dar nu sunt înțeleși. A striga așa e totuna cu a tăcea, și tăcerea înseamnă dezarmarea lor. Dezarmarea silită, care cere ajutor. Eu voi fi denunțatorul. Voi fi Cuvântul Poporului. Datorită mie, poporul va fi înțeles. Voi fi gura însângeraată căreia i s-a smuls călușul! Voi spune totul! Și va fi mareț!”

Da, să vorbești pentru muți e frumos; dar să le vorbești surzilor e trist. Înălțarea în care crezuse, marea bogăție, speranța asta, se prăbușise sub el. Ce prăbușire! Să cazi în balele râsului!

Se crezuse puternic, el, care ani de zile plutise, cu inima atentă, în uriașa întindere a suferințelor, el care aducea din bezna asta un țipăt jalnic. Se crezuse un răzbunător, și fusese un clown. Crezuse că va trăsnii, și gădilase. În loc de emoție, culesese batjocura. Când gemuse ei se înveseliseră. Și de ce râseseră? De râsul lui, de dovada aceasta a crimei săvârșite de rege, simbol al crimei săvârșită de regalitate asupra unui întreg popor. Iată ce îl învinsese, iată ce îl copleșise. Iată acuzarea împotriva călăului întorcându-se ca osândă împotriva victimei!

Uluitoare negare a justiției! Regalitatea, după ce-i doborâse tatăl, îl doborâse și pe el. Răul făcut servise drept pretext și motiv răului care mai rămânea de făcut. Împotriva cui să se indigneze lorzii? Împotriva călăului? Nu. Împotriva victimei. Aici tronul, dincolo poporul. Aici Iacob al II-lea, dincolo Gwynplaine. Desigur, confruntarea aceasta scotea la iveală un atentat, o crimă. Care era atentatul? Să te plângi. Care era crima? Să suferi. Mizeria n-are decât să se ascundă și să tacă, altminteri devine lezmajestate. Și oamenii aceia care își bătuseră joc de Gwynplaine erau răi oare? De unde! Dar își aveau și ei destinul lor: erau fericiți. Erau călăi, fără să știe. Erau voioși, îl găsiseră inutil pe Gwynplaine. El își spintecase pântecul, le arătase măruntaiele, și i se strigase: „Joacă-ți comedia!” Lucru sfâșietor, el însuși râdea! Mutilarea îi ajungea până la minte și, în timp ce conștiința lui se indigna, fața lui o dezmințea și rânjea. Se sfârșise! Era Omul care Râde, cariatidă a lumii care plânge. Era chinul sufletesc, pietrificat în veselie, purtând povara unui univers de nenorociri și zidit în voioșie, în ironie, în distrarea altuia. Împărțea cu toți oropsiții, a căror întruchipare era, groaznica fatalitate de a fi o deznădejde neluată în serios. Tot ce avea în el, mărinimia, avântul, vorbele frumoase, inima, sufletul, furia, mânia, dragostea, durerea de nespus, la asta ducea, la un hohot de râs! Și își dădea seama, după cum le spusese și lorzilor, că el nu era o excepție, că așa era firesc, obișnuit. Mortul de foame râde, cerșetorul râde, ocnașul râde, prostituata râde, orfanul, ca să-și câștige pâinea, râde, sclavul râde, ostașul râde, poporul râde. Societatea omenească e astfel făcută încât toate pierzaniile, toate lipsurile crunte, toate nenorocirile, toate frigurile, toate bubele, toate agoniile se împlinesc deasupra prăpastiei, într-o înspăimântătoare strâmbătură de veselie. Strâmbătura asta totală era el. Și ea sălășluia în el.

În viața lui exista o stavilă de netrecut. Cine era? Un dezmoștenit? Nu, căci era lord. Un lord? Nu, căci era un răzvrătit. Se ivise, sinistru, cu o torță în mână.

Sinistru, pentru cine? Pentru cei siniștri. De temut, pentru cine? Pentru cei temuți. De aceea îi respingea. Să intre între ei? Să fie primit? Niciodată! Stavila pe care o avea pe față era groaznică, dar aceea pe care o avea în minte era și mai de netrecut. Din copilărie, ca măscărici nomad, amestecându-se în uriașa mulțime plină de viață și viguroasă, căreia i se spune gloată, îmbibându-se de suflul mulțimilor, impregnându-se din imensul suflet omenesc, pierduse, în sensul comun al lumii întregi, sensul special al claselor stăpânitoare. Sus, n-avea ce să caute. Venea scăldat în fântânile Adevărului. Avea miasma abisului. Și nu plăcea prinților āstora, parfumați cu minciuni. Ceea ce aducea el nu era arātos: rațiunea, înțelepciunea, justiția. Lorzii îl aruncau înapoi cu dezgust.

În meditația lui pe marginea destinului, Gwynplaine constata imensa inutilitate a efortului. Constata surditatea celor sus-puși. Privilegiații n-au urechi pentru dezmoșteniți. E vina privilegiatilor? Nu. E legea lor, vai! Iertați-i! Emoția ar însemna abdicare... Unde sunt seniorii și prinții nu-i nimic de așteptat. Pentru cei sătui nu există flămânzi. Fericiții ignoră și se izolează. Pe pragul paradisului lor

trebuie scris, ca pe pragul infernului: „Lăsați orice speranță!”

Gwynplaine exagerase speranța până la a crede în lucrul acesta strălucit și obscur – societatea. El care se afla în afară, intrase înăuntrul ei.

Societatea îi făcuse imediat, dintr-odată, cele trei oferte și-i dăruise cele trei daruri ale ei, laolaltă: căsătoria, familia, casta. Căsătoria? Se văzuse pe pragul prostituției. Familia? Fratele său îl palmuise și îl aștepta a doua zi, cu spada în mână. Casta? Îi răsese cu hohote în față, lui, nobilul, lui, nefericitul. Fusesse zvârlit înapoi aproape înainte de-a fi admis. Primii trei pași făcuți în acest imens întuneric social îi căscaseră trei prăpăstii sub picioare. Iar dezastrul lui începuse printr-o trădătoare schimbare la față. Și catastrofa se apropiase de el, în lumina apoteozei. Îndemnul: urcă! însemnase: coboară!

El mușcase din fructul de aur. Și acum scuipa afară gura de cenușă.

Jalnic rezultat! Derută, faliment, cădere și ruină, izgonire nerușinată a tuturor speranțelor, biciuite de rânjete, nemărginită deziluzie! Și ce va face de-acum înainte? Ce zărea dacă privea ziua de mâine? O spadă goală al cărei vârf i se afla în fața pieptului și al cărei mâner era în mâna fratelui său. Nu vedea decât fulgerarea hidoasă a acestei spade. Restul, Josiane, Camera Lorzilor rămăseseră înapoi, într-un monstruos clarobscur, plin de siluete tragice.

Iar fratele îi apărea plin de cavalerism și viteaz. Vai! Tom-Jim-Jack, care îl apăraseră pe Gwynplaine, lord David, care îl apăraseră pe lord Clancharlie, abia dacă i se ivise în față. Nu avusese timp decât să fie palmuit și să-l îndrăgească.

Acum era cu neputință să meargă mai departe. Prăbușire de toate părțile. Și la ce bun? Proba fusese făcută și nu mai avea rost s-o reînceapă.

Lumea pe care atunci o întrezărise, el o privea cu privirea aceea rece, care e definitivă. Căsătorie, dar nu dragoste; familie, dar nu fraternitate; bogăție, dar nu conștiință; frumusețe, dar nu rușine; justiție, dar nu dreptate; ordine, dar nu echilibru; putere, dar nu inteligență; autoritate, dar nu drept; splendoare, dar nu lumină.

Cine judecă confruntă. Gwynplaine puse față în față ce îi făcuse societatea și ce îi făcuse natura. Cât de bună fusese natura cu el! Cum îl ajutase ea, care e sufletul! Totul îi fusese luat, totul, până și chipul! Sufletul îi redase tot. Tot, până și chipul! Căci exista aici o oarbă, zămislită dinadins pentru el, care nu-i vedea slujenia și care îi vedea frumusețea.

Și de ea se lăsase el despărțit! De ființa asta minunată, de inima asta, de înfierea asta, de duișia, de divină privire oarbă, singura din lume care vedea, se depărtase! Dea îi era soră, îi era soție, ba mai mult chiar, îi era lumină! Fără ea, totul părea haos și vid. Ce-o să se facă fără Dea? Cum de-a putut s-o piardă din ochi o clipă? O, nefericitul! Între el și steaua lui lăsase să se facă o spărtură și, în aceste crâncene gravitații necunoscute, spărtura înseamnă imediat prăpastia fără fund. Unde era ea, steaua? Dea! Dea! Vai, el își pierduse lumina! Fusesse atras în afară, și acolo, capcană îngrozitoare, căzuse în haosul de râsete negre al iadului.

Cât de înfricoșător era tot ce îl fascinase! Josiane, femeia odioasă, jumătate fiară, jumătate zeiță! Senioria era pocită, coroana era slută, roba de purpură era lugubră, palatul era înveninat, trofee, statuile, blazoanele erau spurcate, aerul vătămător și viclean care se putea respira acolo îi lua mințile. O, cât de strălucitoare îi erau zdrențele saltimbancului Gwynplaine! Unde era Green-box, sărăcia, voia bună, plăcuta viață hoinară, laolaltă, ca rândunelele? Nu se păraseau o clipă, se vedeau mereu, seara, dimineața, la masă se împingeau cu cotul, își atingeau genunchii, beau din același pahar, soarele intra prin ochiul de geam, dar nu era decât soare, și Dea era iubirea. De ce se lăsase despărțit de Dea? Oare prima lui îndatorire nu era față de Dea? Să slujești și să aperi poporul? Dar Dea era poporul! Dea era orfana, era oarba, era omenirea. Ce le făcuseră? Absența lui lăsase câmp liber nenorocirii. El le-ar fi împărțit soarta. Ce se va face fără ei acum? Gwynplaine, fără Dea, era cu putință oare? Dacă lipsește Dea, lipsește totul. S-a sfârșit! La ce bun să lupt mai departe? Nu mai era nimic de așteptat, nici din partea oamenilor, nici din partea cerului. Dea! Dea! Unde e Dea? Pierdută! Cui și-a pierdut sufletul, nu-i mai rămâne decât un loc să-l regăsească: în moarte.

Gwynplaine, ră tăcit și tragic, puse cu hotărâre mâna pe parapet, ca o rezolvare, și privi fluviul.

Era a treia noapte de când nu dormea. Avea febră. Ideile, pe care le credea limpezi, îi erau tulburi. Simțea o nestăpânită nevoie de somn. Rămase astfel câteva clipe, aplecat deasupra apei. Întunericul îi oferea marele pat liniștit, nesfârșitul beznelor.

Gwynplaine își scoase haina, o împături și o puse pe parapet. Apoi își descheie nasturii vestei. Când voi s-o scoată, mâna lui se izbi de ceva aflat în buzunar. Era cartea roșie pe care i-o dăduse „librarian-ul” de la Camera Lorzilor. O scoase din buzunar, o cercetă la lumina neclară a nopții, văzu că era prins de ea un creion, luă creionul și scris, pe cea dintâi filă albă care se ivi, aceste două rânduri:

„Eu mă duc. Fratele meu David să mă înlocuiască și îi doresc să fie fericit”.

Și semnă:

FERMAIN CLANCHARLIE, pair al Angliei.

Apoi își scoase vesta și o puse peste haină. Deasupra așeză pălăria, în care vârî cartea deschisă la pagina pe care scrisese; zărind pe jos o piatră, o luă și o puse în pălărie.

Când sfârși de făcut toate acestea, privi întunericul nemărginit de deasupra frunții.

Apoi fruntea i se plecă încet, ca trasă de firul invizibil al adâncurilor.

Vârî un picior în golul aflat printre bolovanii de la temelia parapetului, așa fel încât genunchiul îi trecu peste parapet și aproape că nu-i mai rămase nimic de făcut ca să sară pe deasupra lui.

Își încrucișă mâinile la spate și se aplecă.

— Fie! spuse el.

Și își aținti privirea spre adâncul apei. În clipa aceea simți că cineva îi linge mâinile.

Gwynplaine tresări și se întoarse.

În spatele lui se afla Homo.

ÎNCHEIERE

MAREA ȘI NOAPTEA

I. CÂINELE DE PAZĂ POATE FI ÎNGER DE PAZĂ

Gwynplaine scoase un strigăt:

— Tu ești, lupule!

Homo dădu din coadă. Ochii îi luceau în întuneric. Îl privea pe Gwynplaine.

Apoi reîncepu să-i lingă mâinile. Gwynplaine rămase o clipă ca beat. Îl zguduise imensa reîntoarcere a speranței. Homo! De patruzeci și opt de ore văzuse tot felul de apariții neașteptate. Îi rămăsese numai aceasta, a bucuriei. Și acum ea pica peste el.

Între timp, Homo se întorsese cu spatele. Făcu vreo câțiva pași, apoi se uită înapoi, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă Gwynplaine îl urma.

Gwynplaine pornise după el. Homo dădu din coadă și își continuă drumul, pe panta cheiului Erffroc-stone, care se termina la capătul Tamisei. Gwynplaine, condus de Homo, coborî panta.

Din când în când, Homo întorcea capul ca să se asigure că Gwynplaine e în urma lui.

Ajuns pe țărm, lupul înaintă la vale, pe limba îngustă de pământ care se întindea de-a lungul Tamisei. Nu făcea niciun zgomot, nu lătra, ci mergea tăcut. După vreo cincizeci de pași, se opri. La marginea acestui zăgaz, un soi de ambarcader de stâlpi, se zărea o umbră neagră, destul de mare ca să fie o navă. Pe bordul navei, la proră, pâlpâia o licărire de lumină abia vizibilă, care semăna cu o candelă gata să se stingă.

Lupul se asigură încă o dată că Gwynplaine era acolo, apoi sări pe zăgazul care semăna cu un coridor lung, podit cu scânduri și gudronat și sub care curgea apa fluviului. Peste câteva clipe, Homo și Gwynplaine ajunseră la capăt.

Nava, pe care se putea citi cuvântul *Vograat* și lângă care ajunsese Gwynplaine, aproape că atingea nivelul zăgazului cu babordul părții ei celei mai înalte, formând parcă o treaptă. Homo dintr-un salt și Gwynplaine dintr-un pas se urcară pe navă și se pomeniră pe puntea de dinapoi. Puntea era pustie. Nicio mișcare. Călătorii, dacă existau, trebuie să fi fost pe bord, căci nava era gata de plecare și potrivirea încărcăturii se terminase, după cum arăta înghesuiala din compartimentele pline de baloturi și de lăzi. Dar călătorii erau culcați și, fără îndoială, dormeau în cabinele dintre punți, sub părțile mai înalte ale navei, drumul

urmând să se facă la vreme de noapte. În asemenea cazuri, călătorii nu se ivesc pe punte decât a doua zi dimineața, la deșteptare. Echipajul, așteptând clipa foarte apropiată a plecării, lua pesemne masa în odăița numită pe atunci „cabina marinarilor”. Din pricina asta, cele două punți, de la pupă și de la proră, legate prin pasarelă, erau pustii.

Punând piciorul pe pasarelă, Gwynplaine zări înaintea lui o lumină. Era aceeași pe care o zărise de pe țarm. Un felinar, pus jos, lângă catargul dinainte. Lumina felinarului acestuia decupa în negru, pe fondul obscur al nopții, o siluetă care avea patru roți. Gwynplaine recunoscu străvechea baracă a lui Ursus.

Sărmana dugheană de lemn, cărucior și colibă, în care își petrecuse copilăria, era legată de piciorul catargului cu patru funii groase cărora li se vedeau nodurile printre roți. După ce fusese atâta vreme scoasă din serviciu, părea acum șubredă și fără niciun rost. Neîntrebuințarea o schilodise parcă și, în plus, mai avea și boala de nelecuit numită bătrânețe. Profilul ei inform și găunos aducea a ruină. Întreaga baracă era desfăcută din încheieturi. Sub ea, se vedea atârând lanțul lui Homo.

Să regăsești viața, fericirea, dragostea, și să alergi înnebunit spre ele, să te năpustești asupra lor, pare că e o lege și că așa vrea natura. Dar nu în cazul unei zguduiri profunde. Cine iese, cu totul năucit și rătăcit, dintr-un șir de nenorociri asemănătoare trădărilor, devine prudent chiar când e vorba de bucurii, se teme să-și aducă blestemul la cei pe care îi iubește, se simte lugubru de molipsitor, și nu înaintează spre fericire decât cu mare atenție. Raiul ți se deschide. Înainte de-a intra în el, îl cercetezi.

Gwynplaine, clătinat de emoții, privea.

Lupul se dusesese tăcut să se culce lângă lanțul lui.

II. BARKILPHEDRO A ȚINTIT VULTURUL ȘI A ATINS PORUMBIȚA

Scara barăcii era coborâtă, ușa era întredeschisă iar înăuntru nu se afla nimeni. Puțina lumină care pătrundea prin geamul din față scotea vag la iveală interiorul: inscripțiile lui Ursus glorificând măreția lorzilor se vedeau bine pe scândurile gârbove care serveau totodată de zid, pe dinafară, și de căptușeală, pe dinăuntru. Pe un cui, lângă ușă, Gwynplaine își văzu veșmintele de teatru, atârdate așa cum atârna într-o morgă veșmintele morților.

În clipa aceea, el nu mai avea nici vestă și nici haină.

Baraca ascundea ceva întins pe punte, la piciorul catargului, și luminat de felinar: o saltea, căreia i se zărea un colț. Pe saltea pesemne că se culcase cineva, căci se vedea o umbră mișcându-se și se auzea un glas.

Gwynplaine, ascuns pe după baracă, ascultă.

Era glasul lui Ursus.

Glasul acesta, atât de aspru pe deasupra și atât de duios pe dinăuntru, care îl ocărăse și-l îndrumase cu atâta pricepere pe Gwynplaine încă din copilărie, își pierduse agerimea și viața. Era tulbure și șoptit și se pierdea în oftaturi la fiecare sfârșit de frază. Nu mai semăna aproape deloc cu fostul glas mlădios și puternic al lui Ursus. Părea că iese din gâttelejului unui om care și-a văzut norocul murind. Și glasul poate să devină umbră.

Ursus vorbea singur. Altminteri, după cum știm, așa obișnuia să facă. Din pricina asta trecea drept scrântit la minte.

Gwynplaine își ținu răsuflarea ca să nu piardă un cuvânt din ceea ce spunea Ursus, și iată ce auzi:

— Soiul ăsta de corăbii e foarte periculos. N-are parmaclâc. Dacă te rostogolești spre mare, nimic nu te mai oprește... Ah, doamne! Ce-o să ne facem?... Ea o fi dormind? Da. Doarme. Și-a pierdut cunoștința? Nu. Pulsul îi bate destul de tare. Sigur că doarme. Somnul e un răgaz. E orbirea cea bună. Cum să fac ca să nu se tropăie pe-aici? Domnilor, dacă există cineva pe punte, vă rog nu faceți zgomot! Nu vă apropiați, dacă n-aveți nimic împotriva. Știți, e o ființă firavă și trebuie cruțată. Ea are febră, vedeți? E tânără de tot. E o copilă, care are febră. I-am scos salteaua afară, ca să aibă un pic de aer. Vă spun asta ca să aveți grijă. S-a prăbușit de oboseală, pe saltea, ca și cum ar fi leșinat. Dar doarme. Tare aș vrea să n-o treziți! Suntem niște bieți măscărici și vă cer puțină bunăvoință, iar dacă trebuie să plătesc ca să nu faceți zgomot, am să plătesc. Vă mulțumesc, doamnelor și domnilor. E cineva aici? Nu. Cred că nu e nimeni. Vă mulțumesc, dacă sunteți, și vă mulțumesc și mai mult dacă nu sunteți. Are fruntea leoarță de sudoare... Haide, am să mă arăt curajos. Numai că ea nu trebuie să fie bolnavă... Par un neghiob bodogănind așa, de unul singur, dar trebuie ca ea să simtă că are pe cineva alături, dacă se trezește cumva... Ar fi supărător dacă s-ar umbla pe aici. Cred că oamenii dorm în corabie.. Dar Homo pe unde o fi? În zăpăceala asta, am uitat să-l leg. Nu mai știu unde mi-e capul... E mai mult de-o oră de când nu l-am văzut. Și-o fi căutând demâncare, pe-afară... Numai să nu i se întâmple vreo nenorocire! Homo! Homo!

Homo lovi binișor cu coada în podeaua punții.

— Ești aici! Slavă domnului! Dacă l-aș pierde pe Homo, ar fi prea mult. Uite că ea își mișcă brațul. Poate vrea să se trezească. Taci, Homo! A început refluxul. O să pornim îndată. Cred că la noapte o să fie vreme frumoasă. Norii abia dacă se clintesc... Ce palidă e ea! Din pricina slăbiciunii. Ba nu, e roșie. Din pricina febrei. Ba e roză. E sănătoasă! Nu mai văd bine. Homo, nu mai văd bine! Deci, trebuie să ne reîncepem viața. O să lucrăm iar. Vezi? Am rămas numai noi doi. O să lucrăm amândoi pentru ea, și, tu și eu. E copilul nostru. Ah! Pornim! Adio, Londra! Bună seara. Noapte bună. Du-te la dracu', îngrozitoare Londră!

Nava, într-adevăr, pornise. În câteva minute ajunse pe albia fluviului. Tamisa, puțin tulburată de reflux, era liniștită. Nava se depărta repede de țarm. Înapoia ei,

decorul negru al Londrei se pierdea în ceață.

Ursus continuă:

— Totuna e! Am să-i dau digital. Mi-e teamă să nu delireze, i-au transpirat palmele. Cu ce ți-am greșit noi, doamne? Ce repede ne-a lovit năpasta! Și iată-te zăcând, copila mea dragă! Vine omul la Londra și zice: e un oraș mare, cu monumente frumoase. Southwark e un cartier grozav. Și se stabilește acolo. Acum sunt niște locuri de nesuferit. Ce voiai să mai fac la Londra? Sunt mulțumit că plec. Azi e 30 aprilie. N-am avut niciodată încredere în luna aprilie. Luna aprilie n-are decât două zile norocoase, 5 și 27, și patru zile rele, 10, 20, 29 și 30. Asta a fost stabilit definitiv prin calculele lui Cardan. Mă simt ușurat că plec. În zori o să ajungem la Gravesend, iar mâine seara la Rotterdam. Zău, am să reîncep viața de odinioară, în baracă. O s-o tragem după noi. Nu-i așa. Homo?

O bătaie ușoară vădi consimțământul lupului.

Ursus continuă:

— Dacă s-ar putea să ieși din suferință așa cum ieși dintr-un oraș! Homo, am putea atunci să mai fim fericiți. Vai! Totdeauna va fi cel ce nu mai este. O umbră rămâne totdeauna asupra celor care supraviețuiesc. Tu înțelegi ce vreau să spun, Homo. Eram patru, și am rămas doar trei! Mereu îi asudă fruntea! Dormi, copilul meu! Da, ea doarme...

Și atunci se auzi un glas, un glas de nedescris, care părea că vine de departe, din înălțimi și din adâncuri totodată, glasul Deei.

Tot ceea ce Gwynplaine îndurase până atunci pieri. Îngerul lui vorbea. I se părea că aude cuvinte rostite în afara vieții, undeva, într-un leșin plin de cer.

Glasul spunea:

— El a făcut bine că s-a dus. Lumea asta nu e aceea care îi trebuie. Dar trebuie să mă duc și eu cu el. Tată, nu sunt bolnavă; te auzeam vorbind adineauri... Mă simt foarte bine, sunt sănătoasă. Dormeam. Tată, am să fiu fericită.

— Copila mea, întrebă Ursus, îngrijorat, ce vrei să spui?

— Să nu te necăjești, tată!

Dea tăcu, vrând parcă să-și tragă sufletul, apoi aceste cuvinte, rostite încet, ajunseră la Gwynplaine:

— Gwynplaine nu mai e aici. Abia acum sunt oarbă. Nu știam ce înseamnă noaptea. Noaptea e lipsa cuiva...

Glasul se mai opri o clipă, apoi continuă:

— M-am temut totdeauna să nu-și ia zborul. Simțeam că e ceresc. Și deodată a zburat... Așa trebuia să se sfârșească. Sufletul zboară ca o pasăre. Dar cuibul sufletului e într-o adâncime unde se află un magnet uriaș, care atrage totul. Știu bine unde să-l regăsesc pe Gwynplaine. Zău, nu mă sperie drumul. Tată, el e acolo, jos. Mai târziu, ai să ne reîntâlnești și tu. Și Homo de ademenea...

Homo, auzindu-și numele, dădu ușurel din coadă.

— Tată, urmă glasul, înțelegi că din moment ce Gwynplaine nu mai e, s-a

isprăvit. Chiar dacă aş vrea să mai rămân, tot n-aş putea, fiindcă aş fi silită să respir. Nu trebuie să ceri ceea ce e cu neputinţă. Acum, când Gwynplaine nu mai e aici, eu mor. E acelaşi lucru. Trebuie sau el să revină, sau eu să mă duc. Şi fiindcă el nu poate să revină, mă duc eu. E bine să mori. Nu-i greu deloc. Viaţa pe pământul ăsta e ca o strângere de inimă. Nu se poate să fii într-una nefericit. Şi atunci pleci spre ceea ce voi numiţi stele, te măriţi acolo, nu te mai desparti niciodată de iubit şi dragostea, dragostea asta e bunul Dumnezeu. Înţelegi bine ce-ţi spun, tată? Ce se mişcă oare? Parcă am fi într-o casă care se mişcă. Şi totuşi n-aud zgomotul roţilor.

Cuvintele erau rostite cu o tristă blândeţe, şi un oftat, pe care Gwynplaine îl auzi, se sfârşi astfel:

— Trebuie neapărat să mă duc, dacă n-o reveni el cumva.

Ursus, mohorât, bombăni încet:

— Nu cred în strigoi...

Apoi continuă:

— Întrebi de ce se clatină casa? Fiindcă suntem pe o corabie. Linişteşte-te! N-ai voie să vorbeşti prea mult! Fata mea, dacă ţii cât de puţin la mine, nu te zbuciuma, nu te da pradă febrei! Bătrân cum sunt, n-aş fi în stare să îndur o boală pe care ai avea-o tu. Cruţă-mă, nu fi bolnavă... Măine vom fi la Rotterdam, un oraş în Olanda, la revărsarea Meusei.

— Tată, spuse Dea, vezi tu, când începe din copilărie şi când am fost totdeauna unul lângă altul, n-ar fi trebuit să se întâmple aşa, fiindcă acum trebuie să mor şi nu e chip măcar să fac altfel. Să ştii însă că mi-eşti drag, dar îmi dau seama că nu mai sunt pe deplin lângă tine, deşi nu sunt încă împreună cu el.

— Haide, stăruie Ursus, încearcă să dormi.

— Nu somnul îmi lipseşte...

Ursus începu iar, cu o voce tremurătoare:

— Îţi spun că mergem în Olanda, la Rotterdam, care e un oraş...

— Tată, îi răspunse Dea, nu sunt bolnavă, dacă de asta îţi e teamă. Poţi fi liniştit, n-am febră. Mi-e puţin cald, atâta tot.

Ursus bombăni:

— La revărsarea Meusei.

— Sunt sănătoasă, tată, dar, vezi tu, simt cum mor.

Se făcu tăcere. Deodată, Ursus strigă:

— Ce faci? De ce te ridici? Te rog, rămâi culcată!

Gwynplaine tresări şi întinse capul.

III. RAIUL REGĂSIT PE PĂMÂNT

O zări pe Dea, care se ridicase, dreaptă, pe saltea. Dea purta o rochie lungă,

albă, închisă cu grijă, care nu lăsa să i se vadă decât începutul umerilor și încheietura gingașă a gâtului. Mânecele îi ascundeau brațele, cutele îi acopereau picioarele. I se vedeau palmele pe care se umfla ca o încrengătură vineție rețeaua vinelor încinse de febră. Ea tremura și se legăna, mai curând decât se clătina, ca o trestie. Felinarul o lumina de jos în sus. Fața i se ivea în lumină, nespus de frumoasă. Părul despletit îi flutura în vânt. N-avea aici o lacrimă pe obraji. Dar în ochii ei luceau focul și noaptea.

Ursus, căruia Gwynplaine nu-i vedea decât spatele, ridicase brațele, înspăimântat.

— Fata mea! Ah, doamne! Iată că începe delirul! De asta mă temeam! Ce să fac? Fata mea, culcă-te!

În acest timp, Dea vorbea. Glasul îi era abia deslușit, ca și cum o ceață cerească s-ar fi și așezat între ea și pământ.

— Te înșeli, tată. Nu e delir. Îți înțeleg foarte bine cuvintele. Spui că e lume multă, că suntem așteptați, și că trebuie să joc astă-seară. Și eu vreau. Vezi bine că mi-am păstrat mintea întreagă, dar nu știu cum să fac, fiindcă sunt moartă și fiindcă Gwynplaine e mort. Eu, totuși, vin. Primesc să joc. Iată-mă: dar Gwynplaine nu mai e...

— Copila mea, repetă Ursus, ascultă-mă, culcă-te...

— El nu mai e! Vai, ce întuneric!

— Întuneric! bolborosi Ursus. E pentru prima oară când o aud rostind cuvântul acesta.

Gwynplaine, fără să facă cel mai mic zgomot, se urcă în baracă, își luă veșmintele din cui și se coborî, ascuns mereu de spațiul dintre baracă, trolii și catarg.

Dea murmura mereu, își mișca buzele, și încetul cu încetul, murmurul ei deveni melodie. Ea cânta, cu întreruperile și golurile pricinuite de febră, chemarea pe care de-atâtea ori i-o adresase lui Gwynplaine în *Stihia învinsă*. Cânta, iar cântecul îi era vag și firav, ca un zumzet de albină:

Noche, quita te de alli,

*La alba canta...*³⁸

Se opri o clipă:

— Nu, nu-i adevărat, nu sunt moartă. Ce spuneam oare? Vai, sunt vie! Sunt vie, iar el e mort! Eu sunt jos, iar el e sus! El a plecat, și eu rămân! N-am să-l mai aud vorbind și umblând. Dumnezeu ne-a dăruit un colț de rai pe pământ, și ni l-a luat înapoi. Gwynplaine s-a dus! N-am să-l mai simt lângă mine! Niciodată! Și niciodată n-am să-i mai aud glasul!

Apoi cântă iar:

³⁸ Noapte, du-te / Zorile cântă. (n.r.).

Es menester e cielos ir...
...Deza, quiero,
A tu negro
*Caparazon.*³⁹

Și întinse mâna, ca și cum ar fi căutat un reazim în infinit.

Gwynplaine, țâșnind lângă Ursus, care încremeni văzându-l, îngenunche în fața ei.

— Niciodată! spuse Dea. Niciodată! N-am să-l mai aud!

Și continuă să cânte, rătăcită:

Deza, quiero,
A tu negro
Caparazon.

Atunci auzi un glas, glasul iubitului, care îi răspundea:

O ven! ama!
Eres alina,
*Soy corazon.*⁴⁰

Și, în același timp, Dea simți sub palmă capul lui Gwynplaine.

— Gwynplaine!

Lumină de astru i se ivi pe fața palidă, și ea se clătină.

Gwynplaine o prinse în brațe.

— E viu! strigă Ursus.

Dea repetă:

— Gwynplaine! Și-și lipi obrazul de obrazul lui. Apoi șopti, încet de tot: Te-ai coborât! Îți mulțumesc!

Există vorbe care sunt totodată cuvinte, strigăte și suspine. Tot extazul și tot chinul se contopesc în ele și izbucnesc de-a valma. Ele n-au niciun sens, și spun totul.

— Da, eu! Eu sunt, eu, Gwynplaine! Cel căruia tu îi ești suflet, auzi? Cel căruia tu îi ești copil, soție, stea, viață și eternitate! Sunt aici! Te țin în brațe! Sunt viu. Sunt al tău! Ah, când mă gândesc că eram gata să-mi iau zilele! O clipă mai mult... Fără Homo! Am să-ți povestesc eu. Dea, iartă-mă! Dacă ai ști... Împreună! Suntem iar împreună! Cine ar fi crezut? Ne vom reîncepe viața fericită... Am să-ți povestesc totul. Ai să te miri. Corabia a pornit. Nimeni n-o mai poate opri locului. Suntem pe drum și în libertate. Mergem în Olanda, o să ne căsătorim... O să-mi câștig ușor viața. Cine va putea să mă împiedice oare? Nu

³⁹ Trebuie mers în cer... / ...Leapădă, eu doresc, / Negrul tău înveliș... (n.r.).

⁴⁰ Oh, vino! iubește! / Tu ești suflet / Eu sunt inimă. (n.r.).

mai e nimic de temut. Te ador...

Uluit, fericit, râzând și plângând, Ursus îi privea și vorbea singur:

— Nu mai înțeleg nimic! Sunt un neghiob! Gwynplaine trăiește! Și eu care i-am văzut înmormântarea! Plâng și râd, atâta știu! Hai, dobitoc bătrân! Prea multe emoții! De asta mă temeam. Adică asta doream. Gwynplaine, cruț-o! De fapt, n-au decât să se îmbrățișeze! Ce mă privește pe mine? Copiii mei, vă binecuvântează!

Și în timp ce Ursus vorbea singur, Gwynplaine spunea:

— Dea, cât ești de frumoasă! Unde mi-au fost mințile zilele astea? Nu există altceva pe lume în afară de tine. Mă uit la tine și nu-mi vine să cred ochilor! Pe corabie! Dar ia spune-mi, ce s-a întâmplat? Și iată unde am ajuns! Unde e Green-box? V-au furat-o, v-au alungat! Ce ticăloșie! Dar am să vă răzbun! Am să te răzbun, Dea! Au să aibă de-a face cu mine! Eu sunt pair al Angliei!

Ursus se dădu înapoi cu un pas și-l privi atent pe Gwynplaine.

— Nu e mort, nici vorbă, dar nu cumva o fi înnebunit?

— Fii liniștită, Dea, continuă Gwynplaine. Am să fac plângere la Camera Lorzilor...

Ursus îl privi iar și-și ciocăni mijlocul frunții, cu vârful degetului. Apoi, resemnându-se:

— Mi-e totuna, șopti el. O să meargă și așa. Fii nebun, dacă ai chef, dragă Gwynplaine! E dreptul omului. Eu sunt fericit. Dar ce-or fi însemnând toate astea?

Nava continua să gonească, molatic și repede, noaptea era din ce în ce mai neagră, cețurile venite dinspre ocean năpădeau zarea, unde niciun fir de vânt nu le alungau. Câteva stele mari răsăriră o clipă, apoi pieriră și cerul rămase întunecat, nemărginit și blând. Fluviul se lărgea, cele două țărmuri, la dreapta și la stânga, păreau două dungi subțiri și negre, contopite cu noaptea. Gwynplaine, pe jumătate așezat, o ținea îmbrățișată pe Dea.

— Gwynplaine, să nu-mi spui că sunt frumoasă. Tu ești frumos.

— Te regăsesc și te țin pe inimă. Nu visez. Tu ești, cu adevărat! E cu puțință? Da. Simt că reîncep să trăiesc! Dacă ai ști câte s-au întâmplat, Dea!

— Gwynplaine!

— Te iubesc!

Și Ursus șoptea:

— Mă bucur ca un bunic!

Homo ieșise de sub baracă și, mergând de la unul la altul, discret, necerând să fie luat în seamă, lingea la întâmplare bocancii lui Ursus, veșmintele lui Gwynplaine, salteaua... Așa înțelegea el să-și dea binecuvântarea.

Nava trecuse dincolo de Chatham și se apropia de mare. Seninul întunecat al zării era de așa natură, încât coborârea de-a lungul Tamisei se făcea fără complicații. Nicio manevră nu fusese necesară, niciun marinar nu fusese chemat pe punte. La celălalt capăt al navei, cârmaciul, mereu singur, mânua cârma.

Înapoi nu se afla decât el. Înainte, felinarul lumina fericitul grup al ființelor acestora care, în mijlocul nenorocirii preschimbată brusc în bucurie, realizaseră nesperata lor întâlnire.

IV. NU PE PĂMÂNT, CI ÎN CERURI

Deodată, Dea, desprinzându-se din îmbrățișarea lui Gwynplaine, se ridică. Își apăsă cu amândouă mâinile inima, ca și cum ar fi vrut s-o țină locului.

— Nu știu ce am, spuse ea. Dar simt că am ceva. Bucuria înăbușă. E ca și cum sufletul mi-ar crește și nu mi-ar mai încăpea în trup. Simt ceva, ca o bătaie de aripi în piept. Gwynplaine, tu m-ai reînviat!

Ea roși, apoi pâli, apoi roși din nou, și căzu.

— Vai! spuse Ursus. Ai ucis-o!

Gwynplaine întinse brațele spre Dea.

— Ce ai? strigă el.

— Nimic. Te iubesc.

Zăcea în brațele lui, ca o cârpă. Brațele îi atârnav.

Gwynplaine și Ursus o culcară pe saltea. Ea șopti:

— Culcată, nu pot să respir.

Își puse capul pe umărul lui Gwynplaine care, stând în spatele ei, i-l rezemă, cu ochii rătăciți de durere.

— Cât îmi e de bine! spuse ea.

Ursus îi luă mâna și-i numără bătăile pulsului. Nu clătina capul și nu scotea o vorbă și i se puteau ghici gândurile numai după mișcările repezi ale pleoapelor care i se zbăteau închizându-se și deschizându-se, de parcă ar fi vrut să împiedice năvala lacrimilor.

— Ce are? întrebă Gwynplaine.

Ursus își lipi urechea de umărul stâng al Deei. Gwynplaine își repetă întrebarea. Ursus îl privi, apoi o privi pe Dea. Era livid.

— Trebuie că suntem cam pe la Canterbury, spuse el. Până la Gravesend nu mai e prea mult. O să avem vreme frumoasă toată noaptea. Să nu ne temem de atacuri în larg, căci flotele de război sunt pe coasta Spaniei. O să avem o călătorie frumoasă.

Dea, din ce în ce mai încovoiată, își frământa între degetele tremurătoare stofa rochiei. Oftă gânditoare și spuse:

— Înteleg ce e. Mor!

Gwynplaine se ridică dintr-un salt. Ursus o sprijinea pe Dea.

— Să mori? Tu să mori? Nu, asta n-o să se întâmple! Tu nu poți să mori! Să mori acum? E cu neputință! Dumnezeu nu e o fiară să mi te dea și să mi te reia în aceeași clipă! Asemenea lucruri nu se fac. Dea, vei trăi! Îți cer să trăiești, și

trebuie să mă ascuți! Suntem unul al celuilalt și ne iubim. N-ai niciun motiv să te duci. Ar fi nedrept. Am săvârșit cumva niște crime? Doar mă iertaseși. Dea, te rog, te rog în genunchi, nu muri!

— Gwynplaine, șopti Dea, nu e vina mea.

Glasul i se stingeă din ce în ce. Descrescerea lugubră a agoniei îi răpea suflarea. Își îndoi degetele mari peste celelalte degete, în semn că i se apropie ultima clipă, și șopti:

— N-o să mă uitați, nu-i așa? M-ar mătina să fiu moartă și să nu vă mai reamintiți de mine. Am fost rea câteodată. Vă cer iertare, tuturor. Nu știu de ce mor. Nu mă plângeam că sunt oarbă și n-am jignit pe nimeni. Nu mi-aș fi dorit altceva mai bun decât să rămân veșnic oarbă, lângă tine. O, cât e de trist să mori!

Apoi, după o tăcere, ea spuse:

— Gwynplaine, vino să mă întâlnești cât poți mai curând! Am să fiu tristă fără tine, chiar cu Dumnezeu alături. Nu mă lăsa prea mult singură, dragul meu Gwynplaine! Raiul aici era. Sus, nu-i decât cerul. Ah, mă înăbuș! Iubitul meu, iubitul meu!

— Ai îndurare! strigă Gwynplaine.

— Adio! spuse ea.

Gwynplaine își lipi gura de mâna ei înghețată. O clipă, Dea păru că nu mai respiră. Apoi se ridică în coate, o licărire de fulger îi trecu prin ochi și ea zâmbi, strigând voioasă:

— Lumină! Văd!

Și își dădu suflul. Se prăbuși nemișcată pe saltea.

— Moartă! spuse Ursus.

Bietul bătrân, doborât de durere, își plecă fruntea și își cufundă obrajii în cutele rochiei, la picioarele Deei.

Gwynplaine, înfricoșător, se ridică în picioare, înălță fruntea și privi deasupra lui imensul creștet al nopții. Apoi își întinse brațele spre adâncurile din înălțimi și spuse:

— Vin și eu!

Și porni spre marginea corăbiei, pe punte, ca și cum l-ar fi atras o viziune. La câțiva pași de el se afla abisul. Gwynplaine pășea încet, fără să-și privească picioarele. Pe buze avea același zâmbet pe care îl avusese și Dea. Înainta, fără grabă și fără șovăire, ca și cum n-ar fi avut alături hăul căscat și mormântul deschis. Șoptea:

— Fii liniștită! Te urmez! Văd foarte limpede semnul pe care mi-l faci.

Cerui era cu desăvârșire negru. Nu mai licărea nicio stea, dar el cu siguranță că vedea una.

După câțiva pași, ajunse la capătul punții.

— Sosesc, spuse el. Dea, iată-mă!

Și pași mai departe. În fața lui se afla golul. El puse piciorul. Și se prăbuși.

Bezna era deasă și tăcută, apa era adâncă. Îl înghiți. A fost o pieire calmă și întunecată. Nimeni nu văzu și nu auzi nimic. Nava continua să plutească și fluviul curgea mai departe,

Curând, nava intră în largul mării.

Când Ursus își reveni în fire, nu-l mai văzu pe Gwynplaine, și îl zări la marginea punții pe Homo, care urla în beznă, privind marea.

Sfârșit

